

૧૨૩

૧૧૮૧ ૧૩૬૧મ ૧૨ મ ૩ ૨૧ ૫

C O ૧ ૧ ૫ ૧ ૧ ૧

P O ૧૧૬૭૧ ૧૧૧૧

૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧

૧૫૫૭૧ ૨ ૧૧૫

૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧

૧૧૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧

૧૧ ૧૧ ૧૧૧૧

૧૧૧ ૧૧ ૧૧

૧૧૧૧ ૧૧ ૧૧૧૧

૧૧

૧૧૧૧ ૧૧૧૧૧૧૧ ૧૧૧

૧૧૧૧૧ ૧૧ ૧૧૧૧

૧૧૧૧૧૧૧ ૧૧૧૧

૧૧૧૧૧૧૧ ૧૧૧૧ ૧

સમયે ઘર બેઠા બગવાન મજાવી સ્વામીનું પુણ્ય-પાપ-આશ્રય
-મવર આદિનું તત્ત્વજ્ઞાન મળવી મળીએ તે માટે ૩ ૦૦૦
પ્રશ્નોરોગથી સમર ભગવતીમુદ્ર જેવો આગમ રથ નોને
માટે ઉપાદેય અને મશાલ બને નેમા આશ્રય નથી

મૂળ સૂત્રો તથા દીપાના શ્રદ્ધા પદ્ય વાચનાની સાયકાન
આપાતી ન દોષાના મરદો પૂરવાનાથી જીવે પીડી મારી
અને ઠાવનારો ગુણ પાતી બાસમા તે આશ્રમો બાવાનુસ
ઉતારીને આપના ઉપ અનુષ્ઠાન કરી , જે મરી
શકાય તેમ નથી અને અમારી તાત્કાલીક પૂજા કરી ગુપ્ત
કીએ કે, અસ્થિત કરના પાતી વાતીના આવી પીડના અનુ
વાદ બાવાનુવાદ થાય તે વસારે મા જાગી જાનવળી નો કોઈને
માટે લાભ લેવાનો મુલન મળે કેમકે આજના બોલિતવાદના
અચાર મામે જોન તત્ત્વજ્ઞાનના આગમીય શ્રદ્ધા જ નો કોઈને
પાપમાગથી બચવાનો જાન છે માટે અને ૧ ૫ થીને
વિનયીએ છીએ કે જન પદી પદ વીજા આશ્રમ નેવાર જે
અમને નેવાર કરવાનો અવનર માત્ર ૩ ૧

નિરગી પ્રદો જેવા માટે પૂજાપાદ આગમ બગવત
થી દુઃખમામ મૂલ્ય જી મના ઉવનર માર્ગથી છીએ
સાધના લેમના માણના પદ્ય અમે ધન્યવદ આપાને છીએ

અધિકૃત દેવ મણના દુઃખ જેવો અનંત અવનર નાકર
માનીએ કે આ શ્રદ્ધાના પૂજા ખર તમના - નાજનામથી
થયો છે ઉવરે ના બા માનના મદ દુઃખના અને
જોમ પદ્ય ના દુઃખના અમે આનાર ૧ ૧ નિર્માણ છે જે
ન ૧૦૭ ૧૧ સંયોરી ૧૧૭૨૧ (મ ૧૦૦૦ ૨૨ માં)

૨૧ ૧૧ ૧ મુ ૧૧૭૨૧ (૨૧ ૧૧)

૨૧-૨-૨૧ ૧૧ ૧૧૭૨૧ (A P 11)

ૐ હો આત્મ નમ

લેખકીય પુરોવચન

માઝી રાજસ્થાનના મળનાયડ દેવાધિદેવ શ્રી ચિતામણી પાશ્વ નાથ પ્રમુની ત્રણ સ્વર્ગસ્થ દા. ગુરુ ૧૦૦૮ શ્રી વિજય ધર્મ કીશ્વરજી (ગીવાગા) અને શામળીપક મારા ગુરુવર્ધ મુનિજી શ્રી વિજયનિજયજી મ માટેગી અત્રીમ દૃષાથી જ અતનાનના ગાગરમમા શ્રી ભગવતી સૂત ઉપર પ્રારભેતુ વિવરન કાયં આજે ચોથા ભાગમા નિર્વિધે પૂર્ણ થયુ છે

બીજા ભાગની પ્રખ્યાતનાના લેખક, પૂજ્ય જેનાચાય ૧૦૦૮ શ્રી વિજય દીનિંચ દ્રમૂગીશ્વરજી મહારાજના શબ્દોમા કહીએ તા દ્રવ્યાનુયોગના જનિવ કડિલુ અને કપરા વિવરનુ વિવર વાન પ્રતુ તથા પ્રત્યેક વિવર પર ત્રણ પાડના એ ત્યારે જ મને કે-લેખકને ઉદો અનુભવ હોય બુદ્ધિ કુશાલ હોય સામ્રાણુ તત્ત્વપર્યા જ્ઞાન હોય, મનન-અવિન પરિશ્રમ હોય હયામા ત્રિભુદ્ધિ હોય માતા શારાની દૃષા (મીની તત્ત્વ) હોય અને ગુરુદા (આગીવાંદ) હોય ત્યારે જ લેખ મફત મને છે આ તમાલોના આગીવાંદપૂનક ઉચ્ચારના શરૂમા મારા માટે આજે મત્તસવરૂપ મિદ્ધ થયા છે

વિ મ ૧૬૪૭ના મજનરવગીઆ કચ્છના ચાનુર્મામમા પૂજ્ય ગુરુ જે બાવની નૂતના છ ગાનક મુધીનુ નોન બુકના ૧૨૫ નના જગુ જ નૂત સૂતાનુમારે વિવરણ લખ્યુ હતુ તે તેની મારી પાસ થા વર્ષા મુધી રતી દત્તી પૂના ગોગીજી ૧૭૨૩ ના ના સમયે ચાનુર્મામમા ભગવતી નૂતના વચ ૬૨૫૫ ને ૧૬૫૫ને મસ્કર દેવની ક પના ઉ-ભરેરી અને માવન ન ન થરો પચ રૂનક મુધીનો પાડો ભાગ લેયા- થર નવન થરો અને તેનીવની મુગ ના જાબી મીની

ઉપાશ્રયે પ્રપશિન થયો અને મારા આનંદમાં ચાર ચાદ લાગ્યા પછી તો કવચ આગળ ચાલતી રહી ને આજે ચોથા ભાગમાં ભગવતી સૂત્રના ૪૧ શ્લોક ૫ પૂર્ણાદિતિ થઈ રહી છે

મારા જેવા સર્વથા નિ સહાય સાધક મુનિને માટે ન કંઈપણ શકાય તેવું આ હું સાબ્ય હતું, પણ શુભ ભાવના શુદ્ધ પ્રવૃત્તિશીલતા કાર્યને ગંધી રીતે સુદર જનાવવાની તમ ॥ આદિના કારણે તે હું માહસ પણ આજે સુસાહસ જનના પામ્યું છે ક્યેયની ઉચ્ચતા, લક્ષ્ય મિદ્ધિ માટે નિ સ્વાર્થ લગન નથા મજનાત્મક શુભ માટેની પવિત્ર પ્રવૃત્તિમાં શાસનદેવની મહાયતા તથા ગુરુદેવોના આશીર્વાદ વિના માર્ગે પણ મળ્યા વિના રહેતા નથી મારા માટે તો ઉપર પ્રમાણેનું જ જનવા પામ્યું છે તેમાં શકા ગળવા જેવું નથી

કાર્યની મિદ્ધિ ગમે તે ગીતે અને ગમે તેની મહાયતાથી થઈ ટાપ, મારા માટે તે જઘાય નિમિત્તો આનંદદાયક જનવા પામ્યા છે તેથી તે તે મહાપુરુષો, આચાર્ય જગજ્ઞો, સધના આગેવાનો ઉપાશ્રયના દ્રશ્યો તથા જી । જી । લેખકો વગેરે જઘાય અશિવ નીય અને અલિન દનીય છે

વિ મ ૨૦૧૦ના શિવપુરી મધ્ય પ્રદેશના આતુર્મામમાં ગુરુદેવની હયાતી દરમ્યાન આતુર્માસના વ્યાખ્યાનમાં મે કમંચ થતું તથા સ ૨૦૧૧ના આતુર્મામમાં ભગવતી સૂત્રનું વાચન ચતુર્વિધ સધમાં કર્યું જે મારા માટે મર્વ પ્રથમ જ હતું આજે પણ તે આતુર્માસો યાદ આવે છે ત્યારે ગુરુદેવની અનીમ કૃપા સ્મરણીય બન્યા વિના રહેતી નથી અફસોસ કેનજ એવો જ છે કે તે જને આતુર્માસના જ્ઞાનગર્ભિત વ્યાખ્યાનોને હું પુસ્તકરૂપે કરાવવા જેટલી સમર્થતાવાળો ન હતો ત્યાર પછી તો લગભગ પ્રતિ આતુર્માસે ભગવતીસૂત્ર જ મારા માટે

લેખક, ચિતક તથા સૌને ગીધી, સરળ અને સત્ય સત્તા
 દેવામાં આપનામ શ્રી મનમુખવાવ તારાચંદ મહેતા માગી
 મયમયાત્રા માટે મુવના તારા જેવા હતા નમિનાયના ઉપાશ્રયે
 એક વિશે મવાહુ આપતા તેમણે કહ્યું કે, “ તમારા પઠન-
 પાઠનનો લાભ લેખન કાર્યમાં ઉતરે તો મમાજને ઘણો જ
 ફાયદો થશે ” તેવી રીતે છાત્રી સાદડી મેવાડના ચેકથી થદન
 મનજી નાગોરીએ નકાર કરતા એક કાગળમાં લખેલું કે-
 ના પી નાની પુસ્તિકાઓ ઉપર જાળવેલા કરવા કરતા કંઈક
 વજનદાર સાહિત્યનું નિર્માણ થાય તો વધારે સારું રહેશે ”
 મારા માટે આ જાને આદરણીય સદ્ગુહસ્થોની સલાહ આ ર
 કરવા થોમ્સ હતી કેમ કે આ જાનેનો આધ્યાત્મિક ઉપકાર
 મારા ઉપર નાનો સૂનો ન હતો તેથી મુખ મકામ અને
 ગુરૂદેવોના સ્મરણપૂર્વક સવયા આમર, અને તથા ધણા સ્થળે
 મુશ્કેલીથી પ્રવેશ કરી શકાય તે બ્યાખ્યા પ્રસાધિત (બગવતી સૂત્રની)
 નેવા કરવાનો દૃ નિશ્ચય થયો અને પ્રારબેલુ કાર્ય પૂર્ણ થયું
 હુ ખ દોષ તો એવું જ છે કે તે જાને ઉપમરી ગુહસ્થો
 આગે રવિંદ્ર છે

‘ આધ્યાત્મિક પદ્ય અધુ રહે ’ તેની નોબમથી મુગધની
 ઉત્તેજક હવા ધારીયું જીવન, ચોમામાંની જવાબ દરી,
 અવિરત બ્યાખ્યાનોની પ્રવૃત્તિ, અસહાય જીવન હતા મન, આ
 જીવનમાં મારું પૂર્ણ મની શયો હુ તેમાં પ્રિતેજેના
 આરંભિક પ્રિય જીવન મુ કા જ રોડ મુદે? અવિધ્યના
 પદ્ય ન તા મુદેજો પા મી આના સિવાય મીજી નામની ન

દખન પદ્યમાં મુ ૧ નૂત તથા લંગા ૨ પુન્ય શ્રી અન્ન
 દવમુજીનો રાગ-પ્રનિદન આધય લખ મા જ ૧
 અત ૧૧ી જૂન જ જ નિપૂર્વક જ ૧ ન ન રીર ૨ નાન

ગાદીમાગ પત્નિ મુદરનમ બનવા પામે છે

પ્રેમના માનિક શ્રી ગીરધરનાજ ગેડનો તથા સમયે સમયે ખીલત નમ ગોએ સદાપક થનાગ મનાનુભાવોને શી રીતે બુલાવ ?

મારૂં નિરોગ પૂજું કંઈ તે પહેલાં પરમહયાત્રી પરમાત્માને મારી એક જ પ્રાર્થના છે—

एकद्विआदिमसार प्राप्तो मयाऽप्यावश ।
अधुना प्रापये देव । न दय तज ज म मे ॥ १ ॥

हासो भवतु मोहस्य मायाया घातन तथा ।
धोय ज म राह्वारा नश्यन्तु स्वतुप्रभायत ॥ २ ॥

प्राप्तुवां दासा ज वाणी भागवतीं पु ।
चरण दवदेवस्य चवात्तरेऽपि तस्य ॥ ३ ॥

અ ધેરી

કાંતાવાડી જેન ઉપાધ્યય

મ ૨૦૩૭ મદદા વા ૩

શ્રી ૧૧૨

પ પૂજાન દવિગય
(કુમારશ્રમ ૧)

શ્રીમત્ પૂર્ણાન ત્રિજયલ મ (કુમાર મમલ)
 દીમા વિ સ ૧૯૯૮ માતમર શુદિ ૧, ૨૨૨થી (તિવ)

पेअ

१०६

१०८

१०८

१११

१११

११२

११२

१२०

१२२

१२२

१२८

१०११४३

१४३

१४५

११५७

११२६

१८०

८०

८५

८६

८०

८१

	પૃષ્ઠ
દેશ્યાઓ માટેની વાત યના	૪૦
છવોના ભેગે કેટલા ?	૪૧
છવોમા યોગનુ અ પબહુત્વ કઈ રીતે છે ?	૪૩
જૈન શાસનમા છવનુ લક્ષણ	૪૫
એક મમયમા ઉત્પ : થયેલા નારકો શુ મમયોગી છે ?	૪૭
યોગ કેટલા પ્રકારે છે ?	૪૮
દ્રવ્યો કેટલા છે ? અને તેના લેહો કેટલા ?	૫૨
છવ દ્રવ્યના લોગમા અછવો શુ ગીઘ આવે છે ?	૫૩
અમ ખ્યાત લોકાકાશમા અન ત દ્રવ્યો રહી શક છે ?	૫૪
ઔદારિક શરીરરૂપે સ્થિત કે અસ્થિત-	
પુદ્ગલો શ્રદ્ધુ યાય છે ?	૫૪
સ સ્થાનો કેટલા પ્રકારે છે ?	૫૮
ગણિઓના પ્રકાર કેટલા છે ?	૫૮
ગણિપિન્ક કેટલા પ્રકારે કહેવાયુ છે ?	૬૧
છવોનુ અન્યમદુત્વ	૬૪
ગુપ્તો કેટલા છે ?	૬૫
છવ અને અછવના પર્વાયો કેટલા છે ?	૬૭
આવલિકામા સમયોગી મર્પાદા કેટલી છે ?	૬૯
નિગોદ કેટલા પ્રકારે છે ?	૭૧
નિચ યો કોણ ? અને કેટલા પ્રકારે ?	૭૨
ચારિત્ર ગોચીય કર્મની બયાનકતા	૭૨
ચારિત્ર ગોચીયની નાનક લીલા	૭૪
નસાપના દાર અને તંમની વસ્તવ્યના	
(પુત્રક, ખકુચ, કુશીવ નિશ્ચય તથા સ્નાનક	
મુનિઓના દારો પડે વિસ્તૃત વિચારણા)	૭૬ થી ૧૦૬

ગાતક ૨૫-ઉદ્દેશો ૭

પેઞ

ઉપક્રમ	૧૦૬
સામાયિક સયન	૧૦૮
આત્માનો ધર્મ કયો ?	૧૦૮
ઠેઠોપ સ્થાપનીય ચારિત્ર	૧૧૧
પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર	૧૧૧
સૂક્ષ્મ સપરાય ચારિત્ર	૧૧૨
યથાખ્યાત ચારિત્ર	
(૩૯ દ્વારો વડે સયતોની વ્યાખ્યા છે)	૧૧૨
સયતોની પ્રતિસેવનાદિ	૧૨૦
પ્રતિસેવનાના પ્રકારો કેટલા હતા છે ?	૧૨૨
દર્પની જુની જુની વ્યાખ્યાઓ	૧૨૨
આલોચના સમયે એવાતા દશ દોરો	૧૨૮
ખરી આલોચના કેણુ ઠગી શકે ?	૧૩૦ થી ૧૪૩
આલોચના આપનાર શુડ કેવા હોવા જોઈએ	૧૪૩
સાધુ સમાચારી કેટલા પ્રકારે કહી છે ?	૧૪૫
પ્રાયશ્ચિત્ત કેટલા પ્રકારે કહેવાયુ છે ?	૧૪૮ થી ૧૫૭
તપના મૂળ તથા અવાતર ભેદો કેટલા ?	૧૫૮ થી ૨૨૬
(બારે પ્રકારના તપનુ વિસ્તૃત વ્યાખ્યાન પછી ધ્યાનના ભેદો નીચે પ્રમાણે જાણવા)	
ધ્યાન આજ્યતર તપ	૧૮૦
આત્મધ્યાન	૧૮૦
રોગધ્યાન	૧૮૫
માનવાવતારમા રાક્ષસ હોતા હશે ?	૧૮૬
રાવણ કેણુ હતો ?	૧૮૦
ત્યારે રાક્ષસ કેણુ ?	૧૮૧

પેદને જેનો શા માટે નથી માનના	૧૬૩
રૌદ્રધ્યાન કેવી રીતે ઓળખાય ?	૧૬૫
ધર્મધ્યાન	૧૬૭
શરીરની શુદ્ધિમાં આત્માની શુદ્ધિ કેમ નથી	૨૦૧
ધર્મધ્યાનના લક્ષણો કેટલા છે ? અને કયા છે ?	૨૦૭
ધર્મધ્યાનનું આનંદન શું છે ?	૨૧૨
ધર્મની અનુપ્રેક્ષા કેટલી છે ?	૨૧૩
તથે ધ્યાનના માર્ગિક કોણ કોણ ?	૨૧૫
આત્મધ્યાનના માર્ગિક કોણ ?	૨૧૭
રૌદ્રધ્યાનના માર્ગિક મેળ ?	૨૧૮
ધર્મધ્યાનના માર્ગિક કોણ ?	૨૨૦
શુદ્ધધ્યાનની દુર્ગંધના શા માટે ?	૨૨૦
શુદ્ધધ્યાનના બેઠે કેટલા ?	૨૨૧
શુદ્ધધ્યાનના આશ્વત્થર તપ ઓળખ શું ?	૨૨૮
આશ્વત્થર મર્મ કેટલા નકારે છે ?	૨૨૮
નારદે નરકે વિમા કેવી રીતે દીપ્ત થાય ?	૨૩૦
શુદ્ધધ્યાન આશ્વત્થર શી રીતે થાય ?	૨૩૧

શાસ્ત્ર ૨

નારદધ્યાન	૨૩૧
શુદ્ધધ્યાનની રીતિમાં કેમ જાણનામાં બધાનું ?	
(વિનયન પૂર્વક મુદ્દર છે)	૨૩૩
નારદધ્યાન ૫૫૫૫૫૫ શુદ્ધધ્યાન માટે	૨૪૨
૫૫૫૫૫૫૫૫ શુદ્ધધ્યાન માટે	૨૪૩
નારદધ્યાન ૫૫૫૫૫૫ અને ૫૫૫૫૫૫૫ શુદ્ધધ્યાન માટે	૨૪૪
નારદધ્યાન ૫૫૫૫૫૫ અને ૫૫૫૫૫૫૫ શુદ્ધધ્યાન માટે	૨૪૫

રાતક ૩૪

ઉપક્રમ

૩૮૦ થી ૪૬૧

છનસ્થ એન્ડે ગુ ?

૪૬૧

અતિશય એટલે ગુ ?

(૩૪ અતિશયોનુ વિરાદવર્ણન)

૩૬૪

ચાર અતિશય મૂળના

૩૬૫

ઓગણીશ દેવના કીધ

૩૬૭

જીવોનુ સ્થળાતર કેવી ગીતે થશે ?

૩૭૭

પૃથ્વીકાચિકોની વક્તવ્યતા

૪૭-

અપૂકાચિકો માટેની વક્તવ્યતા

૩૮૦

અગ્નિકાચિકો માટેની વક્તવ્યતા

૩૮૧

વનસ્પતિકાચિકોની વક્તવ્યતા

૩૮૨

પૃથ્વીકાચિક જીવોના સ્થાનો કયા છે ?

૩૮૬

અપૂકાચિક જીવોના સ્વસ્થાનો

૩૮૭

અગ્નિ-વાયુ અને વનસ્પતિના સ્વસ્થાનો

૩૮૩

એકેન્દ્રિયોને કમ પ્રકૃતિઓ કેટલી હોય છે ?

૩૮૪

આ જીવો કેટલી કમ પ્રકૃતિઓને બાધે ?

૩૮૪

સયમ અને અસયમ એટલે ગુ ?

૩૮૫

પૃથ્વીકાચિક જીવો કેટલી પ્રકૃતિઓના બે મ છે ?

૩૮૬

કઈ કઈ ગતિના જીવો એકેન્દ્રિયત્વ પ્રાપ્ત કરે છે ?

૪૦૩

તેમને સમુદ્વધાતો કેટલા ?

૪૦૪

એકેન્દ્રિયોને કર્મબંધનની વિશેષ વક્તવ્યતા

૪૦૪

અનતરોપપન્ન એકેન્દ્રિયોની વક્તવ્યતા

૪૦૬

પરપરોપન્ન એકેન્દ્રિયોની વક્તવ્યતા

૪૦૮

રાતક ૩૫

કૃત્યુ નિ રાસિ રૂપે એકેન્દ્રિયોની વક્તવ્યતા

૪૧૨

આને નિના જીરા કઈ ગતિનુ આમુ ર બ ધમે ?	પેઝ ૨/૩
પ્રસ્તુત રાશ્નાની પટ્ટા-ભૂમિધા	
(મધારીરસવામી અને તંમનો સ્વાદાદ)	૨૮૭
એકાત નિત્યમા દેસા દ્વારો	૨૧૫
જેન શામનની દિષ્ટિએ દ્રવ્યા ધન યના	૨૬
એકાત અનિત્યમા દ્વારો	૩૦૨
દેવાધિદેવનુ છે કે ઉદ્દ્યોધન	૩૦૭

ગાલક ૩૧

દુઃકૃત યુગ્માદિ પ્રકારે નારકોનુ વર્ણન	૩૧૩
મુદ્રકૃત યુગ્મ નારકો ધ્યાથી આવીને ઉત્પાયાય ?	૩૧૫
નિય એ અને મનુષ્યો જ નરકમા ગા માટે ઉત્પાયાય છે ?	૩૧૫
જીવોને માટે નરકભૂમિઓ નિયત કેમ ?	૩૧૭
પરિણામે જ કર્મબંધનમા વેચિય લાવનાર છે	૩૧૯
તો પત્રી જીને મોશ કેવી ગીતે મળશે ?	૩૨૪

ગાલક ૩૩

ઉપક્રમ

(જેન મુનિઓ જ પૂર્ણ અદ્વિતક છે તેની વ્યાખ્યાઓ)	૩૩૦
એકેદ્રિય જીવોના લે નુભેદો	૩૩૪
જીવોને જાણવા માટેના પ્રકારો	
(નિગપાદિ નવદારોથી ચર્ચા)	૩૪૦ સી ૩૫૫
અપૂકાય માટેની વજ્રાવ્યના	૩૪૮
તેજસ્માય માટેની વજ્રાવ્યના	૩૫૧
વાયુમાય માટેની વજ્રાવ્યના	૩૫૧
વનસ્પતિકાયા માટે ધ વજ્રાવ્યના	૩૫૨
ત્યારે વનસ્પતિનો ઉપયોગ શી રીતે મીઝુ ?	૩૫૫

કાંઈકાંઈ બેઠેલાં જણે	૧૫
મિત્રની આંખે	૪૧
આંખે પાંચ દેહો પ્રાપ્ત કર્યા ?	૪૩
જાણે પદ્મિણી જીવે વિન,	
અવિન, વિનવિન છે ?	૪૪
આંખે આંખોમાં જાણે ઉપયોગના ?	૪૫
પુણ્યદેહ જાણે જાણે	૪૬
જાણે જાણે જાણે	૪૭
જાણે જાણે જાણે	૪૮
જાણે જાણે જાણે	૪૯
જાણે જાણે જાણે	૫૦
જાણે જાણે જાણે	૫૧
જાણે જાણે જાણે	૫૨
જાણે જાણે જાણે	૫૩
જાણે જાણે જાણે	૫૪
જાણે જાણે જાણે	૫૫
જાણે જાણે જાણે	૫૬
જાણે જાણે જાણે	૫૭
જાણે જાણે જાણે	૫૮
જાણે જાણે જાણે	૫૯
જાણે જાણે જાણે	૬૦
જાણે જાણે જાણે	૬૧
જાણે જાણે જાણે	૬૨
જાણે જાણે જાણે	૬૩
જાણે જાણે જાણે	૬૪
જાણે જાણે જાણે	૬૫
જાણે જાણે જાણે	૬૬
જાણે જાણે જાણે	૬૭
જાણે જાણે જાણે	૬૮
જાણે જાણે જાણે	૬૯
જાણે જાણે જાણે	૭૦

આ ડાહ્યા મધ્ય મનિમાથો આવે છે ?

૪૧૬

આ નાનકે પપા મેડેન્ડ્રિયોની વખત ના

૪૧૭

શતક ૩૬

એકેન્દ્રિય જીવોનો રાશિડ ૧ નમ્બવના

૪૨૦

તેન્દ્રિય જીવોની વખત ના

૪૨૧

શતક ૩૬

અમ ની ૫ એન્દ્રિય માટેની વખતવ્યના

(નમ્મતી હિમા તથા અહિમાની અર્થ)

૪૩૦

માત્રદેશની રત્ન નાના બેઝાવ

(જેમા હુ ડીઆમણ્ડના પાપે શુ નથી થયુ ?

તેની અર્થ છે)

૪૩૩

અમ હી એટલે શુ ?

૪૩૮

શતક ૪૦

દુનયુગ્મ દુનયુગ્મ મ હી ૫ એન્દ્રિયોની વખતવ્યના

૪૪૪

દીક્ષાદી સદા

૪૪૫

દીક્ષાદી રહેશિતી સદા

૪૪૬

૫ એન્દ્રિય જીવો શુ કર્મના બધક છે ?

૪૪૭

મોક્ષમ હી તીનના કેવી ?

૪૪૮ થી ૪૬૨

મિથ્યાત્વ-મિથ્યાત્વી

૪૬૦

યદુત્ત મિથ્યાત્વ નાર પ્રકારે છે ?

૪૬૩

નમ્યદુત્ત અને સમ્યદુત્ત

૪૬૪

નથી ૫ એન્દ્રિય જીવો જ્ઞાની છે ? અજ્ઞાની ?

૪૬૫

આત્માનો કુટુંબ પરિવાર કયો ?

૪૬૭

	પેઠ
દ્વાદશાગ ગલિચિત્કને નમસ્કાર	૫૪૩
શુનદેવી મારા મલિમ્મજ્ઞાનને નાશ કરનાર થાઓ	૫૪૮
જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો નાશ કરનાર કેાણ ?	૫૫૧
ગુમ્મકોમા લખેલા અક્ષરો શુ જડ ન કહેવાય ?	૫૫૨
યોગોદ્ધન માટે અન્નેવાસિત્વ જરૂરી છે	૫૫૭
પ્રથસિ	૫૬૧
અભિપ્રાયો	૫૬૨ થી ૫૭૨

५३१ अङ्कित

구분	구분	구분	구분
1	2	3	4
5	6	7	8
9	10	11	12
13	14	15	16
17	18	19	20
21	22	23	24
25	26	27	28
29	30	31	32
33	34	35	36
37	38	39	40
41	42	43	44
45	46	47	48
49	50	51	52
53	54	55	56
57	58	59	60
61	62	63	64
65	66	67	68
69	70	71	72
73	74	75	76
77	78	79	80
81	82	83	84
85	86	87	88
89	90	91	92
93	94	95	96
97	98	99	100

પેઠા	સાંખ્ય	અર્થ	શુદ્ધ
૪૫૪	૧૯	અગ્નિ	અગ્નિ
૪૫૮	૧	દિવ્ય	દિવ્ય
૪૭૩	૨૧	દુતો	દુતો
૭૪	૨૫	આત્મિક	આત્મિક
૮૭૮	૫	ધાતુના	ધાતુને
૧૨૧	૧	અભિવાદ	અભિવાદામ્
૫૦૩	૮	પ્રજ્વલ્યે	પ્રજ્વલ્ય
૧૨૪	૧	આત્માને તે	આત્માને તે
૧૨૪	૧૮	આપીએ	આપીએ
૫૨૫	૧	અજ્ઞાનુભવને	અજ્ઞાનુભવને
૧૨૫	૧૩	આપી	૦
૧૦૫	૧૫	આપી	આપીની
૧૨૬		અજ્ઞાન	અજ્ઞાન
૫૩૧	૧૬	અતેવામી	અતેવામી
૩૩	૨૫	દુતો	દુતો
૫૧૩	૧૭	દી	દેવ
૧૧૮	૧૭	અનીકમ	અનીકમ
૫૧૮	૮	અને	અનીક
૧૧૮	૨૧	અમીતિ	અમીતિ
૧૩૩	૯	અમીતિ	અમીતિ

પના ત્યારે તે માગુ લક્ષ્મીનીના લાડકવાયા શ્રી પનાજી,
શાનીમંત્ર તથા પર્ણિકુળમા જન્મેવા, પથ્ય મહાવ્રતોથી
દેહીપ્યમાન મેતારજીમુનિ અને દ્વિતકુળમા જન્મ લેનારા
શ્રી હરેકેશી મુનિરાજ મુનિધર્મમા પૂણ્ણરૂપે મરત બનીને
મમમરણમા શોભી રહ્યા હતા

તે કામે તે મમયે સમવસરણમા ભિગજમાન થયેલા
ભગવત મહારીરજવામીએ ફરમાવ્યું કે, હે ભાગ્યશાલિઓ !
તમે મૌ તમારા જીવનમા નવા નવા લલ્લગાનની પ્રાપ્તિ અર્થે
દ્વમેશા લગ્ન રહેજો મળજુ કે મધ્યસ્થાન જ આત્માની
અમોઘશક્તિ દોવાથી અનાદિકાળથી સ્થાન જમાવીને બેઠેલા
કામ, ક્રોધ, મદ, માયા, લોભ અને રાગદ્વેદાદિ અતરંગ
શત્રુઓની શક્તિ કમજોર પડે અને તમારો આત્મા પોતાની
અનંત શક્તિઓનો વિકાસ માધનો આગળ ને આગળ વધશે
માપો આત્મજાની પ્રત્યેક દ્રવ્યો, ગુણો અને પર્યાયોનું
પર્યાય જ્ઞાન મેળવવાને માટે પ્રયત્ન કરે છે, કેમ કે, એકેય
દ્રવ્ય, ગુણ તથા પર્યાય વિનાનો નથી તેમ ગુણ અને પર્યાયો
દ્રવ્યથી અનિરિખ્ત બીજે કયાય રહી શકતા નથી ગુણો દ્રવ્યના
મુખ ફી અને પર્યાયો ક્રમ બાધી દોવાથી તારતમ્ય બાધે
જો એ ગ્રાવણ ધર્મ શકે છે જ્યારે પર્યાયોનો રૂપાતર થતા
ન તે પરિણામ તામે દ્રવ્ય સંપ્રેમાય છે, જેમ કે વનરૂપિ
સૂર્ય મે લોભ : આત્મા, બાવગીરા, કમળ, બાજીપાસા,
કે. રા. આદિના પરિણામે છાંતી બીજે કયાય રહેનો નથી

મુવલ્લે પદ જમી, નીચે, કદોરો ભગી આદિ બીજા
જન સ્વ પર્ણિકામા વિદ્યમાન દોવા છે

જેમ મ વનુ કે પનુ પાની, જમીમ કમાવ, પે /
ન જીવતાક અદિ પરિણામ સનેની ઉપરોગિતા છે

આકાશ જડ દ્રવ્ય હોવા છતાં પણ ઘનકાશ, ષટકાશ આદિના પર્યાયોથી જ જાણી શકાય છે

અને પરમાત્મા જેવો પરમાત્મા પણ માકાર નિરાકાર સગુણ નિર્ગુણ આિ ગુણ પર્યાયોને કારણે સૌને માટે પૂજનીય, વદનીય અને દર્શનીય બનવા પામે છે

તેવી રીતે માનવ, બાળ, યુવા, વૃદ્ધ દેવ, દેવી, ગાય, હાથી બળ, કપૂતર કીડી ઈયળ માખી, મચ્છર, મર્પ, વચ્છુ આદિ અનંતાનંત શરીર પર્યાયોને જાળ્યા વિના એકલા જીવદ્રવ્યને તમે જોતતા જોતતા અનંત બવો ફરીને યાદી જશો તો પણ કયાય જોઈ શકો તેમ નથી આ કારણે જ કોઈપણ દ્રવ્ય તત્ત્વ કે પદાર્થ માત્રનું યથાર્થ જ્ઞાન મેળવવાને માટે તેના ગુણ પર્યાયોનું સર્વાંગીણ જ્ઞાન મૌલિક કારણ છે, તે વિના કોઈનું પણ વિપરીત જ્ઞાન-સશયજ્ઞાન કે અજ્ઞાન મટવાનું નથી

હૈ ગૌતમ! અનંત સસારમાદ્રવ્યો રુક થો, પરમાણુઓ જીવાત્માઓ તેમના કર્મો અને શુભાશુભ કર્મોના ભોગવટાઓ પણ અનંત છે જેને ચર્ચાઓનો માલિક છવ્રસ્થ કોઈ કાળે જાણી શકવાનો નથી, કેમ કે આત્મની અનંતજ્ઞાન તથા દર્શનની શક્તિને અવરોધનારા જ્ઞાનાવરણીય દર્શનાવરણીય, અતરાય અને મોહનીય કર્મોરૂપી ઘાતીકર્મો આત્માના એક એક પ્રદેશમાં પોતાની સત્તા જમાવીને બેઠા છે કેવળજ્ઞાનની ભૂમિકાને પ્રાપ્ત કરેલો મહામાનવ જ યથાશ્ચય ચારિત્રવડે તે કર્મોને નિર્મૂળ કરે છે અને કેવળજ્ઞાનનો માલિક બને છે જે આત્માનો મૂળ ખાતનો છે તે વડે જ સસારનો પ્રત્યેક દ્રવ્ય પોતાના મૂળ સ્વભાવે યથાય જાણી અને બીજાને

જળાની ગકાય ॥ માટે તેનાથી અનિરિખ્ય શ્રીમુ એકેય જ્ઞાન
શુદ્ધ પૂર્ણ અને ચિગ્મ્યાથી નથી, માટે અનતનેય પદાર્થોને
પ્રત્યક્ષ પ્રનારા કેવળી ભગવતો જ દેવાદિવ છે, તીર્થ કર છે
અને મર્વજા છે તેથી તેમના નિગ્રન્થ પ્રવચન પર શ્રદ્ધા રાખી
શ્રેયસ્કર છે

બધાય શાસ્ત્રાનો અભ્યાસ કર્યા પછી નિષ્પક્ષ દષ્ટિએ
કહેવું પડશે કે અરિહતોના શ્રીમુએ પ્રકાશિત દ્વાદશાગી જ
સર્વશ્રેષ્ઠ આગમ ॥ જેમા સ્વર્ગ, નરક, તેમના આવાસો,
વિમાનો, નિગોદથી લઇ ઇન્દ્ર સુધીના અનત જીવો, તેમના
કર્મો, ગતિઓ, આગતિઓ, સ સારનું પરિશ્રમણ ઉપરાત
પૃથ્વીકાયિકો, અપ્કાયિકો, અગ્નિકાયિકો, વાયુકાયિકો, વનસ્પતિ
કાયિકો અને ત્રસકાયિકોનું સ્પષ્ટ-વિશદ અને માગોપાગ જ્ઞાન
જેવા મળે છે વનસ્પતિના મૂળમા, સ્કંધમા, છાનમા, પુષ્પમા
અને ફળમા કયો જીવ કયાથી આવે છે ? કયા જશે ? કેટલી
મધ્યામા જીવો ત્યા વિદ્યમાન છે ? આ બધાયનું જ્ઞાન
દ્વાદશાગીમા સ્પષ્ટ આવેખાયેવ છે કન્ય કોઇ કહે કે-નરકના
હીડા કે દેવલોકના વિમાનોનું જ્ઞાન જરૂરી ન હોવાથી તેની
જાણકારીની શી આવશ્યકતા છે ? કેવળ જરૂર પૂરતું જ જ્ઞાન
ધાય તે જરૂરી છે પરંતુ તેમનું કહેવું મથાર્થ નથી કેમકે
આપણે જીવ પૂર્વભવમા અનત જીવો કરી ચૂક્યો છી જ્યા
બીજા અનત જીવો માથે રાગાત્મક કે દ્વેષાત્મક સંબંધોથી
જોડાયેલા હોવાથી જ્યા જીવ ક્યારે સ્મૃતિમા આવશે ? અથવા
તેની સાથે બાધેવા શુભાશુભ કર્મો કયા સ્થાને, મમથે તથા
કેરી સ્થિતિમા ભોગવવાના રહેશે ? તે પોને જ જાણતો ન હોય
તો બીજાને જણાવવામા શી રીતે સમર્થ બનશે ?

આ કારણે કેવળીના પ્રરૂપેવા આગમ જ મુનજ્ઞાન ॥

તેમા જમવની મૂળ બધાય સૂત્રોમા જુદતકાથ, દેવઅધિષ્ઠિત
હોવાથી પૂજ્યવત્તમ છે દ્રવ્યાનુયોગ, અગ્નિનાનુયોગ, ચરણ
કરણાનુયોગ અને કથાનુયોગના જ્ઞાનનો સામર છે ચાર નાનના
માલિક ગૌતમસ્વામીજી પ્રથમ પૂજનાતા છે અને કેવળજ્ઞાનના
માલિક જમવત મહાવીરસ્વામી ઉત્તરદાતા છે

શતકે ૨૧-૨૨-૨૩

આ ત્રણે શતકોનો વિષય તુલ્ય હોવાથી તેમને મઠિમ
સિત કર્યા છે આમા શાલિ સીધી, ધઉ આદિના ક્રમશઃ
આઠ, છ અને પાચ વગ છે અને પ્રત્યેક વર્ગના મૂળ, કદ
શકે, ત્વચા, શાખા, પ્રવાહ, પાદક, પુષ્પ, ફળ અને બીજ
નામે દશ દશ ઉદેશા છે, તેથી ૨૧મા શતકના ૮૦ ઉદેશા
૨૨મા શતકના ૬૦ ઉદેશા અને ૨૩મા શતકના ૫૦ ઉદેશા છે

આ બધાઓમા ૧૧મા શતકના પહેલા ઉદેશામા વર્ણ
વાયેલા ‘ઉત્પલ’ની જેમ ઉત્પાદ, અપહાર, અવગાહના
કર્મબંધક, વેદક, ઉ ધ, ઉગીરક, લેશ્યા દષ્ટિ જ્ઞાન, યોગ,
ઉપયોગ મધાદિવર્ણ, ઉચ્છવાસ, આહારક, અનાહારક, વિરતા
વિરત, ક્રિયા, બંધ સજ્ઞા, કથાય, વેદ, વેદ જા ધકત્વ, અગ્નિ
અસ્રગ્નિ ઇન્દ્રિય, સ્થિતિ મમનામમન આહાર, સ્થિતિ
સમુદ્ધાત, સમવહત્વ ઉદ્વર્તના અનેક કે અનતવાર જન્મવુ,
આ પ્રમાણે ૨૩ પ્રકારે વિચાર કરવાનો છે જે પ્રજાપના
સૂત્રમા ંયુતકાંતિ પદમા સવિશેષ હોવાથી તેમજ આ પુસ્તકના
બીજા ભાગમા ૧૧મા શતકના પહેલા ઉદેશામા વિસ્તા થી
અચાયેલો વિષય હોવાથી ત્યાથી જ અટકી લેવા અવામવુ છે

શાલક ૨૧ ઉદ્દેશો-૧

ગાલિ આદિના મૂળમા જીવો
કયાવી આવે છે ?

હે પ્રભો ! શાવિ-મોહિ-ધઉ અને જવધાન્ય વિશેષની
વનસ્પતિના મૂળમા ઉત્પન્ન થનારો જીવ કમ્પ ગતિમાથી આવે
છે ? જવાબમા ભગવતે દુરમાબ્ધુ કે દે ગૌતમ ! તેના મૂળમા
આવનારો જીવ તિર્યંચ અને મનુષ્ય ગતિમાથી આવીને જન્મે
છે યદ્યપિ દેવલોકના ભોગ વિવાસોમા ચક્રનાચુર બનેલા દેવોને
પણ વનસ્પતિકાયમા જન્મ લેવાનું ભાગ્યમા લખાયેલું છે
તા પણ તેઓ મૂળ, કદ, રુક, ત્વચા, શાખા, પ્રવાહ (કુપલ)
અને પાદકાંડ વનસ્પતિના જધન્ય સ્થાનોમા જન્મતા નથી
અને પુષ્પ, ફળ તથા બીજરૂપે જન્મ ધારણ કરે છે સારાશ
કે તિર્યંચ અને મનુષ્ય ગતિના જીવોને વનસ્પતિકાયના ફળે
સ્થાનોમા જન્મ લેવા માટે દ્વાર ઉઘાડા છે

જધન્યથી એક-બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટથી સ ખ્યાતા કે
અસ ખ્યાતા જીવો એક સમયે મૂળરૂપે જન્મે છે ત્યાં એટલા
બધા જીવો છે કે તેમનો અપહાર અસંખ્ય ઉત્સર્પિણી કે
અનર્મર્પિણી સુધી પ્રતિમમય અસંખ્યાત-સંખ્યાતમા કરવામા
આવે તો પણ મધાય જીવો ત્યાંથી બહાર કાઢી શકાતા નથી
તેઓ ૧૧ જધ ૪ અવગાહના અગુવનો અસંખ્યાતમા ભાગ
અને ઉત્કૃષ્ટથી બેથી નવ ધનુષ્યની છે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મોના
બાધનારા, વે નારા અને ઉગીર્ણ કરનારા છે મારાશ કે તેઓને

ચારે સજ્ઞા હોવાથી પ્રતિસમયે નવા કર્મોને બાધે છે, જૂના કર્મોને બોગવે છે અને મિથ્યાત્વની હોવાથી તેઓની ઉદીર્ઘા પણ કરે છે મિથ્યાત્વની હાજરીમા કષાય અવિરતિ તથા પ્રમાદ હોવાથી કર્મોના બધક વેદક અને દીરક છે કૃષ્ણ લેશ્યા, નીલ લેશ્યા અને કાપોત લેશ્યા હોવાથી એક વચનની અપેક્ષાએ અસંયોગીરૂપે ત્રણ ભાગા અને બહુવચનની અપેક્ષાએ બધાયે જીવે કા તો કૃષ્ણ લેશ્યાવાળા કા તો નીલ લેશ્યાવાળા અને કાપોત લેશ્યાવાળા હોય છે ત્યારે દ્વિક સંયોગે ૧૨ ભાગા આ પ્રમાણે છે એક જીવ કૃષ્ણ લેશ્યાનો, બીજો નીલ લેશ્યાનો, એક કૃષ્ણ અને બીજા જીવો નીલ લેશ્યાના, ઘણા જીવો નીલના એક કૃષ્ણનો, બધાય નીલના અને સામેવાળા પણ નીલના આ પદ્ધતિએ બીજી લેશ્યાથી પણ ભાગાની પના ૪૨વી

ત્રિક સંયોગે આઠ પ્રકારે જાણવા ૧-૧-૧, ૧-૧-૩, ૧-૩-૧, ૧-૩-૩, ૩-૧-૧, ૩-૧-૩, ૩-૩-૧, ૩-૩-૩ તાત્પર્ય આ છે એક જીવ કૃષ્ણનો, બીજો નીલનો અને ત્રીજો કાપોતનો જાણવો બીજામા કૃષ્ણ નીલમા એક એક અને કાપોતમા ઘણા જીવો જાણવા આ પ્રમાણે ત્રણ, ચાર, પાંચ, છ સાત અને આઠ ભાગા પણ કહી લેવા

મૂળના જીવો મિથ્યાદિ, અજ્ઞાની, કાપયોગી તથા બન્ને ઉપયોગના હોય છે

જઘન્યથી અન્તર્મુદ્ગત અને દંત્રુદ્ગમી અસંખ્યાત માણ સુધી ત્યા રહે છે

ગમતાગમન એટલે શાંતિ શીલિનો તથાગ કૃત્રી બીજો

ચોથા વર્ગમાં-વાસ, વેણુ, કનક, કર્કવિશ, ચારૂવશ,
દહા કુહા, વિમા, ચહા, વેણુકા અને કહ્યાણીના દશ ઉદેશા
પહેલા ની જેમ બાણવા વિશેષમાં આ વનસ્પતિઓમાં કોઈ
સ્થળે પણ દેવોનો ઉત્પાદ નથી અને લેશ્યા ત્રણ હોય છે

પાંચમા વર્ગમાં ચેવડી ઇંચુવાગિકા, વીરણુ, ઇંછક, બમામ
સુદ, શર, નેતર, તિમિર, સતપોરગ અને નક આદિ વનસ્પતિ
ઓમાં મૂળાદિ ૧૦ ઉદેશા ચોથા વર્ગની જેમ બાણવા
વિશેષમાં સ્કધાદેશકમાં દેવોનો ઉત્પાદ માન્ય હોવાથી લેશ્યા
ચાર છે

છઠ્ઠા વર્ગમાં સેડિય, બડિય, દર્બ, કોતિય, દર્બકુશ,
પર્વક, પૌર્ણદર્બ, અર્જુન, અપાદક, શૈલિતક, સમુ વખીર
બુમ, ચેરક, કેરક, કેરકર, સુઠ વિભગ, મધુવયળ, યુરગ,
શિલ્પક આદિ વનસ્પતિઓમાં મૂળાદિ ૧૦ ઉદેશા ચોથા
વર્ગની જેમ બાણવા

સાતમા વર્ગમાં અબરૂલ, વાયણુ હરિતક, તાહલને, તૃણ
વાયુવ, પોરક, માજરિક, ચિલ્લી, પાવક, હમપિપ્પલી, દબ્બી
દર્બી, સ્વસ્તિક શાકમકુમી, મૂલક, સરસવ, અભિલશાક અને
જિપતગ આદિના દશ ઉદેશા ચોથા વર્ગની જેમ કહ્યા છે

આઠમા વર્ગમાં તુલમી, દૂધ, દરાલ, ફેલેન્ના, અન્ના,
ચૂતણા, ચોરા છરા, દમણ, મરૂવા, ઈંદીવર, ચતપુષ્પ આદિ
વનસ્પતિઓના ૧૦ ઉદેશા ચોથાની તુલ્ય બાણવા

卐 શતક ૨૧મું સમાપ્ત 卐

અમાર્જિત વચનમ્

નવયુગ પ્રવર્તક, શાસ્ત્ર વિગતરહ, જૈનાચાર્ય સ્વ ૧૦૦૮ શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મહારાજ, ભગવાન મહાવીરસ્વામીની ૭૪મી પાટે બિરાજમાન થઈને જૈન શાસન, જૈન સમાજ, તીર્થસ્થાનો, વિદ્યાપેત્રો આદિની અમૂલ્ય સેવા કરી પોતાનું નામ ઇતિહાસના પાને અમર કરી ગયા છે તેમના પદ્મભાવક, શાસનદીપક મુનિશાજી શ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજના શિષ્ય રત્ન, ન્યાય-વ્યાકરણ-કાવ્યતીર્થ, પ ન્યાસ શ્રી પૂર્ણાનંદ વિજયે (કુમારશ્રમજી) પોતાના મતિજ્ઞાનના વિકાસાર્થે ભવાતરમા પદ્ય શ્રુતજ્ઞાનની પ્રાપ્ત્યર્થે દ્વાદશાગીમા સર્વશ્રેષ્ઠ વ્યાખ્યા પ્રસન્નિ-ભગવતીસૂત્રના ૨૧મા શતકનું વિવેચન યથામનિષ્ઠે કર્યું છે

“શુભ ભૂષાત્ સર્વેષાં જીવાનામ્”

“સર્વે જીવા સ્વતત્ત્વ જ્ઞાનતુતરામ્”

શતક-૨૨મું

દસ ઉદેશાનો પહેનો વર્ગ -

આમા તાલ, તમાલ, કેળા, કદળી, તાલની, તેનેલી, સાવ, દેવદાર, સારંગદવ, કેવડો, ચર્મવૃક્ષ, શુદ્ધવૃક્ષ, હિંચુ વૃક્ષ, લવંગ, સોપારી, ખગુરી અને નાળીયેર આદિના વૃક્ષોના મૂળાદિ દસ ઉદેશા શાલિવર્ગના તુલ્ય છે જ્યન્ય સ્થિતિ અન્તર્મુદ્ધત અને ઉત્કૃષ્ટ દસ હજાર વર્ષની છે શેષ પાચ ઉદેશા કુપવ, પાદડા, પુષ્પ, ફળ અને બીજમા દેવોનો ઉત્પાદ હોવાથી ચાર લેશ્યા જાણી અવગાહના મૂળ અને કદની ૨ થી ૬ ધનુષ્ય પુષ્પની ૨ થી ૬ જ્વાળી, બીજની ૨ થી ૬ અગુવની છે, જ્યારે જ્યન્ય અવગાહના અગુવના અસખ્યાત જાગે જાણી

બીજો વર્ગ - જેમા એક બીજ હોય તે લીમડો, આમો, જાણુ, કોથળ, સાલ, અકોલવ, પીતુ, સેતુ, સદલકી મોથકી માતુક, બકુલ, પલાશ, કરજ, પુનજીવક, અરિઠ્ઠા, બહેડા, હરડે, બિલામા, ઉત્તેભરિકા, કીરિણી, ધાવડી, ચારોની, પૂતિર્નિબ, સેવહય, પાસિય, મીસમ, જાતમી, નાગકેસર, નાગવૃક્ષ, સેવન અને અચોક આદિના દસ ઉદેશા તાડવૃક્ષની જેમ જાણવા

ત્રીજો વર્ગ - જેમા અગસ્થિક, તિંદુ જોર, કોડી, અબાડગ, બીજેર, બિલ્વ આમનક કલ્પમ, દાડમ, પીપલો, ઉમરો, નડ, ન્યગ્રોધ, નદિવૃક્ષ, પીપર, સતર, પલ્લ, કાકો દુબરી, કુસ્તુબરી, દેવદાની, લવક, લકુચ, છત્રોધ, શિરિષ સમ્પત્તિ દધિપર્ણ, લોમક, ધવ, ચદન, અગુન, નીપ,

કુટજ અને કદળ આદિના મૂળાદિ દસ ઉદેશા તાડવર્ગની જેમ સમજવા

ચાથો વર્ગ — જેમા વેગણ, અલ્લઈ, પોડઈ, ગજ, પાટલા વામી, એકોલ આદિના દસ ઉદેશા વચવર્ગની જેમ જાણવા

પાચમો વર્ગ — જેમા સિરિયક, નવમાવિકા, કોરેટક બધુજવન, મળોજાળ, નલિની, કુદ, મહામતિના દસ ઉદેશા શાનિવર્ગની જેમ જાણવા

છઠો વર્ગ — જેમા પૂસફવિકા કાલિંગી, તુળડી, ચીમી એવ વાનુડી, હધિક્ષેલ્લઈ, કાકની, લોકવી, અક'બોદી, આદિના દસ ઉદેશા તાડકુક્ષની જેમ જાણવા વિશેષમા તેના કુળોદેશકમા કુળની જ્યન્ય અવગાહના પૂર્વવત્ અને ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના ૨ થી ૬ વર્ગની છે

卐 શતક ૨૨મું સમાપ્ત 卐

“ સમાપ્ત વચનમ્ ”

શાત, દાત અને ગલીર જેનાચાથે ૧૦૦૮ શ્રી વિજય
ધર્મસૂરીશ્વર મહારાજના અતેવાસીઓ જેમા ઇતિહાસ તત્ત્વ
મહોદધિ જેનાચાથે શ્રી વિજયેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ, તપો
નિધિ, સત્ક્રિયાભિરુચિ જેનાચાથે શ્રી વિજયભક્તિસૂરીશ્વરજી,
ન્યાય વ્યાકરણ સાહિત્યના અઠગ અભ્યાસી ઉપાધ્યાય શ્રી
મંગળવિજયજીમ, અખડ વ્યાખ્યાતૃ શક્તિધારક, શાસનદીપક,
મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજ, ~~અભિજ્ઞાન-દેવ-મંત્ર-સૂત્ર-વિ-
જ્ઞાન~~ ન્યાયવિશારદ, ન્યાયતીર્થ મુનિરાજ શ્રી ન્યાયવિજયજી
મહારાજ, સયમ અને તપોધમથી દેહીધ્યમાન, શાતમૂર્તિ
મુનિરાજ શ્રી જયતવિજયજી મહારાજ આદિ શિષ્યો હતા
તેમાથી મુનિશ્રી વિદ્યાવિજયજીના શિષ્ય વ્યાકરણાદિ પઠન-
પાઠનશીલ, પન્યાસ શ્રી પૂર્ણનિદવિજય (કુમારઅમલ) પોતાના
મતિજ્ઞાનના વિકાસાર્થે, શ્રુતજ્ઞાનની વૃદ્ધિ અર્થે ભગવતી સૂત્રનું
વિવેચન યથામતિએ કર્યું છે જેમાનુ આ ૨૨મું શતક પૂર્ણ
ધાય છે

“ શુભ ભૂયાત સર્વેવા લવાનામ્ ”

“ જેનત્વ પ્રાપ્તુયુ સર્વે લવા ”

શતક-૨૪મું

પૂર્વભૂમિકા

ચમુગોચર સ્થૂળ પદાર્થોનું વિરેચન અને ભાષણ સૌ કોણને માટે સુગમ હોઈ શકે છે પરંતુ જીવમાત્રની ગતિ, (કઈ ગતિમાથી આવ્યો છે) આગતિ (આ બધું પૂર્વ કઈ ગતિમા જશે) જાણવાને માટે અર્થસાધારણ હોવાથી તેનું વર્ણન તેમને માટે અશક્ય છે તેમ છતાં પણ આ એક સત્ય અંકિત ॥ કે “અતતિ સતત ગચ્છતીતિ આત્મા” આ ન્યાયને અનુસારે જીવાત્મા કયાય પણ એક સ્થાને સ્થિર રહી શકતો નથી ત્યાંહે તે ઉઠ સાગરોપમનો દેવ હોય, નારક હોય, નિર્ધન હોય, માનવ હોય, નજી પત્યોપમનો યુગનિક હોય કે આકાશમા ઉડનારા વિદ્યાધરો હોય, જઘાયાત્મક મુનિઓ હોય, ચતુર્દશ પૂર્વના જ્ઞાના કે ઉપશમ શ્રેણિને પ્રાપ્ત થયેલા મુનિઓ હોય, સૌને એક સ્થાનથી બીજા સ્થાને ગયા વિના ચાને તેમ નથી ચોરના હાથમા ખાયકડી પડ્યા પછી સૈનિકો તેને ગમે તે માગે લઈ જઈ ગડે છે ત્યાં તે ચોરની ઇચ્છા મુદત કામે આવતી નથી, તેવી રીતે કામંજી શરીર (સૂક્ષ્મ શરીર)ના મહત્વાગ્રી આત્માને કામંજી ગમે ત્યાંથી ઉપાડીને બીજે ગમે ત્યાં પડવી શકે ॥ તે મમયે કોઈ પણ જીવની શક્તિ, છુદ્ધિ-વાચાવતા, હોશિયારી કે બૌતિકવાદનું એક પણ માધન કઈ પણ કામે આવવાનું નથી આ કારણે ઇચ્છાએ કે અનિચ્છાએ પણ જીવાત્માને અન્ય તર કયાં વિના છુટકો નથી

જે મનમા, જે કાળમા જે જીવો સાથે જેવા પ્રકારના શુભ શુભ કર્મોને બોધવવાના હોય છે ત્યારે નખમા પણ રોમ

ન હોય તો ય આજના પવકારે માનવ મૃત્યુને પામે છે અને
ન્યા વેરઝેરની કે પ્રેમભાવની લેવક-દેવક કરવાની હોય ત્યા
તેને જવાની ફરજ પડે છે અને અનિવાર્ય પશુ બધ છે
ગત્યતર કરતો જીવ પોતાના આ ભવના શલ્યગારેવા તથા
પોષેવા સ્થુળ શરીરને તથા ઇન્દ્રિયોને તંમજ આ ભવની
સ પૂર્ણ માયાને છોડી દે છે અને સૂક્ષ્મ શરીરના માધ્યમથી
બીજા ભવનો સ્વીકાર કરે છે એક ભવમાથી બીજા ભવમા જવાને
માટે જૈન શાસનમા આયુષ્ય કર્મ, નામ કર્મ અને આનુપૂર્વ
નામકર્મની મર્યાદા છે, જેમકે મનુષ્યભવને પામેલા ન્યાદે
દુષ્ટુદ્ધિ, મિથ્યાચરણ, અસમ્ય વ્યવહાર કે અજ્ઞાનપૂર્વક પાપોનુ
સેવન મર્યાદાતીત કરે છે ત્યારે નરકગતિનુ આયુષ્યકર્મ
બાધવાનુ અનિવાર્ય હોય છે, ત્યાગપછી તેની લેશ્યાઓમા-
કૃષ્ણત્વ, નીલત્વ અને મપોતાત્વની વૃદ્ધિ થતા તે માનવ કૃષ્ણ
લેશ્યા અને કાપોત્ત લેશ્યાનો માર્ગ બને છે ત્યારે તેના મન,
વચન અને કાયામા વક્તા અસવાદિતા ઉપરાત પોતાની જાતની
બકાઈ અને પારકા શુભિચ્છોની પણ નિદામા તે જીવ પાપ
ભાવનાને કરતો નરકગતિ નામકર્મની ઉપાર્જના કરવી તેના
ભાગ્યમા શેષ રહે છે અને તે જ સમયે નરકાનુપૂર્વક કર્મ
પશુ બધાય છે આ પ્રમાણે આવતા ભવને માટે નરકગતિમા
જવાની પૂર્ણ નૈયારી કરીને બેઠેલો તે પાપકર્મ આત્મા ન્યાદે
મરણ પધારીએ પથ્યા હોય છે ત્યારે તેને જીવનમા કરેલા
પાપકર્મો, આરભો અને દુષ્ટાચરણોની યાદ આવે છે અને
ભયમ્મલ બને છે, તેથી અતિશય અને અનિવાર્ય મુઝવણમા
સપડાઈ જતા મરણ સમયે સીધો મિહશિવા તરફ ભાગવા
માડે છે, પરન્તુ મર્વશક્તિસમ્મન કર્મમત્તા હોવાથી તે જ
સમયે પૂર્વોપાજિત આનુપૂર્વ નામકર્મનો ઉ વ થાય છે અને
ચેર જેમ સિપાઈના હાથે સપડાય તેમ તે ભાઈસાંબ

પણ નરકાનુપૂર્વિકા સકળમા પડે છે અને નરકભૂમિ તરફ પ્રધ્યાન કરવાની ફરજ પડે છે આ જ પદ્ધતિએ ચાર ગનિત મેનાન(પ્લે ગ્રાઉન્ડ)મા કમની બેડીમા સપડાયેનો હોવાથી પરિશ્રમણ કરી રહ્યા છે અને ન્યા મુખી કામંણ શરીરની સત્તામા નજરબંધ છે ત્યા મુખી તે જીવ કોઈ કાળે પરમાત્મ પદને પ્રાપ્ત કરી શકવાનો નથી

માન્યુ કે જીવનો શુદ્ધ સ્વભાવ નિરજન-નિરાકાર છે પરંતુ ખાણુમાથી નીકળેલા હીરાના પથરની જેમ-અનતાનવ કર્મોની જાળમા મપડાયેનો હોવાથી તેનું શુદ્ધ સ્વરૂપ હીરાની જેમ મત્તામા પડેલો હોવા છતાં પણ અત્યારે અક્રિયચિત્તર છે માટે ચારે ગતિનું પરિશ્રમણ કોઈનાથી પણ ટાળી શકાય તેમ નથી

આત્મિક જ્ઞાન મેળવવા માટેની સિદ્ધારિથ-હિમાયત બધા મણુ સૌ સૂતકારોએ પોતપોતાની મતિ અનુમારે કરી છે પરંતુ આપણે જાણતા હોઈએ છીએ કે કોઈની સિદ્ધારિથથી પણ કોઈને આત્મજ્ઞાન થયું હોય તેવું એકેય કથાનક આપણું જાણવામા નથી જીવમાત્રને અનંતભવો સાથે, અનતાનવ જીવો સાથે, પુરૂગલ સ્કંધ કે પરમાણુ સાથેની માયા જગત દમ્ન વળગેલી છે આની પરિસ્થિતિમા પરદ્રવ્યની જાણકારી લીધા વિના સ્વદ્રવ્યની જાણકારી અપવાદ સિવાય સૌને માટે અશક્ય રહી છે તે માટે મસારનું યથાર્થ સ્વરૂપ, જીવોના કર્મો, તેમની ગનિઓને જાણવાની આવશ્યકતા નકારી શકાતી નથી.

ભગવતી સૂત્રના રજમા શતકમા જ્ઞાનનો સાગર કલવાયો છે જે વિષય ઇન્દ્રિયાનીન છે તેને અતીન્દ્રિય જ્ઞાની વિના બીજો કોઈ જાણી શકતો નથી તેથી ચારે ગતિમા પરિશ્રમણ

કરનારાઓનું આનું સૂક્ષ્મ જ્ઞાન બીજે કયાય જોવા મળે તેમ નથી આ કારણે જ સાચું તત્ત્વજ્ઞાન જ ઉપાદેય છે, પોતાના ઉપાદાનને ગુદ કરવા માટેનું અમોઘ સાધન છે

આ પ્રસ્તુત શતકમાં ઉદ્દેશ ૩૪ છે અને ૬૬કો પછી ૨૪ છે જેમાં અનતાનત જીવો ગત્યતર કરી રહ્યા છે તે મૌની સત્તા વિદ્યમાનતા 'પુત્રો સત્તા' આ સૂત્રાનુસારે સર્વથા પૃથક પૃથક છે ચાહે પછી કર્મોની બેડીમાં ફમાયેલા હોવાથી કોઈક સમયે એક જ પૌદ્ગલિક શરીરમાં મળ્યાત અમળ્યાત કે અનત જીવો એકત્ર થયા હોય અથવા એક શરીરમાં એક જ જીવ આરામથી રહેતો હોય કે 'યોગાયતન ગરીરમ્' આ ન્યાયથી એક મકાનમાં કુટુંબી તરીકે મળેલા ૪-૫-૧૦-૨૦ માણસો ભેગા થઈને રહેતા હોય, પરંતુ જૈન શામનના અનુમારે સૌ જીવોને પોતપોતાના કર્મો સર્વથા નિરાળા હોવાથી તે કર્મોને લોગવવા પૂરતા જ તે તે સ્થાનમાં (શરીરમાં) રહે છે અને તે લોગપાઈ ગયા પછી સૌ જીવો પોતપોતાને રસ્તે પડે છે એ જીવને બીજા જીવ માથે કેવળ રામાત્મક કે દ્વેષાત્મક નિયાણા (નિદાન ના સબધો પૂર્ણ) કર્યા સિવાય બીજો એકેય સબધ હોતો નથી ત્યારે જ પૃથ્વીભાગમાં અનેક જીવો એક જ મ્થાનમાં જન્મેલા હોવા છતાં કર્મો સૌના બૂદા બૂદા હોવાથી કોદાળી મારનારો માનવ પૃથ્વીના એક ભાગમાં જ કોદાળી મારે છે અને ત્યાંના જીવો મરી જાય છે, ત્યારે જન્મવાનું સરળ રહે છે કે, મારકને પૃથ્વીકાયના જે જીવો સાથે વૈરબંધન હતું તેટલા સ્થાનમાં જ તે કોદાળી મારે છે અને જીવો મરે છે ત્યારે બીજા બાણના જીવો મુરસિત રહે છે આબાના ઝાડના એક બાણમાં બાવળનું ઝાડ હોવાથી પવનના કારણે પાદડા વિધાય છે હવે કોઈ એમ

કહે કે આ બાવળનું આઠ આ નાનું નમું છે તેના કમળ
નીજી બાળુ દાન તો જયારે માઝ મેખા । પર નું કમંમળ
સામ કહે ॥ કે બાવળના કાગડા જી હા માથે આમાના જે
આમુના સાદગા પેમાવળાના દ્વાય છે તંગી તં જી હા જે હનન
તાન પી ન રગ્યા માટે બાવળ ૩ માક પલ્લ કોઈના પરિચય
કે આશય વિના ત્યા જ જ રૂ ૧ મોદુ થા અને દ્વાના
ઝોરે આમાના પાદાના જી હાન વિષા ॥ વિમાના પાનાના
વેરને બદલા સર્પ રદ્યા છે અને કોઈની પલ્લ દયા વિનાના
આમાના પાદ ૧ પલ્લ વેરનું જગાનુમધન ચૂપા પી રદ્યા છે
ઈયાદિક પ્રમગોને જોઈએ તો જીયે ઉપર રદા પી કમંસતાનુ
જેર કેડુ બધુ વ્યાપક છે તે સાફ માફ જગાઈ આન છે
પ્રત્યય દેખાના મસારના વધાર્યું સ્વરૂપને જોયા પછી જૈન
શામન કહે છે કે પ્રત્યેક જીયેને પાતપોતાના કમો જી ।
હોવાથી સૌને કમંના નામ નામ્યા વિના છુડો નથી, માટે
મો જીયે પોતપોતાની મર્યામા સર્વથા જુદા છે જેમની
મજ્યા અનતાનત છે “એ આઉન્ડ” ॥ કુમોતની જેમ
કમંરાજની ઠોકર આઈને ચાર ગતિના ચોમાનમા રખડપી
કરી રદ્યા ॥

જે કેવળજ્ઞાનમા એક પલ્લ કમોલિ શેષ રહેતો નથી,
જેની ઉત્પત્તિમા સૌથી પહેલા સમસ્તાવરણ મહિન મોહકમંના
મૂળીયા બળીને આખ થાય છે, ત્યારપછી આખ પર બાધકા
પાટા જેવું જ્ઞાનાવરણીય કમં તથા દર્શનાવરણીય અને અત
રાય કમો દાય થતા આત્માની અનત શક્તિઓ પ્રકાશિત થાય
છે અને પૂરો સંસાર, અનત દ્રવ્યો, તેના પર્યાયો પ્રત્યય
થાય છે તેવા કેવળજ્ઞાનના માલિક અગ્નિવાન મહાવીર સ્વામી,
ગૌતમસ્વામીના પૂછેલા પ્રશ્નોના ઉત્તર આપી રદ્યા છે જે

આપણે સૂત્રાનુક્રમે વિચાર કરીએ, જેમા પ્રજ્ઞાપનાસૂત્રનું
અપુરુષાર્થપદ પૂર્ણરૂપે અવતરિત છે

એક એક દેહક્રમે એક એક ઉદ્દેશો આ શતકમા દોવાથી
નીચે લખ્યા પ્રમાણે વીશ દ્વારોથી નિર્ણય કરવાનો છે તે
દ્વાર આ પ્રમાણે છે —

(૧) ઉપપાત —નરકમા ઉત્પત્ત થનારા જીવો કયું મતિ
માથી આવે છે ?

(૨) પરિભાણ —નરકાદિમા ઉત્પન્ન થનારા જીવો કેટલા
ઉત્પન્ન થાય છે ?

(૩) સ્વરૂપન —નારકાદિનું સ્વરૂપન કયું ?

(૪) તેમની ઉગ્રાઈ (૫) સ્થાન-આકાર, (૬) દેશ
(૭) દિશાન, અજ્ઞાન યોગ, ઉપયોગ, મુક્તિ, અપાય, દુઃક્રમ,
અમુદ્ધાન, વેદના, વેદ, આયુષ્ય, અધ્યવસાય, અનુભવ
(વિવક્ષિત પદોથીનું સાગર) કાય સંબંધ—(અમુક માયથી અન્ય
કાયમા અથવા તેની સમાન કાયમા જન્મને પુનઃ આવતું) આ
પ્રમાણે પ્રત્યેકનો નિર્ણય કરવાનો છે

ક્રશતક ૨૪માની પૂર્વભૂમિકા સમાપ્તક

ગાત્ર ૨૪ ઉદ્દેશો-૧

નરક ગતિના જીવો માટેની વિચારણા

હે પ્રભો ! નરક ગતિમા ઉત્પન્ન થનારા જીવો કઈ ગતિ માધી નીકળીને નરકભૂમિમા જન્મ લે છે ?

જવાબમા ભગવત કહ્યું કે-નરકગતિ અને દેવગતિને છોડી તિર્થંચ તથા મનુષ્ય ગતિમાધી નીકળીને જીવો નરકમા જન્મ લે છે તિર્થંચ જીવોમાધી પણ એકેન્દ્રિય, બેન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય અને ચતુર્ન્દ્રિયના જીવો નરકમા ઉત્પન્ન થતા નથી, પણ પચેન્દ્રિય તિર્થંચના જીવો નરકમા જન્મે છે તે તિર્થંચે સસી હોય કે અસસી જલચર (પાણીમા રહેનારા) સ્થળચર (પૃથ્વી પર ચાલનારા) ખેચર (આકાશમા ઉડનારા) હાથેથી ચાલનારા નોળીયા, છાતીથી ચાલનારા સર્પો હોય સાયોસાય પર્યાપ્તા હોય તે નરકમા જન્મ લેનારા છે પર્યાપ્ત અસસી તિર્થંચ યોનિકો રત્નપ્રભા એટલે પહેલી નરકભૂમિમા જન્મ લેવાની યોગ્યતાવાળા છે આગળની ભૂમિઓમા જવાની તાકાત તેમનામા નથી જ્યારે યથી દશ હજાર અને ઉત્કૃષ્ટથી એક હજાર યોજનની શરીર અવગાહના છે આદિની ત્રણ લેરયા, મિથ્યા દષ્ટિ, મતિશૂન અજ્ઞાન, વચન તથા કાયયોગી, સાકાર નિરાકાર ઉપયોગી, આહાર, ભય, મૈથુન અને પરિબલ જ્ઞાવાળા, ચારે કાયા, પાચેન્દ્રિય વેદના, મારણાતિક મમુદ્રધાત, સુખ-દુઃખના અનુભવી, નપુ સકલેદી, અસંખ્યાત અધ્યવસાય જે પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત બને પ્રમારના પચેન્દ્રિય તિર્થંચ પર્યાપ્તમા જ્યારે યથી અન્તર્મુદ્ર્ત અને ઉત્કૃષ્ટથી પૂર્વ કોટિ સુધી રહેનારા, ભવની અપેક્ષાએ, જે ભવ અને કાળની અપેક્ષાએ

જઘ યથી અ તમુ હૂતં અધિકે દશ હજાર વર્ષ તથા ઉત્કૃષ્ઠથી પૂર્વકોટિ અધિક પત્યોપમનો અમખ્યાતમો ભાગ જાણ્યો જેમકે તે જીવ પહેલા અસરી પચેન્દ્રિય તિર્થ ચ હોતો પડી રતનપ્રભા નરકમાં ગયો, ત્યાથી નીકળીને પાછો અસરી નહીં પણ સજિતવને મેળવે છે તેથી જવળી અપેક્ષાએ બે ભવનો કાય સળધ જાણ્યો અને કાળથી જઘન્ય કાયસ વેધ (સળધ) અ તમુ હૂતં આયુષ્યસહિત નરકની દશ હજાર વર્ષની સ્થિતિ અને ઉત્કૃષ્ઠથી અમરીના પૂર્વ કોટિવર્ષ પ્રમાણ ઉત્કૃષ્ઠ આયુષ્ય સહિત રતનપ્રભામાં પત્યોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ જાણ્યો

આ પદ્ધતિના પ્રશ્નો ખૂબ વિસ્તારથી મૂળ પાઠમાંથી જાણી લેવા

સરી પચેન્દ્રિય તિર્થ ચ સળધી પ્રશ્નો અને ઉત્તરો અસરીની જેમ જાણવા જેમકે સખ્યાત વર્ષના આયુષ્યવાળા સરી પચેન્દ્રિય તિર્થ ચો સાતે પૃથ્વીઓમાં જન્મે છે તેમાં પહેલી નરકમાં જે ઉત્તર યનારા છે તેમનું આયુષ્ય જઘન્યથી દશ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ઠથી સાગરોપમની મર્યાદા છે છ સળધણ અને શરીર પ્રમાણ જઘન્યથી અગુવનો અમખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ઠથી હજાર યોજન છે ૥ સરથાન, છ લેશ્યા, નણ દૃષ્ટિ ત્રણ અજ્ઞાન, નણ જ્ઞાન, ત્રણ યોગ, પાચ મમુદ્ધાત આદિ પૂર્વની માફક જાણવું

મનુષ્યાવતારમાંથી જે નરકમાં જવાવાળા હોય ૥ તે સરી મનુષ્યો, સખ્યાતા વર્ષાયુવાળા, પર્યાપ્તા તથા સાતે નરકોના દ્વાર તેમના માટે ઉઘાડા છે જઘન્યથી જોકે, બે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ઠથી સખ્યાતા મનુષ્યો નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે છ સળધણ, શરીર પ્રમાણ જઘન્ય અગુવ પૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ઠથી

પાયમેા મનુષ્ય પ્રમાણ તથા જે જીવો અનિજ્ઞાન મન પર્વતજ્ઞાન અને આપારક ગરીર પ્રાપ્ત કરી ત્યાંથી પડે છે અને નરકમા જાય છે તેમને ચાર જ્ઞાન અને ત્રણ અજ્ઞાન વિષયો જાણ્યા (ચર્ચિકાર) છે. જાણી બામના પ્રથમ પી જેમ જાણ પી માનથી નરકે જનારા પ્રથમ સ્થિતિવાળા જ દોષ છે તથા શ્રીદેવતાના માનથીએ નથી જના

૬૦ ગતક ચોરીમખાનો ઉદેશો ૧ મખાપત ૬૦

શતક ૨૪ ઉદ્દેશો-૨

અસુરકુમારાદિ દેવોમા જન્મ લેનારા કોણ ?

હે ગૌતમ ! ચારે ગતિઓમાંથી કેવળ મનુષ્ય અને તિર્થ ચો અસુરકુમાર દેવલોકમા ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે પર્યાપ્ત અસરી પચોદ્રિય તિર્થ ચો જે સમૃદ્ધિમય છે તેમની ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય મર્યાદા પૂર્વ કોટિ વડની હોવાથી દેવાયુષ્ય તેટલી સંખ્યામા જ જાય છે તે કારણે જન્મ-મૃત્યુ દરેક હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટથી પદ્યોપમના અમંજ્યાતમા ભાગ (પૂર્વ કોટિ વર્ષ) ની સ્થિતિવાળા અસુરકુમારોમા ઉત્પન્ન થાય છે તે જીવો જન્મ મૃત્યુ એક, બે, ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટથી સંખ્યાત કે અસંખ્યાત સંખ્યામા જન્મે છે યદિ જન્મ-મૃત્યુ પી સ્થિતિવાળા હોય તો તેમના અધ્યવસાયો શુભ હોય છે સંખ્યાત કે અસંખ્યાત વર્ષની મર્યાદાવાળા સરી જીવો અસુરકુમારમા

જન્મે છે તેમથી અસખ્યાત વર્ષાધુવાળા સરી પચેન્દ્રિય
તિયંયો જ્યારે અમુરકુમાર થાય છે ત્યારે જઘન્યથી દશહનર
અને ઉત્કૃષ્ટથી ત્રણ પંચોપમની સ્થિતિવાળા હોય છે આ
વાત ભોગભૂમિ(યુગવિકભૂમિ)ના તિયંયો માટે જાણવી અને
અમખ્યાત નહીં પણ જાખ્યાત જીવેનો ઉત્પાદ જાણવો વગ
જરમનારાય જ ધયજીવાળા શરીર અવગાહના જઘન્યથી ધનુ
પૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટથી છ ગાઉનું જાણવું સમયતુરસ્થ સંસ્થાન
આદિની આર લેશ્યા, મિધ્યાદર્શિવાળા, ત્રણ યોગ, બે અજ્ઞાન,
બે ઉપયોગ આર સજ્ઞા, જાર કષાય, પાચ ઇન્દ્રિય વેદના,
મારણાતિક સમુદ્વધાત-બે વેના પુરૂષ અને સ્ત્રીવેદ આદિ
યથાયોગ્ય જાણવા સખ્યેય અને અસખ્યેય વર્ષાધુવાળા મનુષ્યો
અમુરકુમારમા અવતરે છે શેષ વિગત મૂળસૂત્રથી જાણવી

શતક ચોવીસમાનો ઉદ્દેશો ગ્રીક્ષે સમાપ્ત

આ રીતે ભવનપતિના આઠ ભેદોના આઠ ઉદ્દેશો ઉપર
પ્રમાણે જાણવા જે એક એક ઉદ્દેશે એક એક ભેદે પૂર્ણ થાય છે

૩ થી ૧૧ ઉદ્દેશો સમાપ્ત

શાનક ૨૪ ઉલ્લેખો ૧૨

પૃથ્વીકાયમા જન્મ લેનાના કોણ ?

હે પ્રભો ! જે જીવો આત્માના બંને પૃથ્વીકાયમા ઉત્પન્ન થવા ની યોગ્યતાવાળા છે તે કઈ ગતિમાથી આત્માના છે ?

જવાબમા ભગવતે કહ્યું કે કેવળ નરકગતિના જીવો પૃથ્વીકાયમા અત્યાર લેના નથી, કોઈ ગતિઓના જીવો પૃથ્વીકાયમા જન્મ વ છે થકિ તિયંચ ગતિમાથી નીકળીને પૃથ્વીકાયમા જન્મ લેના હોય તો મુ એકેન્દ્રિય, બેત્રિન્દ્રિય, ત્રેત્રિન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય કે પચ્ચેન્દ્રિય તિયંચ ગતિમાથી આવે છે ? એકેન્દ્રિયમા પણ મુ પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, અગ્નિકાય વાયુકાય કે વનસ્પતિકાયમાથી આવે છે ? પૃથ્વીકાયમા પણ મુ સૂક્ષ્મ કે બાહ્યમાથી આવે છે ? બાહ્યમા પણ પ્રયાપ્ત ? અપ્રયાપ્ત જીવો પૃથ્વીકાયમા જન્મતા હશે ?

જવાબમા ભગવતે કહ્યું કે હે ગૌતમ ! એકેન્દ્રિય જીવો યાવત વનસ્પતિકાયના જીવો મુખી જાણુ સૂક્ષ્મ, બાહ્ય, પ્રયાપ્ત અને અપ્રયાપ્ત એકેન્દ્રિયો પૃથ્વીકાયત્વને પામી શકે છે તેમજ જ્યાં યથી એક અતમુંદૂત અને ઉત્કૃષ્ટથી બાવીશ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય છે એક સમયમા નદીના પ્રવાહની જેમ નિરતર અસંખ્યાત જીવો જન્મે છે તેનું સંઘયજી આકિર્ણ ચાર લેરયા મિથ્યાદષ્ટિ, અજ્ઞાની (મતિ અને શુભ અજ્ઞાત) કેવળ કાયયોગી, બને ઉપયોગી, આહારાદિ ચારે સ રા કેવળ રપરોન્દ્રિય, કાય, મારણાતિક સમુદ્રધાત, સાતાઅસાતા વેદના, નપુસક વેદ, શુભાશુભ અધ્યવસાય યદ્યપિ અધ્યવસાયે મનને અધીન હોય છે અને એકેન્દ્રિયોને મન હોતુ નથી છતાં

કેવળી વચન છે કે તેમને અધ્યવસાયો હોય છે ભવની અપે
ક્ષાએ જઘન્યથી બે ભવ, અને ઉત્કૃષ્ટથી અસખ્યાત કાળ
સુધી પૃથ્વીકાયત્વમા રહેવાનું છે અવગ્રાહના જઘન્ય તથા
ઉત્કૃષ્ટથી આગળના અસખ્યાતમા ભાગ જેટલી મમૂંડે ચદ્ર
જેવું તેમનું સંસ્થાન છે શેષ મૂળસૂત્રથી બાણવું

શતક ચોવીસમાનો ઉદ્દેશો ૧૨મો સમાપ્ત

શતક ૨૪ • ઉદ્દેશો-૧૩મો

અપૂકાયમા ઉત્પાદ

નારકોને છોડી બીજી ત્રણે ગતિઓના જીવો અપૂકાયમા
જન્મ લે છે બાહર પર્યાપ્તા કે અપર્યાપ્તા પૃથ્વીકાયિકો પણ
જન્મે છે તેઓ જઘન્યથી એક અન્તર્મુદ્ગત અને ઉત્કૃષ્ટથી
સાત હજારની સ્થિતિવાળા છે શેષ પૃથ્વીકાયિકોની જેમ

શતક ચોવીસમાનો ઉદ્દેશો તેરમો સમાપ્ત

શતક ૨૪ ઉદ્દેશો-૧૪મો

તેજસ્કાયમા ઉત્પાદ

દેવગતિનો કોઈપણ દેવ તેજસ્કાય (અગ્નિકાય) મા
જન્મતો નથી આયુષ્ય મર્યાદા (સ્થિતિ) ત્રણ અહો રાત્રની છે
શેષ પૃથ્વીકાયિકોની જેમ,

શતક ચોવીસમાનો ઉદ્દેશો ચોદમો સમાપ્ત

શતક ૨૪ ઉદ્દેશો ૧૫ મો

વાયુકાયમા ઉત્પાદ

ચારે નિકાયનો એકેય દેવ વાયુકાયિક જનનો નથી
 શતક ચોવીસમાનો ઉદ્દેશો ૧૫ મો સમાપ્ત

શતક ૨૪ . ઉદ્દેશો ૧૬ મો

વનસ્પતિમા ઉત્પાદ

પૃથ્વીકાયની જેમ જાળવાની જવાબજુ કરી છે
 દેવોના જીવો પ્રતિસમયે અનંત સંખ્યામા વનસ્પતિકાયમા
 અવતાર જન્મ લે છે સારાશ કે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ અને
 વાયુકાયના જીવો વનસ્પતિકાયમા અસંખ્યાતની સંખ્યામા
 જન્મે છે અને વનસ્પતિના જીવો ફરીથી વનસ્પતિમા જન્મપાતા
 હોય તો અનંતની સંખ્યામા જન્મે છે, કેમકે શેર ચાર
 કાયોના જીવો અસંખ્યાત છે જ્યારે વનસ્પતિ અનંત છે જવ
 અને કાળની ઉત્કૃષ્ટતાથી અનંતભવ અને અનંતકાળ જાણુ
 આટલા લાખા કાળ સુધી વનસ્પતિના જીવો વનસ્પતિમા રહે
 છે અને ગમાગમ કરે છે શેષ પૂર્વવત

નોંધ - મન, વચન અને કાયાથી મૈથુન, વિવચ વિવાસ
 દુરાચાર તથા બલિચારમા આસક્તિ, અસંખ્યાત જીવોની
 કાયા ઉપરાત મહામિથ્યાત્વ તથા માયાચારની અતિરિક્તતાના
 કારણે સમ્યક્ત્વ પામ્યા વિના કે તેનું વખત ક્યાં પછી તે
 જીવો વનસ્પતિકાયના અધકાર પૂણું સ્થાનમા જન્મે છે જ્યાંથી
 તીર્થ કર પરમાત્માઓની અનંત ચોવીસી પૂણુંમયે છૂટકાશ થાય છે
 વધારાનો ખૂસાસો પહેવાના ભાગોથી જાણુ

શતક ચોવીસમાનો ઉદ્દેશો ૧૬ મો સમાપ્ત

શાતક ૨૪ ઉદ્દેશો ૧૭-૧૮-૧૯

બેન્દ્રિય જીવોનો ઉત્પાદ

હે ગૌતમ ! નારક અને દેવોને છોડીને તિર્થંચ તથા
મનુષ્યો ચોતાનો ભવ પૂર્ણ કરી બેન્દ્રિય અવતારને પામે
છે, એકેન્દ્રિયથી લઈને પચેન્દ્રિય જીવો, એકેન્દ્રિયમા સૂક્ષ્મ
બાહર-પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા જન્મે છે, જઘન્યથી એક
અ તમુંદૂત અને ઉત્કૃષ્ટથી ૧૨ વર્ષની સ્થિતિવાળા છે આ
પ્રમાણે તેન્દ્રિય અને ચૈતરિન્દ્રિય જીવો માટે પણ જાણવું
શાતક ચોવીસમાના ઉદ્દેશો ૧૭-૧૮-૧૯ સમાપ્ત

શાતક ૨૪ ઉદ્દેશો-૨૦મો

પચેન્દ્રિય તિર્થંચ ગતિમા ઉત્પાદ

ગૌતમસ્વામીના પ્રશ્નનો જવાબ કરમાવતા ભગવાન
મહાવીરસ્વામીએ કહ્યું કે આરે ગતિઓના જીવોને આવવાનું
આ સ્થાન છે મતનબ કે નરક, દેવ, મનુષ્ય અને તિર્થંચ
ગતિના જીવો આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને તિર્થંચ અવતારને પામે છે
સાતે નરક ભૂમિઓના નારકોનો ઉત્પાદ થાય છે પહેલી નરક
ભૂમિના નારકોની સ્થિતિ જઘન્યથી એક અન્ત મુંદૂતની અને
ઉત્કૃષ્ટથી પૂર્વકોટિની જાણવી જઘન્યથી એક-બે-૧૭ અને
ઉત્કૃષ્ટથી સપ્તાત અથવા અમપ્તાત જન્મે છે, એકેન્દ્રિયના
સૂક્ષ્મ-બાહર પર્યાપ્તા-અપર્યાપ્તા જીવોનો ઉત્પાદ અહીં

દેવલોકમા બીજા દેવલોક સુધીના દેવોનો જ ઉત્પાદ જાણવો
શેષ મૂળ સૂત્રથી જાણવું જે ખૂબ જ વિસ્તારથી વણવાયો છે

શાતક ચોવીસમાનો ઉદ્દેશો ૨૦મો સમાપ્ત

શતક ૨૪ ઉદ્દેશા ૨૧-૨૨-૨૩-૨૪

મનુષ્યોમા ઉત્પાદ •

હો પ્રભો! કઈ ગતિના છો? મનુષ્ય ગતિમા આવીને જન્મ ધારે છે? જવાબમા ભગવતે ફરમાવ્યું કે ચારે ગતિઓના છો માટે આ સ્થાન છે નરકગતિની વક્ત્રવ્રતામા ઠેવળ સાતમી નરક ભૂમિના છો. મનુષ્ય ગતિમા આવના નથી “અહે સતમ પુઠ્ઠિવ નેરદ્દર્શિતા જો ડવવજ્ઞતિ” જ્યારે તત્વાર્થ સૂત્રના ૩-૬ સૂત્રના ભાષ્યમા ‘સમ્યક્ત્વ સપ્તમ્યોડવોતિ’ અર્થાત્ સાતમી નરકના નારકો મનુષ્ય જ મને ધારે છે અને સમ્યક્જ્ઞાનને મેળવી શકે છે આ પ્રભાણે આ બંને પાઠોનુ રહસ્ય કેવળી ભગવત બાણે

રાત્રપ્રભાના નારકો જ્યાં યથી માસ પૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટી એક પૂર્વ કોટિની સ્થિતિવાળા છે જ્યાં-યથી એક-મે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટી સખ્યાતા છવો મનુષ્યમા જન્મે છે, કારણ કે નારક છવો સમૃદ્ધિમ મનુષ્યમા જન્મતા નથી તથા ગર્ભ જ મનુષ્યો સખ્યાત જ હોય છે કેવળ વાયુકાય અને અગ્નિ કાયના છવોને ઊંડી ચેષ એકેન્દ્રિયથી પચેન્દ્રિય સુધીના છવો મનુષ્ય ભવ પામે છે ચારે નિકાયના દેવોનો ઉત્પાદ પણ મનુષ્યમા બળવો ૨૨મો ઉદ્દેશો વાણવ્યતર માટે, ૨૩મો જ્યોતિષ દેવો અને ૨૪મો ઉદ્દેશો વૈમાનિક માટેનો મૂળ સૂત્રથી બળવુ

ચોવીસ ઉદ્દેશા સાથેનુ ચોવીસમુ શતક જે ઠેવળદાની સિવાયના બીજા જ્ઞાનીઓ માટે સર્વથા અપ્રત્યક્ષ છે ચારે ગતિઓના છવોની ગતિ અને આગતિથી પરિપૂર્ણ ॥

જેનું જ્ઞાન જેન શાસનથી બહાર બીજે કયય જોવા મળી શકે તેમ નથી આ કારણે જ

દ્વાદશાગ્રી, દેવ, દાનવ-માનવ અને તેમના અધિપતિ જોથી વદનીય, નમસ્કરણીય, સત્કરણીય અને પૂજનીય તથા સમ્યજ્ઞાનના અભિલાષુકો માટે મનનીય, પઠનીય અને પરાવર્તનીય છે

શતક ચોવીગમોનો ઉદ્દેશો ચોવીસમો સમાપ્ત

‘મમાપ્તિ વચનમ્’

વિદ્વન્માન્ય, અનેક છોડેને સમ્યજ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રદાતા, ઉપરિયાલા આદિ તીર્થોના ઉદ્ધારક, દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ અને ભાવના જ્ઞાતા, શાસ્ત્રવિચારક, જેનાચાર્ય, સ્વ ૧૦૦૮ શ્રી વિજય ધર્મસૂરીશ્વરજી મના શિષ્ય અનેક શ્રદ્ધાના લેખક, વક્તા, શાસન દીપક, સ્વ મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી મના શિષ્યરત્ન ન્યાયચંદ્રાકરજી કાવ્યતીર્થ, પન્થાસપદ વિભૂષિત, મુનિશ્રી પૂર્ણાનંદવિજયે (કુમાર શ્રમજી) પોતાના સ્વાધ્યાયની રમ્માને માટે મતિજ્ઞાનના વિકાસ માટે તથા ભવાતરમા પશુ શ્રુતજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ સુલભ બને તે માટે ભગવતી સૂત્ર (બ્યાખ્યા નરપ્તિ)ના ૨૪ ઉદ્દેશા સાથેનું ૨૪મું શતક વિક્રમ સવત ૨૦૩૫ના ભાદરવા વદિ ૧૪ના દિવસે અધેરીના ઉપાશ્રયે પૂર્ણ કરેલ છે

“શુભ ભૂયાત્ સર્વેષાં લવાનામ્
સર્વે લવાલવાદિજ્ઞાન પ્રાપ્ત્યુ”

શતક ૨૪મું સમાપ્ત

શાલક રપ

ઉપક્રમ

બાર ઉદ્દેશોથી પૂર્ણ પચીસમું આ પ્રસ્તુત રાજ રાજગૃહી નગરીમા ચર્ચાયું છે, જ્યાં દેવાધિદેવ ભગવાન મહાવીરસ્વામીના ચૌદ ચોમાસા થયા છે અને શેવ કાળમા પણ ઘણીવાર પધારીને આખાય મગધદેશની રાજધાની રાજ ગૃહી નગરીને, સત-નિયમ અને ગુઢા ગુઢા અભિચ્છદ્ધપૂર્વકના પચ્ચક્રખાળ વડે માનવ સમાજ ઉપર અમિત ઉપકાર કર્યો છે આ દેશના રાજાધિરાજ અખડ પ્રતાપી શ્રેણિક (ખિખીમાર) નામે રાજા હતો રાજાની-રાજનીતિના સપૂર્ણ ગુણોથી દીપ્તો તે રાજા સધિ અને વિચ્છદ્ધમા બારે કાળેવ હતો તથા દેશની રક્ષા કરવામા, પ્રજાને ન્યાયનીતિ અને મહાચાર સપા બનાવવામા, દુષ્ટોને દડ તથા સજ્જન-સાધુ સત અને ધાર્મિક પડિતોનુ રક્ષણ કરવામા રાજાએ કોઈ દિવસ પ્રમાદ કર્યો નથી

જે દેશની રાજનીતિ (કાનુન માયદાઓ) પ્રજાના રક્ષણ માટે સ્થાપિત થયેલા ન્યાયાલયો, શિમળાલયો અને મૈનિકોમા કોઈ જાને નિવાસ પ્રમાદ કે કનંવ્યજ્ઞતાનો પ્રવેશ કરવા દેતી નથી, તે દેશ જ મૈવ ઉત્તિના મોપાનો સર કરે છે કેમકે ન્યયાલયોની પવિત્રતાથી દેશની આતરિક શક્તિ ખીજના ચન્દ્રની જન્મ થયે છે અને પ્રજામા સત્ય તથા સદાચારની પ્રવર્ધાનુ પાવન થાય છે અન્યથા દેશમા અધાધી, કનંવ્ય જ્ઞતા, વેર-વિરોધ રાજ્યના કમચારીઓમા આપમી મન મુગ્ધ ઉપર રાજાઓમા, કમચારીઓમા દેશને બરત્રાદ કરનારા તકરે દુરુજો અને દુવ્યસનોનો પ્રવેશ મુલમ રહેશે

શિશુવાલ્યોની અગ્નિશુદ્ધ પવિત્રતાથી પ્રજાનુ જનમાનસ તથા બન્ધ-આલિંગ્યોનું ધોવન છુવન ઘણું છે અને આથી નાગરિકોમાં પ્રજ્ઞા તથા રાજ્ય સચાલકોમાં પણ દેશની વફાદારીનું વર્ધન થાય છે એ યથા મળીને, ઉદ્યોગ, શિક્ષણના ક્ષેત્ર દ્વારા વર્ધિત બૌદ્ધિક પદાર્થોના ઉત્પાદનથી દેશની આગ્રાહી ની શકે તેમ નથી મળતા સ્વપના મુખમાંથી જેમ અમૂળ નીકળતું નથી તેમ બોલક માધનોનું ઉત્પાદન ચાલે કદાચ રૂપિયાઓનું થાય-કે દેશની લીજેરી દુરિયામજીથી બચાઈ જાય તેા પણ દેશના દીપ્તતામાં, રાજનિર્મળના છુવનમાં ઠોડી કાળે પણ અમૂળતા અર્થાત્ દેરી સ્વપરિભોજન થતું નથી, પરિણામે એક રાજનૈતિક બીજા રાજનૈતિકને ૧૧ ૧૧ ૧૧ એ એક મીનીસ્ટર બીજા મીનીસ્ટરને મજામાર થતું થાય અને પરિણામે શીખત વધારે દીપ્તતા બનીને દેશમાં વેપર્યવાદનો શક્ષ્મ ઉભો થાય

અને સશસ્ત્રવાલ્યોની પવિત્રતાથી દુર કાર્યો કરવામાં દુર્જનતાનો અવધાર આવરવામાં અને દિસા, જુદાં દેરી બદલાવીના માંડી બની પ્રજામાં રહેનાં કષ્ટ પણ થતા દેશના આગ્રાહીનું મદદ થાય છે એ દેશમાં નૈનિયેનું મોરચ અમર થાય છે, તે દેશમાં વિશ્વદ્રવ્ય બની નથી પરિણમે બેન બેન બેન બેન, સજ્જન નાગરિકોનું અને પ્રજાની રક્ષા નાદે વધાવન થવાના મામ કાર્યોનું સમજ થતા તે રાજ્યવર્તિ અવરિષ્ટ બનીને દેશની આગ્રાહીનું કારણ બને છે

ધોવના દેશનું વિધાન (કાનુનકાર્યાલો) પણ દેશની સમાન બનવતું તે રાષ્ટ્રવાર અવધાર બને છે જેમ સમજીને સર્વ રાજ્યો ધોવના દેશને, પ્રજાને પણ પ્રજાની દૈનિચીન બનુવ બને તે પ્રમદે બનવતું અને અને રજ વધમાં બ

પોતાનો ધર્મ માન્યો હતો, જેના કારણે મત્રીઓ, સરસેના પતિઓ, નૈનિકો, વ્યાપારીઓ વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો અને રાજ્ય કર્મચારીઓમાં કથાય પણ મતલો કે મનભેદ થતો ન હતો, થતો હોય તો ટકતો ન હતો, માટે જ મૌ પોતાને દેશના નેવક માનીને ધાર્મિક વક્ષાદારીપૂર્વક રાજની તથા પ્રજાની જાહેજલાલીમાં ભાગીદાર બનતા હતા શ્રેષ્ઠિક રાજા પોતે દેશની આમાદીના રદલુમાં પૂર્ણ ભગૃત હોવાથી શાસનની ધુરા કથાય શિથિવ પડવા ન પામે તેનું ધ્યાન રાખતા હતા આ કારણે જ શિક્ષણાવયો સરસ્વતી માતાના ધામ જેવા હોવાથી પ્રત્યેક વિદ્યાર્થી વિદ્યાધ્યનન સિવાય બીજી એકેય પથાતમા પડેનો ન હતો કારણ કે વિદ્યાર્થીજીવન જ આધ્યાત્મિક ઉર્ધ્વતનુ, સ્વાચારની પ્રગતિનું અને ગૃહસ્થાશ્રમ જીવનમાં દિવાળીના દીવા પ્રગટ કરાવવાનું મૌલિક કારણ છે, તેમ સમજીને પોતાના વિદ્યાર્થીઓના મનુમાનપૂર્વકના વિનયને જ મરજતી માતાની કૃપાદષ્ટિનું ફળ માનનારા હતા ગણિત શાસ્ત્રમાં જોડ, બાદબાગી ગુણાકાર અને ભાગાકાર હોય છે અને મોથી પહેલા શિથકો જોડવાનું શિથળ આપે છે તેવી રીતે વિદ્યાર્થી જીવન જ જોડેલું છે એને કે જીવનના મદુગુણોનું તથા વીયધનનું વધન યાય તેની રીતે તે જીવનને પવિત્ર બનાવવાનું ધ્યેય વિદ્યાર્થી જીવનને જ અનુકૂળ છે તેમ સમજીને મગધ દેશના શિક્ષણાવયો દેશના ધન્યરમા મુખ્ય કારણરૂપ હતા નૈનિકો અને નેનાપતિઓ એકમત થઈને દેશને ગુણ નરોગી કેમ બચાવે? ને માટે ભગૃત હતા આમે દેખાતે કે અનુભવાને ગુણ, બદમાશ વાર બચિયારી, આદિને દડ રેવ મા જ રાજધમ રહેલો છે ન માટે રાજા તરફથી નૈનિકને અન હતી કે દુષ્ટ માનવને સખત સખ કરવી અને સખન તથા શ્રાનું પૂર્ણ રજીવ કરવું

ન્યાયાવયો ઇશ્વરના ધામ જેવા ટોવાથી પ્રજા પૂર્ણરૂપે આળાદ હતી અને રાજનીતિ દેશને આળાદ કરવામા મહાયક હતી. લાયકશક્ત દ્વારા પ્રજાને હેરાન કરે તેવા કાયદાઓ ન હોવાના કારણે પ્રજા પૂર્ણ મુખી અને સતોષી હતી, વ્યાપાર નીતિમા કોઈ વ્યાપારી ખરીદનાગને હેરાન ન કરે તથા અનાજનો, કાપડનો, તેલ-ગેળ આદિ કોઈ પણ વસ્તુનો અભાવ ન હોખાડે તે માટે રાજા પોતે પોતાની સુખશાંતિને તિવાજની આપી શુભતથરો પાસેથી જાણકારી મેળવનાર હતો. સારાશ કે પ્રજા પાસેથી થોડું લઈને પણ ઘણું પ્રતિદાન કરનાર શ્રેષ્ઠિક મહા રાજાની ખુદિ, પ્રતિભા, શૂરવીરતા તથા રાજનીતિપરાયણતા પ્રશસાને પાત્ર હતી.

તે કાળે તે સમયે જગવાન મહાવીરસ્વામીના અન ધ ઉપામક વૈશાવી ગણતત્રના અધિનાયક ચેટક (ચેડા) રાજાને જૈનત્વની પરમોપાગિકા અહિંમા, મયમ અને તપોધર્મના રંગે રંગાયેલી સાત પુત્રીઓ હતી તેમાથી એક 'ચેલણા' જે શ્રેષ્ઠિક રાજાની ધર્મપત્ની હતી, પોતાની કુગ્રાથ અને ધાર્મિક ખુદિની સમજાવટથી તે શ્રેષ્ઠિક રાજાને પણ મહાવીરસ્વામીના ચરણોમા લાવવા માટે સમર્થ બનવા પામી અને રાજા પણ જૈનત્વપૂર્ણ જૈનધર્મનો રાગી બન્યો. તે રાજાના પાત્રસો મંત્રીઓમા અબયકુમાર પ્રધાનમંત્રી હતો, સદ્બુદ્ધિ અને સદ્વિવેક સમ્પન્ન તે મંત્રીએ મગધ દેશમાથી અનિષ્ટ તત્ત્વોને નાબૂદ કરીને ધાર્મિક મર્યાદાઓની સ્થાપના કરી હતી.

તે કાળે તે સમયે દેવાધિદેવ જગવાન મહાવીરસ્વામીએ ૧૪ આતુર્મસો આ ભૂમિ પર કરેલા હોવાથી, સર્વત્ર અહિંમા ધર્મનો ધ્વનિ, સયમ ધર્મનો જ્ય જ્યકાર અને તપોધર્મની ભેરી વાજતી ગાજતી રહેતી હતી. રૂળ સ્વરૂપે શ્રીમતાઈના

નશામાં જીવનયાપન કરનારા શ્રીમતો, મત્તાના ધમડમાં મદમસ્ત બનેલા મત્તાધારીઓ, તથા કામદેવના જૂવણે જૂવતી રાજરાણીઓ શ્રીમત પત્નીઓ, તેમની પુત્રીઓ, કુળવધુઓ મમારવામનો લ્યાગ કરીને મયમ પચના મુસાફર બન્યા હતા આ પ્રમાણે વિશાળ મુનિ મધ, માધ્વી મધ અને અસખ્યાત દેવ-દેવી, ઇન્દ્ર તથા ઇન્દ્રાણીઓની મેવાથી સેવિત ભગવાન મહાપીરસ્વામી રાજમૃદી નગરીમાં પધાર્યા છે

યજ્ઞ કોને કહેવાય ?

મનુષ્યાવતારમાં સદ્ગુણદિ તથા સદ્વિવેકના માધ્યમથી પુણ્ય પવિત્ર જીવનને સમાપ્ત કરી દેવલોકના સ્વામી બનેલા દેવો, દેવીઓ, ઇન્દ્રો અને ઇન્દ્રાણીઓ એ પુણ્ય કર્મ પ્રમાણે આદિ અને કામિક મ મધી પૌત્રમતિક લભિઓ, સદ્ધિઓ, શક્તિઓ અને મજાશક્તિઓ ઉપરાંત ઘણા ઘણા મુખસાધનો મેળવેલા હોવા છતાં પણ તેઓ વિનેકગુણિવાળા હોવાના કારણે સમજાતા હતા કે ' ગિણગુણ્યે ' મધ્યલોક વિનાશિત ' આ ન્યાયે એ દિવસ અમારા માટે એવો પણ આવશે જેના કારણે ' આ અમર અતરની વાવગીઓ દેવલોકના મુખો, દેવીઓના ભોગવિદ્વાને ઉપરાંત કપુરની ગોળી જેવા અમારા શરીરો ફરીથી માતા કુનિતથી ગદી કોન્ડીમાં ઉપે મળે નવ મહિના મુખી કારાવાસ ભોગવનારા બનવા પામશે જ્યાં મળ-મૂત લોદી, ચરક કંઈ પિત્ત, આદિ ગદા પદાર્થો સિવાય બીજી કંઈ નથી માટે અરિન્દાના પચ કલ્યાણકોમાં, નદીશ્વર જે મનીષમાં તેમજ મુનિધર્મ કે માધ્વીધર્મની રમ્યા કરના નબા ધર્મને ધર્મ સમજતા હોવાથી પુણ્યકર્મના વૈ

વિવાસોને બાહુલી સુખ માનનારા હોય છે તેથી તેઓ દેવાધિ
 દેવ અરિહત પરમાત્માઓની સેવામાં હાજર રહેતા હોય છે
 હાજરી પણ કોરીધાકોર જેવી નહીં પરંતુ તીર્થ કર પરમાત્માઓ
 જે જે રસ્તે પધારતા ત્યાંથી રસ્તામાં વિખરાયેલા કાગ કાકરા
 પત્થરો આગ્નિને દ્રવ કરી સુગંધી પાણીનું છટકાવ કરતા હતા
 અને ને પરમાત્માઓના ચરણ કમળો સુવર્ણ કમળ પર રહે
 તેવા કમળોની રચના કરતા પોતાનું જીવન જે રીતે પવિત્ર
 બને તે રીતે શ્રવામાં કથાય પણ આજસ, પ્રમાદને કરનારા
 ન હતા, માટે જ પોતાની દેવદુ દુષ્ટીના નાહ વડે પ્રમાદમાં પોઢેલા
 માનવ સમાજને ભગૃત કરતા કહેતા હતા કે, હે માનવો !
 તમે પ્રમાદ અને નિદ્રાને ત્યાગો અને મોક્ષનગરીના સાથવાહ
 સમા દેવાધિદેવતા અમવસરણમાં આવો અને સાચા ધર્મને,
 યજ્ઞને, ઓળખાવનારા તેમના ઉપદેશને શ્રદ્ધાપૂર્વક સામગો
 એ યા રાખજો કે પત્થર ઉપર સિંદુર માગી પના કે બીજા
 દ્રવ્યો વડે પૂજાયેલા કે પૂજેલાને દેવ માનીને તમે તમારી
 જીમ ઇંદ્રિયના શુભામ બની ગમે તેટલા બકરા, ઘેટા, કુકડા,
 પાગ અને બત્રીસ લક્ષણા માનવોને બલિદાનની વેદી પર
 ચડાવશો તેવા યજ્ઞો એકવાર નહીં પણ હજારવાર જુડા ॥
 પાપ છે, મહા પાપ ॥ તમે પ્રત્યક્ષ જુઓ છો કે તમારા તીક્ષ્ણ
 શસ્ત્ર દ્વારા કપાયેલા જાતવરોના રતિમાત્ર માસને ખાવા માટે
 કોઈ પણ દેવતા આવતો નથી, માટે સમજવું મરણ ॥ કે
 દેવળ ઇન્દ્રિયોના શુભામો વડે, માસાહારના પક્ષાધો વડે રાજ
 સત્તા કે શ્રીમતોના શુભામ બનેલા પોથા પડિતો વડે ખાવા
 પ્રકારના કુત્સિત નિદ્રાનીય, હિંસક અને દુરાચારવધક
 યજ્ઞોની પ્રધાનો પ્રારભ થયો ॥ માટે હે માનવો ! તમે સદ્
 બુદ્ધિના વારસદાર બનો, વિવેકનો દીપક તમારા હૃદયમાં
 પ્રગટાવો, અને સમજો કે ખાવા હિંસક અને પાપોનો ફેલાવો

કરે તેવા યનો તમને કોઈ કાળે મનુષ્ય શરીરમાં પણ દેવ બનવી શકે તેમ નથી, તો પછી મર્યા પછી તમે દેવ શી રીતે બનશો? અને આવો ઉત્તમ મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત કર્યા પછી યદિ તમે દેવી સપત્તિ ન મેળવી શક્યા તો ગીના પણ તમને શી રીતે દેવ બનાવશે? પરિણામે તમારું મહાભારત કહે છે તેમ મરનના પશુના શરીરમાં જેટલા રૂવાટા છે તેટલા વર્ષો સુધી નરકમાં ખાંખા પડીને યમદૂતોનો આરજ તમારા ભાગ્યમાં રહેશે.

યજ્ઞ શબ્દ ‘યજ્ઞ’ ધાતુથી બનેલો છે અને તેનો અર્થ દેવપૂજા, મગતિકરણ અને દાન દેવામાં થાય. દેવપૂજા એટલે આપણા જીવનમાં હિંમા, હિંમકતા, બીજાઓનું મારણ ત્યાગ તજ્જન, પીડન આદિ હિંસકવૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિ સમાપ્ત થાય અને દાન, અદ્વિમા આદિ દેવી સપત્તિના ગુણો વિગ્રહ પામે, વૃદ્ધિ પામે તે દેવપૂજા છે. મગતિક જ એટલે ટક લાગ જીવાયોનિના જીવો માથે મેરી અને ધર્મભાવનાપૂર્વકને વ્યવહાર કરવો. પરસ્પર આદાનપ્રદાન કરીને માનવ-પશુ-પક્ષી આદિ નાનામોટા જીવવંશના મિત્ર બનીને સૌનું રક્ષણ કરે તે મિત્ર કહેવાય છે, તથા ‘દાનનો અર્થ’ છે કે તમારી પામે જે કંઈ દોન તે બીજાને આપવું, જેથી માનવ સમાજમાં વૈરાગ્યવાદની વૃત્તિ અને વૃદ્ધિ થવા ન પામે, કારણ કે વૈરાગ્યવાદ નિવડવું લગણું છે અને માધ્યવાદ અદ્વિસક. એ માનવ બીજા માનવને આપે અને બીજો ત્રીજાને આપે તે દિના જુદાં ચેરી મેથુન અને પરિમળના પાપો પોતે મે ૧ જ કમચેર થતા માનવ બીજા માનવને મિત્ર બનવે નીચે કર પરમાત્મનો કલ્પ કે આવો યજ્ઞ જ એક યજ્ઞ.

મૈત્ર્યનાત્ર જેવા પવિત્ર મોત્રમાં જ-મેલા, સાત દાન

ઉંચા શરીરવાળા, ચૌદ વિદ્યાના પારગત, ઇન્દ્રભૂતિ નામે પ્રથમ
ગણધર હતા જે પોતાના મન પર્યવશાન વડે સમવમરણમા
બેઠેલાઓના મનના પર્યાયોને બાણીને ભગવાન મહાવીરસ્વામીને
પ્રશ્નો કરતા હતા

આ શતકમા બાર ઉદેશા નીચે પ્રમાણે છે

- (૧) પહેલા ઉદેશામા લેશ્યા સજ ધી વિચાર છે
- (૨) બીજામા દ્રવ્યોની વક્તવ્યતા છે
- (૩) ત્રીજામા સંસ્થાનોની વાત છે
- (૪) ચોથા ઉદેશામા કૃત્યુગ્માદિ પદાર્થોનું વિવરણ છે
- (૫) પાંચમામા પર્યાયો માટેનું કથન છે
- (૬) પુત્રાક આદિ પાંચે નિશ્ચયો સજ ધી વિચાર કર્યો છે
- (૭) સામાયિકાદિ સંયતોની વિચારણા છે
- (૮) નારકાદિનું વક્તવ્ય છે
- (૯-૧૦) ભવ્ય અને અભવ્યના ઉદેશા છે
- (૧૧) સમ્યગ્દષ્ટિ નારકો માટે વિચાર કરાયો છે
- (૧૨) મિથ્યાદષ્ટિ માટે છે

ભગવતી સૂત્રના પહેલા ચતુર્થાદિ લેખ્યાઓ કહેવાઈ છે તે અહીં ફરીથી શા માટે ? જવાબમાં જાણવાનું કે આગળના પ્રશ્નમાં સ સારવર્તી જીવોના ૧૪ પ્રકારમાં તેમનામાં રહેલા ચેતનાનું અવ્યક્તત્વ કહેવાયે તેથી તેના સંબંધને લઈ લેખ્યાઓનું અવ્યક્તત્વ કહેવાયું છે

જીવોના ભેદો કેટલા ?

હે પ્રસો ! જીવો કેટલા પ્રકારે હતા છે ?

હે ગૌતમ ! ૧૪ રાજલોક પ્રમાણુ આ સ સારમાં રહેલા અનતાનત જીવો ૧૪ પ્રકારના છે એટલે કે ૧૪ ભેદોમાં અનતાનત જીવોનો સમાવેશ થાય છે તે આ પ્રમાણે -
(૧) સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્ત એકેન્દ્રિય (૨) સૂક્ષ્મ પર્યાપ્ત એકેન્દ્રિય
(૩) બાહર અપર્યાપ્તક એકેન્દ્રિય (૪) બાહર પર્યાપ્તક,
(૫) બેધન્દ્રિય અપર્યાપ્તક, (૬) બેધન્દ્રિય પર્યાપ્તક, આ પ્રમાણે તંદ્રિય ચતુરિન્દ્રિય, અસંસી ૫ ચેન્દ્રિય તથા સંસી ૫ ચેન્દ્રિયના પર્યાપ્તક અને અપર્યાપ્તક ભેદે ૧૪ ભેદ થાય છે જે નવગત્વની ચોથી ગાથામાં પણ વર્ણિત છે

અગે દિય સુહમિયરા, સમિયર પર્ણિદિયા ય સવિતિચડ ।

અવગ્ગતા વગ્ગતા, વમેણ ચડદસ ત્રિયટ્ટાણા ॥

જીવ માત્રને શરીરાદિ પ્રાપ્ત કરવા માટે જૈન શાસ્ત્રમાં નામકર્મની મર્યાદા છે તે શુભ અને અશુભ બે પ્રકારે છે ગત ભવોમાં મહાભયકર પાપકર્મોના કારણે ઉપાર્જિત સૂક્ષ્મ નામકર્મ જ્યારે ૧૫ થયા આવે છે, ત્યારે જીવને સૂક્ષ્મ શરીરની પ્રાપ્તિ થાય છે અહીં સૂક્ષ્મ આપેક્ષિક નહીં પરંતુ સ્વાભાવિક સમજવું જોઈ ધણા જીવોના ધણા શરીરો લેવા થયે છતાં પણ

કોઈને દેખવામાં આવતા નથી, સ્પર્શમાં આવતા નથી તેમજ તેમનો ઘાત શર્યાદિ વડે પણ થતો નથી તેમજ તેઓથી પણ કોઈનો ઘાત થતો નથી ૧૪ રાજવીક સમારમાં સૂક્ષ્મ નામકર્મવાળા છવો કાજલની ડબીમાં રહેવા કાજલની જેન વ્યાપ્ત બનીને રહેના છે લોકાકાશમાં ચાહે પછી રાજનો રાજમહેલ હોય, શ્રીમતોનો રગમહેલ હોય, સાધુ મહારાજોનો ઉપાશ્રય હોય કે, ગૃહસ્થોનો બાથડમ કે રમેશ્વર હોય, દુકાન હાલ-હવેની હોય, મારાશ કે કોઈપણ જગ્યાએ જોવી નથી કે જ્યાં સૂક્ષ્મ છવો કામી કામીને ભરેલા ન હોય તેમ છતાં પણ તેઓ કોઈને દેખાતા નથી, સ્પર્શાતા નથી અને બળતા અગ્નિમાંથી પણ તેઓ મુખે પમાર થઈ શકે છે આ છવોની કન્યા કેવળ માનસિક અશુભ અધ્યવસાયોને જ આધીન છે પૃથ્વી, અપ, અગ્નિ વાયુ અને વનસ્પતિ આ પાંચે એકેન્દ્રિય છવોને જ સૂક્ષ્મ શરીરની પ્રાપ્તિ થાય છે છત્રસ્થોની ચમુઓથી સર્વથા અદૃશ્ય છવરાશિઓ જે અનંત મખ્યામાં છે તે કેવળ માનીઓના કેવળજ્ઞાનમાં જ દૃશ્ય બને છે માટે શ્રદ્ધાગમ્ય તત્ત્વને શ્રદ્ધાથી જ માનવું શ્રેયસ્કર છે

બાહર છવરાશિ બાહર નામકર્મને આધીન હોવા છતાં પણ કેટલાય બાહર છવો મામાન્યત્ર ચમુગોચર હોતા નથી કેવા સ્પર્શમાંથી જ તેઓ કલ્પી શકાતા હોય છે સૂક્ષ્મ નામકર્મમાં પ્રબળ પાપકર્મની પ્રધાનતા છે અને બાહર નામકર્મમાં તરતમ ભેજે પુણ્યકર્મની પ્રધાનતા છે પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ અને વનસ્પતિના છવો બાહર નામકર્મના કારણે બાહર પણ હોય છે, તથા વિક્ષેપે દ્રવ્યો (બિ-ત્રણ-ચાર ઇન્દ્રિયવાળા) પણ બાહર છે જે ચોદ રાજવીકમાં વ્યાપ્ત નથી પણ અમુક નિયત ભાગમાં જ તેમની વિદ્યમાનતા છે તેમનું છેદન, લેદન,

મારજી-તાડન, તજન, હનન આદિ મન-વચન અને કાયાથી થઈ શકે છે આ કારણે જ અરિહતોનું કથિત જીવમસ્થાન મર્વેત્કૃષ્ટ હોવાથી અહિંસા ધર્મની પૂર્ણ આરાધના કરવામા શ્રેષ્ઠ અને અદ્વિતીય છે

જીવોમા યોગનું અદ્યત્વબહુત્વ કઈ ગીતે છે ?

હે પ્રસો ! ઉપર બતાવેલા ૧૪ પ્રકારના જીવોમા યોગ વિષયક અદ્ય બહુત્વની વ્યવસ્થા શી છે ?

જવામમા પરમાત્માએ દ્વરમાબ્ધ કે હે ગૌતમ ! જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ઠથી કયા જીવમા તેનાથી યોગનું અદ્યત્વ છે અને બહુત્વ છે તે આ પ્રમાણે બાણુ

- (૧) સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તક એકેન્દ્રિય જીવોમા યોગનું અદ્યત્વ જઘન્યથી સૌથી થોડું છે
- (૨) માદર અપર્યાપ્તક જીવોમા યોગ તેનાથી અસખ્યેય ગુણા છે
- (૩) એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્તક જીવોમા તેનાથી અસખ્યેય ગુણા છે
- (૪) તેકેન્દ્રિય જીવોમા તેનાથી અસખ્યેય ગુણા બાણુ
- (૫) ચતુરિન્દ્રિય જીવોમા તેનાથી અસખ્યેય ગુણા બાણુ
- (૬) તેનાથી અસઝી પચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તક અસખ્યેય ગુણા બાણુ
- (૭) મઝી પચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તકનું તેનાથી અસખ્યેય ગુણા બાણુ

- (૮) સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય પર્યાપ્તકનો જઘન્ય યોગ અસખ્યેય ગુણા છે
- (૯) બાહર પર્યાપ્તક એકેન્દ્રિયનો તેનાથી અસખ્યેય ગુણા છે
- (૧૦) સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તક એકેન્દ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટયોગ અસખ્યેય ગુણા જાણવો
- (૧૧) તેનાથી બાહર અપર્યાપ્તક એકેન્દ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટથી અસખ્યેય ગુણા છે
- (૧૨) સૂક્ષ્મ પર્યાપ્તક એકેન્દ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટ યોગ અસખ્યેય ગુણા છે
- (૧૩) બાહર પર્યાપ્તક એકેન્દ્રિયનો ઉત્કૃષ્ટયોગથી અસખ્યેય ગુણા છે
- ૧૪) બેઇન્દ્રિય પર્યાપ્તકનો જઘન્ય યોગ તેનાથી અસખ્યેય ગુણા છે
- (૧૫) તેઇન્દ્રિય પર્યાપ્તકનો જઘન્ય યોગ તેનાથી અસખ્યેય ગુણા છે
- (૧૬) ચતુરીન્દ્રિય પર્યાપ્તકનો જઘન્યયોગ અસખ્યેય ગુણા છે
- (૧૭) અસત્તી પાંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તક જઘન્યથી અમખ્યેય ગુણા છે
- (૧૮) સત્તી પાંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તકનો જઘન્ય યોગ તેનાથી અસખ્યેય ગુણા છે
- (૧૯) બેઇન્દ્રિય અપર્યાપ્તક ઉત્કૃષ્ટથી અસખ્યેય ગુણા છે
- (૨૦) તેઇન્દ્રિય અપર્યાપ્તક ઉત્કૃષ્ટથી અસખ્યેય ગુણા છે

- (૨૧) ચક્રિન્દ્રિય અપર્યાપ્તક ઉત્કૃષ્ટથી અમખ્યેય ગુણા
 (૨૨) અસરી પચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તક ઉત્કૃષ્ટથી અમખ્યેય ગુણા
 (૨૩) સરી પચેન્દ્રિય અપર્યાપ્તક ઉત્કૃષ્ટથી અસખ્યેય ગુણા
 (૨૪) બેઈન્દ્રિય પર્યાપ્તક ઉત્કૃષ્ટથી અમખ્યેય ગુણા ૩
 (૨૫) તેઈન્દ્રિય પર્યાપ્તક ઉત્કૃષ્ટથી અમખ્યેય ગુણા ૩
 (૨૬) ચક્રિન્દ્રિય પર્યાપ્તક ઉત્કૃષ્ટથી અસખ્યેય ગુણા
 (૨૭) અસરી પચેન્દ્રિય પર્યાપ્તક ઉત્કૃષ્ટથી અસખ્યેય ગુણા
 (૨૮) સરી પચેન્દ્રિય પર્યાપ્તક ઉત્કૃષ્ટથી અસખ્યેય ગુણા

ઉપર પ્રમાણે ક્રમશઃ એક એકથી અસખ્યેય ગુણા વધારે
 ભણવા જાય છે. સર્વથા અલ્પ યોગ સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તક
 એકેન્દ્રિયનો છે અને ઉત્કૃષ્ટમા ઉત્કૃષ્ટ યોગ સરી પચેન્દ્રિય
 પર્યાપ્તકોનું ભણવું

જૈન શાસનમા જીવનું લક્ષણ

પ્રભુન પ્રાપ્ત વીર્યના નિર્જીવ માટે હોવાથી અને વીર્ય
 (પરાક્રમ) જીવનું જ લક્ષણ હોવાથી જીવાત્માને ઊંડી વીર્ય
 બીજે કપાય રહેતું નથી. “યત્ર ચત્ર જીવ તત્ર તત્ર વીર્યમ્”
 જ્યાં જ્યાં જીવ છે ત્યાં ત્યાં વીર્ય હોય જ છે અને વીર્યની
 નેહા જ્યાં દેખાય તે જીવ જ છે કેમકે લક્ષણ પોતાના લક્ષ્યને
 ઊંડીને બીજે સ્થગે રહેતું નથી, માટે વીર્ય તેનું લક્ષણ છે
 તેથી જીવનો નિર્જીવ વીર્યના લક્ષણથી જ ઘાય છે પ્રાણ વિનાના
 મનુષ્યમા વીર્ય જોવાતું નથી અને પ્રવળ વિગેરથી પણ મનુષ્ય
 આદિ જડ પદાર્થોમા વીર્ય લાખવું કરાતું નથી.

વીર્યાતરાય ક્રમ'નો સર્વથા હાય કરવા માટે પણ સમર્થ બની શકે છે

તે ક્રમ'નો સર્વથા હાય થવા પછી મિદના જીવો વીર્યા વિનાના થઈ જતા હશે? તેની શકા કોઈએ કરવી નહીં, કેમકે અનતવીર્ય (અનત શક્તિ)નો અવરોધ ક્રમ' નો વીર્યાતરાય હતો તેનો સમૂળ નાશ જ્યારે થાય ત્યારે તે આત્મા અનત વીર્યા'નો માલિક બને છે

એક સમયમા ઉત્પન્ન થયેલા
નારકો શુ સમયોગી છે?

હે પ્રભો! ઋગ્નુમતિથી કે વિષ્ણુમતિથી એક સમયમા ઉત્પન્ન થયેલા બે નારકો (નારક જીવો) શુ સમાન યોગવાળા અથવા વિષમ યોગવાળા થાય છે?

જવાબમા ભગવતે દ્વરમાબ્ધુ કે હે ગૌતમ! નરકમતિમા ઉત્પન્ન થનારા નારકો આહારક અને અનાહારક બે બાતના હોય છે. ઋગ્નુમતિથી ઉત્પન્ન થયેલા હોવાથી તે આહારક છે અને વૈષ્ણુમતિવાળા એકાદ સમયને માટે પણ અનાહારક છે તે અનાહારક નારક કરતા આહારક નારક અધિક યોગવાળો છે અને બંને યાદ ઋગ્નુ મતિવાળા છે કે વૈષ્ણુ મતિવાળા છે તે તેઓ સમાનયોગી છે અહીં પણ યોગનો અર્થ વીર્યાન્તરાય ક્રમ'ના હયોપશમથી ઉત્પન્ન થતુ આત્માનુ પરિસ્પર્શન, કે પન સમજવુ આહારક નારકના પુદ્ગલોનો ઉપચય થયો હોવાથી અને અનાહારકને ન થયો હોવાથી બનેલી એટલામા હીનત્વ કે અધિશ્ત્વ અનુભવાય છે, વ્યવહારમા પણ અનુભવાય છે કે આપણા પેગમા ચા, નાસ્તો, પુરી, પકોડી, મિષ્ટાન્નની 'સાથો સાથ ભાવનગરી ફાફડા, પાપડી, ચવાણ, ગાડીયા વગેરે પદાર્થો

પડ્યા હોય અને ત્યાર પછી ચોપાટી કે કાઠરીયા તડાવતી
મફત કરવા નીકળ્યા હોય તો ચાવવામાં, જેમવામાં, મમુદની
મરતી જેવાની કે મહત્તી માથે ગપ્પા મારવામાં આનંદ
વધાવે યશે, જે ભૂખ્યા પેટે કે દીનેલ પીધા મોટે ફરનારા કરતા
ઘણો વધારે હોય છે, કેમકે સર્વના આહાર પાટીની જ માથ
છે જે ચાર ક્વાક મુધી ભૂખ્યા પેટે આહાર ન પામ્યો હોય
ત્યારે આપણા હાથપગ પણ નિષ્ક્રિય જેવા થઈ જાય છે અને
અધારા આવે છે, કાનમાં બહેગચ આવે છે, ત્યારે જ કહેવું
પામ્યું છે ને,

“ ભૂખ તોડ ભૂડી, આખ જાય ઊડી,
પગ થાય પાછી અને આસુ આવે તાટી ”

આમ છતાં પણ જે ભાગ્યશાળીઓએ સમયમની આરાધન
કરી છે, આત્માના વિજેતા બન્યા છે, તેઓને આહાર નર
નામની જીવની કાકણ કાઈ પણ કરી શકતી નથી તેમન
પેટમાં આહાર હોય કે ન હોય અથવા છતાં માથને જ્ઞાનપૂર્વક
ઉપવાસ, એકામણ કે આયળીવ કરનારા સમયની જીવે તેને
ક્વાક મુધી જીભા રહીને ધ્યાન કરી શકે છે અને જીની સાથે
મિડાશભર્યો વ્યવહાર આચરી શકે છે

નારકો મોટે પ્રશ્ન હોવા છતાં ભગવતી સૂત્રકાર પોતે જ
ચોપીસ દડકોના જીવેમાં આહારક અને અનાહારકના કરમે
ચોગોમાં દીનના અધિકના કે મમાનતા સમજી લેવા પ્રતે
બહામણ કર છે

યોગ કેટલા પ્રકારે છે ?

દે નેના' આપશ્રીના ચામ્રનમાં ચોગો કેટલા કહેવાયા છે ?

હે ગૌતમ ! મારાથી પૂર્વવર્તી તીર્થંધારીએ અને હું પણ યોગીને ૫૬૨ પ્રકારે કહું છું, તે નીચે પ્રમાણે છે

મનોયોગ-૪

(૧) મન્ય મનોયોગ	(૩) સત્વા મુષાયોગ
(૨) અમન્ય મનોયોગ	(૪) અમન્યા મુષાયોગ

વચનયોગ-૪

(૫) સન્ય વચનયોગ	(૭) મત્યા મુષા વચનયોગ
(૬) અસન્ય વચનયોગ	(૮) અમત્યા મુષા વચનયોગ

કાયયોગ ૭

(૯) ઔદારિક શરીર યોગ	(૧૩) આહારક કાય યોગ
(૧૦) ઔદારિક મિશ્ર શરીર યોગ	(૧૪) આહારક મિશ્ર કાય
(૧૧) વૈક્રિય મય યોગ	યોગ
(૧૨) વૈક્રિય મિશ્ર મય યોગ	(૧૫) કાર્મણ શરીર યોગ

આ સૂત્રમા અને આનાથી પહેલાના જન્મે સૂત્રોમા યોગનો અર્થ મન-વચન-કાયા કરવાનો નથી, પણ વીર્યાતરાય કર્મના ક્ષયોપશમને લઈ આત્મામા જ સૂક્ષ્મ (ન કદંબી શકાય તેવા) કે બાહર (કદંબી શકાય તેવા) પરિસ્પર્શ, સ્ફૂરણ કે પન, હ્રલન કે ચલન આદિ જે વિવિધ પ્રકારની બેદાઓ થાય છે તે અર્થમા યોગ શબ્દ વ્યવહાર થયેલો છે સ સારી આત્મા પોતાના મન વડે, વચન વડે અને શરીર વડે જ વ્યવહાર કરવા સમર્થ બને છે આ કારણે મનના ચાર યોગ, વચનના ચાર યોગ અને કાયાના સાત યોગ કહેવાયા છે

સમગ્ર નયના અનુસારે “ એવં આયા ” હોવા છતાં

અવહારનયાનુસારે આત્મા અનંતાનંત છે અને પ્રત્યેક આત્મા પોતપોતાના કર્મોના કારણે પરાધીન હોવાથી કોઈની પણ માનસિક, વાચિક કે કાયિક ચેષ્ટાઓ બીજા કોઈથી મેળ ખાતી હોતી નથી, કેમકે મૌ જીવોમા રહેલા જ્ઞાનાવરણીયાં કર્મોની અનંત વર્ગણા અપેક્ષાકૃત બીજા જીવોથી સંખ્યાત-અસંખ્યાત ભાગે હીન પણ હોય છે જ્યારે સંખ્યાતા કે અસંખ્યાત ગુણ વધારે પણ હોય છે, તેવી સ્થિતિમા જ્ઞાનાવરણીય કર્મોના શરીર આત્મા આખે બાધેલા પાટાવાળા મનુષ્યની જેમ ખાવા, પીવા, જાડવા, બેસવા કે જોનવા આદિની ક્રિયાઓમા અજ્ઞાનપૂર્વક, મિથ્યાજ્ઞાનપૂર્વક કે સંશયપૂર્વક વર્તતો હોવાથી તેની બધીય ચેષ્ટાઓ અસંખ્ય, નિંદનીય અને અવિશ્વસનીય બનવા પામ છે જ્યારે જ્ઞાનાવરણીય કર્મોના ક્ષયોપશમના માવિકની માનમિત્ર વાચિક અને કાયિક ચેષ્ટાઓ સત્પૂર્ણ, દયામય, સંખ્ય, અર્હિમત્ત્વમક અને વૈરવિરોધ વિનાની હોય છે મોહકર્મોના જરી આત્માઓ મહિરાધાનના નશાની જેમ મોહકર્મોના નશામાં બેમાન, બેધ્યાન, બેરહિમ, બેઈમાન, બેઈજ્ઞાત અને બેઈશરણ બનીને ક્રોધાધ, અર્વાધ, માયાધ, લોભાધ અને કામાધ બને છે અને પૂર્ણ મારને બગાડવા માટેના પ્રયત્નોમા પ્રભુ હોય છે જ્યારે મયમ દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલી મોમ પુરુષાર્થની શક્તિ સ્વામિઓ સ્વમારને અમૃતમય બનાવવાની ચેષ્ટાઓ કરી શકે છે આ પ્રમાણે કર્મોના કારણે જીવોની ચેષ્ટાઓ કોઈની પણ એક મમાન નથી પ્રસ્તુત થતો મરણાર્થ આ છે કે મોગોમ થી કયો યોગ કોનાથી અત્ય છે, વધારે છે, અને મમાન છે જે મૂળ સૂત્રમાં જ સ્પષ્ટ હોવાથી તેની વિગત નીચ પ્રમાણે છે

(૧) મૌથી જય ય યોગ કામંજ શરીર કાયયોગનો છે

- (૨) તેનાથી ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ અસંખ્યેય ગુણ વધારે છે
- (૩) તેનાથી વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગ અસંખ્યેય ગુણ છે
- (૪) આનાથી ઔદારિક શરીર કાયયોગ અસંખ્યેય ગુણ છે
- (૫) આનાથી વૈક્રિય કાયયોગ જઘન્યથી અસંખ્યેય ગુણ છે
- (૬) તેનાથી કાર્મણ શરીરનો ઉત્કૃષ્ટ યોગ અમંખ્યેય ગુણ છે
- (૭) તેનાથી આહારક મિશ્ર જઘન્ય અસંખ્યેય ગુણ છે
- (૮) તેનાથી આહારક મિશ્ર ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યેય ગુણ છે
- (૯) ઔદારિક અને વૈક્રિય મિશ્ર ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યેય ગુણ અને દુય છે
- (૧૦) તેનાથી અસંખ્યામૃવા અને મનોયોગ જઘન્યથી અસંખ્યેય ગુણ છે
- (૧૧) આહારક શરીર જઘન્યથી અસંખ્યેય ગુણ છે
- (૧૨) શેષ ત્રણે મનોયોગ, ચારે વચનયોગ જઘન્યથી અસંખ્યેય ગુણ અને દુય છે
- (૧૩) આહારક શરીરનો ઉત્કૃષ્ટ યોગ અમંખ્યેય ગુણ છે
- (૧૪) ઔદારિક, વૈક્રિય, ચારે મનોયોગ, ચારે વચનયોગ ઉત્કૃષ્ટથી અસંખ્યેય ગુણ અને ૫૨૫૨ સમાન છે

આ ૫૬૨ યોગોની વ્યાખ્યા પહેલાના જાગોમા ચર્ચાઈ ગઈ છે અથવા ૬૭૩ પ્રકરણથી જાણી લેવી

રાતક ૫મીસમાનો ઉદેશ ૧લો સમાપ્ત

શાલક ૨૫ . ઉદ્દેશો-૨

દ્રવ્યો કેટલા છે ? અને
તેના ભેદો કેટલા છે ?

હે પ્રભો ! જૈન શાસનમાં દ્રવ્યો કેટલા પ્રકારના કહેવાયા છે ? જવામમાં ભગવતે કહ્યું કે હે ગૌતમ ! મારા શામનમાં દ્રવ્યો ૧૦ જાનના છે (૧) જીવદ્રવ્ય (૨) અજીવદ્રવ્ય અજીવદ્રવ્ય રૂપી અને અરૂપીના ભેદે બે પ્રકારના છે તેમાં જે અરૂપી અજીવદ્રવ્ય છે તે નીચે લખ્યા અનુસારે દશ પ્રકારે છે (૧) અધર્મસ્થિતિય, (૨) તેનો દેશ (૩) અને પ્રદેશ આ પ્રમુખે અધર્મસ્થિતિય તથા આકાશસ્થિતિયના ૪જી ૪જી ભેદે ભવ્ય એટલે નવ ભેદ થયા અને કાળ નામી દશમો ભેદ ભવ્ય રૂપી દ્રવ્યો રક ધ, રક ધદેશ, રક ધ પ્રદેશ અને પરમાણુના ચાર પ્રકારના છે તે દ્રવ્ય સખ્યાત અસખ્યાત નથી ૧૧ અનન્ય છે, યાવત્ દશ પ્રદેશિક, સખ્યાત પ્રદેશિક, અસખ્યાત પ્રદેશિક અને અનન્ય પ્રદેશિક રક ધો પણ અનન્ય છે, મારે મતે શામનમાં પુરૂષનો અનન્ય હોવાથી અજીવદ્રવ્યો પણ અનન્ય કહેવાયા છે જીવદ્રવ્યો પણ અનન્ય છે કેમકે મારામાં રહેલ પૃથ્વીકાયિકો, અપૃથ્વીકાયિકો, અગ્નિકાયિકો અને વાયુકાયિકો અસખ્યાત પ્રમાણમાં જો જ્યારે વનસ્પતિકાયિકો જીવો અનન્ય છે મટે જીવ દ્રવ્યો પણ અનન્ય કહેવાયા છે

નાનું - મારામાં જીવ અને અજીવ રૂપે દ્રવ્યો ભેદ છે જેવ પુરૂષ પાપ આશ્રય, મન, બધ, નિર્જન અને મન આદિ માને ત તેનો મમાવેશ જીવ અને અજીવદ્રવ્યો અને દેવાથી તે નવ જ મુખ્ય છે અનાદિકાળથી નવ

મિશ્રણ જ સ સાર છે જૌદ્ધ દર્શનના ચાર તત્વો, નૈયાયિકોના ૧૬ દ્રવ્યો, સામ્યના ૨૫ તત્વો, વૈશેષિકના ૮ તત્વો, મિમા સકોના બે તત્વો અને ચાર્વાકના પાચ તત્વોનો સમાવેશ જીવ તથા અજીવ તત્વમાં થઈ જાય છે આ કારણે જૈન શાસન માં ૫ જીવ અને અજીવ દ્રવ્યો જ દ્રવ્યરૂપે કહેવાય છે

દ્રવ્ય એટલે શું ? તેનું લક્ષણ શું ? શુષ્ક પચાચિઃ ॥ ? આદિનું વર્ણન પહેલા તથા બીજા ભાગમાં કયાય સંલેપથી કયાય વિસ્તારથી કરાઈ ગયું છે

જીવ દ્રવ્યના પરિભોગમાં અજીવો

શું શીઘ્ર આવે છે ?

હે પ્રભો ! જીવ ભાગના પરિભોગમાં (ઉપયોગમાં) અજીવ દ્રવ્યો શું શીઘ્રતાથી આવે છે ? તથા અજીવ દ્રવ્યોના પરિ ભોગમાં જીવ દ્રવ્યો શું શીઘ્ર આવે છે ?

જવાબમાં દેવાધિદેવ પરમાત્મા શ્રી મહાવીરસ્વામીએ ફરમાવ્યું કે હે ગૌતમ ! જીવ દ્રવ્યોના પરિભોગમાં અજીવ દ્રવ્યો શીઘ્ર આવે છે, પરંતુ અજીવ દ્રવ્યોના પરિભોગમાં જીવ દ્રવ્યો શીઘ્રતાથી આવતા નથી, મારણમાં કહેવાયું છે કે જીવ દ્રવ્યો મર્વતત્ર સ્વતત્ર કર્તા અને ભોખતા હોવાથી પોતાની જ મર્તૃત્વચક્રિ વડે પોતાને ઉપયોગમાં આવે તેવા અજીવ દ્રવ્યોને શીઘ્રતાથી સ્વીકારે છે, ગ્રહણ કરે છે અને તૈજસ નામે સૂક્ષ્મ શરીર વડે તેને પચાવે છે ત્યાર પછી મારમાર પુદ્ગલોથી ઔદારિક વૈક્રિય અને આહારક શરીરની રચના કરે ॥ એટલે તે અજીવ દ્રવ્યોનો પોતાના મુખાશુભ કર્મોના ભોગને યોગ્ય શરીરની રચના માટે ગ્રહણ કરે ॥

ત્યાર પછી સ્પર્શેન્દ્રિય, રમનેન્દ્રિય, ઘ્રાણેન્દ્રિય ચતુર્વિન્દ્રિય, શ્રોત્રેન્દ્રિય, મનોયોગ, વચનયોગ, દાયયોગ, આદિનુ નિર્માણ કરે છે, કેમકે પૂર્વભૂતીય કર્મોને લેખ લખાવવાને માટે શરીર અને ઇન્દ્રિયો જ મુખ્ય નિમિત્ત કારણ છે. માટે હું કહું છું કે જીવો અજીવોને ઘટાડે છે જીવમ્! તેમ છતાં જીવના લોભને મધ્યાયક બનેલા અજીવો ક્યારેય પૂર્વ જીવ સ્વરૂપે બનતા નથી તેમ જીવોનું લોકતૃત્વ અને અજીવોનું ભોમ્યત્વ પણ પરિવર્તિત થતું નથી.

નરકમાં રહેલા નારક જીવો પણ અજીવ દ્રવ્યોને બ્રહ્મ કરીને વૈકલિય, તૈજસ અને કામંભુ શરીર યાવત પામે ઇન્દ્રિયો રચના કરે છે આ પ્રમાણે વૈમાનિક દેવો સુધી બધાય હક માટે જાણી લેવું કેવળ જે જીવોને જોડતી ઇન્દ્રિયો છે તે જોડી કહેવી.

અમ ખ્યાન લોકાકાશમા

અનંત દ્રવ્યો રહી શકે છે ?

હે પ્રભો ! અમ ખ્યેય પ્રદેશાત્મક લે કામશમા અનંતજીવ અને પુરુષોનું અવસ્થાન (રહેવાપણ) ગુ ઉચિત છે !

જવાબમાં ભગવતે ક્રમશઃ મુ કે વદદ્રવ્યાત્મક લે કામશમા અમ ખ્યાન પ્રદેશવાગો દોષા દર્શાવે પશુ એવ કમરામાં સેકો ગીવાઓનો પ્રકાશ જેમ સમાર્ધ જાય છે તેમ આકાશમાં અનંત જીવો અને પુરુષો સમાર્ધ શકે છે લોકાકાશના એક પ્રદેશ અનંત દ્રવ્યોનો અથ અને ઉપચય માન્ય દોષાથી રૂપાવ દર્શાવે તેમ જો દિશામાંથી દ્રવ્યો આવીને લેખા ધાય છે તેમ કાશમાં દોષ તો નહીં ત્યાર કે પાશ દિશાઓથી આવે છે તેમ પ ગા છૂગ પડે છે.

ઔદારિક શરીર કે સ્થિત કે અસ્થિત
પુદ્ગલો શુ ગ્રહણ થાય છે ?

હે પ્રભો ! પોતાનું ઔદારિક શરીર ગ્રહણ કરવા માટે
જીવ ॥ સ્થિત પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે કે અસ્થિતને ?

જવાબમાં ભગવતે ક્ષમાબ્ધુ કે હે ગૌતમ ! ઔદારિક
શરીરરૂપે ગ્રહણ કરાતા પુદ્ગલો સ્થિત પણ હોય છે અને
અસ્થિત પણ હોય છે જીવ જે આકાશ પ્રદેશમાં રહેલો હોય
તેના ક્ષેત્રમાં રહેલા પુદ્ગલો સ્થિત કહેવાય છે અને બહારના
ક્ષેત્રમાં રહેલા અસ્થિત જાણવા આત્મા ઔદારિક શરીરને યોગ્ય
તે પુદ્ગલોને પોતાની આત્મશક્તિ વિશેષ વડે જેવીને ગ્રહણ
કરે છે, અથવા ગતિ વિના દ્રવ્યો સ્થિત છે અને શેષ અસ્થિત
છે દ્રવ્યથી અનત પ્રદેશવાળા, ક્ષેત્રથી લોકના અસખ્યાત
પ્રદેશમાં પુદ્ગલોને રૂકાવટ ન આવે તો છએ દિશામાંથી
આવેલા અને રૂકાવટ આવે ચાર કે પાંચ દિશામાંથી આવેલા
પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે

વૈકિંચ શરીર માટે વિશેષ જાણવાનું કે પચ્ચેદ્રિય મનુષ્યો
ઉપયોગપૂર્વક વૈકિંચ શરીરને રચનારા છે તેઓ ત્રમ નાડીની
વચ્ચે જ સ્થિત છે અતઃ છએ દિશાઓથી આવેલા પુદ્ગલોને
ગ્રહણ કરનાર ॥ શેષ વર્ણન મૂળસૂત્રથી જાણવું

શાતક પચીસમાનો ઉદ્દેશો ॥ મમાત્મ ॥

શાતક રૂપ : ઉદ્દેશો-૩

સ સ્થાનો કેટલા પ્રકારે છે ?

હે પ્રભો ! પુદ્ગલોના આકાર વિશેષ મ સ્થાનો કેટલા પ્રકારે કહેવાયા છે ?

જવાબમાં પરમાત્માએ ફરમાવ્યું કે હે જૌનમ ! પુદ્ગલ મ ન આકાર વિશેષથી જ નિશ્ચેષિત હોય છે, માટે મે તે સ સ્થાનોને છ પ્રકારે કહ્યા છે

(૧) પરિમિત્ત મ સ્થાન—જ્યમાં પોવાણુવાળો જોગ આકાર, જેમ જગડીમાં હોય તેવા આકાર-સ સ્થાનને પરિમિત્ત કહે છે

(૨) વૃત—કુભારના ચાકડાની જેમ એવું કે અહીં પોતાણુ વિનાના ગોળાકાર સ સ્થાનને વૃત કહેવાય છે

(૩) યમ—શિયાડાના જેવા ત્રણ ખુલીઆ પુરૂં શકેલા ન્યના છે

(૪) ચતુરમ્—પાટ પાટવાની જેમ ચારે ખુણા બરાબર હોય છે

(૫) આયન—હડાની જેમ લાંબા સ સ્થાનને અય કહેવાય છે

(૬) અનિત્ય—ઉપરના પાંચ આકારથી રહિત જે હે તે અનિત્ય છે

ઉપર પ્રમાણેના છ એ સ સ્થાનોનો વિચાર કર્યો નથી આશ્ચર્ય કરીને કરવાનો છે, પરમાત્માએ કહ્યું કે મ

બધાય મસ્થાનો અનંત છે આજ રીતે પ્રદેશાર્થ રૂપે કે ઉભય રૂપે પણ અનંત છે

અદ્યમહત્ત્વના જવાબમાં કહેવાયું છે પરિમહળ મસ્થાન જ્યાં યથી વીર પ્રદેશમાં અવગાહનાવાળું હોવાથી અને બીજા મસ્થાનો કરતા ઘણા પ્રદેશોમાં અવગાહનાવાળું હોવાથી આ મસ્થાન સૌથી અદ્ય છે અને વૃત્ત ચતુરસ્ર, ચત્ર તથા આયત મસ્થાન કમલ પાંચ, ચાર, ત્રણ અને બે પ્રદેશાવગાહી હોવાથી બહુતર છે, માટે સખ્યાત ગણા છે આજ પદ્ધતિએ રત્નપ્રભાથી લઈને વૈમાનિક તથા સિદ્ધચિલા મુખીની હમીકત પૂર્વવત્ ભણવી

છ એ ૬ થોમાં પુરૂગલરૂપી હોવાના કારણે તે જુદા જુદા આકારથી વિશેષિત જ હોય છે મતલબ કે આકાર વિનાનું પુરૂગન હોતું નથી, તે આકારો પણ શુભ કે અશુભ બે પ્રકારના હોય છે પછી આઢે તે આકારના વાદળા હોય બીજાનું ચિન્નામણુ હોય કે ભૂતિવિશેષ હોય તેને તમારી આખથી જોયો તો જુદા જુદા આકારો ઓછસ દેખાઈ આવશે તેમાં પણ સારા આકારો, જેવા કે હાથી, યોદ્ધા, દેવ, માનવ, શણુ ગાદેની સ્ત્રી આદિના આકાર દેખાય તો તે મારા કુળ આપનારા છે અને બીજાસ, બયાનક કે ઘણિત, રાક્ષસ, ભૂત, પિશાચ આદિના આકારો માનવને અશુભ કુળ આપે છે માટે જે રૂમમાં કે દુકાનની ગાદી પર બેઠા હોય અને સામે કોઈ ખરાબ આકાર દેખાય તો સૌથી પહેલા તે આકારને મ તાવી નખાવજો જેથી તમે અશુભ કુળમાંથી ઉગરી જ્યાં ભાગ્યમાળી બનવા પામશો બીજામણુ સ્વપ્નો જેમ અશુભ કુળ આપ્યા વિના રહેતા નથી તેમ પુરૂગનોના બીજામણુ આકાર પણ અશુભ કુળ જરૂર આપશે આ કારણે જ જ્યાં આપણી બેઠક

૧૨, તેની માથે જ માથા ચિતો ગણસા તે માથા તો
માટે થશે

ત્રિગિજ્યોના પ્રકાર કેટલા છે ?

જગતમા બગત તે જુદું છે જોનમ ! યરાચર સસાર
જાળવાને માટે કેવળજ્ઞાન મિત્રાવળીએ એકેય જા ॥ સમર્થ જા
શકતો નથી કેમકે પ્રત્યક્ષ દેખાતા પદાર્થોમા પણ પડિતો પ્રકા
પડિતોનુ એકમાત્ર નથી, ત્યારે જ સસાર પી એકેય ચચાનિ મત
આવતો નથી, વિચાર મટનો નથી, વિરોધ ધટનો નથી, કાલ્ય કોઈ
તૂટતો નથી, દેવ છુટતો નથી, માયા જ ધન છેકાતુ નથી, તે
પછી પદાર્થ પદાર્થોનુ જ્ઞાન મેળવવાને માટે શી રીતે સમર્થ
બની શકશે ?

આજના કાળી લીધેના સમારતુ મેનકુળ બધે આપણે
માપીને બેઠા હોઈએ કે મનુષ્યોની સખાના આકાશ ગદ્ય
લીધા હોય તેમ જ કરીને તે પૂર્ણ જાની ॥ તેમ માન્યની બુદ્ધ
ક્યારે પણ કરશે નહીં કારણ કે કેવળજ્ઞા પ્રિયોના કેવળજ્ઞાનમ
અસખ્યાત દીપો, અસખ્યાત સમુદ્રો, અનત પ્રદગલ શકો
અને અનત હવરાશિઓ પ્રત્યક્ષ દેખાઈ રહ્યા છે એક સમય
તે હતો પડિતોને જે સસાર પ્રત્યક્ષ છે તેના પ્રત્યે લોકો
શ્રદ્ધાન્વિત હતા પરંતુ શિવરાજ સ્થિતિ મર્યાદિત અવધિરાત
યયુ અને સાત દીપ્ત અને સાત સમુદ્રો પ્રત્યક્ષ થયા ત્યારે તેમના
જ્ઞાનથી મોહિત બનેની જનતા તે બાળતમા શ્રદ્ધાપૂર્ણ બની
પરંતુ બગવાત મહાવીરસ્વામીના શાસનને પામ્યા પછી તે જ
શિવરાજ સ્થિતિ ઉત્પત્ત થયેલા કેવળજ્ઞાન અને કેવળજ્ઞાનના
અસખ્યાત દીપો અને સમુદ્રો દેખાયા અને તે કાલિએ પેતાના
શ્રી મુખેથી જ્યારે કહ્યું કે મને સાત દીપ અને સમુદ્રનુ જ્ઞાન યયુ

દત્ત તે મિથ્યા દત્ત, પરત્ત હરે મને અમખ્ય દીપો અને સમુદ્રો મર્વયા સ્પષ્ટ દેખાઈ રહ્યા છે સારાશ કે અસખ્યાત સમુદ્રોમાંથી હજી એક સમુદ્રને પણ આજના વૈજ્ઞાનિકો પાર કરી શક્યા નથી એક દ્વીપમાંથી બીજા દ્વીપમાં જઈ શક્યા નથી ભરતરેત્રમાં જ રહેલા વૈતાલ્ય પર્વતને પણ ચોધી શક્યા નથી તો કેટલાય શેત્રો અને પર્વતો પછીથી આવનારા મેરુ પર્વતને ગી રીતે જોઈ શકશે ? મનવજ કે છદ્મસ્થોની શક્તિની બહારના પદાર્થો પણ અસખ્યાતા છે આવી સ્થિતિમાં જીવોની ગતિ, આગતિ જે છદ્મસ્થોને માટે સવયા અપ્રત્યક્ષ છે તેનું જ્ઞાન મેળવવું તે શક્ય થી રીતે બનશે ? માટે સસારના ધણા પદાર્થો જાણવાને માટે કેવળજ્ઞાનીના કેવળજ્ઞાન પ્રત્યે મદ્દા રાખ્યા વિના બીજો માર્ગ નથી

છ એ દ્રવ્યોમાં જીવો અને પુદ્ગલો જ ગતિશીલ પદાર્થો છે તેમાંથી જીવોની ગતિ સ્વાભાવિકી દોષા છતાં પણ કમ પ્રેરિત છે અને પુદ્ગલોની ગતિ પરપ્રેરિત જ દોષ છે કારણ કે તે જડ છે અર્થાત્ ગતિનો અર્થ એક સ્થાનથી બીજા સ્થાનમાં અને એક ભવમાંથી બીજા ભવમાં જવું તે છે મર્યા પછી તે શુભ કથા મર્યા ? કેવી રીતે મર્યા ? કથા સાધનોથી મર્યા ? આ બધાય પ્રશ્નોમાં બીજા દર્શનો પ્રાય મૌન રહ્યા છે અથવા ન પ્રદ્ય ન પ્રદ્ય દર્શને વેગળા રહ્યા છે ત્યારે જેનયાથને બધાય પ્રશ્નોને શકારદિન કર્યા છે માટે જ દુષ્ટાયા વિનાત્તા' બધાય સંજોમાં દ્વાદશાગ્રી શાસ્ત્ર જ વિશાલ, સ્પષ્ટ અને મત કાઢી છે

ઉપરના પ્રશ્નોના જવાબ આપતાં જમવાન મદ્દાવી-સ્વામી એ ફરનામ્યુ કે તે નૌનમ ! તે જીવો જ્યારે જવાન કરે છે ત્યારે તેમને આકાશની મંદિરોનું અ-લબન મધયા અનિવાર્ય

હોવાથી તે દ્વારા ગતિ કરે છે, જે શ્રેણિઓ સાતની સંખ્યામાં છે

(૧) સ્વજવાયાતા—જમુ એટલે મરણ અને અર્ધન એટલે દીર્ઘ આ શ્રેણિનો આશ્રય કરીને જીવ ઉચ્ચલોકમાંથી અધોવેગમાં અને અધોવેગમાંથી ઉચ્ચલોકમાં સરળતાથી પ્રયાણ કરી શકે છે નકશામાં જેમ પૂર્વથી પશ્ચિમ કે ઉત્તરથી દક્ષિણ સુધીની રેખાઓ રેખાઓ દોરે છે તેમ આકાશમાં પણ રેખાઓ જેના અવતરણે જીવની ગતિ-આગતિ થાય છે

(૨) એક બાજુ વાડી—જીવ માત્ર પહેલા સરળ ગતિથી ગમન કરે છે, પરંતુ ગન્તવ્ય સ્થાન તે શ્રેણિમાં ન આવતું હોય તો આગળ જઈને વક્ર (વળાક) લેવાનું મર્યાદા અનિવાર્ય છે અને જીવ કમંભત્તાને આધીન હોવાથી તે પ્રમાણે વળાક લે છે

(૩) બે બાજુ વક્ર—આના કારણે જીવને બે વળાક લેવાના હોય છે એટલે કે ગન્તવ્ય સ્થળે પહોંચવાને માટે બે વળાક વક્રગતિ કરે છે આ શ્રેણિનો માલિક ઉચ્ચલોકની અભિદિશાથી અધોવેગની વાયવી દિશામાં ઉત્પન્ન થનારાને હોય છે પૃથ્થક મમયે આમ્નેથી દિશાથી તિરેઈ નિરુત્તિ દિશામાં જાય છે ત્યાંથી બીજા મમયે તિરેઈ વાયવી દિશામાં જાય છે આ ત્રણ સમયની ગતિ ત્રમ નાટીમાં અથવા તેનાથી બદારના ભાગમાં હોય છે

(૪) એક બા-૪૫ નાટીના વામપાશ્વર્ય ભાગથી ત્રમ નાટીમાં પ્રવેશ કરે અને ફરીથી ૪૫ નાટી દ્વારા જઈને તેના વામ ભાગમાં ઉત્તર થાય છે, તે એક બા શ્રેણિ કહેવાય છે કેમકે તેની એક બાજુ લોક નાગી સિવાયનો આકાશ આવેલો છે

(૫) જન્મે જાગૃત્તા-જે જે યેજિથી ત્રસ નાગીની જદાર તેના જામપાપાદિ જાગથી પ્રવેશ કરીને તથા એ જ ત્રસ નાગીથી જઈને તેના જ દક્ષિણ પાપાં વગેરે સ્થાનમા ઉત્પન્ન થાય છે

(૬) ચક્રવાલ યેગી-જેનાથી પરમાણુ વગેરે જોળ જોળ જમણુ કરી ઉત્પન્ન થાય છે

(૭) અર્ધ ચક્રવાલ યેજિ-આથી જોળ હોય તે

આ જાથી વાતો રજ દટકો ખાટે જાણુડી

ચેવ મૂળ સૂત્ર અને ટીકાથી જાણી લેવી

યદપિ કર્મથી પ્રેરિત થઈને હુવ પોતાની શક્તિથી જ ગતિશીલ હોય છે આગમ કે તેની યેજિઓ હુવને મતિ કરાવી શકવી નથી પરંતુ કેવળ સદાચક્રે જે જાને છે પાત્રીમાં માછલાની ગતિમા માછલા પોતે જ મતિ કરનારા છે પાત્રી કેવળ સદાચક્ર તેવી રીતે એક જવથી બીજા જવમા જવા માટે આગમની યેજિઓ સદાચક્ર જ છે

હે પ્રભો ! ગણિપિટક કેટલા પ્રકારે કહેવાયુ છે?

જવાનમા જગવાન મહાવીરવામીએ ફરમાવ્યુ કે, હે ગૌતમ ! મારા શાસ્ત્રનમા ગણિપિટક બાર પ્રકારે કહેવાયુ છે આને જ દ્વા શાગી કહે છે આમા ગણિનો અર્થ આચાર્ય અને પિટક એન્ડે પેટી (મજૂવા) જે આચારાગ સૂત્રથી લઈ દૃષ્ટિ વાદ સુધીના બારની સખ્યામા જધાય આગમો જાણવા આચારાગ સૂત્રના વિષય માટે ફરમાવતા કહ્યું કે નવા શિષ્યને મૌથી પહેલા મૂળ સૂત્રો પછી તેના અર્થો કરાવવા, પછી નિયુક્તિ મિશ્ર અર્થ કહેવો અને ત્યાર પછી સૂત્રનું સંપૂર્ણ

રક્તસ્ય સમગ્રવતુ જેથી શિષ્ય સ્થિર થાય છે કારણ કે મન ક્રમથી કરાયેલા અભ્યાસને શિષ્ય શ્રદ્ધણુ કરે છે

નોંધ -મનુષ્યના શરીરમાં મસ્તક, મુખ, બાહુ, માથે વશસ્થળ, ઉર આદિ બાર અંગો છે તેમ દ્વાદશાંગીમાં પણ બાર અંગો છે જે તીર્થ કરોની પ્રરૂપિત છે અને ગજધર ભગવતો જ તેની રચના કરે છે અને આગવી રેખા-લક્ષ આદિ ઉપાંગ છે જેની રચના બહુશુનો કરે છે ધાતી કર્મી સમૂળ નાશ થતા કેવળનાનની પ્રાપ્તિ થાય છે અને તીર્થ કરે નામકર્મનો ઉચ્ચ થતા જ દેવો દ્વારા સ્થાપિત સમવસરજીવ બિરાજમાન થાય છે પુણ્યકર્મની ચરમ સીમા ત્યાં પૂર્ણ થાય છે અને તેના કારણે ચાર મૂળ અનિશયો, ઓગણીશ દેવો કરેલા અને કર્મક્ષય પછી અગ્યાર અતિશયો આમ બધા ૩૪ અતિશયોથી આમૃત થઈને અમરજિત માનવ સમુદાય સમવસરજીમાં આવે છે અને સૌથી પહેલા ગજધરોની સ્થાપના કરે છે ત્યાર પછી સાધુ સાધ્વી, શાવક-શાવિકા રૂપ ચતુરિ મધની સ્થાપના કરે છે, તે સમયે ઉત્પાદ અને વ્યયરૂપ પર્વાદા અને પ્રોબ્યરૂપ દ્રવ્યાત્મકની આ પે-ની દેશનાને ગજધર ભગવા પોતાની ભાષિય વિશેષથી દ્વાદશાંગીમાં શબ્દરૂપે ગૂંથે છે

આત્યાર શુધ્ધી સાધારણ માનવ કે પશુ વિશેષના કે તથા જે તત્ત્વજ્ઞાન ટોઈ કાગે આ મુ નથી તે તરડો, ચર્ચા, દેતુઓ, તકો ટકાદરોથી પરિપૂર્ણ દ્વાદશાંગી છે

જીવ જ શિવ છે, નર જ નારાયણ છે, અને અ મ ન જ પરમ ના છે આ શબ્દો બોલવામાં તો નાનો બાતુકે, તર અગાર વિદ્યાના રાજા, અદ્યામ નિમિત્તના ભણનારા, મ

જ ત્રથી આકાશના દેવ દેવીઓને પણ બૂમિ પર ઉતારનારા
 ૫ (ડો-મહાપ ડો) પણ ચપગી વગાડતા બો-ની નાવ છે પણ-
 પણ જીવમા શિવ, નરમાથી નારાયણ કે આતમામાથી પરમાત્મા
 થવામા દ્વાદશાગીના પ્રથમ અગ આચારાગ સૂત્રનું ક્રિયાત્મક
 જ્ઞાન જીવનમા ઉનાચાં વિના શિવ નારાયણ કે પરમાત્મા શી
 રીતે થવાશે ? દોરા-ધાગા-મત્ર-જત્ર-ટીલા-ટપકા કે પીતા
 ખરો પહેરવાથી શિવ થવાનું સર્વથા અશક્ય છે આવી પરિ-
 સ્થિતિમા નવા પાપના દ્વાર બંધ કરી જૂના પાપોને ખ ખેરવા
 માટે અને તેના વિધિ વિધાનો જાણવાને માટે દ્વાદશાગી સિવાય
 બીજું એકેય સાધન નથી આવી શુદ્ધ, નિષ્પક્ષ અને સમબાણ
 જેવી આર્થિક પ્રરૂપણા અરિહંત વિના બીજો કેઈ કરી શકતો
 નથી, કેમકે જૂઠ, પ્રપચ આદિનું મૂળ કારણ મોહકમં છે
 તેને સર્વથા નિર્મૂલ કર્યા વિના જ્ઞાનાવસ્થાયાદિ કર્યોનો સ્વય
 થતો નથી અરિહંત શબ્દનો અર્થ જ બતાવી આપે છે કે
 આવશ્યનુરૂપ કામ-ક્રોધાદિ જેમના સ્વય થયા હોય તે અરિહંત
 છે આવા અરિહંત જગવાન મહાવીરસ્વામી જ છે તેમના
 શ્રી મુખે પ્રસારિત વાણીની પ્રશ મા હેવોએ પણ કરી છે તે આ
 પ્રમાણે

‘ મહદ્વત્રપ્રસૂતા મગજરરચિતા દ્વાદશાગી વિગાલા ।
 ચિત્રા મહવચમુક્તા મુનિગજવૃષમર્ષારિતા બુદ્ધિમદ્ધિ ॥
 મોહાવદ્વારમૂતા શ્રતચરણપ્તા નેયમાવશ્વદોગ ।
 સેવ્યા પૂજ્યા ચ ચિ ત્યા નહિ મવનિકની મોન્માયામુદ્ધ ’
 (પરિવનિતોડ્યમયા)

જીવોનુ અટપખાડુત્ર

બધાય જીવોમા મનુષ્યના જીવો સૌથી ઘોડા છે તેનાથી
અસખ્યાત ગુણા નારક છે, દેવો તેનાથી અમખ્યાત ગુણા છે
મિદ્ધના જીવો તેનાથી અનત ગુણા છે અને તિર્થંચના જીવો
તેમનાથી પણ અનત ગુણા વધારે છે

~ ~ ~ ~ ~
~ શતકે ૨૫ ઉદ્દેશો ૩ મમાપ્ત ~
~ ~ ~ ~ ~

ગાતક ૨૫ ઉદ્દેશો ૪

યુગ્મો કેટલા છે ?

જવાબમાં ભગવતે કહ્યું કે હે ગૌતમ ! અહારમાં શતકના ચોથા ઉદ્દેશમાં કહ્યા પ્રમાણે કૃતયુગ્મ, ત્ર્યેજયુગ્મ દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્પોજયુગ્મ નામે ચાર યુગ્મો જણવા અર્થાત્ યુગ્મ એ સખ્યાવાચક શબ્દ છે જે સખ્યામાંથી ચારનો ભાગ હેતા શેષ ચાર રહે તે કૃત યુગ્મ રાશિ કહેવાય છે જેમ આક, બાર, સોળ ને ચારે ભાગતા શેષ ચાર રહેવા પામે છે આ પ્રમાણે ચારે ભાગતા ત્રણ શેષ રહે તે ત્ર્યેજ રાશિ છે જેમ માત ને ચારે ભાગતા શેષ ત્રણ રહે છે તથા ચારે ભાગતા શેષ બે રહે તે દ્વાપર યુગ્મ કહેવાય છે જેમ છત્રી સખ્યાને ચારે ભાગતા શેષ બે જ રહે છે તથા ચારે ભાગતા શેષ એક રહે તે કલ્પોજ યુગ્મ કહેવાય છે જેમ પાંચમાંથી ચારને બાદ કરતા શેષ એક રહે છે

આ ચારે યુગ્મોમાંથી નારક કયા યુગ્મમાં છે ?

જવાબમાં કહેવાયું છે કે તે નરકગતિના નારક જીવો ચારે યુગ્મવાળા હોય છે યાવત્ પૃથ્વીકાંચિકો, અપ્કાંચિકો, તેજસ્કાંચિકો અને વાયુકાંચિક એકેન્દ્રિયો પણ ચારે યુગ્મવાળા છે વનસ્પતિમાં બીજી ગતિમાંથી આવીને એક-બે કે ત્રણ જીવોનો ઉત્પાત્ મનાયો છે તેથી કોઈક સમયે વનસ્પતિકાંચિકો કૃતયુગ્મ છે યાવત્ કે પોજ યુગ્મવાળા પણ છે બેઈન્દ્રિય જીવોથી યાવત્ વૈમાનિક જેવ સુધીમાં ચારે યુગ્મ જણવા સિદ્ધના જીવો વનસ્પતિકાંચિકોની જેમ કોઈક સમયે કૃતયુગ્મ યાવત્ કલ્પોજ યુગ્મવાળા પણ જણવા

દ્રવ્યોઃ ॥ પ્રકારના છે ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, જ્વાસ્તિકાય, પુદ્ગલાસ્તિકાય અને કાળ આદિના ત્રણે દ્રવ્યો સખ્યામા એક એક હોવાથી તે કદ્યોજ યુગ્મ છે જ્વાસ્તિકાયિકો અનત હોવાથી કૃતયુગ્મ છે ત્યારે પુદ્ગલાસ્તિકાયમા સમયે સમયે સઘાત અને ભેદ થવાના કારણે ત્યારે યુગ્મ છે કાળદ્રવ્ય અનત હોવાથી કૃતયુગ્મ છે ॥ એ દ્રવ્યો પોતાના પ્રદેશોને લઈને કૃતયુગ્મ છે

ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાય દ્રવ્યરૂપે એક સમાન હોવા છતાં જ્વાદ્રવ્યની અપેક્ષાએ અ-પ છે આ ત્રણેથી જ્વાસ્તિકાય અનતગુણા વધારે છે તથા પુદ્ગલાસ્તિકાય અને કાળદ્રવ્ય ઉત્તરોત્તર અનતગુણા વધારે છે ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાય અસખ્યાત પ્રદેશવાળો હોવાથી આકાશના અસખ્યાત પ્રદેશમા અવગાઠ છે લોકાકાશ અસખ્યાત પ્રદેશી છે માને નરક ભૂમિઓ પણ અસખ્યાત પ્રદેશાવગાઠ જાણુની યાવત સિદ્ધિધિવા પણ અસખ્યાત પ્રદેશાવગાઠ છે આ પદ્ધતિના પ્રશ્નો અને ઉત્તરો ચચ્યા છે પરમાણુઓ માટે પણ ખૂબ જ વિસ્તારથી ચચ્યા છે, જે મૂળ સૂત્રથી અને ટીકાથી જાણી લેવી

૬૦ શતકે પચીસમાનો ઉદ્દેશો જ સંખ્યાત ૬૦

શાતક ૨૫ ઉદ્દેશો-૫

હવે અને અહવના પર્વાયો કેટલા છે ?

હે પ્રસો ! પર્વાયોની જાણા મેટવી કહેવાય છે ?

જવાબમાં ભગવતે કહ્યું કે, હે ગૌતમ ! હવે પર્વાય અને અહવ પર્વાય રૂપે, પર્વાયો પર્વાવો, ગુણો ધર્મો જે પ્રકારના છે હવના જે ધર્મો તે હવે પર્વાય કેમકે પર્વાવ-પર્વાય-ગુણ તથા ધર્મ એક જ અર્થને બતાવનારા છે એવું વિગત પ્રજ્ઞાપના મૂત્રનું પાચમું પદ જોવા માટેની જણામણ છે ત્યાં આ પ્રમાણે કહેવાયું છે કે વનસ્પતિ તથા સિદ્ધનાં હવો અનત હોવાથી હવે પર્વાયો અનત છે અને એવું બધીય હવે રાશી અસંખ્યાત-અસંખ્યાત પ્રમાણમાં છે નારક હવોના પ્રમાણમાં યદ્યપિ નારક અસંખ્યાતા જ છે તો પણ તેના પર્વાયો અનત છે

પર્વાયોના સ્વામી નારક જ્યાં અસંખ્યાતા જ હોય તે તેના પર્વાયો અનત શી રીતે થશે ? જવાબમાં કહેવાયું કે દ્રવ્યાર્થ અને પ્રદેશાર્થરૂપે નારક હવો તુલ્ય છે કેમકે એક નારક બીજા નારક સાથે દ્રવ્યથી તુલ્ય છે અને પ્રદેશો સૌને અસંખ્યાત હોવાથી તે રૂપે પણ તુલ્ય છે જ્યારે અવગ્રાહના (શરીરની હીનાધિકતાની અપેક્ષાએ જ નારકના પર્વાયો નીચે પ્રમાણે હજારો અનત રહેશે જેમકે એક નારક બીજા નારકની અપેક્ષાએ કદાચ (સ્વાત્) હીન હોય, કદાચ અધિક હોય અને કદાચ તુલ્ય હોય, સ્તંભપ્રજ્ઞના નારકના અવધા તૃણ (સ્વાભાવિક) શરીરની અવગ્રાહના અધન્યથી અગુરુના અનંત અધ્યાત્મમાં બાને છે અને ઉત્કૃષ્ટથી સાન ધનુષ્ય, ત્રણ દાય અને છ અગુરુની છે હવે

આગળ આગળ ભમણા(કમલ) કરતા સાતમી નરકના નારકોની
 અવગાહના જઘન્યથી અગુણનો અસખ્યાતમા ભાગ છે અને
 ઉત્કૃષ્ટથી પાચમો ધનુષ્યની કક્ષી છે આવી સ્થિતિમા એક
 નારક બીજા નારકથી શરીરમા હીન હોય તો અસખ્યાતમા
 ભાગે કે સખ્યાતમા ભાગે હીન હોય, અમખ્યાત ગુણો હીન
 હોય કે સખ્યાત ગુણ હીન હોય અને કદાચ અધિક હોય
 તો અમખ્યાતમે, સખ્યાતમે ભાગે અસખ્યાત ગુણે કે સખ્યાત
 ગુણે અધિક હોય ■ ઉદાહરણ તરીકે એક નારકની ઉચ્ચાઈ
 ખરાબર પાચસો ધનુષ્યની છે, જ્યારે બીજાની અગુણના
 અસખ્યાતમા ભાગ હીન પાચસો ધનુષ્યની છે અગુણનો
 અસખ્યાતમા ભાગ પાચસો ધનુષ્યના અસખ્યાતમા ભાગ
 પ્રમાણે છે તેથી એક નારક બીજા નારકથી અસખ્યાત ભાગ
 હીન થયો અને બીજો અસખ્યાત ભાગ અધિક થયો પાચસો
 ધનુષ્યની ઉચ્ચાઈવાળા નારકથી બીજો નારક એ, ત્રણ, ચાર,
 પાચ ધનુષ્યની ઓછી ઉચ્ચાઈવાળો હોય છે ત્યારે તે નારક
 બીજાથી સખ્યાત ભાગ હીન અને બીજો સખ્યાતમા ભાગ
 અધિક થશે એક નારક ૧૨૫ ધનુષ્યની ઉચ્ચાઈવાળો છે અને
 બીજો પાચસો ધનુષ્યવાળો છે, તો પહેલાથી બીજો ચાર ગુણો
 વધારે થયો હોવાથી સખ્યાત ગુણ અધિક થયો અને પહેલો
 સખ્યાત ગુણ હીન થયો અપર્યાપ્ત અવસ્થામા અગુણના
 અસખ્યાત ભાગની અવગાહનાવાળો નારક પાચસો ધનુષ્યની
 અવગાહનાવાળા કરતા અમખ્યાત ગુણ હીન થયો અને બીજો
 અમખ્યાત ગુણ અધિક છે આ પદ્ધતિએ આયુધ્ધ મર્યાદા
 વર્ણવેલી મર્યાદા વગેરેમા અનુમાન લગાવીને નિર્ણય કરવો

હે પ્રભો ! આવલિકામા મમયોની
મર્યાદા કેટલી કહી છે ?

જવાબમા ભગવતે કહ્યું કે -હે ગૌતમ ! એક આવલિકામા
અસખ્યાત સમય જાણવો, નહીં કે અસખ્યાત કે અનંત
સમય, તથા ૪૪૪૬ ૬૬૬૬ આવલિકાવાળો એક ન્યાસોન્યાસમા
પણ સમયોની સખ્યા અસખ્યાતની જાણવી સાત પ્રાણના
સ્તોકમા પણ અસખ્યાત સમય તથા લવ, મુદૂર્ત, અહોરાત્ર,
પક્ષ માસ, ઋતુ, અયન, વર્ષ, યુગ, સો હજાર લાખ વર્ષ
તથા પૂર્વાગ, પૂર્વ, ત્રુટિતાગ ઉત્પન્ન, પદ્માગ, પદ્મ, નવિનાગ,
નલિન, અચ્છ નિપૂરાગ, અચ્છ નિપૂર અપૂતાગ, અપૂત,
નયુતાગ, નયુત, પ્રયુતાગ, પ્રયુત, ચૂલિકાગ, ચૂલિકા, ગીર્ષ
પ્રહેલિકાગ, શીર્ષ પ્રહેલિકા, જે ઉત્તરોત્તર વધારે છે પૂર્વ
સુધીનું કોષ્ઠક પહેલા અને બીજા ભાગથી જાણવું આગળનું
કોષ્ઠક નીચે પ્રમાણે

૮૪ લાખ વર્ષ પ્રમાણનો=૧ પૂર્વાગ જાણવો આગળ
પણ આ પ્રમાણે જ

૮૪ લાખ પૂર્વાગ પ્રમાણનો=૧ પૂર્વ (વર્ષ સખ્યા
૭૦,૫૬,૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦, આટલી સખ્યા પ્રમાણનો ૧ પૂર્વ
માય છે) ઋષભદેવ ભગવતને આવા ૮૪ લાખ પૂર્વનું
આયુષ્ય હતું

૮૪ લાખ પૂર્વ=૧ ત્રુટિતાગ, ૮૪ લાખ ત્રુટિતાગ=૧ ત્રુટિત
૮૪ લાખ ત્રુટિત=૧ અટટાગ, ૮૪ લાખ અટટાગ=૧ અટટ
૮૪ લાખ અટટ=૧ અવવાગ, ૮૪ લાખ અવવાગ=૧ અવવ
૮૪ લાખ અવવ=૧ હૂટૂકાગ, ૮૪ લાખ હૂટૂકાગ=૧

- ૮૪ લાખ ઉત્પન્ન=૧ ઉત્પન્નતાગ, ૮૪ લાખ ઉત્પન્નતાગ=૧ ઉત્પન્ન
 ૮૪ લાખ ઉત્પન્ન=૧ પન્નાગ, ૮૪ લાખ પન્નાગ=૧ પન્ન
 ૮૪ લાખ પન્ન=૧ નસિનતાગ, ૮૪ લાખ નસિનતાગ=૧ નસિન
 ૮૪ લાખ નસિન=૧ અર્થનિપૂરાગ,
 ૮૪ લાખ અર્થનિપૂરાગ=૧ અર્થનિપૂ
 ૮૪ લાખ અર્થનિપૂર=૧ અયુતાગ,
 ૮૪ લાખ અયુતાગ=૧ અયુ
 ૮૪ લાખ અયુત=૧ નયુતાગ, ૮૪ લાખ નયુતાગ=૧ નયુ
 ૮૪ લાખ નયુત=૧ પ્રયુતાગ, ૮૪ લાખ પ્રયુતાગ=૧ પ્રયુ
 ૮૪ લાખ પ્રયુત=૧ ચૂતિતાગ, ૮૪ લાખ ચૂતિતાગ=૧ ચૂતિ
 ૮૪ લાખ ચૂતિતા-૧ શીરં પ્રહેવિકાગ,
 ૮૪ લાખ પ્રહેવિકાગ=૧ શીરં પ્રહેવિકા

અર્થો કુપી આકાશની ગાળી શકાય તે સખ્યેય કાળ છે
 તે પછીનો કાળ અસખ્યાત છે જે ગાળી શકાનો નથી

જેન શાસન કહે છે કે આ મખ્યાત કાળમાં સમગ્ર
 પ્રમ ન અસખ્યાત જ સમગ્રજીવ અનતનુ નર્થી સમગ્ર
 એક આકાશમાં અનખ્યાત સમય જ બાળવો હવે આપ
 થો, કે આ અનખ્યાત સમય કેવો ? તે બાળવા માટે કે
 નાગ અને કમલ થાનો અન્યામ કરવો જરૂરી છે પણ
 પત્ત લાવરો તમ દિનપિરફી અને અવમપિરફી જેવા દ
 અને દિનને કાળ મટે પણ અનત નર્થી કિંતુ અનખ
 ચત્ર જ બાળવા જ્યારે પુરુષ પરવર્તનમાં અનત સમય
 જ પના અવધી.

આપણા જીવાત્માએ આ પ્રમાણેના કેટલાક પુદ્ગલ પરા
વર્તનો ભૂતકાળમાં પૂર્ણ કર્યા છે એટલે કે ન ગણાય તેટલા
પુદ્ગલ પગવર્તનોના લાભ કાળ સુધી આપણે રખડપટ્ટી કરી
ચૂક્યા છીએ પરંતુ જેન શાસનને પામી શક્યા નથી અને
મામ્યા હોઈશું તો આરાધી શક્યા નથી તથા હજી પણ એટલે
કે આ વર્તમાન મનુષ્યજન્મમાં જો જેનશાસનને ઝોળખી શક્યા
નથી તો ભવિષ્યકાળમાં ક્યા સુધી રખડીશું તે ભગવાન જાણે
કેમકે સ્થાવર્યોનિમાથી ત્રસ્યોનીને પ્રાપ્ત કર્યા પછી તેની
મર્યાદા (૨૦૦૦) બે હજાર આગરોપમની છે આ કાળ દરમ્યાન
યદિ આ જીવ મુક્ત ન બન્યો તો ફરીથી સ્થાવર યોનિને મેળવ્યા
વિના છૂટકો નથી ત્યાં કેટલાય કાળઅંક પૂર્ણ થયે પણ બહાર
નીકળવાનું શક્ય નથી

બહુવચનનો આશ્રય કરીને બધીય આવલિકાઓમાં કોઈક
સમયે અસખ્યાત સમય અને કોઈક સમયે અનંત સમયની
ભજના જાણવી

નિગોદ કેટલા પ્રકારે છે ?

હે પ્રભો ! નિગોદના કેટલા પ્રકારો કહ્યા છે ?

જવાબમાં ભગવતે કહ્યું કે હે ગૌતમ ! નિગોદ અને
નિગોદ જોડે રૂપે નિગોદના બે પ્રકાર છે તે સૂક્ષ્મ અને બાહર
પણ હોય છે પહેલા ભાગમાં તેનું વર્ણન કરાઈ ગયું છે
તથા સૂત્રકારે પોતે જીવાભિગમની પ્રથમ પ્રતિપતિના બીજા
ઉદ્દેશથી જાણવાની ભલામણ કરી ॥ આ પ્રમાણે ભાવોનું
વર્ણન પણ પહેલા અને બીજા ભાગથી જાણવું

શતક પચીસમાનો ઉદ્દેશો ૫ મો સમાપ્ત

શાલક ૨૫ ઉદ્દેશો-૬

નિર્મથો કોણ ? અને કેટલા પ્રકારે ?

હે પ્રભો ! જેન શાસનમાં નિર્મથોના ભેદો કેળવા

જવાબમાં ભગવતે કર્મભાવ્ય કે હે ગૌતમ ! [૧] ૪
[૨] ગુણ [૩] કુણીવ [૪] નિર્મથ અને [૫] જ્ઞા
નરે મારા મુનિઓ પાસ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે

આગ્નિ મોદનીય કર્મની ભયાનકતા

અનાગિજાનથી પ્રવાદ રૂપે ૭૦ કોડકોડે માત્રૌષ
રિપિવાતુ મોહકમ - મહિરાના પાન જેવું હોવાથી આ
અસ્તિત્વનું તથા મુદ્ધિકરણનું અભ્યુદયન થવા કેવું નથી
ન હોય છે (૧) મિથ્યાત્વ મોહકમ (૨) આગ્નિ મોહક
અ માથી પદ્ધતિ કર્મના કારણે પાતાના આત્માના અસ્તિત્વનું
જ્ઞાન થતું નથી અને જ્યાં મુખી કોઈને પણ પોતાના અસ્તિ
ત્વ જ્ઞાન ન થાય ત્યાં મુખી આધારી હોય અને કૂતરું મ
જ્ઞાન તરીકે રિપિને જે જીવત્મા પી યાય છે અભ્યુદયન
થવા જીવન અત્યાનુભવી ચારે કારણે અને મિથ્ય તરીકે
અ નિર્મથ મન કે જુદા સમારણી રૂપમાં કરતા જ
વડે જ્ઞાન ના અસ્તિત્વ ૧૦૧ થઈ જતી પ્રાપ્ત થાય છે ત
જ્ઞાન રૂપે નિર્મથાના વડતા મનમાં મરે છે અને જ્ઞાને જ
જ્ઞાન જ્ઞાને જીવતા અકિર્ણ મુખ્યા મનને દેવ
- - - - - જ ની નામ મનને મન કય
જીવે ને જીવે જીવે જીવે જીવે જીવે જીવે જીવે
- - - - - જીવે જીવે જીવે જીવે જીવે જીવે જીવે જીવે

દુઃખ-પાપ છે, આગ્રવ બધ છે, સવર નિર્જરા છે અને પૂર્ણ કર્મોનો ક્ષય થયા પછી મોક્ષ છે કર્મોના બધનથી આત્મા પોતે જ મુક્ત થાય છે અને પોતે જ કર્મપિન્દરથી મુક્ત થાય છે આવું સમ્યક્જ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત થાય છે

એકદુ જ્ઞાન થવું તે જૂની વાત છે અને તે જ્ઞાનને જીવનના અણુઅણુમાં ઉતારીને આત્માને લાગેલા મોહકર્મને મારી ભગવાનને તેને શક્તિહીન કરી દેવું તે બીજી વાત છે, માટે સમ્યક્જ્ઞાન કે સમ્યક્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થયે છે પણ ચારિત્ર મોહનીય કર્મના કારણે પોતાના આત્માને શુદ્ધ-શુદ્ધતર અને શુદ્ધતમ બનાવવા માટે તે બેધ્યાન જ રહે છે પરંતુ કદાચ કોઈક સમયે સમ્યક્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ સમયે પાછો મિથ્યાત્વ તરફ ન જાય અને આગળ વધવા માટેની સાવનામાં વધારો થાય તો શેષ રહેલા અત કોડાકોડી કર્મોમાથી કેટલાય પ યોગમના પ યોગમ જેટલા કર્મોના વાદળાઓને શિથિલ કરતો અને મોક્ષાભિલાષિણી પુરુષાર્થશક્તિ વડે ખસેડી દેતો તે જીવાત્મા સંપૂર્ણ જીવંતિમાનો ત્યાગ કરતો, કરાવતો તથા મૃત્યુવાદ, ચૌર્ય, મૈથુન અને પરિવ્રજનો ત્યાગ ત્રિવિધે કરતો તે ભાગ્યશાળી ચારિત્ર, દીક્ષા, સયમ-સ્વર્વિરતિધર્મનો સ્વીકાર કરે છે તે સમયે શુદ્ધેવના ચરણોમાં મન, વચન તથા કાયાતુ સમર્પણ કરતો, ત્યાગ, તપ અને સ્વાધ્યાયમાં આગળ ને આગળ વધવામાં તેને અનંદ થાય છે પરંતુ ભૂલવું ન જોઈએ કે ચારિત્રના ઉદયમાળમાં કે તેની આરાધનાકાળમાં તે સાધક ગમે તેવો તપસ્વી, મહાતપસ્વી, જ્ઞાની, મહાજ્ઞાની, પરિવ્રજોનો વિરેતા કે સમતાપ્રધાન બન્યો હોય તો પણ સત્તાસ્થાને બેઠેલું બેસાડેલું, પોષાયેલું અને નિકાચિત કે અનિકાચિત રૂપે સ્થાન પામેલું ચારિત્ર મોહનીય કર્મ નાગના દૂધાગની જેમ પોતાની

મ પૂર્ણ નાકાન ગમારીને ચારિત્રધારીને ચોખ્ખા થયા ?
 નથી, ચિરતા નાના દેનો નથી અને ચોખ્ખા હોયે
 મિત્ર જેવા નાનાવરણીય (મનિ નાનાવરણીય) નો માથ ચેત
 ચારિત્રધારીને મારી રીને ચનાયમાન કરી દે છે આ પ્ર
 આત્મામા ચારિત્રોદય અને ચારિત્ર મોહનીય કર્મના પ્રિત
 ભેદદાર ચાલે છે અને આત્માના આ રણમે નમા કોઈક કને
 ચારિત્રોદય હોને છે ત્યારે માધક તપસી, મૌની તથા જિતે
 બને છે પણ બીજી દાને ચારિત્ર મોહનીયનો હુમલો ભે
 થતા તે તપસવી પારજાના માનમા, મૌન તાડવામા અ
 ઇન્દ્રિયોને પોરવાના ખ્યાલોમા ક્રમાઈ જતો તે મોટામા મો
 ભૂવ ખાઈ જાય છે

આ બધી બાબતોનો ખ્યાલ રાખીને જ કેવળ
 પરમાત્માએ મુનિરાજોના પાંચ ભેદ પાડ્યા છે કેમકે
 " મામર નરણ વ્રજ આ મિહાન્ત જેન ચામનને સ્વીક
 નથી કારણ કે આત્મા પોતાની મેજે જ કર્મોથી બધાવ
 અને પોતાની મેજે જ મુખ્ત થાય છે બીજા કોઈની પણ રક્તિ
 ચક્રવર્તીનું ને ય કે ઇન્દ્ર મહારાજની એકેય મત્રશકિ
 પણ રતિમાત્ર કામે લાગતી નથી, પરંતુ માધક પોતે માસખ
 કે નવકારશીના પ્રત્યાખ્યાનમા, ગુરુચાવચ્ચમા, કે સ્વાધ્યાય
 ચારિત્રોદયી બનશે તો ચોખ્ખા કલ્યાણનો માર્ગ પામશે, અન્ય
 આન્તર હવનમા ચારિત્ર મોહનીય કર્મ ગીદરી દગની રમ
 રમતો દશે તો સાધકને પતનાભિમુખી બન્યા વિના બી
 માર્ગ નથી

ચારિત્રમોહની નાટકલીલા

સમ્યગ્જ્ઞાનની શિક્ષા પ્રજ્વળ કરી શિક્ષિત થયા પછી કેવળ
 જ્ઞાનના માલિક બનવાની ભાવનાથી દીક્ષિત થનારા બધા

મુનિરાજે એક સમાન હોવા છતાં પ્રમાદવશ વિચિત્ર અને વિવિધ પ્રકારની સ્ખલનાના કારણે જ ચારિત્ર પાલનમાં ફરક પડી જાય છે. મુસાફરી કરતાં આપણે મૌ બળીએ છીએ કે બધાએની ચાલ એક સમાન હોતી નથી કેટલીકવાર દુબળા-પાતળા માણસ પાછા રહી જાય છે અને જાડીયારામે ચાલવામાં સારી સ્ફૂર્તિવાળા હોય છે જ્યારે કયાક તેનાથી વિપરીત દેખાય છે, મોજવા માનવોની ચાલ જોવા જેવી હોય છે આ પ્રમાણે ચારિત્ર મોહુનીય કર્મનો ઉચ્ચકાળ પણ વિચિત્ર હોવાથી ધણાઓની સ્ખલના પ્રત્યક્ષ દેખાય છે બીજાઓની હજાર પ્રયત્ન કર્યે પણ નથી દેખાતી કેટલાક ઉત્તર ગુણના પાકા હિમાયતી પણ મૂળગુણના પામ વિરાધક જ્યારે બીજાઓ મૂળ ગુણની શ્રદ્ધાવાળા પણ ઉત્તરગુણના પાલનમાં આખા મિથ્યામણી કરનારા, કોઈક બહારના વ્યવહાર પૂરતા પાકા અને નિશ્ચયનરે જ્ઞાનથી દીના તથા ચારિત્ર અને દર્શનથી પણ દીલા હોય છે ઇત્યાદિ પ્રસંગોમાં ચારિત્ર મોહુનીય નામે છપ્પવેથી નટરાજનો જ પ્રત્યક્ષ ચમત્કાર સ્પષ્ટ દેખાઈ રહ્યો છે, જ્યારે નટરાજનું નાટક સાધકના ખાનગી જીવનમાં જોવાય છે, ત્યારે એક બાગુ જ્ઞાના વરણીય, બીજા બાગુ દર્શનાવરણીય, ત્રીજા બાગુ અશાતા વે નીય, ચોથી તરફ વીર્યાતરાય અને પાચમી તરફ તે નટ રાજના ચેનાચાપટ જેવા પુરુષવેદ સ્ત્રીવેદ, નપુ સકવેદ, હાસ્ય રતિ, ભય શોક, આદિ પણ બેફામ રીતે નાટકમાં ભાગ લઈને સાધકને કયાયનો પણ રહેવા દેતો નથી આ નાટક મહત્તી બાવમયમ ભાવલિંગ, ભાવસાધુતાના કટ્ટર વૈરી હોય છે આવી મિથિતામાં સાધક પામે વંશમ્ય-રાજનો એકેય સૈનિક ન હોય તો તે મયમધારીની કઈ દયા થશે ? કેવા બેહાલ થશે ? અને ભયકરમાં ભયકર પાપકર્મોની ઉપાજ્ઞના તથા અસાતાવેદનીય કર્મના ખજાના ભર્યા વિના બીજે માત્ર

કયો ? જ્યારે સાધક ગુરુકુળવાગ્ની હોય, તપસ્વી હોય, સ્વ
ધ્યાત્રી હોય અને ગુરુદેવની આજ્ઞા સામે જ રહેતો હોય
ત્યારે તે મહાત્માની અમર ઉપર પ્રભાણે નથી થતી અને સ્વા
ધીનતા અદ્રવી જેમ પોતાની જ્ઞાનશક્તિ વડે ચારિત્રની મુક્તિ
આરાધનામાં આગળ ને આગળ વધતો જાય છે આ કાલે જ
મુનિધર્મના સાધકના પાત્ર લે. આરાધના અને વિરાધના
અપેક્ષાએ પાડ્યા છે

આ પ્રસ્તુત પ્રશ્નમાં પાંચે પ્રકારના મુનિઓની ૩૬ પ્રકારે
વિચારણા ખૂબ જ વિસ્તારથી કરવામાં આવી છે તે આ પ્રમાણે
(૧) પ્રજ્ઞાપના દ્વાર, (૨) વેદદ્વાર, (૩) રાગ, (૪) ક્રોધ
(૫) આરિ, (૬) પ્રતિસેવના, (૭) જ્ઞાનદ્વાર, (૮) તીર્થદ્વાર
(૯) લિંગદ્વાર, (૧૦) શરીરદ્વાર, (૧૧) ક્ષેત્રદ્વાર, (૧૨) ધર્મદ્વાર
(૧૩) ગતિદ્વાર, (૧૪) સયમદ્વાર, (૧૫) સનિકર્ષદ્વાર (૧૬)
યોગદ્વાર, (૧૭) ઉપયોગ, (૧૮) કષાય, (૧૯) લેશ્યા, (૨૦)
પરિણામ (૨૧) બધ, (૨૨) વેદકર્મજ્ઞ વેદન, (૨૩) ઉત્તર
(૨૪) ઉપમપદા, (૨૫) સજ્ઞા, (૨૬) આહાર, (૨૭) જવ
(૨૮) આકર્ષક, (૨૯) કાળમાન, (૩૦) અતર, (૩૧) સમુદ્ધાન,
(૩૨) મેનદ્વાર, (૩૩) સ્પર્શનાદ્વાર (૩૪) ભાવદ્વાર, (૩૫)
પરિભાષદ્વાર અને (૩૬) અદ્યપબહુત્વદ્વાર

ઉપર પ્રમાણેના છત્રીસ દ્વારો વડે પાંચે પ્રકારના નિર્ધારિત
નિર્જય કરવાનો છે જે ખાત્ર બાંધવા લાયક હોવાથી સૂત્ર
અને ટીકાના આધારે તેને વિચારીશુ

(૧) પ્રજ્ઞાપના દ્વાર અને તેમની વક્તવ્યતા - જે પ્રશ્નો
પુણ્ય મુનિના કંટલા લે છે ?

જવાબમાં ભગવતે કરમાવ્યુ કે જે ગૌતમ ! તેમને

પાંચ ભેદ વર્ણાયા છે તે આ પ્રમાણે (૧) જ્ઞાન પુત્રાક, (૨) દર્શન પુત્રાક, (૩) ચારિત્ર પુત્રાક, (૪) લિંગ પુત્રાક, અને (૫) આસ્ત્રમ પુત્રાક છે. પુત્રાક એટલે નિસ્માર ધાન્યના કણ જે ધાન્યના દાણા ઉપર ઉપરથી સારા દેખાય પણ અદરથી સાર વિનાના હોય છે, તેવી રીતે પુત્રાક મુનિ પણ ભણવો ચારિત્રધારી હોવા છતાં જ્ઞાનમયના જે દૂષણો છે, તે વડે ભાવ સ્વયમને જેઓ અસાર બતાવી દે છે.

પુત્રાક સ્વયમી બે ભેદ છે (૧) લબ્ધિપુત્રાક, (૨) પ્રતિ નેવના પુત્રાક, ચતુર્વિધ મધની મેવા માટે કે તેના ઉપર આવેલી આપત્તિને ટાળવાને માટે ચક્રવર્તીના મૈન્યને તથા ચક્રવર્તનિ પણ નાશ કરવાની શક્તિ વિશેષ લબ્ધિપુત્રાક મુનિને વરેલી હોય છે જ્યારે પ્રતિસેવના મુનિને આશ્રય કરી, ગૌતમસ્વામીના પૂછેલા પ્રશ્નના જવાબમાં તે મુનિના પાંચ ભેદ કહેવામાં આવ્યા છે તે આ પ્રમાણે —

(૧) જ્ઞાનપુત્રાક — સારો જ્ઞાનવાન મુનિ પણ ચારિત્ર મોહનીય કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલા મોહ તથા દર્શનાવરણીય કર્મના કારણે પ્રાપ્ત થયેલી નિદ્રા આદિને લઈ પ્રમાદવશ બને છે અને પોતાના પૂર્વભવના પુરુષોદયે મેળવેલા ક્ષયોપશમને મલિન, દૂષિત તથા સ્ખલિત કરે છે.

(૨) દર્શન પુત્રાક — સ્વાધ્યાયનો પ્રમાદી સાધક ધીમેધીમે મિથ્યાત્વ મોહનીય તરફ પ્રસ્થાન કરી સમ્યક્દર્શનને, બક્ષિતને-ઉપાસનાને તથા શ્રદ્ધાને પણ દૂષિત કરે છે.

(૩) ચારિત્ર પુત્રાક — દર્શન તથા જ્ઞાન પ્રત્યે સ્ખલિત થયા પછી પોતાની આરાધનાને તથા ક્રિયાકાંડને પણ દૂષિત કરનારો હોય છે.

(૪) લિંગ પુવાક — જોને કારણ વિના પણ અયકિરિ
(વિપ)ને ધારણ કરે છે

(૫) યથા સૂક્ષ્મ પુવાક — ધીમે ધીમે મનથી અર્પિ
અર્થાત્ જેનું સેવન ચારિત્રને માટે અયોગ્ય છે, તેના પ્ર
આકર્ષાઈને શુભ રીતે તેનું સેવન કરે છે

બકુશ નિર્મન્ય

અશુદ્ધ અને અશુભ અધ્યવસાયોના કારણે જે
ચારિત્રને જે ચિત્ર વિચિત્ર કરે છે, તે બકુશ કહેવાય છે.
ઉપકરણ બકુશ અને શરીર બકુશ બે જ પ્રકારના છે

(૧) નવા પાપોને રોકવા માટે અને નિર્ભય તત્વે
આરાધના માટે જે ઉપકરણો સ્વીકાર્યા હતા, ચારિત્ર મેક
કર્મના ઉદ્દેશ સાધક પોતાના સયમની શુદ્ધિના અવ
રાખતા તે ઉપકરણોને જ સુદર ઉજળા અને અગમગતા રાખવ
તન્મય બને છે તે ઉપકરણ બકુશ ■

(૨) શરીરને તથા હાથ, પગ, મુખ, નખ આદિ ભાગ
વેને સાદુસુદ રાખવાની કાળજીવાળો શરીર બકુશ કહેવાય છે

યદપિ આત્મકલ્યાણની ઉત્કટ લાખના છે, મોક્ષનું રત્ન
છે, મીઠાધરસ્વામીનું ધ્યાન છે તેમ છતાં પણ સાધકની રા
ખામના કમજોર હોવાથી ચારિત્ર મોક્ષનીયને ઉપશમિત કર
પ્રત્યે પ્રયત્ન કરી શકાયો નથી આ કારણે જ બકુશનું
પણ પાત્ર બેઠ પડે છે

[૧] અભોગ બકુશ — આ બેદમા રહેલો સાધક પ્રતિ
સમજે છે કે " સર્વાત્રયથ સયમ યેન સ સર્વકરણમ્ " આ

માયાએ સયમને શુદ્ધ કરવા માટે જ ઉપકરણો છે તેમ છતાં મોહવશ ઉપકરણો શોભે તેવા ઉજળા રાખવામાં ધ્યાન પરસ્ત છે

[૨] અનાસોગ બકુશ - મુનિ દીક્ષિત યયા પછી પણ સમજતો નથી કે ઓપો ઠડામન, પુજણી વગેરેનો ઉપયોગ શા માટે કરવાનો ? તેથી દોષોનું સેવન કરે, વધાન કરે તે અનાસોગ બકુશ છે

[૩] સવૃત બકુશ - મુનિ પોતાના ચારિત્ર પાલન માટે દશ પ્રકારના પ્રત્યાખ્યાન સ્વરૂપ ઉત્તર ગુણોથી મુગ્ધ હોવા છતાં પણ કોઈને ખબર પડવા ન દે તેવી રીતે ગુપ્ત રહીને દોષોનું સેવન કર્યા કરે છે

[૪] ત્રીજા નબરથી વિપરીત જાણવો

[૫] યયા સૂક્ષ્મ બકુશ મુનિ શરીરના જીવંતોને વિના કારણે પણ સાફ રાખવામાં મસ્ત રહે છે

કુશીલ નિર્મથ

કુત્સિત લીલ ચરિત્ર યસ્ય સ કુશીલ જેમનું ચારિત્ર છે તેની આરાધના કુત્સિત એટલે સમ્યક્ પ્રકારે ન હોય તે કુશીલ કહેવાય છે તેમના બે ભેદ છે, (૧) પ્રતિસેવના કુશીલ, (૨) કાચકુશીલ

પહેલામાં ઉત્તર ગુણોની વિરાધના સમજવી એટલે કે મૂળ ગુણોની રક્ષા માટે જ ઉત્તરગુણોની આરાધના અનિવાર્ય હોવા છતાં જે સાધક તે ગુણોને વિરાધ્યા કરે છે તે પ્રતિ સેવના કુશીલ અને બીજામાં સજ્જવ કષાયોની ઉગ્રતા કરવાથી દોષો લાગે છે તે કષાય કુશીલ કહેવાય છે પ્રતિસેવના

કુશીલ પાચ પ્રકારે છે તે આ પ્રમાણે [૧] જ્ઞાન પ્રતિસેવના કુશીવ, [૨] દર્શન પ્રતિસેવના કુશીવ, [૩] ચારિત્ર પ્રતિસેવના કુશીવ, [૪] લિંગ પ્રતિસેવના કુશીવ, [૫] યથાસૂક્ષ્મ પ્રતિસેવના કુશીવ

(૧) જેઓ પ્રમાદી મોહી અને સ સાર તથા સ સારીએ ખટખટમા પડીને નવું બણવાનું છોડી દે છે અને જીવુ સજી નહી, પોતાના સ્વાર્થ કે અહુ પોષણ માટે તમા જીવિત લાલમાએ મેળવેલા સમ્યક્જ્ઞાનને વાકૂછટા દ્વારા કપિત કરે પ્રતિસેવના કુશીવ

(૨) સમ્યક્દર્શનની શુદ્ધિ પ્રત્યે બેદરકાર રહીને આત્મા મલિન કરવામા પ્રયત્નશીલ રહે તે દર્શન પ્રતિસેવના કુશીવ બણવે

(૩) જેનાથી ચારિત્રની આરાધના શિથિલ અને કે ચારિત્ર પ્રતિસેવના કુશીવ બણવે

(૪) જેનત્વ સાધક સુનિ લિંગથી અતિરિક્ત વિગે પ્રતિસેવના કુશીવ છે

(૫) બીજાઓ દ્વારા કરાતી પોતાની પ્રથા સાને જાણવામા અથવા પોતાની પ્રથા સા થાય તે પ્રમાણે ઉદીર્ણ કરે તે યથા સૂક્ષ્મ પ્રતિસેવના કુશીવ છે

કાચ કુશીવ પણ ઉપર પ્રમાણે જ પાચ બેડે સ પત્ર કે કેવળ વિશેષતા બેડી જ કે, જે સાધક પોતે પ્રાપ્ત કરે જ્ઞાન-દર્શન તથા લિંગ(વિગ)નો કાચ પ્રતિસેવના ઉપયોગ કરે તે દર્શન-જ્ઞાન અને લિંગ કાચ બણવા તથા કાચકાર થાને બીજાઓને શાપ આપે તે ચારિત્ર કાચ કુશીવ છે તથા મનસિક જીવનમા કાચોની વૃત્તિ તથા પ્રવૃત્તિને મર્યાદિત કરતી તે યથાસૂક્ષ્મ કાચ કુશીવ કહેવાય છે

નિર્ઘન્ય મુનિ

જે સાધક મોહનીય કર્મથી રહિત હોય, કર્મોની શ્રાન્તિ
જેમણે લગભગ શિયલ કરી દીધી છે, કર્મપિન્નરમાર્ગી
ચરમ સીમા જેમણે નાપ્ત કરી છે અથવા બાહ્ય અને આંતર-
પરિચલની શ્રાન્તિઓને જેમણે તોડી નાખી છે તે નિર્ઘન્ય
કહેવાય છે, જેમના પાંચ ભે છે

પ્રથમ સમયવર્તી, અપ્રથમ સમયવર્તી, ચરમ સમયવર્તી
અચરમ સમયવર્તી અને યથાસૂક્ષ્મ નિર્ઘન્ય.

ઉપશાત મોહ નામના ૧૧ મે શુભસ્થાનકે નામે ૧૨ મે શુભસ્થાનકે વર્તમાન મુનિ તેમા ૧૧ મે શુભસ્થાને કપાયોને મુનિ નિષ્ઠા છે કપાયોને ઉપશાત આ પ્રમાણે છે માધક સૌથી મહા માન, માયા અને લોભને ઉપશાત મિથ્યાત્વ પ્રકૃતિ, નપુ સક વેદ, અપ્રત્યાખ્યાની, તથા અપ્રત્યાખ્યાન તથા પ્રત્યાખ્યાન અપ્રત્યાખ્યાન પ્રત્યાખ્યાન અનુક્રમે મોહ કર્મને ત્યારપછી ચરમ શુભસ્થાનકે મોહ અતિમ સમયે સર્વથા ક્ષય જે કેવળીનું

પણ ઇન્દ્રિય વીતરાગ કહેવાય છે, જે અન્તર્મુદ્ગત કાળ છે. તેના પ્રથમ મમયમા વર્તમાન હોય તે પ્રથમ મમય નિર્મલ કહેવાય છે બાકીના મમયમા વર્તમાન હોય તે અપ્રથમ સમય નિર્મલ્ય છે, તેવી રીતે ઉપશાન અને ક્ષીણમોહન ચરમ સમયમા વર્તમાન હોય તે ચરમસમય નિર્મલ્ય, બાકીન સમયમા વર્તમાન હોય તે અચરમ નિર્મલ્ય છે અને મમયની વિવશા વિનાનો યથાસૂક્ષ્મ નિર્મલ્ય જાણવો.

સ્નાતક મુનિ

જે પુણ્યશાલિઓએ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી ક્ષીધુ હોય તે સ્નાતક છે, તેમના પાંચ બે. છે

- (૧) અચ્છવી-જે કાયયોગ રહિત હોય
- (૨) અશબલ-દોષ રહિત વિશુદ્ધ ચારિત્રવાન હોય
- (૩) અકર્માશ-ધાતીકર્મ રહિત હોય
- (૪) સશુદ્ધ-કેવળી હોય
- (૫) અપારસાવી-કર્મજનન તૂટી ગયા હોય

લગભગ સૌનો અર્થ એક જ છે માટે શક-પુરુષ શબ્દોની જેમ કેવળ શબ્દ નયથી કહેલા બેઠ જાણવા

(૨) વેદ દ્વારા -પુવાક મુનિઓ શુ સવેદક હોય છે કે અવેદક હોય છે ? જવાબમા કહેવાયુ કે પુવાક મુનિઓ સવેદક જ હોય છે, વેદ કર્મના ઉદય વિનાના હોતા નથી આ પ્રમાણે બકુશ મુનિ અને પ્રતિસેવના કુશીલ મુનિએ માટે પણ અણુ ક્રેમકે આ ત્રણે મુનિઓ ઉપશાન મળે

કે ઇષક યેની મહત્તાની ચોખ્ખા જિનાના દોષ છે પુતા
મુનિને પુત્રવેદ અથવા નપુસકનો જ ઉદય દોષ છે કેમકે
શ્રીને પુત્રાક લખિયે દોની નથી તેથી સ્ત્રીવેદ પુત્રાકને નથી
નપુસક વેદમાં પણ જે દૃત્રિમ એટલે શસ્ત્રાદિના ધાન્યી કે
કોઈના શાપથી પુત્ર દક્ષિણ કપાર્થ ઉદાર્થ મયુ રોષ તે નપુસકોનું
નહીં મદલ છે પરન્તુ પૂજનના મદાપાપી જીવનમાં ઉપાજન
કરેલા અને આ જનમાં ઉદયમાં આવેલા નપુસક વેદના
માલિકોને મદલ કયાં નથી, કેમકે તેવા નપુસકોને રીક્ષા
પણ દેવાતી નથી એટલે કે સ્વયમ પાળવામાં તેમની પાડે
ચોખ્ખા ન હોવાને કારણે રીક્ષાને પણ ચોખ્ખા નથી તો પુત્રાક
લખિયે વાત જ કયા વ્દી ? બહુશ મુનિ અને પ્રતિનેવના
કુશીલ મુનિ ત્રણે વેદ કર્મોના ઉદયવાળા દોષ શકે છે એટલે
કે આ બન્ને મુનિઓ પુરુષ દ્વયે તો પુરુષ વેદવાળા, શ્રી બ્રહ્મે
તો શ્રી વેદવાળા અને દૃત્રિમ નપુસકો દ્વયે તો નપુસક વેદ
કર્મોના ઉદયવાળા પણ જાણવા

કપાય કુશીલ મુનિ સ્ત્રીવેદ અને અવેદક પણ દોષ છે
સવેદક દોષ ત્યાં છે છઠું પ્રમત ગુણસ્થાનકે આતમે અપ્રમત
ગુણસ્થાનકે અને આઠમે અપૂર્વકરણ ગુણસ્થાનકે વેદોદય જાણવા,
ત્યાર પછી નવમે અનિવૃત્તિમાદર ગુણસ્થાનકે, દશમે સૂક્ષ્મ
સપરાય ગુણસ્થાનકે વેદ માહનીય કર્મ ઉપશાત કે કીલ્પ
થાય ત્યારે તે મુનિઓ વેદકર્મોના ઉદયવાળા ન હોવાના કારણે
તેઓને અવેદક દક્ષા છે સવેદક દોષ તો ત્રણે વેદ જાણવા
અને નિર્ધાય મુનિઓ તથા સ્નાનકે મુનિઓ નિશ્ચયે અવેદક
જ દોષ છે

દૃત્રિમ-અદૃત્રિમ નપુસકોનું વર્ણન પહેલા, સામથી
જાણવું, અને ત્રણે વેદોનું વર્ણન બીજા સામથી જાણવું

સત્તામા રહેતુ વેદ મોહનીયકર્મ જ્યારે ઉદયમા જાણવાનું હોય છે ત્યારે પુરુષને સ્ત્રી તથા સ્ત્રીને પુરુષ જ ન પુરુષકને પુરુષ તથા સ્ત્રીના શરીરોની પ્રાપ્તિ, સદ્વાસ, તેમજ માથે વાર્તાલાપ, ક્ષાસ્ય, આદાન પ્રદાન, સંકેત, આદિ અનુકૂળતા મળતા મુનિ ચત્તાયમાન થયા વિના રહેતો નથી કેમકે તે કર્મને દબાવી દેવા માટેનું સ્વાધ્યાય બળ, તપશ્ચર્યા બળ કે શુદ્ધ સાનિધ્યનું બળ આત્મિક જીવનમાથી પડાય છે. અથવા હોય છે વેદના તીવ્રોચે કે ઉગ્રીર્ણ કરીને ઉદયમા લાવેતુ તે કર્મ પ્રચ્છન્નપણે મુનિને સત્તાવ્યા વિના રહેતુ નથી તેથી ઉત્તમ નિમિત્તો પણ તે મુનિને માટે કેવળ બ્યવહાર રૂપ જ રહેવા પામે છે આ કારણે જ બને શ્રેષ્ઠિઓ માડવા મા અને તે દ્વારા કેવળજ્ઞાનના દ્વાર સુધી પહોચવા માટેની યોગ્ય તેમજ બાધ્યમા રહેતી નથી

(૨) રાગદ્વાર - પુવાક બકુશ અને કુશીલ મુનિએ રાગવાળા હોય છે, પરંતુ રાગવિનાના (વિશેષેણ દ્વિ - રાગ રાગ પરમાત્મ તા વીતરાગ) વીતરાગ હોતા નથી જ્યારે નિર્મલ અને સ્નાતક મુનિઓ વીતરાગ હોય છે ૧૧-૧૨ શુદ્ધસ્થાનકે રહેલા ઉચ્ચસ્થ વીતરાગો હોય છે, જ્યારે કેવળ જ્ઞાન થયા પછી હીજ કયાય વીતરાગ અવસ્થાના માલિક બને છે

સ સારવર્ગ જીવમાત્રને પોતાના સકલમા લેવારે આ રાગ મોહરાગનો મોટામા મોટો સૈનિક છે ત્યારે જ તે દશમા શુદ્ધસ્થાનક સુધી પહોચેવા મહાતપસ્વી, જ્ઞાની, મુનિઓ પણ રાગને આધીન થતા વાર લાગતી નથી, અથવા શુદ્ધસ્થાનકે રહેલા મુનિઓ જાણે વીતરાગ કહેવાય પણ એક પ્રમથના પ્રમાદને કારણે પાછા નીચે ઉતરવાનો પ્રારબ્ધ વિના રહેવા નથી માટે જ ઉપશમ યેજ્ઞિમા સત્તામા પડે

પ્રતિજ્ઞાને વિશ્વાસ કરવા લાગ્યા નથી, જ્યારે કાપક શ્રેણિમાં
સ્થિત મુનિને સમજે એ મુદ્દા રહેતો નથી ૧૧-૧૨ મે
ગુણકાણે રહેલા મુનિઓ સ્વપિ વીતરામ છે, તે પછી તેમનામાં
છદ્ધસ્થપણ રહેલું દોષાથી તે છદ્ધસ્થ વીતરામ કહેવાય છે
તથા કર્મોની કૃતિગાના કા જે અધ્યારમાં ગુણકાણના માતિગુ
પ્રસ્થાન પછી કદાચ આર તરફ યજ્ઞ શકે છે જ્યારે બારમાં
ગુણકાણના માતિગુ પ્રસ્થાન કેવળજ્ઞાન તરફ દોષ છે

(૪) કદ્ધપદ્ધાર - કદ્ધપમૂત્રમાં આવના આયેત્તકપાદિ
કદ્ધ જાનના કદ્ધો(આચારો)માં પ્રથમ અને ચરમ તીથ કરના
મુનિઓને કદ્ધપની મર્યાદા નિર્ધારિત દોષાથી તે કદ્ધપસ્થિત
કદ્ધવાય છે મધ્યના બાવીશ તીથ કરના મુનિઓ કદાચ કદ્ધપમાં
દોષ, કદાચ ન પણ દોષ આમાં પણ પુઠાક મુનિઓ દોષ
છે યાવત સ્નાતકો પણ દોષ છે

પુઠાક મુનિ સ્થવિર કદ્ધપી છે

બકુશ અને પ્રતિભેવના કુશીલ જીવ કદ્ધપી અને સ્થવિર
કદ્ધપી છે, પણ કદ્ધપાતીત નથી

કદાચ કુશીલ મુનિ, જીવ કદ્ધપી-સ્થવિર કદ્ધપી અને
કદ્ધપાતીત પણ જાણવા કેમકે છદ્ધસ્થ તીથ આ સકપાથી દોષા
છતાં કદ્ધપાતીત પણ છે

નિર્મળ-ધ અને સ્નાતકો કદ્ધપાતીત દોષ છે

(૫) ચારિત્રદ્ધાર - પુઠાક બકુશ અને પ્રતિભેવના
કુશીલ મુનિઓ કેવળ સામાયિક અને હેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રમાં
દોષ છે પણ પરિહાર વિશુદ્ધ, સૂક્ષ્મ સ્વપરાય કે યથાખ્યાત
ચારિત્ર તેમના સામ્યમાં દોષ નથી

કષાય કુશીલ મુનિ યથાખ્યાત ચારિત્રના હોતા નથી માટે પહેલાના ચાર ચારિત્રોના તેઓ માલિક હોય છે, નિર્ભી અને સ્નાતક મુનિઓને યથાખ્યાત ચારિત્ર જ હોય છે

(૬) પ્રતિસેવના દ્વારે - મજ્જવલ્લન કષાયના ઉપસધમની વિરાધના કરનારને પ્રતિસેવક કહેવાય છે પુવાકમુ પ્રતિસેવક હોય છે અને મૂળ ગુણ ઉત્તર ગુણની વિરાધના છે મૂળ ગુણમાં એકાઠ આશ્રવનો તથા ઉત્તરગુણ-૮૪વિધ પ્રજ્યાનમાથી એકાઠનો વિરાધક જાણ્યો પ્રતિસેવના કુશી ઉત્તર પ્રમાણે જાણ્યો જકુશમુનિ ઉત્તરગુણનો વિરાધક હોય છે, જ્યારે કષાયકુશીલ, નિર્ભય અને સ્નાતક મુનિઓ વિરાધ નથી પણ આરાધક હોય છે

(૭) જ્ઞાનદ્વારે - પુવાક-જકુશ અને પ્રતિસેવના કુશીલ એ કે ત્રણ જ્ઞાનના માલિક હોય છે એ હોય તે મતિજ્ઞાન અને સુતજ્ઞાન તથા જ્ઞાનમાં અવધિજ્ઞાન વધારે જાણવું કષાય કુશીલ મુનિને, મતિજ્ઞાન, સુતજ્ઞાન માત્ર સુત અને અવધિજ્ઞાન મતિ સુત અને મન પર્યંવ તથા ચાર જ્ઞાન હોય તે મતિ, સુત અવધિ, મન પર્યંવ જાણવા નિર્ભયને પણ ઉપર પ્રમાણે જાણ જ્યારે સ્નાતકને આદિના ચાર જ્ઞાન હોતા નથી પણ કેવળજ્ઞ એક જ હોય

(૮) સુતદ્વારે - પુવાકમુનિ જઘન્યથી નવમા પૂર્વ ત્રીજી આચાર વસ્તુ મુખી બાળે છે અને ઉત્કૃષ્ટથી નવમ મ પૂર્વ

જકુશ જઘન્ય યશી અદ્યપ્રવચન માતા મુખી અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વ મુખીનો અભ્યાસ કરે છે પ્રતિસેવના કુશીલ પણ પ્રમાણે જાણ્યો (ચારિત્રના પાત્રનમાં પાત્ર સમિતિ,

પુષ્ટિ મુખ્ય હોવાથી અષ્ટપ્રવચન માતાનું જ્ઞાન જરૂરી છે)
કથાય કુશીલ અને નિર્ઞાન્ય જઘ યથી અષ્ટ પ્રવચન માતા સુધી
તથા ઉત્કૃષ્ટથી ચૌદ પૂર્વનો જ્ઞાતા જાણવો જ્યારે સ્નાતક
અરિષ્ટ ત પરમાત્મા શ્રુત રહિત છે કેમકે કેવળજ્ઞાનની વિધિ
માનતામા પહેનાના ક્ષાયોપશમિક જ્ઞાનોની મમાપ્તિ થાય છે
એટલે કે તેમની-આવશ્યકતા રહેતી નથી

(૬) તીર્થ દ્વાર - પુલાક-બકુશ અને પ્રતિષ્ઠેવના કુશીલ
મુનિઓ તીર્થની વિદ્યમાનતામા જ હોય છે જ્યારે કથાય કુશીલ
મુનિ તીર્થમા અને અતીર્થમા પણ હોય છે અહિં અતીર્થના
એ અર્થ જાણવા

(૧) કથાય કુશીલ તીર્થ કર છત્રમ્થ અવસ્થામા રહે ત્યારે
તે અપેમાથી અતીર્થ

(૨) તીર્થના વિષ્ણે કથા પછી અન્ય ચારિત્રવાન જે
કથાય કુશીલ હોય આ પ્રમાણે નિર્ઞાન્ય અને સ્નાતકને પણ
જાણવા જેમ મરૂદેવી માતા અતીર્થ સ્નાતક હતા કપલદેવની
તીર્થ સ્થાપના પહેલા અતીર્થ કાળ હતો અને મરૂદેવી માતાએ
કેવળજ્ઞાન મેળવ્યું છે જ્યારે જમ્બુવામી તીર્થકાળમા કેવળ
જ્ઞાની જન્યા છે કેમકે તેમના કેવળજ્ઞાનના સમયે જમવાન
મહાવીરસ્વામીનું શાસન હતું, આજે પણ છે અને પાચમા
આરાના અત સુધી રહેશે

(૧૦) લિંગદ્વાર - પુત્રાકથી લઈ સ્નાતક સુધીના મુનિઓ,
દ્રવ્યલિંગથી, સ્વલિંગ, અન્ય લિંગ કે ગૃહસ્થ લિંગમા પણ હોય
છે તથા આવલિંગની અપેક્ષાએ સ્વલિંગમા જ હોય છે ગૃહસ્થ
કે અન્ય લિંગે નથી હોતા. અહિં લિંગ એટલે વેવ જાણવું

જે દ્રવ્ય અને ભાવને આગ્રથી બે પ્રકારનું છે તેમાં જ્ઞાનકિ ભાવલિંગ છે, જે અરિહુતોને હોવાથી સ્વલિંગ છે

દ્રવ્યલિંગ સ્વ અને પરના બેદથી બે પ્રકારનું છે તેમાં રત્નેશ્વરજ્ઞાનનું દ્રવ્યથી સ્વલિંગ જાણવું જ્યારે પરલિંગના બે ભેદ છે કુલીષિકલિંગ અને ગૃહસ્થલિંગ પુવાક મુનિને ત્રણ પ્રકારનું દ્રવ્યલિંગ હોય છે, કેમકે ચારિત્રના પરિણામને દ્રવ્ય લિંગની અપેક્ષા નથી હોતી

(૧૧) શરીરદ્વાર - પુવાક મુનિ ઔદારિક-કામંજી અને તૈજસ્ય શરીરમાં હોય છે નિર્મળ અને સ્નાતક પણ જાત્રામાં જાણવા બહુશ અને પ્રતિસેવના કુશીલ ત્રણ તથા આહાર શરીર છોડીને ચાર શરીરમાં પણ જાણવા કષાય કુશીલ ત્રણ ચાર અને પાંચ શરીરમાં પણ હોય છે

(૧૨) જ્ઞેનદ્વાર - પુવાક મુનિ જન્મ અને સદ્ભાવ અપેક્ષી કમંભૂમિમાં હોય છે, અકમભૂમિમાં નથી હોય કેમકે જન્મ એટલે ઉત્પત્તિ અને સદ્ભાવ એટલે ચારિત્ર કમંભૂમિમાં જ હોય છે, અકમંભૂમિ એટલે લોગભૂમિમાં જ લાઓના ભાગ્યમાં ચારિત્ર હોતું નથી, તેથી રીતે પુવાક જ્ઞેન સમ્યક્ મુનિનું સહરણ યત્ન નથી

શેષ મુનિઓ જન્મ તથા સદ્ભાવની અપેક્ષાએ કમંભૂમિ તથા અકમભૂમિમાં પણ વધાચક્ર હોઈ શકે છે

(૧૩) કાળદ્વાર - પુવાક મુનિ ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી તથા નોઉત્સર્પિણી અને નોઅવસર્પિણી આ ત્રણે કાળમાં હોય છે ભરત તથા ઔશવનામાં ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી હોય છે, જ્યારે મહાવિદેહ મેત્ર અને હૈમવતાદિ મેત્રોમાં નોઅવસર્પિણી

અને નોડિસપિંછી કાળ છે તે પુત્રાક મુનિ અવસર્પિણી કાળમા સુષમા સુષમા કાળે (પ્રથમ આરામા) તથા સુષમા નામે બીજા આરામા જન્મતો નથી, પણ ત્રીજા અને ચોથા આરામા જન્મે ૩ પણ પાચમા આરામા જન્મતો નથી ન્યારે ચારિત્રની અપેક્ષાએ ત્રીજા, ચોથા અને પાચમા આરામા હોય છે ચોથા આરામા જન્મેલો હોય તો પાચમા આરામા ચારિત્ર હોય છે

ઉત્સર્પિણી કાળમા બીજા, ત્રીજા અને ચોથા આરામા જન્મેલો હોય, તેમા બીજા આરામા અતમા જન્મેલો હોય અને ત્રીજામા ચારિત્ર સ્વીકાર કરે ત્રીજા અને ચોથા આરામા જન્મ અને ચારિત્ર બ ને હોય છે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા જન્મ તથા ચારિત્રની અપેક્ષાએ બન્નેનો મહાભાવ જાણવો અહીં સુષમા સુષમા (પ્રથમ આરામા) જેવો કાળ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા આવેલા દેવકુરૂ તથા ઉત્તરકુરૂમા હોય છે બીજા આરામા જેવો કાળ (સુષમા) હરિવર્ષ અને રમ્યકુક્ષેત્રમા હોય છે ત્રીજા આરામા જેવો કાળ હિમવત અને હૈરણ્યવત ક્ષેત્રમા અને દુષમ સુષમા એન્લે ચોથા આરામા જેવો સમય મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા હોય છે

બકુચ મુનિ અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણી કાળે હોય છે, અવસર્પિણીમા હોય તો ત્રીજા ચોથા, પાચમા આરામા જાણવા અને ઉત્સર્પિણીમા હોય તો જન્મની અપેક્ષા પુત્રાકવત્ અને ચારિત્રની અપેક્ષાએ પાચમે, છઠ્ઠે આરામે નથી હોતા એક પુત્રાકવત્ સહસ્ત્રની અપેક્ષાએ કોઈ પણ કાળમા હોય.

(૧૪) ગતિદાર -મૃત્યુ પામીને પુત્રાકમુનિ જન્મ્યથી સૌધર્મ દેવલોક અને ઉત્કૃષ્ટથી સન્માર દેવલોકમાં જન્મે ૩ બકુચ ઉત્કૃષ્ટથી અચ્યુત કલ્પમા જન્મે છે પ્રતિતેવના કુચીવ પણ આ પ્રમાણે જ જાણવા કપાયકુચીવની ગતિ પુત્રાકની જેમ

જાણી, પરંતુ ભવનપતિ, વ્યતર અને જ્યોતિષમા તેમને ઉત્પાદ નથી કપાય કુશીલ ઉત્કૃષ્ટી અનુતર વિમાનમા જ છે, જ્યારે સ્નાતકો મિદ્ધશિખામા નિરાજમાન થાય છે

પુવાકે મુનિ યદિ મયમની નિરાધના ન કરે તો ઈદ્ર સામાનિક દેવ કે ત્રાયસ્વિતશ દેવ થાય છે લોકપાત્રરૂપે પણ જન્મે છે પણ અદ્ભિ દ્રરૂપે જન્મતો નથી અને મયમની નિરાધના કરી હોય તો વૈમાનિક દેવ બનતો નથી પણ ભવનપતિ વ્યતર કે જ્યોતિષ બનવા પામે છે, બકુશ અને પ્રતિભેદના કુશીલ માટે પણ જાણવું કપાય કુશીલ મુનિ વિરાધક હોય તો પૂર્વવત્ જાણવું નિર્મથો લોકપાત્ર રૂપે બનતા નથી દેવ લોકને પામતો પુવાકે જધન્યથી બે થી નવ પશ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટથી ૧૮ સાગરોપમની તથા બકુશની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ૨૨ માગરોપમ, કપાયકુશીલ ૩૩ માગરોપમ જ્યારે નિર્મથ જધન્ય અને ઉત્કૃષ્ટથી ૩૩ માગરોપમ સ્થિતિવાળા જાણવા

(૧૫) સયમદ્વાર - પુવાકે-બકુશ-પ્રતિભેદના કુશીલ અને કપાય કુશીલને મયમસ્થાનો અસજ્જાત છે નિર્મથ અને સ્નાતકને કેવળ એક જ મયમ સ્થાન ૥ આ કારણે જ સૌથી થોડા મયમ સ્થાનો નિર્મથ અને સ્નાતકને ૥ સ્નાતક દેવની દોષાના કારણે મોહકમં સર્વથા નિર્મૂળ થઈ ગયેલો છે તેથી તેઓ સયમમા સર્વથા અને અર્વંદા સ્થિર જ છે નિર્મથ થાયપિ ઉપશમિત છે તો પણ મોહ નામના કાળા નાગને લગ ભગ નિર્વિષ કરી દીધેલો દોષાથી શુદ્ધ રક્તિક જેવો તેમનો મયમ હોય છે માટે જ તેમને ચડકિતર કરવાની શકેતી નથી જ્યારે શેષ મુનિઓનો મોહકમં ક્ષયોપશમ વિશેષણથી વિશેષિત હોય છે અથવા ક્ષયિક મધ્યસ્ત્રી હોય તો પણ ચારિત્રની ક્ષણિક અવસ્થા તેમને પ્રાપ્ત કરેલી ન હોવાથી એક મમયે સયમની

માધક પ્રકૃતિઓ ઉદયમા હોય છે, જ્યારે બીજા મમયે તેની
 માધક પ્રકૃતિઓનો ઉદય પણ નમરી શકાતો નથી આત્માના
 ઉદયો પર જ્યારે ચારિત્રોદય અને ચારિત્ર મોહનીનો ઉદય પરસ્પર
 જુએ ને ચડ્યા હોય ત્યારે સ્વાભાવિક છે કે એકની અવપાશે
 પણ છૂત અને બીજાની પીછે દૃઢ ધાય ॥ આ પ્રમાણે જ્ઞાનો
 ય અને જ્ઞાનાવરણીયોદય આદિ કર્મોની માધક બાધક પ્રકૃતિઓ
 તણી લેવી. આ પરિસ્થિતિને જ્ઞાતના રાખ્યા પછી મયમના
 ઉપકરણો અને બાધાનુષ્ઠાનો સૌ મુનિઓના એક મમાન હોવા
 છતાં પણ આંતરિક અધ્યવમાયે કર્મોના કારણે કોઈના પણ
 સમાન હોઈ શકતા નથી, માટે જ શુદ્ધિ કે અશુદ્ધિ ઓછી
 વધી હોય તે બનવાભેગ છે આતુ જ નામ મયમસ્થાન છે
 જે અસખ્યાત છે, જેમ કે એક માધકમા સયમની અશુદ્ધિ
 એક પૈસા જેટની હોય, બીજામા બે પૈસા જેટલી ત્રીજામા
 ત્રણ પૈસા જેટની, જ્યારે કોઈકમા જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મોના
 તિમે થે ૬૬ પૈસા જેટલી પણ અશુદ્ધિ હોઈ શકે છે તે જ
 પ્રમાણે એકમા મયમની શુદ્ધિ એક પૈસા જેટલી, કોઈકમા
 ૮૬ પૈસા જેટલી કે ૧૦૦ પૈસા જેટલી પણ હોઈ શકે છે
 આજે એક સાધકમા ૬૬ પૈસા જેટલી અશુદ્ધિ હોય તો
 આવતી કાલે અશુદ્ધિના સ્થાને ૬૬ પૈસા જેટલી શુદ્ધિની
 સંભાવના ॥ અને એક સમય એવો પણ આવે છે કે આજનો
 ચાર ટાઈમ ખાનારો, પ્રમાદી-મોહી આજસુ આવતી કાલે
 નિર્જન્ય પણ બને અને ઠેવળજ્ઞાન મેળવીને સ્નાનક ષણ બની
 શકે છે, જ્યારે બીજો માધક અગારમે ગુહસ્થાનકે ચડતા ચડી
 બાય છે ચોંદ પૂર્વનો જ્ઞાતા પણ બની શકે છે પરંતુ ચારિત્ર
 મોહનીય કર્મના કારણે એક એક પૈસા જેટલો નીચે પડતા
 ઠેક પહેલાં ધમધિયે પણ પધરામણી કરી બેસે છે આ અધા
 યોમા સાધક અને બાધક પ્રકૃતિઓના અભાસર સૌને પ્રચક્ષ

અનુભવાય છે આ કારણે કોઈ પણ મુનિની કે કોઈ પણ સધાડા પી બાસના, હીવના, અપમાન કે તિરસ્કાર કરવો તે નિહનીય કર્મ છે વ્યવહાર નયે કદાચ સારા દેખાતા સાધે પણ આન્તર જીવનમાં કષાય કેનેગના ગીદની હાજર મનમાં હોય છે જ્ઞાન સાધનાને બંધે દ્રવ્ય સાધના, મયમના બંધાં પોતાના માન મરતમાની આરાધના કરતા હોય છે, જ્યાં જ્યાં જોઈએ કે મયમ સ્થાનોને કેવળ આત્મા સાધે સળધ છે નિર્ગંધ અને સ્નાતકોના સયમ સ્થાનો સાધે થોડા છે તેનાથી પુનાકને અસખ્યાત ગુણ છે બહુશને તેન પણ અસખ્યાત ગુણ છે તેનાથી પ્રતિસેવનાને અસખ્યાત ગુ અને સૌથી વધારે જયમસ્થાનો કષાય કુરીલના હોય છે

(૧૬) સનિકર્ષ દ્વાર - પુવાક મુનિને સ્વસ્થાન સનિકર્ષ પોતાના જાતિય ચારિત્ર પર્યાયો એટલે કે એક પુવાક બીજ પુવાકના ચારિત્ર પર્યાયની અપેક્ષાએ કદાચ હીન હોય કદાચ તુલ્ય હોય અને કદાચ અધિક પણ હોઈ શકે છે હીન હોય તો અનત ભાગે હીન, અસખ્યાત ભાગે હીન, સખ્યાત ભાગે હીન, અખ્યાતગુણ હીન, અસખ્યાત ગુણે હીન હોય છે અધિક હોય અનત ભાગ અધિક, અસખ્યાત ભાગ અધિક સખ્યાત ભાગ અધિક, સખ્યાત ગુણ અધિક, અસખ્યાત ગુણ અધિક અને અનત ગુણ અધિક હોય છે સ્વ એટલે પોતાના સમતીય સ્થાન એટલે પર્યાયોનો આશ્રય સારાશ કે પુવાકાદિ પુવાકાદિનું સનિકર્ષ-સંયોજન તે સ્વસ્થાન સનિકર્ષ કહેવાય છે જે પુવાક મુનિના આત્મિક અધ્યવસાયોના કારણે સયમ સ્થાનો વિશુદ્ધ નથી હોતા, તે શુદ્ધ પર્યાયવાળા બીજા મુનિની દીન કહેવાય છે તથા પર્યાયો હીન હોવાના કારણે મુનિ

ન કહેવાશે જેમના પર્યાયો સમાન હોય છે તે પરસ્પર તુલ્ય
ને છે અને હીનથી શુદ્ધ પર્યાયવાળો મુનિ અધિક કહેવાય છે

બાહ્ય વેષ અને ક્રિયાકાંડ સૌના એક સમાન હોવા છતાં
માનસિક જીવનની શુદ્ધતા, શુદ્ધતરતા કે હીનતા તથા હીન
તરતા બીજાઓને માટે સર્વથા અલક્ષ્ય ભલે રહેતી હોય તે
પણ ચારિત્રમોહનીય કર્મોનો ઉચ્ચ સૌ જીવોને બિન્ન બિન્ન
હોવાથી સમયે સમયે બદલાતા અધ્યવસાયોના કારણે જ
ભાવદિગ્ધી મુનિ પણ શુદ્ધ અને અશુદ્ધ બને છે તે અશુદ્ધતા કોઈ
મુનિની બીજાની અપેક્ષાએ અનતમા ભાગ જેટલી, કોઈની
અસખ્યાતમા ભાગ જેટલી, કોઈની સખ્યાતમા ભાગ જેટલી
હીન હોય, ત્યારે કોઈની બીજા મુનિની અપેક્ષાએ અનત
શુભા, કોઈની અસખ્યાત શુભા ત્યારે કોઈની સખ્યાત શુભા
જેટલી હીન હોય ત્યારે તે મુનિ ષટ્સ્થાનક પતિત કહેવાય છે,
એટલે અનત ભાગ, અમખ્યાત ભાગ, સખ્યાત ભાગ, અનત
શુભ, અસખ્યાત શુભ અને સખ્યાત શુભ હીન બાજુવો

પુલાક મુનિ પોતાના ચારિત્ર પર્યાયો વડે બહુશ મુનિના
પરસ્થાન સનિકર્ષ્ણ એટલે વિભાતીય ચારિત્ર પર્યાયોની અપેક્ષાએ
અનતશુભહીન હોય છે આ પ્રમાણે પ્રતિનેવના કુશીલ અને
કપાય કુશીલ માટે પણ બાજુ તે જેમ સમ્ભવીય પર્યાયની
અપેક્ષાએ ષટ્સ્થાનક પતિત જ બાજુવો પુલાક બીજા પુલાકનો
સમ્ભવીય છે અને બહુશનો વિભાતીય છે તેમ સર્વત્ર બાજુવો

પુલાક અને કપાય કુશીલ મુનિના સર્વ જઘન્ય સયમ
સ્થાન સૌથી નીચા છે ત્યાંથી તે બને સાથે સાથે અસખ્ય
સયમ સ્થાન મુખી બાય છે કેમ કે જન્મેના અધ્યવસાયો ત્યાં
મુખી જુ પ હોય છે પરંતુ તે જન્મેનાથી પુલાક મુનિ હીન

જન્મથી નવ વર્ષ થયા પછી કેવળજ્ઞાન ઉપજે છે, તેની નવ વર્ષ ન્યૂન પૂર્વકોટિ વર્ષ પર્યંત અવસ્થિત પરિણામવાળો થઈને શૈવેશી અવસ્થા સુધી વિહરે છે શૈવેશીમા વર્ધમાન પરિણામવાળો હોય છે

(૨૧) બધદ્વાર - પુત્રાક મુનિને કેવળ આયુષ્યકર્મના બધનની ચોખ્ખતા નહીં હોવાથી શેષ સાતે કર્મોની પ્રકૃતિઓનું બધન કરે છે બકુશ મુનિ કદાચ આયુષ્યનું બધન કરે તો આઠે કર્મોનું અન્યથા સાતે કર્મોનું બધન કરે છે પ્રતિસેવના કુશીવ માટે પણ બકુશની જેમ જાણવું કયાયકુશીલ મુનિ સાત આઠ કે છ કર્મોનું બધન કરે છે, સૂક્ષ્મસપરાય શુદ્ધ સ્થાનકે આયુષ્ય બધાતું નથી કેમ કે તેનું બધન અપ્રમત શુદ્ધસ્થાનક સુધી જ હોય છે, માટે આયુષ્ય વિના સાત કર્મોને બાધે છે સૂક્ષ્મસપરાયે બાહર કયાયનું બધન નથી મા' આયુષ્ય અને મોહ મિવાય છ કર્મો બાધે છે અન્યથા આ કર્મોને પણ બાધે છે નિર્ગ્રંથ મુનિ યોગના કારણે જ કેવળ વેદનીય કર્મોને બાધે છે, જ્યારે સ્નાતક અયોગી શુદ્ધ સ્થાનકે બધ હેતુઓના અભાવ હોવાથી અમધક છે, અને સયોગી હોય તો કેવળ સાત વેદનીય કર્મોને બાધે છે

(૨૨) વેદદ્વાર - પુત્રાક, બકુશ, પ્રતિસેવના કુશીલ અને કયાય કુશીવ આ ચારે જાતના મુનિઓને આઠે કર્મોને ઉપજતો હોવાથી તે કર્મોનો રસાનુભવ રૂપ કર્મવિપાક ઉદયને ભોગવનારા છે નિર્ગ્રંથ મુનિને મોહનો ઉપશમ થવાથી માને કર્મોને વેદનારા છે જ્યારે સ્નાતકને ચાર અપાતી કર્મો વેદવાના છે

(૨૩) ઉદીરણદ્વાર - પુત્રાક મુનિ આયુષ્ય અને વેદના વિનાની છ કર્મોની પ્રકૃતિઓને ઉગરે છે

બકુશ તથા પ્રતિસેવના કુશીવ સાત-આઠ તથા આયુષ્ય અને વેદનીય વિનાની છ પ્રકૃતિઓને ઉદીરે છે

કાયાકુશીવ મુનિ સાત આઠ-છ તથા આયુષ્ય, વેદનીય અને મોહ વિનાની પાચ કર્મોની ઉદીરણ કરે છે

નિર્ઞાન્ય આયુષ્ય-વેદનીય અને મોહ વિનાની પાચ તથા નામ અને ગોત્રને ઉદીરતો એ પ્રકૃતિઓનો ઉદીરક જાણવો

સ્નાતક પણ કદાચ ઉદીરક હોય તો નામ તથા ગોત્રનો જાણવો

(૨૪) ઉપસ પત્તજ્ઞાનદ્વાર -જે પ્રાપ્ત થયુ હતુ તેનો ત્યાગ કરવો તે ઉપસ પત્તજ્ઞાન કહેવાય છે ગૃહસ્થાશ્રમમાંથી નીકળીને મુનિવેદ મળવો તે ભાગ્યની વાત છે અને ટકાવી રાખવુ તે મહાભાગ્યની વાત છે અન્યથા પ્રાપ્ત થયેનુ જોવાઈ પણ જાય છે પુવાક મુનિ યદિ પુવાકત્વનો ત્યાગ કરે તો ક્ષયાય કુશીવતા અને અમયતત્વને પ્રાપ્ત કરે છે બકુશ યદિ બકુશત્વને છોડે તો પ્રતિસેવના કુશીવત્વ, ક્ષયાય કુશીવત્વ, અસયમત્વ અથવા દેશવિરતિત્વને પામે છે, તે આ પમાણે છે અધ્યવસાયોમા આગળ વધે તો કુશીવપણ પામે, મરણ પામે તો દેવ જને છે જ્યાં અસયમ છે અને નીચે પડે તો દેશ વિનિતિ શ્રાવક જને છે તાત્પર્ય કે તે દ્રવ્યજિગે માધુ છે અને ચર્મચમુના માલિકોને માટે છઠ્ઠા ગુણગણના માલિક છે જ્યારે ભાવલિગે તે શ્રાવકત્વને પામતો હોવાથી પાચમા ગુણ ગણના માલિક જને છે ક્ષયાયકુશીવ પોતાના સ્થાનને છોડે અને અધ્યવસાયોથી નીચે ઉતરે તો બકુશત્વ કે પુવાકત્વને પામે છે મરણ પામે તો દેવત્વ અથવા શ્રાવકત્વ અને ઉપર ચડે તો નિર્ઞાન્ય અવસ્થાને પણ પામે છે નિર્ઞાન યને માટે

જનજાનુ કે કૃપામય શ્રેણીની નીચે જગ્યાએ તે કૃપાય કુશીરના
મળ પામે ના દેવન્ય જ્યાં દેશવિરતિ નથી, શ્રેણીની પાસે
પછી તાત્કાલ દેશવિરતિ ન પામે પણ કૃપાયકુશીર જન્યા પી
દેશવિરતિ બને છે

જ્યારે જ્ઞાનક મિદ્ધિગતિને પામે છે

(૨૫) મહાદ્વાર - આજ્ઞા જય, મૃગુન અને શ્રી
મહાદ્વારના જેમને આમજિતિ રહે તે હોય તે મનોપયુક્ત કહેવાય
છે, અને જે અનામજ્ઞ હોય તે નોમનોપયુક્ત છે અજ્ઞાના
વહનીયની શાંતિ માટે આજ્ઞા લેવા જરૂરી હોવા છતાં તેમ
રહેતી આસક્તિનો આવિક સંસારપયુક્ત છે, તથા આજ્ઞાને
છતે પણ જેને આસક્તિ નથી તે નોમનોપયુક્ત કહેવાય
પુનાક મુનિ-સ્નાતક મુનિ અને નિર્ઝન્ય મુનિ નોમનોપયુક્ત
છે માન્યુ કે નિર્ઝન્ય અને જ્ઞાતક વીનરાગ હોવાથી આજ્ઞા
રાદિમા આસક્તિ વિનાના હોય તે સ્વાભાવિક છે પરંતુ પુનાક
મુનિ સરાગ હોવાથી આમજિતિ વિનાનો શ્રી રીતે હોય શકે
શકાના નિવારણાર્થે કહેવાયુ છે કે સરાગ અવસ્થામાં પણ
અનામજ્ઞપણ નકારી શકાતું નથી, માટે પુનાક મુનિ પણ જ્ઞાન
પ્રધાન ઉપયોગવાળા હોવાથી નોમનોપયુક્ત છે, આહારાદિ
સંસારમાં ઉપયોગ રહિત જ્યેષ્ઠે કે આસક્તિ વિનાના ભણવું

બકુલ-પ્રતિનેવના કુશીર અને કૃપાયકુશીર મુનિએ
આજ્ઞારાદિમા આસક્તિવાળા અને અનાસક્તિવાળા પણ હોય છે

(૨૬) આહારદ્વાર - વિશદ્ધ ગતિના કારણે અનાહારક
સમજવાનું છે આ કારણે પુનાક અને નિર્ઝન્ય મુનિને વિશદ્ધ
ગતિના કારણનો અભાવ હોવાથી તેઓ આહારક જ્યેષ્ઠે આહાર
કરવાવાળા હોય છે, પણ અનાહારક નથી હોના- જ્યારે સ્નાતક

કેવળીને સમુદ્ધાતના ત્રીજા, ચોથા અને પાચમા સમયમા તથા અયોગિ અવસ્થામા અનાહારકત્વ હોય ॥ શેષ સમયમા કેવળીઓ પશુ આહારક છે, કેમકે તે જ્ઞાન યયા પછી પશુ શેષ રહેલા ઘાર અઘાતી કર્મમા વેદનીય કર્મ પશુ શેષ રહેલું છે મા યુ કે તે તાકાત વિનાનો છે તો પશુ કર્મ તે કર્મ ॥ માટે તે કર્મના ઉદયે કેવળીઓને પશુ આહાર લેવો અનિવાર્ય છે આહાર કેવળજ્ઞાનનો બાધક હોઈ શકે નહિ કેમકે આપણે સૌ પ્રત્યક્ અનુભવીએ છીએ કે આહાર લીધા પછી જ ભણવાનો, આવૃત્તિ કરવાનો, બોલવાનો, લખવાનો, વિચારવાનો કે કોઈપણ પ્રવૃત્તિ કરવાનો ઉત્સાહ વધે છે પશુ ઘટતો નથી ઉલટું આહારના અભાવમા શરીર અને તેનું આપ્તુય તત્ર શિથિલ, મડદાલ અને નિષ્ક્રિય પશુ બને છે માન્યુ કે કેવળ જ્ઞાનીને શરીર અને ઇન્દ્રિયો અક્રિયિત્કર છે તો પશુ જ્યાં સુધી તે શરીરધારી છે ત્યાં સુધી શરીરનું કામ શરીર જ કરશે, જે અઘાતી કર્મને આધીન છે કેવળજ્ઞાનીને પશુ તે કર્મો જ્યારે વિદ્યમાન હોય તો વેદનીય કર્મને શાત કરવા માટે આહાર શ્રદ્ધા કરે તો કોઈપણ જાતનો બાધ રેખાતો નથી કેવળજ્ઞાનીઓનું શરીર કેવળજ્ઞાનના આધારે ટક્યું નથી પશુ તેમા રહેલા લોહીના આધારે ટક્યું છે અને લોહી આહારના આધારે છે ત્યારે જ તો મહાવીરસ્વામીના પહેલા નબરના શિષ્યાભાસ ગોશાળાની તેજેવેસ્થાના કારણે ઉચ્ચતા વધી છે અને છ છ મહિના સુધી ઝાડામા લોહી પડવાના કારણે શરીર સાવ ધોવાઈ જતા રેવતી શ્રાવિકાએ વહોરાવેલા બીજેરાપાકના આહારથી શરીર પાછું તેજસ્વી બની ગયું હતું, માટે જ કહેવાયું છે કે આહારને અને કેવળજ્ઞાનને બારમો ચદ્રમા નથી આ વાત સાચી છે કે તેમનો આહાર કેવળ નામ માત્રનો છે કેમકે હિંચ ગતિએ અને નીચ ગતિએ

જનારાના આહારમા આજે પણ આકાશ પાતાળ જોડેલા તરૂં
વત ॥ તો પછી કેવળજ્ઞાનીને આહાર મર્યાદા સર્વથા નાબુદ
ધર્મ જવાના કારણે આહાર લેવામા તેમને મોહકર્મના ઉપવેશ
કે ઉગ્રી કરવાની કલ્પના પણ સર્વથા હાસ્યાસ્પ છે, શાસ્ત્ર
વિરુદ્ધ છે કે મ પ્રદાયના વૈરના કારણે છે છત્રસ્થાવસ્થામાં
પણ મહાપીરસ્વામીએ નિર્જલ ઉપવાસ ૭ મહિના મુખીન
પ્રથા નથી કર્યા ? તો પછી કેવળજ્ઞાન થયા પછી આહાર પ્રતિ
દિવસ કેમ નહીં કરતા હોય ? આ શક્ય પણ નિરર્થક છે, કેમકે
આહારની અભિલાષા મોહકર્મને આધીન છે જ નહીં પણ
વેદનીય કર્મને આધીન છે, અને તે કર્મ કેવળજ્ઞાનીને પણ
છે જ જે આપણને મૌને માન્ય છે પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિ મોહકર્મ
જ હોય છે, એવું માની લેવાની ભૂલમા અજ્ઞાનતા સ્પષ્ટ દેખાઈ
રહી છે કેમકે આજે પણ ઘણા પુણ્યશાલીઓની પ્રવૃત્તિ વૈરાગ્યમા
રેખાઈ રહી છે અને સફળતા કે નિષ્ફળતામા ઉદાગ્રીન કે
સ્વેનાબર મુનિના વસ્ત્ર પરિધાનમા મોહ કે તન્મયન
મૂર્ખાની કલ્પના કરવી તે પણ સમુચિત નથી કેમકે કિંગબર
મુનિ નમ્ર રહેવા છતાં પણ પોતાના મ પ્રદાયનો કદાચલી દેવ
કે દિગ્ગજર ધર્મનો જ પગપાતી હોય તો આ કદાચકે
પદપાન શુ આશ્ચર્ય તર પરિચલ નથી ? અને નમ્રવાશી દેવ
છતાં આશ્ચર્ય તર પરિચલનો માલિક શુ કેવળજ્ઞાન મેળવી શકે ?

અવિદ્યતોના શાસન રગમા રગાયેલા ભાગ્યશાળી મૂકર્મ
પણ પોતાના ધરમા થી તેવ, ગોળ સાકર આદિ વદો
અપૂર્ જરેલા દોવા છતાં પણ મહિનાઓ ઉપર મહિદ
અના આવ બીજ કરી રહ્યા છે અને આવ બીજમા ચાર-પાંચ
કે સાત દ્રવ્યોથી વધારે લેવાવાળા પણ નથી પત્ની, કિંદ
નિજાત વૃષ્ટાન પોતાનું શરીર સચકળ દોવા છતાં મર્મ

શિયળ પાળી રહ્યા છે, અથવા મહિનામા બે-ત્રણ રાત્રિ છોડી
૨૭-૨૮ રાત્રિઓના બ્રહ્મચર્ય પાળી રહ્યા છે ઘરમા લાખો
રૂપીયા છે પણ મુનિધર્મના અનુકરણરૂપ પોતાના પગમા
ચપલ-બુટ વગેરે કંઈ પણ પહેરતા નથી ઇત્યાદિ પ્રસંગોમા
જ્યારે મૃદુસ્થો પણ આટલા બધા વૈરાગી દેખાતા હોય તો
મુનિઓના વૈરાગ્ય-ત્યાગ કે તરની વાત શી કરવાની હોય ?
અને કેવળજ્ઞાની તો સર્વંથા નિર્મોહી હોવાથી આહાર કયે
છને પણ તેમનું કેવળજ્ઞાન સર્વંથા સુરક્ષિત જ રહેવાનું છે
ઇત્યલ વિસ્તરેલું

(૧૭) ભવદ્વાર -પુલાક મુનિ જઘન્યથી એક ભવમા પુલાક
થઈ કપાયકુશીલતાદિ અન્ય કોઈ સયતપણાને એક કે અનેકવાર
તે ભવમા, બીજા ભવમા પામીને સિદ્ધ થાય છે, અને ઉત્કૃષ્ટથી
દેવાદિભવવડે અન્તરિત્રાત્રણ ભવ સુધી પુલાકત્વને પામે ॥

બકુશ-પ્રતિસેવના કુગીવ અને કપાય કુગીલને જઘન્યથી
એક અને ઉત્કૃષ્ટથી આઠ ભવ ગ્રહણ થાય છે નિર્ઝન્ય મુનિને
પુલાકવત્ જાણવા ખાસ સમજવાનું કે એક ભવમા બકુશત્વ
પામીને જવિધમા બકુશપણુ પામ્યા વિના સિદ્ધ થાય છે તે
કારણથી બકુશને જઘન્યથી એક ભવ અને ઉત્કૃષ્ટથી આઠ ભવ
કદ્યા છે કેમકે ઉત્કૃષ્ટપણે આઠ ભવ સુધી ચારિત્રની પ્રાપ્તિ
થાય છે તેમા કોઈક આઠ ભવો બકુશપણાવડે અને તેમા
છે જો ભવ સકલાયાદિ બકુશત્વથી પૂરો કરે છે, જ્યારે બીજો
મુનિ પ્રતિસેવના કુશીલતાદિ સુખ બકુશપણાથી પૂર્ણ કરે ॥

સ્નાતકને એક ભવ ગ્રહણ થાય છે ।

(૨૮) આકર્ષદ્વાર -આકર્ષનો અર્થ ચારિત્રના પરિણામ
સમજવા

પુત્રાકને જઘન્યથી એક અને ઉત્કૃષ્ટથી ત્રણ આકર્ષ બાળક બકુશને જઘન્યથી એક, ઉત્કૃષ્ટથી ૨૦૦ થી ૬૦૦ સુધી, નિર્ઝન્યને જઘન્યથી એક અને ઉત્કૃષ્ટથી યદિ બે વાર ઉપશમયેષિ હો તે બે આકર્ષ, સ્નાતકને એક આકર્ષ બાળકો.

(૧૬) કાળદાર - પુત્રાક જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી અન્તર્મુદ્ધુત સુધી રહે છે કેમકે તે મુનિ અન્તર્મુદ્ધુત પૂર્ણ થય પહેલાં મરતો નથી અને પડતો પણ નથી બકુશ પ્રતિસેવક કુશીલ અને કપાયકુશીલ મુનિ જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી કાર્ધક ન્યૂન પૂર્વકોટિ વર્ષ સુધી રહે છે, કેમકે બકુશને ચારિત્રાન્તર તરત જ મૃત્યુ સંભવે છે, માટે એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ વર્ષનો આયુષ્યવાળો આઠ વર્ષ થઈ ચારિત્ર લે છે, તેથી આઠ વર્ષ યોગ્ય પૂર્વકોટિ વર્ષ કહેવાય છે.

નિર્ઝન્ય જઘન્યથી એક સમય, ઉત્કૃષ્ટથી અન્તર્મુદ્ધુત સ્નાતક મુનિ બે રીતે કાર્ધક ન્યૂન પૂર્વકોટિ વર્ષ સુધી રહે.

(૩૦) અંતરદાર - પુત્રાક મુનિને જઘન્યથી અન્તર્મુદ્ધુત અને ઉત્કૃષ્ટથી અન્તરકાળનું અંતર બાળક કાળથી અન્તરકાળથી અને અવમર્ષિણી, તથા મેઘથી કાર્ધક ન્યૂન અર્ધ પુરુષ પરાવર્તનું અંતર બાળક યાવત નિર્ઝન્ય સુધી.

(૩૧) સમુદ્રધાતુદાર, - પુત્રાકને વેદના, કપાય અને મરણાન્નિક સમુદ્રધાતો કથા છે, સંજ્ઞસન કપાયનો જીવ જાણી કપાય સમુદ્રધાતુ દોષ શકે છે અને મરણ સમુદ્રધાતુ નિવૃત્ત થયા પછી પુત્રાકને કપાયકુશીલતાદિરૂપ પરિણામ થાય અથવા નહીં છે.

બકુશ અને પ્રતિસેવના કુશીલને વેદનાથી તૈજસ મુદ્ધુત થઈ અમુદ્રધાતો બાળક.

કપાયકુરીલને છ સમુદ્ધાત માનવા

નિર્ઞાન્યને સમુદ્ધાત નથી

કેવળી સ્નાતકને એક જ કેવળી સમુદ્ધાત છે

(૩૨) ક્ષેત્રદાર -પુલાકથી નિર્ઞાન્ય સુધીના મુનિઓ
લોકના અસખ્યાતમા ભાગમા રહે છે સ્નાતકો પણ ચરીરથી
લોકના અસખ્યાત ભાગમા ભણવા અને સમુદ્ધાત સમયે
સ પૂર્ણ લોકમા ભણવા

(૩૩) સ્પર્શનદારને-અવગાહનાની જેમ ભણવું

(૩૪) ભાવદાર -પુલાકથી કપાયકુરીલ સુધી
ક્ષાયોપશમિક ભાવ કહ્યો છે

નિર્ઞાન્યો ઔપશમિક અથવા ક્ષાયિક ભાવમા ભણવા

સ્નાતકો કેવળ ક્ષાયિક ભાવમા જ હોય છે

(૩૫) પરિજ્ઞાનદાર -પ્રતિપદમાન (તત્કાળ જે
પુલાક થયો હોય) જઘન્યથી એક, બે કે ત્રણ હોય છે અને
ઉત્કૃષ્ટથી ૨૦૦ થી ૬૦૦ સુધી ભણવા

પૂર્વ પ્રતિપદ જઘન્યથી એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટથી
બે હજાર થી નવ હજાર સુધી ભણવા.

(૩૬) અદ્ય જાતુત્વ દાર -નિર્ઞાન્યો સૌથી યોગ્ય .

પુલાકો તેનાથી સખ્યાત ગુણ.

સ્નાતકો તેનાથી સખ્યાત ગુણ.

અકુરોને પણ કનારો કરતા મજબાન ગુણ અવ
 પ્રતિમંચના કુરોને તંત્રી મજબાન ગુણ
 અને કયાય કુરોને તંત્રી પણ મજબાન ગુણ કરા
 આ પ્રમાણે મોના તુલને પતિ કરાવનારે, ચારિત્ર
 શુદ્ધિ અપાવનારે અને મગળ પમાડે મગળ રેનારે
 પચીસમુ શતક અને તેનો છૂટા ઉદ્દેશો પૂર્ણ કર્યો ॥

શતક પચીસમાનો ઉદ્દેશો ૬ મમાત્ત

શતક ૨૫ ઉદ્દેશો-૭

ઉપક્રમ

પચીસમા શતકનો પ્રસ્તુત સાતમો ઉદ્દેશો સમતોને
 છે, જે 'સમ' ઉપસર્ગપૂર્વક 'ધમ' ધાતુને બૂનટૂંકતો 'સ
 પ્રત્યય લગાડવાથી સમત શબ્દ બન્યો છે, જેનો અર્થ સમ
 શાન દ્વારા જેમણે પાપવ્યાપારોને છોડી દીધા છે, અને
 ઇન્દ્રિયોના વેગને ઠંડો કર્યો છે કયાયવૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિ
 કામ્યુમા લીધી છે, સમારમાર્ગથી નિવૃત્ત થયા અને
 સમિતિ તથા ત્રણ ગુપ્તિમા લયનીન બનીને અહિંસા-ક્રમ
 અને તપોધર્મમય જૈનત્વની સુદર આરાધના કરે છે તે સ
 મુનિ-સાધુ અને નિર્ગંધ આદિ શબ્દોથી સંબોધાય છે

યદપિ સ સારજરના બધાવ સમાજે ઉપર ધાર્મિક નિયત્રણ કરનાર સાધુસથા વિદ્યમાન હોય છે પરંતુ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ અને ભાવ અનુસાર આજે પણ જૈન મુનિઓ દ્રવ્ય અને ભાવથી સ્વયમિત છે, ત્યાગી છે, નિર્મોહી અને મર્યાદિત છે ગૃહસ્થોની માયાબળથી સ્વર્ધા પર ધૃત્વી, જળ, અગ્નિ, વાયુ ઉપરાત બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય, ઘટુરિન્દ્રિય તથા પચેન્દ્રિય જીવોની હૃત્યાથી મન-વચન અને કાયાપૂર્વક કરણ-કરાવણ તથા અનુભવનથી પણ સ્વર્ધા દૂર છે, ચારે પ્રકારના ક્ષાયોથી તથા પાચે ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષયોથી વિમુક્ત છે જે માનસિક અશુભ અધ્યવસાયાત્મક પ્રવૃત્તિથી દગાય તે મતદંડ, વચનની માયામૃષાવાદાત્મક પ્રવૃત્તિથી દગાય તે વચનદંડ અને દ્વિસાત્મક પ્રવૃત્તિથી દગાય તે શરીરદંડ આ પ્રમાણેના ત્રણે દંડથી જે સ્વર્ધા વિરક્ત છે તે જૈન મુનિ છે, શ્રમણ છે, સયત છે આવા મુનિઓ મનથી પવિત્ર હોવાના કારણે તેમને નદી, તળાવ કે નળ નીચે બેઝીને સ્નાન કરવાનું નથી, મોડું કે હાથપગ ધોવાના નથી ફળફૂલ કે બીજા એકેય વનસ્પતિનો સ્પર્શ પણ કરવાનો નથી સંપૂર્ણ શિક્ષાવૃત્તિથી નિર્વાહ કરનારા હોવાથી શ્વા-ચોકા-રસોઈ કે સોજન પાણીને પોતાના હાથે કરવાનું કંઈ પણ પ્રયોજન નથી શિક્ષા માગતા પણ કંઈનેય જોરમૂત ન બનવું તે જ તેમનો મુદ્દાલેખ છે, ચાહે માવડી હોય, બહેન હોય કે ગૃહસ્થાશ્રમની ભૂતપૂર્વની ગૃહિણી (સત્રી) હોય તેનો સ્પર્શ પણ જૈન મુનિને ત્યાગ્ય છે, આત્મધ્યાની હોવાથી પ જો તથા પ્રકાશનો ઉપયોગ પણ કરતા નથી

આવી પરિસ્થિતિમા પણ ભૂતપૂર્વનાં અનેક ભવોના પ્રારબ્ધ કર્મો તેમના આત્મપ્રદેશોમા રહેલા હોવાથી જ્યારે જ્યારે કર્મોનો ઉદય, આવતો હોય ત્યારે આત્મશુદ્ધિ જે

પ્રમાણમાં બેઠાંએ તે થતી નથી, માટે જ સયમ અવરધા મુખ
 દોષા છતાં પણ તેના પાવનમાં બિનના દોષાના કાગલે તેમ
 બેઠો પડે છે આ પ્રસ્તુત ઉગ્રો કેવળ મયતોની વિચાર
 માટે જ છે આનાથી પહેલાના ઉદ્દેશમાં જેમ પુત્રાકાંક્ષિ મુનિ
 યોની ૩૬ પ્રકારે નિચારણા કરી છે તેમ સામાયિકાદિ ૪
 પ્રકારના સયમમાં રહેનારા મયમધારીઓની પણ ૩૬ પ્રા
 વિચારણા કરીશું તે નીચે મુજબ

(૧) પ્રજ્ઞાપનાદ્વાર - હે પ્રભો ! સયમની આરાધના કર
 નારા સયતો કેવળા પ્રકારે છે ? જવાબમાં ભગવતે કુરમ્મ
 કે હે ગૌતમ ! [૧] સામાયિક સયત, [૨] છેદોપમ્માપના
 સયત, [૩] પરિહાર વિશુદ્ધ સયત, [૪] સૂક્ષ્મમ પરાય સય
 [૫] યથાખ્યાત સયત રૂપે મયતો, સયમધારીઓ મુનિ
 સમિતિ શુષ્પિત ધર્મના પાવકોના પાત્ર ભેદ આરાધના વિદ્ય
 કારણે કહ્યા છે હવે કમથ તેમનો અર્થ અને લેવાનું લે
 વાય છે સૌથી પ્રથમ સયતોનો ભાવાર્થ જાણી લઈએ

સામાયિક સયત

સામાયિકની આરાધના કરનારા મુનિને સામાયિક ક
 જાણવા, યદ્યપિ અલ્પમતધારી આવકના બાર મતોમાં નવમું
 સામાયિકનું છે તે અહિં લેવાનું નથી પરંતુ સર્વવિરતિ
 સામાયિક ચારિત્ર જે મુનિઓનું ખાસ આદરણીય
 ભવજીવનું છે તે લેવાનું છે

આત્માનો ધર્મ કયો ?

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં 'વત્યુ સહાવો ધર્મો' એ
 વસ્તુના સ્વભાવને જ ધર્મ કહ્યો છે, તો આત્માનો ધર્મ

જવાબમાં જલ્પવાનું કે જેની સેવના કરતા એટલે કે જે ક્રિયાઓ કરતા આત્માની સ્વાભાવિકતામાં વક્રતા, હુઆઈ, માયામૃષા, માદિના આદિ દુર્ગુણો (દુસ્ત્યાન્ય દૂષણો)નો પ્રવેશ થવા ન થાય તે જ આત્માનો ધર્મ હોઈ શકે છે અને તે સમતા, સમ, શમ, તિતિશ્ચા આદિ જ આત્માના ધર્મને અનુકૂળ તત્ત્વો કે તેમકે તેમની આરાધના (સેવના) માટે આત્માને ઇંપલ્સ પ્રયત્ન કરવાનો રહેતો નથી, તથા તેની પાછળ આત્માને ક્રાંતિ, દુઃખ, શોક, સતાપ, આધિ, વ્યાધિ કે ઉપાધિ આદિ મોહરાગના સૈનિકોનો સતિમાત્ર ભય રહેતો નથી, જ્યારે હૈમા જૂઠું ચૌધકર્મ, મૈથુન અને પરિશ્રમ જે આત્માના ધર્મો છે જ નહીં ત્યારે જ તો તે પાપોના સેવન માટે પ્રયત્ન, પરિશ્રમ, બચૂદ રચના, કૂરતા, નિદ્રાવતા અને કષાય, કલેશ આદિ શારીરિક, વાચિક કે માનસિક વ્યાપાર કરવા જ પડે છે અને છેવટે આત્માનું અધ પતન કરાવીને ચોરાશીના ચક્રમાં ફેંકવાવાળા દેરામાં પટકી પાડે છે આ કારણે હિંમાની જૂઠંની, દુરાચારની કે પરિશ્રમની પ્રવૃત્તિઓ આત્માનો ધર્મ હોઈ શકે નથી, જ્યારે સમતાની આરાધનામાં આત્મા જિલ્લકુલ સ્વસ્થ જ રહે છે અને ઉચ્ચ ગતિનો માલિક બને છે

આ કારણથી ‘સમ’ એ આત્માનો ધર્મ છે, તેનો ‘આય’ એટલે લાભ કરાવે અથવા પ્રયત્ન વિશેષ વડે આત્મા સમતા પ્રાપ્ત બને તે ‘સમાય’ અને વ્યાયિક ‘ઈકલુ’ પ્રત્યય લગાડવાથી સામાયિક કહેવાય છે અનાદિકાળથી કે અનાદિકાળના સંસારમાં જીવાત્માને પોતાના ભૌતિક ધર્મ ‘સમતા’ની સેવના કરવી હતી પરંતુ મોહમાયાના જબરદસ્ત કુસસ્કારોના કારણે સમતાની વિરુદ્ધ ‘તામસ’ની ઉપાસનામાં અનેકાનેક અનુધ્યાનનારો બરબાદ કર્યા છે તેમજ GOD અર્થાત્ પરમાત્માને

પ્રમાણમાં જોઈએ તે થતી નથી, માટે જ સયમ અવસ્થા મુજબ
હોવા છતાં પણ તેના પાવનમાં બિનના હોવાના કારણે તેમ
સેદો પડે છે આ પ્રસ્તુત ઉદ્દેશો કેવળ સયમોની વિચાર
માટે જ છે આનાથી પહેલાના ઉદ્દેશમાં જેમ પુનાકારિ મુનિ
ઓની ૩૬ પ્રકારે વિચારણા કરી છે તેમ સામાયિક ૨૪
પ્રકારના સયમમાં રહેનારા સયમધારીઓની પણ ૩૬ પ્રકાર
વિચારણા કરીશું તે નીચે મુજબ

(૧) પ્રજ્ઞાપનાદ્વાર - હે પ્રભો ! સયમની આરાધના જ
નારા સયમો કેટલા પ્રકારે છે ? જવાબમાં ભગવતે કૃષ્ણમુ
કે હે ગૌતમ ! [૧] સામાયિક સયત, [૨] ઉદોપચાર
સયત, [૩] પરિક્ષાર વિશુદ્ધ સયત, [૪] સૂક્ષ્મસ પરાય સય
[૫] યથાખ્યાત સયમ રૂપે સયતો, સયમધારીઓ મુનિ
સમિતિ શુષ્પિત ધર્મના પાવકોના પાચ લેક આરાધના વિચાર
કારણે કહ્યા છે હવે ક્રમશઃ તેમનો અર્થ અને લેવાનું તે
પાચ છે સૌથી પ્રથમ સયતોનો ભાવાર્થ નાળી લઈએ.

સામાયિક સયત

સામાયિકની આરાધના કરનારા મુનિને સામાયિક ક્રમ
જાણવા, યદ્યપિ અણુમતધારી આવકના બાર મતોમાં નવમું
સામાયિકનું છે તે અહિં લેવાનું નથી પરંતુ સર્વવિરતિ
સામાયિક ચારિત્ર જે મુનિઓનું ખાસ આદરણીય
ભવજીવનું છે તે લેવાનું છે

આત્માનો ધર્મ કયો ?

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં 'વત્સુ સહાયો ધર્મો' એ
વત્સુના સ્વભાવને જ ધર્મ કહ્યો છે, તે આત્માનો ધર્મ

અરિત્ર હીધા પછી જેમને છેદોપસ્થાપનીય લેવાની આવશ્યકતા
થી ન થાયતથિક ૩ જે વચલા બાવીશ તીર્થ કરેના શાસ
મા હોય છે

છેદોપસ્થાપનીય ચાગ્રિત્ર •

સાતિચાર અને નિરતિચાર રૂપે જે ભેદે બળવા

છેલા અને પહેલા તીર્થ કરના મુનિઓનો મયમ સાતિ
ર દોવાથી કાચી હીમા દરમ્યાન લાગેલા અતિચારની શુદ્ધિ
હીને પાત્ર મહાત્મન સ્વીકાર કરવા માટે છેદોપસ્થાપનીય એવે
હીમા લેવામા આવે છે બ્યારે બાવીશ તીર્થ કરેના
નિઓનો સયમ નિરતિચાર હોય છે અથવા પાત્રનાથ
રમાતમાના મુનિઓને નિરતિચાર હોવાના કારણે મહાપીર
મયમમા આવના ઠેવળ પાત્ર મહાત્મન ઉચ્ચારવાના હોય ૩

વડી હીક્ષા હીધા પછી પણ થકિ મૂળવતો અતિચરિત
ને અને ખાલ આવે તો તે પુરુષશાની સાધક પોતાના હીક્ષા
યથિનો છે કરાવીને શુક્ર પાત્રે મનોની આવેચના કરી
પૂજ થાય ૩

નરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર

નિરિશમાનક અને નિવિષ્ટકાથિક રૂપે જે ભેદ છે

જે મુનિ પાત્ર મહાત્મન રૂપ તથા ઉત્તમોત્તમ ધમ ને
ન, વચન તથા કાચાથી પાળતો અમુક પ્રકારનો તપ વિશેષ
રે તે આ સયત છે, તેનો વિધિ નીચે પ્રમાણે બાલુવો -

આગધવા દના તેના કરના તેનાથી વિરુદ્ધ 'DOG' જે
પાશવિક જીવન જીવીને જીવનધનનું મર્યાદા દેવાનું
છે અનાદિ કાળના મ મારમા માનવ અવતાર અનતીવાર
કર્યો છે, પણ તે બધાય અવતારોમા "હીવો લઈ કુરે"
ધિકાર છે મુજને ખરે" આ ન્યાયે જોવાર ગયા છે

આ ચાતુ ભવમા તેમ ન થાય તે માટે પ્રગટ પુણ્ય
વડે મદ્યુદ્ધિ અને મદિનેકનો માલિક જનેલો તે જીવ
પોતાના જીવનમા મદ્યુદ્ધિઓની ઉપામના કરશે હજાર
છોડીને પણ તેમના વ્યાખ્યાનો માબજશે ઘરમા પણ
વાચનથી આચાર-વિચાર અને ઉચ્ચાર શુદ્ધ થાય
પુસ્તકોનું વાચન કરશે અને તે દ્વારા થયેલા જ્ઞાન વડે
કરાવવા અને અનુમોદના રૂપે પાપમાર્ગોને છોડી દે છે જ
આનું જ નામ સામાયિકમન છે જે ઉત્કૃષ્ટતમ ધર્મ છે,
અનત ભવોની માયાથી છુટકારો મેળવવાને માટે જે માર્ગ
તેમાથી એક માર્ગ છે નવા પાપોના દ્વાર બંધ કરવા
જૂના પાપોને તપશ્ચર્યાથી ધોઈ નાખવા કપા પર મેકલ
વાર લાગતી નથી પણ તેને ધોવામા વાર લાગે છે અને
અમ પણ ઠીક ઠીક લેવો પડે છે, તેવી રીતે હિંસા-
ચોરી-બદમાશીનું સેવન કરતા વાર લાગતી નથી પણ
સંસ્કારોને નેસ્તનાશૂદ કરવા માટે આત્મિક જીવનમા
પુરુષાર્થ કરવો પડે છે આમાથી એક પુરુષાર્થ તે છે જે
પાપોના દ્વાર એક સાથે અથવા થોડા વર્ષોની સાધના કરી
બંધ કરે છે, જે સામયિક સંયત કહેવાય છે, જેના લેણા

(૧) ઈત્વરિક (થોડા મમય માટે) (૨) યાવત્કાલિ (જ
પણ ત) ચારિત્ર શ્રેષ્ઠ કર્યા પછી ભવિષ્યમા જેમને
પર્યાપનીય શ્રેષ્ઠ કરવાનું છે તે ઈત્વરિક સંયત છે અને સાચું

ચરિત્ર લીધા પછી જેમને છેદોપસ્થાપનીય લેવાની આવશ્યકતા થી તે યાવતકયિક છે જે વચ્ચે બાવીશ તીર્થ કરેના શાસ મા હોય છે

છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર

સાતિચાર અને નિરતિચાર રૂપે બે લેદે જાણવા

છેદવા અને પહેલા તીર્થ કરના મુનિઓનો સયમ સાતિ ચાર હોવાથી કાચી દીક્ષા દરમ્યાન લાગેલા અતિચારોની શુદ્ધિ માટે પાંચ મહાવ્રત સ્વીકાર કરવા માટે છેદોપસ્થાપનીય એટલે દીક્ષા લેવામા આવે છે જ્યારે બાવીશ તીર્થ કરેના નિઓનો સયમ નિરતિચાર હોય છે અથવા પાંચનાથ રમારમાના મુનિઓને નિરતિચાર હોવાના કારણે મહાવીર ધર્મમા આવતા કેવળ પાંચ મહાવ્રત ઉચ્ચારવાના હોય છે

વડી દીક્ષા લીધા પછી પણ મદિ મૂળવ્રતો અતિચરિત્ર માં અને જ્યાં આવે તો તે પુણ્યશાળી સાધક પોતાના દીક્ષા યોગિનો છે કરાવીને શુભ પાસે મનોની આવેશના કરી શુદ્ધ થાય ॥

નિરહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર

નિર્વિશમાનક અને નિર્વિષકાયિક રૂપે બે લેદ છે

જે મુનિ પાંચ મહાવ્રત રૂપ તથા ઉત્તમોત્તમ ધર્મ ને જાન, વચન તથા કાચાથી પાળતો અમુક પ્રકારનો તપ વિશેષ કરે તે આ સયત છે, તેનો વિધિ નીચે પ્રમાણે જાણવો -

યથાખ્યાતને સયને ઉપગમ અવસ્થામાં મરણની જો
શાએ જથ્થાથી એક સમય જાણવો

(૩૦) અન્તરદાર -(૩૧-૩૫) સામાયિક મધ્ય
અતર સળધી પુવાકની જેમ જાણવો

સમુદ્ધાત કથાય કુશીલવત્, એતદાર પૂર્વત્, ૧૫૪૦
દારને અવગાહના પ્રમાણે, યથાખ્યાતને ઔપશમિક કે દ્વાર
ભાવ શેષને કેવળ દ્વાયોપશમિક ભાવ જાણવો પરિણામ
મૂળસૂત્રથી જાણવું

(૩૬) અ પ મહુત્વ -સૂક્ષ્મ સપરાય મયતો કૌ
થોડા છે કેમકે તેમનો સમય થોડો છે પગિહાર વિગ્રહી
સખ્યાત ગુણ છે યથાખ્યાત સયનો તેમનાથી પણ સખ્યા
ગુણ જાણવા છેદોપસ્થાપનીય તેનાથી સખ્યાતગુણને
સામાયિકો તેનાથી સખ્યાતગુણ જાણવા

સયતોની પ્રતિસેવનાદિ

(૧) સયમધારીઓની પ્રતિસેવના

(૨) આલોચના દોષો

(૩) દોષોની આલોચના

(૪) આલોચના આપવા લાયક ગુરુ

(૫) સમાચારી

(૬) પ્રાયશ્ચિત

(૭) તપ

૨૫મુ ઉદેશક-૭

આ પ્રમાણે પ્રસ્તુત શતકના માતમા ઉદેશમા ઉપરના ત વિષયો માટેની વિશેષ માનિતી આપવામા આવી છે

છઠ્ઠા ઉદેશમા પુવાકાદિ મુનિઓને વર્ણવ્યા પછી અને માતમા ઉદેશમા સામાયિકાદિ ભેદે તેમજ વિસ્તૃત વર્ણન કર્યા પછી હવે જલ્પવાનુ રહે છે કે મુનિ વેષને સ્વીકાર્યા પછી તેઓ " મોક્ષગમન કરી શકશે ?

જવાબમા મનાઈ ફરમાવવામા આવી છે અને કહેવામા આવ્યું છે કે મુનિધર્મને આત્મા માથે મળધ હોવાથી જ્યાં મુધી દ્રવ્ય વેષમા કરાતા અનુકાનો આત્માની શુદ્ધિના ખ્યાવાતો વનાના હોય છે ત્યાં મુધી નવા પાપોના દ્વાર બધ થતા નથી અને જૂના પાપો ખ ખેરાતા નથી વ્યવહારનયમા ખૂબ જ નિસ્તાન અને કઠામહી રહ્યા અને નિર્લેપનયની જલ્પમરી કે નિર્ભરાધના તરફ આખ મિયામણા કે સવ થા ઉભીન રહ્યા મરણ સ્વરૂપે આત્માની પરિણતિમા મુદ્દલ ફરક પડ્યો નથી અને ત્યાં મુધી આત્માના અનાદિબળના હિંસક સ્વભાવમા, જૂની માહતોમા, પાપ વેષાઓમા ફેરફાર કરવામા ન આવે ત્યાં મુધી જુલુકાણાઓ ભાગ્યમા રહેતા નથી આ કારણે જ સમયમધ્યાનો પ્રેક્ષે સમયધારીના અધ્યવસાયો અસ ખ્યાના કહેલા હોવાથી તર્થક સમયે શુદ્ધ અને શુભ પરિણામો આવતા હોય છે, જુલુકા ટપી શકતા નથી ટકાવ્યે છતે સ્થિર પણ રહેતા નથી આ પ્રમાણે આત્મિક સ્થાનથી પતન પામતો મુનિ દ્રવ્યવેષમા હોવા છતાં પણ પોતાની જૂની માહતોમા, પાપ વેષાઓમા ફેરફાર કરવામા ન આવે ત્યાં મુધી જુલુકાણાઓમા આગળ ધનો નથી, તેવી પરિસ્થિતિમા દ્રવ્યવેષ શી રીતે કસ્યાણુ રાવનાર જની શકશે ? આટલી જૂમિકા ખામ્યા પછી હવે માપણે મૂળ સૂત્રાનુસારે તથા ટીકાનુમારે પ્રતિનેવના અર્થાત્ ૧૫મની વિરાધના કઈ રીતે થાય છે તે જોઈ લઈએ

પ્રતિસેવનાના પ્રકારો કેટલા કહ્યા છે ?

હે પ્રભો ! મહુષ્ય કરેલા મયમની વિરાધના (પ્રતિ) કેટલા પ્રકારે કહેવામાં આવી છે ?

જવાબમાં ભગવતે તેના દશ ભેદો કહ્યા છે તે આ પ્રમાણ

(૧) દર્પ પ્રતિસેવા, (૨) પ્રમાદ પ્રતિસેવા, (૩) અપ્રતિસેવા, (૪) આતુર પ્રતિસેવા, (૫) આપત્તપ્રતિસેવા, (૬) સદીર્ઘતા પ્રતિસેવા, (૭) આકસ્મિક પ્રતિસેવા, (૮) પ્રતિસેવા અને (૯) ક્રોધ પ્રતિસેવા, (૧૦) વિમર્શ પ્રતિસેવા ઉપર પ્રમાણેની દશ પ્રતિસેવાને જરા વિસ્તારથી જાણી દે

(૧) દર્પ પ્રતિસેવા - દર્પ એટલે અભિમાન, મરંદ માન, અધિકાર આદિના કારણે મયમની વિરાધના થવા આત્મા માથે અનાદિ કાળથી મળધિત દર્પ આ પ્રતિસેવા છે, અને મયમ ગુણ છે જે જન્મે પરસ્પર હાડવૈરી હોય દર્પનો ઉપામક મયમને આરાધી શકે નથી અને મયમ જાણી જીવને અભિમાન કે અધિકાર હોતો નથી કદાચ મયમ માન ઉદિત થાય તો મધ્યગ્ધાનથી તેને પરાસ્ત કરી દે આને છે અન્યથા અનાદિ કાળનો સુધારી દર્પ જેને દર્પ કહેવાયે આડે જાણનો નામ કદા છે તેને સ્વાધીન ૧૦ જાતનાઓએ જ ૨ પગ આપી છે

દર્પની વ્યાખ્યાઓ

મનસ્વનામાનસનામ્યા ભવ (ઉત્તર-૪૨૮)

અન્ય મનના સ્વ મિથ્યેના માનને અતિ ૧૨૧

નવના મનમાં અહુકાર-ગર્વનો જ મ થાય છે, જેનાથી
 આન્તરમન વારંવાર ગણગણતું હોય છે કે 'મેં બીજાને
 આ હતાવી દીધા? તેમને ઉખેડી ફેંકવાની તાકાત મારા
 પાસે બીજા કોની? બે પાસે વડેમાં વીસ લાખ રૂપિયાની
 યા ભેગી કરનાર છે કોઈ મારા જેવો? મારૂં રૂપ, વિજ્ઞાન,
 ય, ઓજા, યશજ એવા છે કે બલભટ્ટાને પણ પાછી પીના
 ની દે છે ઇચ્છાદિ અસખ્ય-પ્રમગોમાં ફળતો ફાળનો
 અભિમાની સુધમને શી રીતે આરાધી શકવાનો હતો ?

હૃદયતા સૌમાન્યાદિભિમાન ભવત્તજનોડટ્ટવનામ (પ્રમ ૧૬)

પૂર્વભવમાં આરાધન કરેતુ શુભ શરીર નામ કર્મ, વર્ણ
 નામ કર્મ, શુભ અગોપાગ નામ કર્મ તથા વીર્યાતમય
 મના હયોપશમથી ઉત્પન્ન થયેલી રક્તિના કારણે મેળવેતુ
 'દમાતુ રંગીતુ શરીર, અમુદર્શનના કારણે મેળવેલી
 'પાખેની સુદરતા આદિના કારણે ઉત્પન્ન થયેલા માનથી
 પિતાના શરીરને પ પાળવામાં, તેને સુદર બનાવવામાં, ઇન્દ્રિયોને
 પુષ્ટ કરવામાં, ઉજળા વસ્ત્રોથી શરીરને શણગારવામાં પોતાનું
 'અહુકાર' કામ કરી રહ્યો છે

લાભાતરાય, લોભાતરાય અને ઉપલોભાતરાય કર્મના
 હયોપશમથી નાપ્ત થયેલા સૌમાન્યાદિમાં અભિમાન પ્રત્યક્ષ
 લાઇ રહ્યું છે

અપ્રદા(મૈયુન)ના જે ભેદો કહ્યા છે તેમના આઠમાં
 દમાં અભિમાનને પણ ગણાવ્યું છે, કેમકે મૈયુનના કુસરકા
 ને વધિ મર્યાદામાં લેવામાં ન આવે તો તેના કારણે પોતાની
 યુનશક્તિ પર માનવને અભિમાન બન્યું રહે છે માટે જ

અભિમાન મૈથુનનો જનક છે, કેમકે અભિમાની માન
મૈથુનના સસ્કારો ઉદ્ધારિત થવામા વાર લાગતી નથી એ
મૈથુનમા મસ્ત બનેવાને અભિમાની બનવામા કેમકે
માટે જ મૈથુન કર્મના સસ્કારો નેસ્તનાબૂદ થઈ શકે
આ વળે કારણે પોષાયેનું અભિમાન સયમની વિજ
કરાત્યા વિના રહેતું નથી

નિવિગ્ના મા કારણમત્તરેણ પ્રતિસવા ત્રિયતે સા (ભગવદ્ ગીતા ૨. ૨૧)

શરીર માત્ર હોય જ્ઞાનમણ માત્ર હોય, તમ છતાં જ
આ તરિક જીવનની અમુક ખરાબીઓને લઈને અથવા છતાં
પોષાયેની નબળી કરીઓના કારણે વિરાધનાનું કારણ નહીં
ના પણ તેવા માધકની ગતિ વિરાધના તરફ જ હોય છે

(૩) પ્રમાણ પ્રતિગેના - જોનાથી આ મ
જન્મ થકે તે પ્રમાણ છે, જે આ માને કદર ધેરી છે પ્રમાણ
નિરમખાગી પ્રતિનામદ અને મ યનિષ્ઠો પણ પોતાના
નિરમ-પ્રતિજ્ઞા અને મ યને છોડે છે તેમા પ્રમાણ ૧૩૫૩
જ થમ કાર ૧ આ કારણે જ દેવાધિપતિ ભગવાન મ
સ્વામીએ જીનમને કહ્યું કે, 'હે જીનમ! એક સમયે
પણ પ્રમાણ બંધી નહીં'

શરામપાન, અગીજ ગાળે ભામ ઉપરાત વધારે
જ કંઈ ક વાથી નહીં આવે છે જે નમદ છે

૪૪૪ કોરેના રૂઝ વિવરાની અર્થાત્ મળ જ
આમા વિવરી કહેવાય છે કણોને વચ ધરેજ
સામ ગુરુદેવ ત્રિજા હોય તેના
દેવ કે જ નહીં અર્થાત્ દોર તેના પર કંઈ

મની જ્ઞાનસાધનામા, તપસ્યામા અહંકારવશ કષ્ટ પોતાને વાથો બતાવ્યા વિના રહી શકતો નથી જે પ્રમાદ છે

જેનાથી આત્માની ઘણી શક્તિઓ પ્રભાવહીન બને છે । નિદ્રાને પણ પ્રમાદ કહ્યો છે એટલે કે તેના કાણે આત્મા રહી વાતોથી, ધ્યાનથી, સ્વાધ્યાયથી કે ગુરુદેવ દ્વારા દેવાતી વાચ્યથી પણ વચિત રહેવા પામે છે આહાર કરવાથી કે આહાર વિહાર અને નિહારની મર્યાદાનીત અવસ્થાથી દર્શનાવરણીય કર્મના કારણે નિદ્રા આવે છે અને વધારે પડતો આહાર કરવાથી કે આહાર-વિહાર અને નિહારની મર્યાદાનીત અવસ્થાથી દર્શનાવરણીય કર્મની ઉદીરણા થાય છે જેના કારણે સામાન્ય નિદ્રા પણ વધતા વધતા નિદ્રા નિદ્રા, પ્રચલા, પ્રચલા પ્રચલામા ફેરવાઈ જતા આત્માની હાડવૈરણ બને છે જે પ્રમાદ છે

વિકથા એટલે પોતાના આત્માની ચર્ચા વિચારણા કર્યા વિના પરબ્રહ્મની વિભાવદશાની કે પરધર્મની ચર્ચામા આત્મા ભયારે મસ્ત બને છે ત્યારે રાજકથા (રાજનૈતિક ચર્ચા), દેશ કથા, જૂઠા જૂઠા લોજન પાણીની કથા કે જૂઠા જૂઠા દેશની, રંગની કે યુવાનવયની સ્ત્રીઓની કથા સિવાય બીજી બધી વાતો તેના માટે ગૌણ બને છે

ઉપર્યુખ્ત પાંચે પ્રમાદના કારણે આત્મા પોતાના સ્વધર્મની વિરાધના કર્યા વિના રહી શકતો નથી

(૩) અનાભોગ પ્રતિસેવના -એટલે કે આત્મામા સ્થાન જમાવીને બેઠેલા કુચસ્ખરો તથા મદુ સાહિત્ય ચિત્ર કથા કે કાવ્યોથી વધારેલા જ્ઞાનને જ અજ્ઞાન કહેવામા આન્યુ છે અજ્ઞાન એટલે “કુત્સિત દુરાચારપૂર્ણ મોહમાયાવષટ્કમ્ જ્ઞાનમજ્ઞાનમ્” સ્વભાવમાથી પરભાવમા, સ્વધર્મમાથી પરધર્મમા

અને કવચાભાગી વિજીતી દશામા વર્ષ જનાડે રૂં
અનાન જ હ મચ્છરજ્ઞાનમા યદિ અનન શક્તિ છે તા
જ્ઞાનમા પગ અનન શક્તિ રહે તે જ છે પોતાના પૂર્વ
ઉત્તરિન જ્ઞાનાવસ્થા કર્મનો ઉદય જ્યાં તેમણે રૂં
ત્યાં આત્મામા અજ્ઞાન-વિષરીત જ્ઞાન-મિથ્યા નાન અને કદ
નાનની દ્વાજરી નકારી શકાતી નથી તેમા પણ યુવક
મદમાતી અવસ્થા, વિવેચનોગા પી નાગમા, કપાયોની અનુરૂપિ
શરીરની માયા આદિ મોહમંત્રો મનુષ્યમ જેમ જેમ રૂં
જાય છે તેમ તેમ નાનાવસ્થા કર્મ પી ઉત્તરજ્ઞાન થતા તે કર્મ
ઉચ્ચ તીવ્રતમ થઈ જાય છે કુળસ્વરૂપે ૨૦-૨૦ માથાએ
ગોખવાની તાકાત થતાવનારો પાંચ એકેય માથા નથી
શકતો નથી તથા દ્વયોપદ્યમના મારણે ગોખેલી માથા
પણ દિવમે દિવને બૂવતો જાય છે તેથી અનામોગ
અજ્ઞાનવશે પડેલો ઉપયોગ વિનાનો આત્મા સયમની વિ
કરનારો બનવા પામે છે

(૪) આતુર પ્રતિભેદ - એટલે કે જ્ઞાન-બીમાર
અશક્ત અવસ્થાના પરિણામે સયમની જે વિરાધના થાય
આતુ પ્રતિભેદ કહેવાય છે પૂર્વજન્મમા સયમ મત-નિષ્ઠ
મેન્દાખ્યાન (પચ્ચક્ષુણ્ણ) આદિની કહેલી વિરાધનાના
વિપાક ન કહેલું અસાત્તારેહનીય કર્મ જ્યારે ઉપમા અવકે
ત્યારે માનવ (સાધક) બીમાર-અશક્ત તથા જ્ઞાન બન કે
તેમા વગી જ્ઞાન સજ્ઞા મજ્જુન ન હોય તો મોહનીય કર્મ
તોફાનેને લઈ આકારાદિ સજ્ઞા મર્યાદાથી બહાર થતા આતુર
રહીતકરણી આદિનો વિવેકદીપક ખુઝાઈ જવાના કે જાણે
જવાના કારણે અસાત્તારેહનીય કર્મની ઉદીરણ થતા
કર્મનો ઉચ્ચ પણ તીવ્રતમ બને છે કુળસ્વરૂપે માણસ કે

યે શરીરથી અશક્ત, બીજા સમયે માનસિક બિમારી, ત્રીજા
યે બાધિ અને ચોથા સમયે ઉપાધિઓના કારણે તે સાધકનું
ચરત્ર સર્વથા મડદાવ બને છે અને સયમની વિરાધના
આગળ તે આગળ વધતો જાય છે માટે આતુર માણસ
સમનો વિરાધક છે

(૫) આપત્તપ્રતિસેવા -આપત્તિશસ્ત્ર મુનિ પણ સયમનો
રાધક બને છે, તેના નીચે મુજબ ચાર પ્રકાર છે

દ્રવ્યાપત્તિ-મુનિને કશુંયે તેવો પ્રાપ્ત્યુક જાહારવાણી ન મળે
ત્યારે તેનું મન અલગિત થયા વિના રહેતું નથી અને
અવાયમાન સ્થિતિને સયમ માથે દોસ્તી હોતી નથી

મેત્રાપત્તિ-વનવગડામાં અટવાઈ જવાના કે રસ્તો ભૂરી
જવાના કારણે અલગિતતા થાય તે મેત્રાપત્તિ કહેવાય છે

કાળાપત્તિ-દુઃકાળાદિના સમયે જે આપત્તિ વેડવી પડે તે

ભાવાપત્તિ-આધિ-બાધિ અને ઉપાધિઓનો મક્કડા
ફાટ્યો હોય તે ભાવાપત્તિ કહેવાય છે

(૬) સંકીર્ણતા પ્રતિસેવા -સ્વપક્ષ કે પરપક્ષના મુનિ
નું કોઈકે દૂકા સ્થાનમાં જ્યારે ભોગા થવાનું થાય છે ત્યારે
જામણને લઈ માનસિક જીવન આત્મધ્યાનમય બને છે,
સયમ વિરાધના છે

(૭) આકસ્મિક પ્રતિસેવા -ઈચ્છા નથી હજી અકસ્માત
માં થઈ જાય છે જેમકે અત્યારે ગુરુજી દેખના નથી માટે
જે પોતાના પત્ર લાખા કર્યા અને પછીથી ગુરુજી જોવામાં
આ તો પત્ર પોતાના પત્રને ઝડપિય કરી શક્યો નથી તે
કસ્મિક પ્રતિસેવા છે

(૮) વાય પ્રતિગેવના હિમા વગેરે મેવાઈ મંત્ર
શિષ્ય ભયમસ્ત બન્યો આ અવસ્થા જ સંયમની વિવેક

(૯) ક્રોધ પ્રતિગેવના - એક ધ્યાનમાં જેમ જે
વાર રહી શકતી નથી તેમ મયમ અને ક્રોધ પણ એકત્ર
શકતા નથી

(૧૦) વિમર્શ પ્રતિગેવના - ગિધ્યની રીતમાં
જતા ગુરુદાસ જે વિરાધના ધાય તે વિમર્શ પ્રતિગેવ કહેવ
આલોચના મમયે સેવાના દસ દોષો

મમયજ્ઞાનથી પરિપુષ્ટ નહિ થયે ના અધ્યવસાયોમાં
નિમિત્તો પણ ફેરફાર કરી શકવાને માટે સમય અને છે
જ ગવાયુ છે કે “યોગ્ય સામગ્રી અભાવથી હીનમાન પા
અધ અધ પૂરવ યોગથી એકલો મનનો કામ” ત્યારે
એક સમયના શુદ્ધ અધ્યવસાયો પણ બીજી ક્ષણે હીન-
અને હીનતમ બનવા પામે છે અને અત્યારના હીનમાં
પણ સારા નિમિત્તો મળતા શુદ્ધ શુદ્ધતર અને
બનવામાં વાર લાગતી નથી જ્યારે અધ્યવસાયો અશુદ્ધ
છે ત્યારે શુબાનુષાનોમાં કે શુદ્ધાનુષાનોમાં આત્માની વિવેક
લક્ષ્યને સિદ્ધ કરાવવા માટે લાયક રહેતી નથી આવી
અતિચારોની આલોચના કરતી શુદ્ધતમ ક્રિયા છે પણ
સમયે સ્વાધ્યાયજન્ય કમજોર હોવાના કારણે આલોચના
સમયે જ આત્માની પરિણતિ પણ કમજોર થવા પામે છે
એટલે કે આલોચના કરવી જ જોઈએ તેવી જ્ઞાનસંજ્ઞા સાતક
મારી હોવા છતાં પણ સમ્યક્ચારિની આરાધના કમજોર
હોવાથી આલોચનાના સમયે મનજીવાઈ હરામખોરી નહ
વિના રહી શકે તેમ નથી ત્યારે આત્માની શુદ્ધિ માટે કલે

આવેચના પણ કમજોર હોવાથી વધ્ય રહે છે બગવની સૂત્ર
આવેચનાના દમ દોષો નીચે પ્રમાણે બતાવે છે

(૧) અકપ્ય દોષ - ગુરુદેવની નેવા તેની રીતે જ જોઈ
તથેવા ગુરુજી મને થોડું પ્રાયશ્ચિત આપ્યો તે અકપ્ય
આવેચનાનો દોષ છે

(૨) અનુમાન દોષ - મારા અપરાધો ઘણા હોઈ શકે
તે બધાય જો ગુરુજીને કહેવામાં આવે તો પ્રાયશ્ચિત વધારે
પછે તેમ સમજીને થોડા અપરાધો જ જાહેર કરે જેથી
શ્ચિત થોડું મળશે, તેવી રીતનું અનુમાન સમજીને પોતા
ના જ અપરાધોની આવેચના કરી લે છે અને ગુરુજી
થોડું પ્રાયશ્ચિત મેળવીને ગુરુજીને શાંત પણ કરી લે છે

(૩) કદ દોષ - જે અપરાધોને ગુરુજીએ જોઈ લીધા હોય
જ આવેચના કરી પ્રાયશ્ચિત સ્વીકારે બાકીના જે દોષો
ને આવમા નથી તેનું પ્રકાશન થોડા દાખા બયથી
નો નથી

(૪) બાદર દોષ - થોડા અનિચારો લામ્યા દોષ અને
પ્રાયશ્ચિત થોડું આવે તેની જ આવેચના કરે થોડા
જ રાજે

(૫) સુશ્મ દોષ - નાની નાની વાનો, અનિચારો, ભૂલો
વારે ગુરુને કરે, જેથી ગુરુના મનમાં તેમ ઘાવ કે શિષ્ય
રે પોતાની નાની વાનો પણ કરે છે ત્યારે થોડી ભૂલોને
માટે છુપાવે તેમ સમજીને ગુરુને અધારામાં રાખીને
પોતાની આવેચના કરે અને પ્રાયશ્ચિત સ્વીકારી શાંત થાય

(૬) ગુપ્ત દોષ - આવેચના દેવી છે પણ જાતે બેડેડે

કોઈ મ બળી ન જાય તેવી રીતે ગુરુની પાસે શરમથી પો
ધીમુ જોને અને પ્રાયશ્ચિત્ત સ્વીકારે છે

(૭) મોગ શબ્દો - મો મામળો તે પ્રમાણે પે
અનિચારો કહે અને પ્રાયશ્ચિત્ત સ્વીકાર કરે

(૮) બ જન - આ તરીકે વાચ્ય જનના શિષ્યો મો
અનિચારની આલોચના જૂઠા જૂઠા આચાર્ય પાસે કરે છે

(૯) અમન - હડ દેવા જેટલી સાવકાન ન ધરાવતા
તમની પાસે અનિચારોની આલોચના કરે

(૧૦) ત રી - જે અનિચારોનું પ્રાયશ્ચિત્ત લાગુ
રિધ્ય તથા આચાર્ય તાને પ્રાયશ્ચિત્ત વેળા જશે, જે પે
જવા જ અનિચારો ત આચાર્ય કરેના કોય

તાજ - ૩૧ પ્રમાણની આલોચના વેનારનું પ્રત્યક્ષ
નિવૃત્તિ નથી ત ૨૧૪ દેખાઈ રજુ છે આ ૧૧
આપણના તા ૩૭૧૫૫ છે

ખની આલોચના નાં કુની શોધે ?

હવે ૩૧ ના મુદ્દા આલોચનાના હોય ત
તે ૩૧ ના આલોચના કરનારા કોણ ? તેના
દરેકે ને ?

જવાબ - ભગવતે કહ્યું કે, જે મૈત્ર્ય ની
અભાવે જ નથી જ નથી જ નથી આલોચના -
જે નથી જ નથી કેમકે - આલોચના નથી
જે નથી જ નથી - ૩૧ ની આલોચના કરનાર

દાય, પાપબીડતાવાળો દોષ, તેઓ જ સાચા અર્થમાં
ખાતોચના કરે છે, તે આ પ્રમાણે -

(૧) ઉત્તમ જાતિ -જ-મ દેનાર સત્તાનના પિતાની
પરપરામાં સત્ય, મુદાયાર, પ્રદાયર્થ, ન્યાયપરાયણતા અને
માર્તિયતા આદિ ગુણો સર્વાંશે કે અદ્વિપાશે પણ રહ્યા દોષ
તવા શુદ્ધ પિતાથી ઉપજાયેલા જાણક ઉત્તમ જાતિને કહેવાય
છે જે મુદાયારમાં રહ્યો દોષ ત્યારે પણ અસત્યાર્થો,
દુરાચારાદિ કરને નથી તો પછી તેમના સયમી જીવનમાં
અપદ્વિયોની મજાવના રહેતી નથી તેમ છતાં પણ ચારિત્ર
મોદનીય કમના કાગળે અતિચારોની સજાવના કદાચ દેખાય
ત્યાં તે ઉત્તમ જાતિ અપદ્વિ ગુણો પોતાના ગુણને શુદ્ધ
ભાવે તેને અપદ્વિ-અનિચારો કહેશે અને ગુણો આપે
પ્રાયશ્ચિત્ત સ્વીકારીને તાણ થશે

(૨) દુર અપદ્વિ -પોતાની માતા (Mother)
અને તેમની પરપરામાં જોઈ પતિવ્રત પ્રદાયર્થ સકાર,
મત્વચારિતા, દિન મિત્રાર અને મિત્રમિત્રારના આદિ
ખાતોચનીજનક સકારો મત્વચારા દેખ તેની માતાની દુર્ગતી
જ-મ દેનાર જાતક દુર અપદ્વિ કહેવાય છે પિતાની પરપરાને
કર્તિ તથા માતાની પરપરાને દુર કહેવાય છે આવા જાતક
દુર્ગતીઓ સ્વમાર્ગથી જ જીવનસરથી વિનથી, વિવેકી અને
વિદુની જ ને માનદારા રાજ છે તથા દીર્ઘ-મત્વચારી
જવા પડી તો ગુણચક્ષુના પૂજા રૂપે દાસ જાતકને અનિચારોનું
પ્રાશન-પ્રાર્થના અને દુર્ગતી તે દોષને ન કરવું સ્વીકારી
પોતાના સ્વમ જીવનને પ્રતિમત્વ શુદ્ધ કરવા દોષ છે

(૩) વિનય અપદ્વિ -જે સ્વયં વિનય કમથી અપદ્વિ

હોય તે સમ્યક્ રીત્યા આવોચના ક્યે છતે પોતાના સ્થાનોને પવિત્ર કરનારો હોય છે

“વિદોષણ-વિચ્છિદ્ધ મોક્ષ પુરુષાય બલેન નયતિ-દૂરીકરોતિ
અપનયતિ-ઘટ્ટવિઘ્ન કમજય કુસસ્વારાન્નુ ઇતિ વિનય” એ
કે પોતાના પુરુષાર્થ વિશેષથી આઠે કર્મોથી ઉત્પન્ન થયેલા કુ
સ્કારોને પોતાના આત્મપ્રદેશોથી દૂર કરે તે વિનય કહેવાય છે, જે
સર્વશ્રેષ્ઠ ધર્મ છે આવો વિનયધર્મ “વિનયો ગુરુગુણા
(આવ ૪૧૫) અર્થાત્ પદ્ય મહાવ્રતધારી, અષ્ટ પ્રવચનમા
પાલક, અને વડુજીવનિકાયના રક્ષક ગુરુદેવની બહુમાનપૂર્વક
સેવા કરનારો સાધક જ પ્રાપ્ત કરી શકે છે અને આશરે
શકે છે ધર્મની માતા ‘ ઘમ્મસ્સ જગણી દયા ’ ક્યા છે કે
‘ ઘમ્મસ્સ જગણો વિનયો ’ ધર્મનો પિતા વિનય છે ક્યા જ
વિનયની આશાધનાથી સાધક પોતાની સાધનાને સફળ કરે
આવા શિષ્યને નદીસૂત્રની શાસ્ત્રીય પરિભાષામાં ‘વિનય’ 15
છે ગુરુતિવેદિતારમા યા ગુરુભાવાનુવનક મુક્તયષ વેદ
સા વિનય ” (પ્રશ્ન ૧૧૭) સમય સમય પર લાગના અ
ચારોને સમ્યક્બુદ્ધિથી પોતાના ગુરુને નિવેદન કરે તે વિનય છે
પોતાના ગુરુની આજ્ઞાને જ પરમાત્માની આજ્ઞા માની પોત
જીવન અરિક્ષિત પરમાત્માના શાસનને યોગ્ય બનાવે તે વિ
નય છે શિષ્ય છે અને અરિક્ષિતોનું શાસન એટલે જ ક્રોધ
નિર્જન માટેનું સર્વશ્રેષ્ઠ શાસન

(૬) જ્ઞાન સમ્પન્ન -સમ્યક્જ્ઞાનયુક્ત સાધક આઠે જ
પ્રવચન માગાનો જ નાની હશે તો પણ પોતાના અનિર્ધાર
આવોચના શુદ્ધ બાવે કરી આત્માને મુક્ત બનાવે છે 16
મૂળમાં સમ્યક્જ્ઞાનને જ જ્ઞાન કહ્યું છે જેનાથી પોતાના અ
ર્થાર્થરૂપે બાવે તે જ્ઞાન છે જે જ્ઞાનમાં સમ્યક્જ્ઞાન, ૧૬.૧૬

સ્વ-પર પ્રકાશિત્વ ન હોય તો નવ પૂર્વના જ્ઞાતાને કે લાખો
કેમો શ્લોકોના રચયિતાને પણ અજ્ઞાની કહ્યો છે કેમકે
અજ્ઞાનાવસ્થામાં રહેનારો માનવ પોતાની જુદીને, મનને,
ઇન્દ્રિયોને કે શરીરને આત્મસાત્ અર્થાત્ આત્માને આધીન
કરવામાં સમર્થ બની શકતો નથી, તેથી જ જેનામમમાં જ્ઞાનને
શબ્દ કહી છે જેના કારણે આત્મા ઓજસ્વી, તેજસ્વી, વર્ચસ્વી,
યશસ્વી અને તપસ્વી બનવા પામે છે, માટે જ —

અધકારરૂપી અધકારને નાશ કરનાર,
સત્ય અને સદાચારની મર્યાદામાં રાખનાર,
મીઠા માયાદિ કર્મોની ભજને છેદનાર,
સ્ત્રી અને મુરખાનું ગણેાથી ભેદાયેલું,
જ મ, જરા, મૃત્યુ શોક, સતાપ, આધિ બાધિ અને
ઉપાધિથી માનવ માત્રને મુક્ત કરાવનાર તથા
આત્માને મુખ શાન્તિ અને સમાધિ અપાવનાર સમ્યગ્જ્ઞાન જ છે

આત્માના ઘણા ગુણોમાં સમ્યજ્ઞાન જ સર્વશ્રેષ્ઠ છે અને
પ્રધાન ગુણ છે, કેમકે -સર્વે મહાનુષાનોના મૂળમાં સમ્યક્
થકા દોષ તો જ તે અનુષાનો કણદાવક બને છે અને તે
થકા-સમ્યક્ત્વ કે સમ્યક્દશનના મૂળમાં પણ સમ્યજ્ઞાન
જ જિજ્ઞાસના દોષથી સમ્યક્દશન પતિસમયે ગુદ બને
તે તેરી રીતે સમ્યક્ચારિત્રના મૂળમાં પણ જ્ઞાન જ પ્રકાશિત
થ ને રહેલ છે

આમ તો અજ્ઞતા બનવામાં અત્યંત દુષ્કાર્યનતોન્નિરોધ
વર્તી છત્રને પણ દોષ છે પણ જેમ જેમ તે આત્મા આપ
નિર્જ્ઞાના બને દુષ્ટો બનતો જાય છે તેમ તેમ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ

પણ થતી હોવાથી અસ્પષ્ટરૂપે પણ અમર્ય અપેયાદિ દુઃખ
ચારોને દેવ મમતે છે અને જલ્યાદિ પદાર્થોના વિશેષ રૂપ
ધણા કર્મો તૂટવાની અળી પર આવતા જીવાત્માને સમ્યક્દર્શનની
ઉત્પત્તિ થાય છે, જે અસ્તિત્વ પરમાત્માના પ્રરૂપેવા જીવ
અજીવ-પુણ્ય-પાપ-આશ્રય-મવર-બધ-નિર્જરા અને મેઘની
અદ્વામય છે પરંતુ ભૂવતુ ન જોઈએ કે જેમને અદ્વ પ્રવચન
માતા જેવું પણ સમ્યક્જ્ઞાન ન હોય તો મમઅર્થદર્શન
દીપકને જુઝાતા વાર વાગતી નથી તો પત્રી સમ્યક્ચારિત્ર જેવી
રીને ટાંગે ? કેમકે ચારિત્રની માતા જ અદ્વ પ્રવચન છે માતાની
જેવહાજરીમા પ્રથમ તો પુત્ર પી ઉત્પત્તિ થતી જ નથી

મગીચિના જીવનમા સમ્યક્જ્ઞાનનો દીપક જેમ જેમ
જુઝાતો ગયો તેમ તેમ ચારિત્રમોહનીય કર્મોનું ભેર વધતું
ગયું અને પતન અવસ્થા બાધમા રોય રહી આવી રિયનિ
મિધ્યાદર્શન મોહ પછી જોરદાર દુઃખવે કર્યો અને ભગવાન
મહાવીર સ્વામીના ત્રીજા ભવનો આત્મા મરીચિ સમ્યક્દર્શનથી
બ્રહ્મ થયો ત્યાર પછી તો ૧૨ બયો સુધી તને દરીયા પ્રાપ્ત
કરી શકાયુ નથી આ કારણે જ સમ્યક્દર્શન અને ચારિત્રની
વચ્ચે જ્ઞાન રહેતું છે જે આત્માની અભૂતપૂર્વ શક્તિ છે માટે
જ્ઞાનસમ્પન્ન મુનિ પોતાના ગુરુ ચરણોમા મન-વચન-દયા
કાયાનું મમર્પણ કરના આતિથ્યારોની આનોયના સમ્યક્ પ્રાર્થ
કરવા સમર્થ બને ॥

(૫) દર્શન સ પત્ર -દર્શન એટલે સમ્યક્દર્શનથી
પરિશુદ્ધ થયેલો માધક પોતાના એકેય અપરાધને છુપાવ્ય
વિના પુરુને નિરે ન કરશે અને તેમનાથી મેળવેતું પ્રાર્થિત
તન વિચિત્ર પૂર્વ કરશે

મોહનીય મ્હની મહાભયકર સાતે પ્રકૃતિઓ ઉપશમ
 ક્ષયોપશમ કે ક્ષય થયા પછી જ સમ્યક્દર્શનની પ્રાપ્તિ થાય
 છે તે પ્રકૃતિઓ આત્માની હાડવૈરણ હોવાથી અને જ્યાં સુધી
 તેનું ભેર હોય છે ત્યાં સુધી સાધક ભદ્ર, સરણ, ઉદાર અને
 વરગણુ પણ બની શકે નથી કેમકે -આમા અનતાનુમધી
 એટલે અનત ભવોને બગાડી મારે તેવા કષાયો અને આત્માની
 બોળખાણુ યથાર્થકે ન થવા દે તેનું મિથ્યાત્વ મોહનીય અત્યંત
 તોફાને ચડેલો હોવાથી તેના માવિકના ક્ષાય, પગ, આખ
 કાન, હાથ, મન બુદ્ધિ અને જ્ઞાન પણ હિંમત, મહાહિંમત,
 અસંવ્યાદ પૂર્ણ, ગૌર્યકર્મ પ્રધાન, મર્યાદાવીત મૈથુનમર્મી
 અને પરિચક્ત નામના મહામહથી અસિત હોય છે, પરિણામે
 સખ્યાત, અમુખ્યાત અને અનત જીવો સાથે વેર-ઝેર-ક્રાયા
 અને સ્વાર્થ માધનાના વ્યવહારોને વધારતો તે સાધક સ સારનો
 વૈરી બનવા પામે છે

જ્યારે સમ્યક્દર્શનની પ્રાપ્તિ થતા જ મહાભયકર ચિકિત્સા
 કર્મો અને દ્વન્દ્વનું વેરમય જીવન નાશ પામે છે અને આત્મામા
 અમૂળપૂર્વ નરો પ્રભાસ પથરાય છે જેનાથી આત્માનું યથાર્થ
 સ્વરૂપ તથા નાનાવરતીયાદિ કર્મોમા રહેલી ભયકરતા નાશ
 થતા કે દબાઈ જતા આત્મામા રહેતું અનાદિભગતું અજ્ઞાન
 અદૃશ્ય થાય છે ત્યારે સમ્યક્જ્ઞાનનો દીપક પ્રગટતા મારાધિક
 અને વૈરધિક જીવન જે મર્યાદાનીન હતું તે મર્યાદિત બને છે,
 તથા પરપદાર્થોની, પરધર્મોની કે વિભાવ દશાની નામૂની થાય છે

મ્હ ઉપર લિખા રહેલા માનવને પ્રત્યેક જિંદગી કે જા-
 ઉલાનીશા દેખાય છે, પણ તે જ માનવ જિંદગીના ન્ખને,
 દયમે માગે ચડીને જામ તરફ નજર કરે છે ત્યારે આપુલ
 જામ અને જાડે એક સમાન દેખાવા લાગે છે. તેની રીતે

જીવનમાં અનતાનુભવી કાંચોનું જોર હોય છે ત્યારે કદાચ
સુદૃઢિમાં વિરમનાનું જ્ઞાન થાય છે અને સમ્યક્ત્વનો પ્ર-
ભાવના જ પ્રત્યેક માનવમાં કદીને કદી ઝુલોતું જ અવરજવ
થાય છે અનતાનુભવી કાંચોનું કાલીવ જે નાશ પામ
માણસના જીવનમાં સમત્વ, ઉદારત્વ, ધીરત્વ, કાનુકુલિત
મૈત્રીભાવ અને કારુણ્યભાવનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે તથા ક્રોધ
કારણે પાપી, નિર્ધન, કાચી, વિદ્યથી માનનો પ્રત્યે ઉપદેશ
ભાવ જન્મ લે છે સમ્યક્ત્વનું તેજ્ય જો જીવનમાં હો
તો માનવ પોતાના ઉદ્ધિત કામ ક્રોધાદિને શમન કરે છે
સમારના ભોગવિવાસોને ભોગવવા છતાં ઉદારીન રહે છે
વૈરાગ્યપૂર્ણ જીવન જીવે છે તથા દીન-દુઃખી અને અન્ય
પ્રત્યે દ્રવ્ય તથા ભાવ દયાળુ બને છે, જીવાદિ તત્ત્વો પ્રત્યે પૂર્ણ
શ્રદ્ધાળુ બનીને આશ્રવ તથા બંધના માર્ગોને છોડી સર્વ કષ્ટ
નિર્જરાનો માર્ગ સ્વીકારે છે અથવા તેની દ્રેષ્ટાંતિ લે છે અને
રીતે દર્શન સમ્પન્ન બુદ્ધિને એકેય પાપ અતિચાર, અપરાધ
આદિ શુભથી છુપાવવાનું હોતું નથી

(૬) ચારિત્ર સમ્પન્ન — સમ્યક્ચારિત્રમય મુનિરત્ન
કરેના, કરાવેલા અને અનુભવેલા પાપોનું આવોચન શુદ્ધ કરીને
કરીને પોતાને ભારથી મુક્ત બનાવે છે જ્ઞાનની જેમ ચારિત્ર
પણ આત્માનો શુદ્ધ હોવાથી નિગોદના જીવોને પણ ચારિત્ર
નકારી શકાતું નથી, માટે અકામ નિર્જરાના યોગે આત્મા જે
જેમ જીવે તથા છે તેમ તેમ તેનો ચારિત્ર શુદ્ધ વધતો જાય છે
સામાન્ય રીતે અમુક કરવું અને અમુક ન કરવું તે
પ્રમાણમાં જ ચારિત્રનો અર્થ લેવાય છે, પરંતુ સમ્યક્દર્શન
પરિશુદ્ધ થયેલ જ્ઞાન જેમ જેમ વધે છે તેમ તેમ ચારિત્રને
યથાર્થત્વ જ્ઞાનમાં આવે છે અને પૂર્ણભવનો આરાધક બને

થવા આ બધો પાકો નિશ્ચયનગી આત્મા સર્વવિરતિ
ચારિત્રનો સ્વીકાર કરીને પોતાને નિર્મળ બનાવે છે

“અથ તે આઠ ધર્મોના સચચરિત્ર કરે જે તેહ,
ચારિત્ર નામ નિરૂદ્ધતે બાખ્યુ તે વદુ ગુણગેહ રે—ભવિયાં”

સચિત એટલે કે બધબવાતરમા મોહ માયાને વશ બનીને
કાંઈક કરેલા કર્મોને આત્મપ્રદેશથી ખેંચેરી ન બધાય તે
ચારિત્ર કહેવાય છે, અથવા ચારિત્ર ક્રિયા છે જે ક્રિયાવડે
“આત્મા નવા પાપોને રોકે અને જૂના પાપોને ધોઈ નાખે તે
ચારિત્ર છે

આત્મકલ્યાણ, સુહિની પ્રાપ્તિ, કેવળજ્ઞાનની સિદ્ધિ કે
ધર્મપિતૃત્વ સર્વથા મુખ્ય થવામા બે તરફની જ પરમાવશ્યકતા
મૌને સ્વીકાર્ય છે નવા પાપોના દ્વાર બંધ કરવા અને જૂના
પાપોને નિર્જરિત કરવા તે માટે દર્શનજ્ઞાનની આરાધના નવા
પાપોના દ્વાર બંધ કરાવે છે જ્યારે ચારિત્રધર્મની આરાધના
જૂના પાપોને ધોવાડાવી નાખીને આત્માને પોતાનું પરમ હક
(મોક્ષ) પ્રાપ્ત કરાવવામા પૂર્ણ સમર્થ બને છે માટે જ
કહેવાયુ છે કે—સમ્યગ્-દર્શનરૂપી હાલ, જ્ઞાનરૂપી તવવાર અને
ચારિત્રરૂપી કવચ (બખતર) જેની પાસે હોય તેને પોતાનું
અંતિમ ઈષ્ટ સિદ્ધ કરવામા કેટલી વાર ?

અનુભવસિદ્ધ સાત્ત્વવચન છે કે “પ્રથમ જ્ઞાન ને પછી
અહિંસા શ્રી સિદ્ધાંતે બાખ્યુ, જ્ઞાનને વડો જ્ઞાન મ નિર્મે,
જ્ઞાનીએ શિવમુખ ચાખીયુ રે ભવિકા” સારાથ કે અસાચર
સ સારમા અન તાન ત છો, તેના પ્રદેસો, ગુણો તથા પર્યાયોનું
જ્ઞાન પ્રથમ થવું જોઈએ ત્યાર પછી તે જ્ઞાન શ્રદ્ધામા ઉતારવું
અને આચરણમા લાવવું તેનું નામ આત્મકલ્યાણ છે જેન

શામને જીવેની ઉત્પતિનું સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ જ્ઞાન મેં
આપ્યું છે, માટે કોઈપણ જીવની હત્યા ન થવા પામે તે
ચારિત્ર છે, જેના બે પ્રકાર છે

(૧) સર્વવિરતિ ચારિત્ર, (૨) દેશવિરતિ ચારિત્ર
જેનું સંક્ષેપ અને વિસ્તારથી વર્ણન ૧-૨-૩ ભાગમાં કર્યું
આપ્યું છે પ્રસ્તુત પ્રથમ સર્વવિરતિ ચારિત્રની વાત હોવા
તેવો મોઘેરું મુનિ થયેલા અપરાધોને, અતિચારોને, મૂંઝે
પોતાના ગુરુ પાસે શા માટે છુપાવશે ? આક્રોશના કારણે
અને પ્રાયશ્ચિત લેવામાં શિથિલ પણ શી રીતે બનશે ? શા ૧
શરમ કે સંકોચ રાખ્યા વિના તે પુણ્યશાસ્ત્રી મુનિરાજે પ્રા
શ્ચિત લેવાવાળા હોય છે

નોંધ -રાજા મહારાજા યાવત ભરત, સગર સુતપાંચ
જેવા વ્યક્તિઓ મમ્યજ્ઞાનપૂર્વક છે ખડકું રાજ્ય
તથા ૬૪ હજાર સ્ત્રીઓની માયાને લાત મારીને પણ ક
મહણ કરે છે શાનીમદ જેવા, અત્યંત લક્ષ્મી વૈભવને લ
ઉર પશિની સ્ત્રીઓને ઠોકર મારી ચારિત્ર લે છે અને રાજ
કન્યાનું માધિ છે વિજયશેઠ અને વિજયશેઠાણી જે સ્ત્રી
પુત્ર હતા શારીરિક શક્તિમય પણ હતા, ઘરમાં મેવા, મિત્ર
ખાનારા હતા છતાં આજીવન એટલે પરવ્યા પછીની પહેલ
રાતથી જ અખડ નૈષ્ઠિક અને સર્વથા અદ્વિતીય પ્રકૃત્યવાળા
(ચારિત્રધર્મ)ને પાળવા માટે મમ્ય જની શક્યા છે

રાજામની-ચંદનગાળા જેવી રાજકુમારિકાઓ કામોર
સ પૂર્ણ નશાને ઉતારીને દીપ્તિ મળે છે સારાથ કે સામ્રાજ્ય
પૂર્વક પેરામમય બનીને દીપ્ત સ્વીકારનારા રાજા રાજા મુદે
અમર્ય કયાનકો સાસમા સમહાયેલા છે

ઇચ્છાકારથી કરવામા આવે છે માથકને ન્યારે પાપથી
 પ્રાપ્તિ થાય છે ત્યારે તે માથક પોતાના કરેલા, કરાવેલા
 અનુભવેલા પાપોના વિભાજન માટે કોઈની પણ બળજબી
 વિના પોને જ તમાર થાય છે અને ગુરુને કહે છે કે હું
 હું આપથીને વદન કરવા ઇચ્છુ છું, હું પ્રતિક્રમણ કરું
 ઇચ્છવાળો છું આપથી મને આજ્ઞા આપો (સહિસક) ^૨
 હું મારા પાપોનું પ્રતિક્રમણ કરું અને ભવભવનરમાં
 મને જેન શાસનની પ્રાપ્તિ થાય, મારું સમ્યક્ત્વ શુદ્ધ
 તે માટે અરિહંત પરમાત્માએને હું વદન કરવા ઇચ્છુ
 માટે આપથી આજ્ઞા આપો અને હું દેવવ દનાદિક વિ
 અનુક્રાનો કરનારો બનું સ સારના પ્રત્યેક માનવને સ્વ
 પરંતુ કાર્ય ચોક્કસ કરવાનું જ હોય છે પછી ચાહે ફરજ
 કરે કે મરણ્યાત કરે. આપણે અનુભવીએ છીએ કે ફરજ
 કાર્ય કરવામા પણ કોઈકવાર દ્રવ્ય, ઈજાજત કે માનમરણ
 પ્રાપ્તિ થાય છે તો મરણ્યાત કાર્યો કરવામા આ
 અને પરભવનો પણ લાભ કેમ ન થાય ? પોતાના પુન
 ભરણપોષણ માટે ન્યારે માનવ મરણ્યાત પરસેવો ઉત
 તો કરાયેલા પાપોનું નિકેદન કાઢવા માટે શા માટે
 ન ઉતારવો ? સારાશ કે ધાર્મિક કાર્યોને પણ મરણ્યાત
 જેથી તે અનુક્રાનો આપણને ફાયદાકારક બનશે, અ
 શુદ્ધિ થશે ગુરુઓનો આશીર્વાદ મળશે અને પરમા
 અરિહંતદેવની, તથા તેમના શાસનની બરોબરમા
 થશે, જે ઉત્તમમા ઉત્તમ લાભ છે અથવા તે
 ફરજ્યાત કરવા ગયા તો પ્રતિક્રમણમા ઉપ આવશે,
 દાયગાથી પડી જશે, ભણવામા બગાસા આવશે, સ્વ
 પ્રેમ મગી જશે અને પરિણામે ગુરુઓના આશીર્વાદ
 માર્ગ દૂર રહેવાનું ભાગ્યમા લખાશે

(૨) મિથ્યાકાર અમાચારી :- જનુ કે પશુ કાય મરતા તથા હાં જન હાં મર્તિ દોષ ના કાય ભોને મરેનુ કે ...
 ૧ મર્તિ જન હાં અથવા આમ થવામા દુ નિમિત્ત જન્યો.
 ૨ મર્તિ મન માફ હો. આ પ્રમાણે નિમિત્તમિ દુષ્ટ દેવાની
 ૩ જન મામર્તિ જનુ પુનઃ જાની કે નાના મોટા મુનિઓની
 ૪ મિ દાન દાન, દાન, ખલ કે અમર્ય કાયા પૂજક
 ૫ જાની જનન મુપાવવાને માટે અવશ્યજો. યોગવા ન જો એ
 ૬ મદાસક મર્તિ કે બીજા દોષ સાધક સાથે વારવાર
 ૭ મિથ્યા મિ દુનુમર્તિ જનનો અથેન હવે એ અવન દિગ્ગજ
 ૮ મર્તિ ૧ મુમદાસક જણ અવરથ દોષથી દોષક સમય
 ૯ જાવજાઈ અથવા જાંજ કામમા અવન દોષાન્ય મર્ત્યે જે
 ૧૦ મર્તિ જણ જણ હાંકે કહે તો તે સમયે શિષ્યે દિગ્ગજથી
 ૧૧ કાવથી મુમદાસકને ઉગારી જા જનુ મદાસક (અપ્રતિ
 ૧૨ મર્તિ ૧૫) દોષ કાન ન જનુ જણ મારી અમર્તિ અર્થ
 ૧૩ જનુ ૨૧ જો જ્યારે વરનુની વચાવળા કહેવી

(૩) નધકાર અમાચારી :- જનના કે અવધ વ જાવ-
 જનન નધકાર અવધ કહેનુ કે અવધી જામાયા કે ન
 ૧ જન કે નધકાર નધકાર નિન્યદનિને અર્થે જો કા ધ

(૪) અવધકાર અમાચારી :- અધિ ને કાંતે જણ અવધ
 ૧ અવધ કનુ દોષ જન કે અવધકાર (અવધકાર) જણ વર
 ૨ અવધ અવધકાર જે અવધ અવધ

(૫) ઉપદિ કાવક દોષ અવધ અવધકાર
 ૧ ઉપદિ કાવક અવધ અવધકાર ઉપદિ કાવક
 ૨ અવધકાર અવધકાર અવધકાર અવધકાર

(૬) અવધકાર અમાચારી :- અવધકાર અવધકાર

આ પ્રમાણે કોઈપણ કામ કરના પહેલાં ગુરુને, આચાર્ય અથવા બનેલી ક્ષાત્રી ન હોય ત્યારે બીજા વગેરે મુ' પૂછીને કામ કરવું

(૭) પ્રતિપૂચ્છના સમાચારી -અમુક કાર્યને માટે ગુરુ પહેલાં મનાઈ ફરમાવી, પરંતુ અગત્યનું કામ હોય ત્યારે ગુરુજીને પૂછવું અને તેમની રજા મેળવ્યા પછી કાર્યના પ્રારંભ કરવો. મતસંગ કે ગુરુને પૂછ્યા વિના કોઈપણ ન કરવું

(૮) છેલ્લા સમાચારી -ગોચરી આપણે સર્વ હોય, તેના માટે બીજા મુનિરાજોને આમ ત્રણ આપવું. આશ્વપૂર્વક કહેવું કે 'આપશ્રી અમને લાભ આપો'

(૯) નિમત્રણ સમાચારી -ગોચરી જતા પહેલાં મુનિઓને પૂછવું કે 'આપશ્રીને માટે ગોચરી લાવું'

(૧૦) ઉપસપત્ સમાચારી -પોતાના જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રની પ્રાપ્તિ માટે, વૃદ્ધિ માટે અને શુદ્ધિ માટે આચાર્ય પાસે રહેવું પડે તો રહેવું અને તેમની આજ્ઞા તે ઉપસપત્-ઉપસપદા સમાચારી છે

પ્રાયશ્ચિત કેટલા પ્રકારે કહેવાયુ છે ?

જવાબમાં ભગવતે કહ્યું કે હે ઐતમ ! મારા શાસ્ત્રના પ્રાયશ્ચિત દસ પ્રકારનું છે. થયેલા પાપકર્મોના નાશ કરી કર્મમેલથી મવિન આત્માને પવિત્ર કરે, કરાયેલા અપરાધોની શુદ્ધિ કરાવે તે પ્રાયશ્ચિત કહેવાય છે જે આત્માને પવિત્ર કરાવનાર આશ્વતર તપનો પહેલો લેખ છે. આત્મામાં અનિવૃત્તિકરણ રૂપ સર્વથા અબૂતપૂર્વ શક્તિ આવે છે, તે સમ્યક્દર્શનની પ્રાપ્તિ થાય છે અને વિજયીનું બનન જાણી

જેમ જીવકારના તામસ પુદ્ગલો તૈજસ-પ્રકાશ કરનારા બની
જાય છે તેવી રીતે આત્મામાં રહેતું મિથ્યાજ્ઞાન પણ આખના
પતકારે સમ્યક્જ્ઞાનમાં પરિણત થાય છે તે સમયે યદિ આસન્ન
ભવ્યતાનો પરિપાક થઈ ગયેલો હશે તો કરેલા કે કરાવેલા
પાપોથી ખિન્ન થયેલો જીવાત્મા તે પાપોની શુદ્ધિને માટે તૈયાર
થશે અને જેમ જેમ શુરુ મમક્ષ પાપોનું પ્રકાશન થતું જશે
તેમ તેમ, મોરના અવાજથી જેમ નાગરાજ પણ ફણાને મઠોચીને
સ્થાન છોડવા માટે તૈયાર થાય છે, તેમ પાપની વર્ગબાંધો
પણ આત્મપ્રદેશથી છુટવા માંશે, કેમકે -પુણ્ય કર્મોનું પ્રકાશન
તો અમલ્ય પુરુષને પણ સુકર છે જ્યારે પાપોનું પ્રકાશન અને
આલોચન કરવું આસન્ન જ થને છોડીને બીજને માટે લગભગ
સુકર બનતું નથી સમ્યક્દર્શનની પ્રાપ્તિ પછી ચારિત્રોન્મુખી
આત્માના પાપોપમના પલ્લોપમ જેટલા કર્મો જ્યારે તૂટે છે
ત્યારે યાવત્ સર્વ વિરતિ (સમિતિ-શુષ્પિત ધર્મ) નો સ્વીકાર
કરે છે, તેવી પરિસ્થિતિમાં તેનો આત્મા પાપોની આલોચના
માટે તૈયાર થાય તે સુસમન છે

અત્યંત દુરબળી તથા પાપકર્મી આત્માને કરેલા કે
કરાવેલા પાપો જ્યારે પાપરૂપે લાગતા જ નથી તો પછી
તેમનું આલોચન કે પ્રાયશ્ચિત્ત તેમના માટે સુકર સી રીતે
મનગ્રે ? પાપકર્મ (હિંસા-જૂઠું-ચોર્ય-ઐયુન અને પરિગ્રહ)માં
પૂર્ણ રૂપે મસ્ત બનેલા કેવલાચ માનવોને સમ્યક્જ્ઞાનની એકેય
પ્રવૃત્તિ કે સમ્યક્ચારિત્ર સમ્પન્ન મુનિનો સહવાસ પણ ગમવો
અશક્ય બને છે કારણ કે તેઓ પાપકર્મોની માયામાં એટલા
બધા ગળેડુબ થયેલા છે, જેમાંથી પાંચ હટવું તેમના માટે
હરહાલતમાં પણ સુકર નથી

હવે આપણે પ્રાયશ્ચિત્તના લેદો બાળીએ

(૧) આલોચનાહં પ્રાયશ્ચિત્ત - પ્રશસ્ત પુરુષને પ્રાણાતિપાતાદિ પાપોની મર્જાવિરતિ સ્વીકાર કરેલા સાધન આત્મપ્રદેશોમા કર્મોની ૨૪ સત્તા સ્થાને પડેલી હોવાના કારણે ગુરુકુળવામી સાધકને પણ કોઈક મમયે જ્ઞાનાવરણીય કર્મને દુભલો થતા જૂની જૂની રીતે ઘણા પ્રમતોમા ભૂલો થઈ શકેલા રહેલી છે. મોહનીય કર્મના દુભવામા આખત પડી જોડેલો પણ ક્રોધ-માન-માયા અને લોભ નકારી શકાય નથી તેમ અતરાયકર્મના કારણે ચવ-વિચલ અવસ્થા પણ મળી આવેલી છે. યદપિ તે સાધકનો આત્મા સમ્યગ્દર્શન જ્ઞાનનો પ્રકાશ મેળવેલો છે, માટે પોતાના લીધેલા કર્મને કઈક અને કથાયથી પણ લાગેલા અનિચારોને ગુરુ જ નિવેદન કરશે અને ફરીથી તેમનું સ્પર્શન ન થાય તેવી રીતે આત્માનું મયમન કરશે તેથી આ પ્રાયશ્ચિત્ત કેવળ આદેશ પૂરતું જ હોવાથી આલોચનાહં કહેવાય છે.

(૨) પ્રતિક્રમણાહં પ્રાયશ્ચિત્ત - કેટલાક અતિચારો લઈ પણ હોય છે કે જેમનું પ્રતિક્રમણ કરવાનું સર્વથા અનિવાર્ય પ્રતિક્રમણ એટલે પ્રમાદ અને ક્રાધ વગેરે બનીને સ્વપ્રવૃત્તિ પરભાવમા મયેતો આત્મા અતિચારોનું “મિથ્યાક્રમણ” અર્થે તથા ફરીથી “અજાગમ વચ્ચક્ષ્મામિ” અવિધ્યમા ન કરી રીતે દૈનિક નિશ્ચયો બનીને પાપોનું પ્રતિક્રમણ કરશે.

પ્રતિક્રમણ અર્થાત્ નર્ચ્યા અદિતીય, વિશિષ્ટાનમ અપ્ત નુપાત છે જેમા યમ-નિયમ-આમન-પ્રજાયામ-પ્રવૃત્તિ પ્યાન-યત્ના અને સમાધિ આદિ આડે યોગોનો સમાવેશ થઈ જાય છે, કેમકે તે તે યોગોને અસંકલ્પ અભ્યસ પિના શુભનમા જે પ્રારબ્ધ કરી પાપ છે તેનું નિરાસન કરી વિના યોગની સાધના સર્વથા પાપને દૂર

પામશે જેમકે ગમે તેવા યમો સ્વીકાર્યા પછી પણ પ્રાપ્ત
કર્મના કારણે અતિચારોની સભાવના અનિવાર્ય છે તેવી
પરિસ્થિતિમાં ને અતિચારોનું પ્રતિક્રમણ ન હોય તો યમોની
ફળશક્તિ કેટલી? નિયમોનો અર્થ કેટલો? ગમે તેવા પુરક
કે ભક કે રચક કે પ્રાણાયામની સફળતા કઈ? શુભ અને
સૂક્ષ્મ મનથી સેવાયેલા કે સ્મૃતિમાં લાવેલા પાપોનું પ્રતિક્રમણ
ન હોય તો બાહ્ય પ્રકારે ઇન્દ્રિયોના દમનનો અર્થ શ્યો?
એકાદ વિષયમાં ચિંતને સ્થિર બલે કરો પરંતુ જ્યારે શુભ
મન વાદનાની જેમ ફૂટકા મારશે ત્યારે તમારી ધારણા પુનઃવતી
રહેશે? કે વાતણી? આખોને બંધ કરીને બેઠા પછી પણ
તમારૂં સૂક્ષ્મ મન લોગવેલા લોગોની સ્મૃતિમાં સરકી ગયું
તો બિચારૂં ધ્યાન તમને યોગી શી રીતે બનાવશે? અને
ધ્યેયને કઈક પ્રકાશ થેજ્યા પછી પણ તમારૂં મન બીજા
વિષયોના અપકારમાં ફસાઈ ગયું તો તમારી સમાધિ
પણ તમને માયામૃષાવાદી ન બનાવે તેની શું ખાતરી?
આ કારણે જ કેવળજ્ઞાનના માલિકોએ પ્રતિક્રમણની યોજના
સાધક કી છે આવો પવિત્રયોગ જેને મળી ગયો હોય
તેને કુલ્હીનીની જાગૃતિ કરવાની માયાફૂટ શા માટે કરવાની?
પાપોનું પ્રતિક્રમણ ન હોય તો કદાચિત જાગૃત થયેલી
કુલ્હીની તમને અવળે રસ્તે ન લઈ જાય તેની ખાતરી
કેણ આપશે? માટે પ્રતિક્રમણને ઊંચી બીજે દોડાવવું
યોગ નથી સારાશ કે પ્રતિક્રમણ જ યોગ છે, ક્રમ
સમાધિ છે, પ્રત્યાહાર છે, યમ તથા નિરમ કે નિરમ
સમાધિ, જીવને શિવ તથા નરને નરમ પ્રતિક્રમણ
પ્રતિક્રમણ જ છે જે કાલ-કાન્ત-રેની કે જેને
પીધો અને સરળ માગે છે કેટલાક પ્રતિક્રમણથી થાય છે

નોંધ - ચોરી કે બદમાશી પકડાઈ જવાના કારણે મને
(કારાવાસ)માં રહેલો માણસ બધનમાં કહેવાયો અને જો
તેની મુદત પૂર્ણ થયે કે જમાનારોને ખુશ કરશે તો કાર
સમય પહેલાં પણ મુક્ત થઈ ગકશે તે પ્રમાણે અનાદિકાળથી
જીવાત્મા કર્મોની બેડીમાં જકડાયેલો હોવાથી કારાવાસ
પણ ભય કરે મ સારમાં પશ્ચિમભણ કરી રહ્યો છે કેટલીક
અગણિત નવા કર્મોને બાધે છે અને થોડા કર્મોને નિર્જરે
જ્યારે બીજા સમયે વધારે કર્મોને નિર્જરે છે અને થોડા
કર્મોને બાધે છે પરંતુ તે નિર્જરા સર્વથા કરી શકેના નથી
અને જ્યાં સુધી કર્મો બેડી તૂટે ત્યાં સુધી મોખ, મુખિ
કેવલ્યધામ, આદે અનંત મુખોના ધામને તે ફળથી દૂર
નથી તે કારણે સ સારના હુ ખો, રાજો, શોક, સતાપ અદિ
પરંચાન થયેને જીવ મોક્ષ મેળવવાની ઝંખના કરે તે સ્વાભાવિક
છે, પરંતુ તેના માર્ગની ખમર ન હોય તો ઈષ્ટ સ્થાન મને
કેવી રીતે ?

તજાવમાં પાણી ગરુ થઈ ગયું હોય અને તેને ખર્ક
કરવું કે કરાવવું હોય તો જે મિવાય ત્રીજી માર્ગ નથી
એક તો જે નાજામાંથી નવું પાણી આવતું હોય તેને મને
કરાના અને જૂના ગદા પાણીને તજાવની બહાર કાઢી નાખ
માટે મશીનનો ઉપયોગ કરાવો, જેથી ઈષ્ટ સિદ્ધિ થાય
લાગતી નથી મશીન ગમે તેવું કિંમતી હોય પણ નવા પદ
રોકવામાં ન આવે તો મશીન શું કરવાનું ? તેની રીત જાણ
કે પાણું કરવાનું જ હોય તો સૌથી પહેલાં નવા પાણીને
જવા અને ત્યાગવાને માટે જ પ્રયત્ન કરવો સર્વથા અનિર
છે ત્યાર પછી દ્રવ્ય અને બાવ પ્રતિકમલથી જૂના પા
એક પછી એક દૂર દૂરતા બાજો તો મોક્ષનો માર્ગ દે

કર્યો બડકે તેડી પ્રવૃત્તિ કરડી નહિ કયાગોના મૂળમાં
 ઇન્દ્રિયા રહેડી છે અને તેમના મૂળમાં આધાર સં-
 મશા પરિમલ મશા અને બધા મશા કામ કરી રહી છે
 પરંતુ અરિદ્ધ ત પરમાત્મા ડી આજ્ઞાના પવિત્ર પ્રકાશમાં
 મમ્યજ્ઞાન ડી મશા પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે ઉપરની ચારે
 કામમાં આવે છે અને તેમ થતા ઇન્દ્રિયોને સ્વાધીન
 મુગમ રહેશે, ત્યાર પછી કાલ્ય નિજેતા બનવામાં કેળવી

(૩) યોગ પ્રતિસક્તીનતા - શ્રી ક્રયોના બધાવદા
 મન, વચન અને કાયાને અધીન છે, જે યોગના નામે એક
 છે માણસ માત્ર યોગી થવાના, શક્તિઓનો ખજાનો વધાર
 આકાશમાં ઉડવાના કે બીજા જીવનું બહુ બૂકું મન
 મનમુગા કરે છે તે માટે સમયાનની રાખ ચોળે છે, જા
 ફેરવે છે, તપ કરે છે અને મન જ નહીં સહારો પણ
 છે, પરંતુ મન-વચન અને કાયાના આધારોને મર્યાદામાં
 વિના યોગી શી રીતે થવાયે ? માટે જ જૈન શાસ્ત્રને મુ
 જેમર્યાદ બનેવા પોતાના મનને, બેકાળુ બનેડી જાણે, ત
 પાપોના માર્ગે પ્રયાણ કરી ચૂકેલા શરીરને મર્યાદામાં
 વિના તમારી એકેય પ્રવૃત્તિ તમને ઉર્ધ્વગામી બનાવી
 તેમ નથી

માનસિક જીવનમાં ગદા બાવો, ઇર્ધ્યાપૂર્ણ અધ્યવસાયે
 સ્વાર્થ-લોભ કે મોહવશ બનીને હિંસક બાવોની વિવશતા
 મનનો અશુભ યોગ કહેવાય છે અને પવિત્ર તપા કર
 વિચારો સૌ જીવો પ્રત્યેની મૈત્રીભાવના, સ્વાર્થહિન બનિ
 હોને મૌનું બહુ કરવાના બાવને મનનો શુભયોગ કહેવ છે
 આ પ્રમાણે હિંસક બાવા, ઇર્ધ્યાળુ વચન, સ્વાર્થ ભવન
 માયામૃષાવાદનો વ્યવહાર અશુભ વચનયોગ છે અને

કારી તથા પરિમિત ભાષાને વ્યવહાર શુભ વચનયોગ છે. શરીરની મદી પ્રવૃત્તિઓ, કામુદી ચેષ્ટાઓ, ઉઠવા-બેસવા, ત અને આવવામાં જીવહિંસા આદિ વ્યાપાર શરીરના અશુભ ગુણના કારણે બને છે. જ્યારે શરીર દ્વારા પરોપકારના કાર્યો પ્રસન્ન તથા મહાપુરુષોને ચોખે તેવા કાર્યો તથા અહિંસા પ્રત્યેની સાવધાનીને શુભ કાર્યયોગ કહ્યો છે. આમાંથી શુભ યોગોને યોગ પ્રતિભલીનતા નામના તપવડે અવરોધવા ને મન-વચન તથા કાયાને શુભ કાર્યો પ્રત્યે જોડવા તે આ નીનો આશય.

(૪) વિવિધ શાસનાસન પ્રતિસલીનતા -જે સ્થાનમાં પુ-પ ખી તથા નપુસકો રહેતા હોય ત્યાં આસન રાખવું નહીં, બેસવું નહીં ઉભા રહેવું નહીં, કેમકે પશુ-પ ખીઓ વિવેકી છે અને નપુસકો અજ્ઞાન અને મોહકર્મથી ભારી નેલા જીવો છે તેમની ગમે ને સમયે અશુભ પ્રવૃત્તિ હોઈ શકે છે. માટે તપોધર્મની આરાધના કરનારાઓએ યોગાનુ મન દિન થાય તેવા સ્થાને ન બેસવું તે આ તપનો આશય છે. પર પ્રમાણે ચાર સેદે પ્રતિસલીનતા તપ કહેવાયું છે જે આથી તપ છે.

આમ્યતર તપ -આના નીચે પ્રમાણે છે સે છે

(૧) પ્રાયશ્ચિત્ત -એટલે કે પાપોનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું, જેનું પહેલા કરાઈ ગયું છે.

(૨) વિનય તપ -જેનું શાસનમાં વિનય તપ સાત પ્રકારે કહેવાયું છે.

(૧) જ્ઞાન વિનય -એટલે મહાપુરુષોદયે પ્રાપ્ત થયેલા મતિદાન અને જુલજ્ઞાનને વધારવા માટે પ્રયત્ન કરવો, તેનું

ભટમાન કરુ મધ્યસ્થાન ની નજા જાણી ની પ્રથમ, જો
 ની સાથે કરવા જેન તર હોના માર્ગને બળવા તથા કરે હો
 પ્રાપ્તિમા આ માને પુરુષા કામ કરે છે મ દે મિત્રકો
 માતાને નકાલી શાખ ની જો અ

(2) દર્શન વિનય :- અરિષ્ટ ન પરમાત્મા, તેમની પ્રીતિ
 પથ મધ્યસ્થાન સારી માયુ માત્રી, તપસી તથા જાણી
 વામણી મધ્યસ્થાનની ઉત્પત્તિ થાય નિષ્કલ્પ હો
 વેકારિક બાવ ની અનુત્પત્તિ તથા વૈર-ઝેર તથા હિંસા
 માનવોના સ્વપાનનો ત્યાગ કરવાથી દર્શનની વૃદ્ધિ થ
 અને નમુસ્થુજ - નામસ્માદિ સૂત્રોને બાવપૂર્વક વારવાર ને
 મધ્યસ્થાનની શુદ્ધિ થાય છે

આત્મિક ઘડાપૂર્વક નવું બળવાથી, બલેવાને ન મ
 વાથી, શુભ્યોના બ્યાખ્યાનો માબળવાથી તથા નવત્વન
 કરે તેવા પુસ્તકોનો સ્વાધ્યાય કરવાથી સમ્યક્જ્ઞાન વધ
 જેથી સમ્યક્દર્શનની વિગેર પ્રકારે શુદ્ધિ થાય છે તેનાકા
 વૃદ્ધિ પામવા કે પામેવા શ્રુતજ્ઞાનથી હવ માત્રને પા
 ત્યાગની બાવના રૂપ સમ્યક્ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે
 કર્મક્રમેથી પરિપૂર્ણ મ સારનો માર્ગ દેકો થાય છે
 મુક્તિનો માર્ગ હરતગત થાય છે માટે એકાગ્ર ચિત્તક
 ધર્મને અરિહતોનુ દ્ર વ તથા બાવપૂર્વક કરવું, દેવવાદ
 શુદ્ધાનુષ્ઠાનમા મન-વચન તથા કાયાને જોડી દેવા જેથી
 માત્રમાઓના શુભાનુવાદ કરતા તમે પોતે જ શુદ્ધી બનશે, અને
 અને પૂજ્ય બનશે અને 'નમો અરિહતાય' અને ક્રમ
 કરવાની યોગ્યતાવાળા થશે.

(3) ચારિત્ર વિનય - નવા પાપોને, પાપ બાવનાને

તપ્યાન-રૌદ્રધ્યાનને રોકાવી દેનાર મગ્યક્રિયાત્રિ છે જે
 પિત્રિ અને દેવવિરતિ રૂપે જે પ્રકારનું છે મહાપુરુષોદયે
 જ્ઞાનસ્વરૂપ પુરુષાર્થજો મેળવેલા ચારિત્રને શુદ્ધ કરવાના
 રાખવા, કદાચ જતિચાર લાગી જાય તો પ્રતિક્રમણથી
 અને શુદ્ધ કરવા તે ચારિત્રવિનય છે તથા આવકના ૨૭
 જો, માત્રાનુમાનીના ૩૫ ગુણો, બાર વર્તી કે મહાવર્તોને
 પીઠારૂપા માટે તૈયાર રહેવું અને યથાશક્ય તેને પાળવામા
 આવેલી થવું તે સ્વાધ્યાયમાર્ગ છે

(૪) મનોવિનય -આત્મા રીતન્યા સ્વરૂપી છે અને
 પૌદ્ગલિકા જોડે પુરુષોત્તમ જાણે અને તેમા પોતાયેતુ
 પાપથી ર્મિના પુરુષોત્તમ ૧૦ પાપસ્થાનકોના પુરુષોત્તમ
 રાગધ્યાન અને રૌદ્રધ્યાનના પુરુષોત્તમ તરફ તેનું આર્ષણ
 દે, તેમાં રાગપુ મારપુ રહે તે સ્વાભાવિક છે જે ઈર્મકેશોને
 પાદે છે અને હજારમાને કુળોના પ્રમશ્ચો વર્તે પત્રી
 પાદે ૧૦ નૃસિંહસ્થાનથી પ્રાપ્તિ થયા પછી પૌદ્ગલિકા
 જોડેનું જે ર્મકેશ પડે છે અને આધક મનની મુક્તિમીને
 જોડે હરી પોતાના આત્મભાવમા સ્થિર અને ૧૦ ત્યારે જ
 પ્રાપ્તિ હવનમ અગ્નિતોનું પ્રામન ઉદભવ છે અને જમ
 કૌંશ દાસન પ્રત્યે રાગ વધે છે તેમ તેમ મનના તેજાના રાગ
 અને ૭, માટે મનને શુદ્ધ કરવા માટે જનિત્વ દિ બાર ભાવના
 ન્યા મેચી પ્રમેદ રાગવ્ય અને કુપેના કુપી બાર જ વન નેનુ
 વરવર વિનયન ઈનુ અને ત્યારે મન ર્મકેશ નેશન રે
 અથવા ર્મકેશ ર્મકેશનું વાગાવનુ જ વ ત્યારે અરેદન પ મા
 માની પ્રાપ્તિ થાયે રાગ વધેને મેનું કવુ અથવા મુનદેવ ના
 ર્મકેશ ર્મકેશ રે ર્મકેશ મેનુ જેથી મન સ્વસ્થ બનવા ર્મકેશ

(૫) નગનનિનય - ૧૪ લાખ જીવાયોનીમા પર ૬
જીવાયોનીના જીવોને જીમ ઇન્દ્રિય હોની જ નથી માટે,
ભાષાના અવધારનો પ્રમગ રહતો નથી કેવળ ૩૨ ૬
જીવાયોનીના જીવોને જીમ ઇન્દ્રિય મગે પી હોય છે તેમા ૪
બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય અને ત્રિયંચ ૧૨,
જીવો ને ૧૦ લાખ જીવાયોનીમા જન્મે છે, તેમને ૪
જીમ પણ ગા કામ પી ૧ માય, જેમ, કામી, સિદ્ધિ
આદિ જીવો મમે તેમા તાકાનવાળા કશે પણ ભાષાનો અર્થ
તેમના ભાવ્યમા છ જ નહિ થોય ૨૨ લાખ જીવાયોની
૪ લાખ દેવતા અને ચાર લાખ નારકોને મગેવી જીમ
ઉદારોગ આપણા મુર્યુચોકના સસાર માટે શા કમલ
ત્યાર કેવળ ૧૪ લાખ મનુષ્યોને મગે પી જીમ ઇન્દ્રિય
દ્વારા ન સારને નરકના કુડ જેવો પણ બનાવી શકાય
અને અમૃતકુડનુ પણ સર્જન કરી શકાય છે આ બધો નિર્ણય
માનવાવતારને મેળવેલા ભાવ્યશાળીએ કરવાનો છે
આખાય સસારમા વૈરઝેરની આગ લગાડવાને માટે સ્પર્શોની
નાકઇન્દ્રિય, આખ ઇન્દ્રિય કે કાન ઇન્દ્રિય સર્વમા અધિનિ
છે માટે જ સસારનુ સર્જન અને નાશ કેવળ જીમ ઇન્દ્રિય
ઉપર જ નિર્ભર છે તેથી સ્પર્શ, કાન અને નાક ઇન્દ્રિય પણ
વિનાની છે આખ ઇન્દ્રિય ઉપર કેવળ પાપજનો એક જ વર્ત
છે, જ્યારે જીમ ઇન્દ્રિયને માટે દાતની બત્રીસી અને જેઠે
બે જેલ (કારાવાસ) છે કુદરત પણ કેવી કાટાભાજ છે જે
જીમ ઇન્દ્રિયને જેલ વિનાની રહેવા દીધી નથી, માટે દેવદુઃખ
મનુષ્યાવતાર મેળવ્યા પછી પોતાની જીમ દ્વારા કરાતો જ
વ્યવહાર જેન શામનના, અહિસા ધર્મના, સયમના, સ્વચ્છ
પ્રચારમા કરવો, તેમના માટે સારી ભાષા વાપરવી અને દે

નિના જામ ને ॥ આપની શક્તિ કે પરિસ્થિતિ તેવા પ્ર-
દાય તેા આજના સ્વર્ગનો મજાગો અને સ્તુતિઓ થા-
તથા આમાયિક દરમિયાન સ્વાધ્યાય કરવો તે જ્ઞાન વિનય

(૨) દર્શન વિનય - જે પ્રકારે છે (૧) શુદ્ધવાનિ
(૨) અન્યાયાતના વિનય પહેલો વિનય અનેક પ્રકાર
જેમકે -

ગજારેદ - જા પીઓનો સ્વકાર કરવો, બહુમાન
તેમની સેવા કરવી

સામ્રાજ્ય - શુદ્ધ આત્માર - માતી - વસ્ત્ર અને ઔષધ આદિ
શુરુઓનું સન્માન કરવું ઇત્યાદિકે વિનય ત્રીજા ભાગમાં દર્શ-
ગયો છે

બીજો બેઠ અનત્યાગાતના છે, જેના કપ લે છે
કર્મમાં આગાતના નથી તેને અનત્યાગાતના કહેવાય છે

અરિહત, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સ્થવિર મુનિ, આ-
આચાર્યના મમુદાયરૂપ કુળ પરસ્પર સાધેમ અનેક માધુર્ય
સમૂહ, ચતુર્વિધ સધ, જેનાથી આત્માની તથા પરમાત્મા
માધના થાય તે સત્ક્રિયાની, એક સમાચારીવાળા માધુર્ય
મતિજ્ઞાનાદિ પાત્ર જ્ઞાનની, અરિહતે પ્રરૂપેના ધર્મની
પ્રમાણે ઉપરના ૧૫ પદોની મન-વચન તથા કાયાથી આદિ
થવા દેવી નહીં કદાચ એવું બને કે કોઈ આચાર્યની પદ-
ધરમા કે દુકાનમાં બેઠીને કહે કે-ઉપરના ૧૫ ભેદને
અદાથી માનું છું એને કે તેઓ પ્રત્યે મને શ્રદ્ધા છે
ભગવતી સૂત્ર કહે છે કે એકવી શ્રદ્ધા રાખ્યે કામ આવતું નથી
પરંતુ તેમની બહુમાનપૂર્વક ભક્તિ કરવી, ઉપાસના કરવી

ગાંતુ અરિદ્ધતોના ચૈત્યોમા જવુ, દર્શન-વદન પૂજાદિ કરવા,
 શય ઉપાધ્યાય, રથવિરાદિ મુનિઓના ચરણોમા જવુ
 ની દ્રવ્યથી અને ભાવથી ભક્તિ કરવી, ધર્મનો પ્રચાર જે
 તે થાય તે પ્રમાણે દ્રવ્યાદિનો જ્યથ કરવો, મતિજ્ઞાનાદિ
 નોને વધારવા માટે પ્રયત્નો કરવારૂપ ભક્તિના બીજ
 ૫ બેઠ થયા અને તેમની ભક્તિ કરી લીધા પછી તેમા
 નેથી માનસો નહીં પરંતુ મદિરથી કે ઉપાધ્યયથી બહાર
 જો ત્યારે અરિદ્ધતાની ગુરુઓની તથા પ્રવચન આદિની
 યજ્ઞા, ગુણમાન કરતા કરતા મમય પસાર કરવો, જ્યેષ્ઠે કે
 નાન પર બેઠા હોયજે તે સમયે પણ અરિદ્ધતોના ધર્મની
 યજ્ઞા કરવી, તેમના માટે સારા શબ્દો બોલવા અને દુકાન
 ભરી પરમાત્માનો વરણોડો કે ગુરુ મહારાજનું સામૈયુ થવુ
 ૧૫ તો ૧૦-૧૫ પગલા મુખી પણ તેમા સમ્મિલિત થવુ તે
 ૫ બેઠ થયા આ પ્રમાણે ૧૫+૧૫+૧૫=૪૫ બેઠે બનત્યા
 ૧૧ના નામનો વિનય બળવો

(૩) ચારિત્ર વિનય -સામાયિકાદિ પાને સમ્યક્ચારિત્ર
 જે સદ્ભાવ રાખવો આપનું છત્રન પવિત્ર, સ્વરણ, સમગ્ર
 પાન અને દયાદાનમય બનવા પામે તે માટે પ્રયત્ન કરવો
 યજ્ઞનો ત્યાગ કરી સમગ્રભાવનો અભ્યાસ કરવો અને
 પારખા તે ચારિત્ર વિનય છે

(૪-૫-૬) મનોવિનય-વચિ વિનય અને કાચવિનય -
 પ્રયત્ન અને અપ્રયત્ન રૂપે મનોવિનય જે પ્રકારનો કદા
 નમા પ્રયત્નના સાત બેઠ નીચે લખ્યા પ્રમ ભે જવુવા

(૧) કલાવદ : -મનને પાપ દિગ્ત બનાવવુ, પાપ બદ
 નથી મનને બચાવવુ, જોતરવા માટે ઉપરિચિત્ત યદેશ કે
 કેવલ ૪ મયેશ જાણેની રમૂનિ ન કરવી

નિના લાભ થોયો આપની શક્તિ કે પરિસ્થિતિ તેવા પ્રા
દોષ તેા બાલાના સ્વપ્નના મજાગો અને સ્તુતિઓ વાદક
તથા મામાધિક દરમિયાન સ્વાધ્યાય કરેયો તે નાન વિનય કે

(૨) દર્શન વિનય - જે પ્રકારે છે (૧) શુદ્ધવાચિક
(૨) અન વાચાનતા વિનય પડેયો વિનય અનેક પ્રકારના
જેમકે -

સાવજારદ - સા પીઓનો મતકાર કરેયો, બહુમન મન
તેમની સેવા કરવી

સમ્માજદ - શુદ્ધ આચાર-વાલી-વસ્ત્ર અને ઔષધ આદિ
શુરુઓનું સન્માન કરવું ધર્મ્યાદિક વિધિ ત્રીજા ભાગમાં કરે
ગયો છે

બીજે બેઠ અનત્યાયાતના છે, જેના ૪૫ ભેગ છે
કર્મમાં આયાતના નથી તેને અનત્યાયાતના કહેવય છે

અરિહત, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સ્થવિર મુનિ, આ
આચાર્યના મમુદાયરૂપ કુળ પરસ્પર માપેમ અનેક માધુર્ય
સમૃદ્ધ, ચતુર્વિધ સધ, જેનાથી આત્માની તથા પરમાત્માની
માધના થાય તે મત્કિયાની, એક સમાચારીવાળા માધુર્ય
મતિજાનાદિ પાચ જ્ઞાન પી, અરિહતે પ્રરૂપેના કર્મની
પ્રમાણે ઉપરના ૧૫ પદોની મન-વચન તથા કાયાથી આદ્ય
યજ્ઞ દેવી નહીં કદાચ જોવું બને કે કોઇ ભાગ્યશાળી પોત
ધરમા કે દુકાનમાં બેઠીને કહે કે-ઉપરના ૧૫ ભેગને
શ્રદ્ધાથી માનું છું જોને કે તેઓ પ્રત્યે અને શ્રદ્ધા છે
ભગવતી સૂત્ર કહે ૬ કે એકલી શ્રદ્ધા રાખ્યે કામ આવતું
પરંતુ તેમની બહુમાનપૂર્વક શક્તિ કરવી, ઉપાસના

પ્રાત્ અરિહતોના ચૈત્યોમા જવુ, દર્શન-વદન પૂજાદિ કરવા,
આર્ય, ઉપાધ્યાય, સ્થવિરાદિ મુનિઓના ચરણોમા જવુ,
મની દ્રવ્યથી અને ભાવથી ભક્તિ કરવી, ધર્મનો પ્રચાર જે
તે થાય તે પ્રમાણે દ્રવ્યાદિનો વ્યય કરવો, મતિજ્ઞાનાદિ
નોને વધારવા માટે પ્રયત્નો કરવારૂપ ભક્તિના બીજા
પ ભે થયા અને તેમની ભક્તિ કરી લીધા પછી તેમા
તિશ્રી માનશે નહીં પરંતુ મદિશ્રી કે ઉપાધ્યાયથી બહાર
માને ત્યારે અરિહતની ગુરુઓની તથા પ્રવચન આદિની
શ્રદ્ધા, શુભગાન કરતા કરતા મમય પસાર કરવો, એટલે કે
દુકાન પર બેઠા હોઈએ તે સમયે પણ અરિહતોના ધર્મની
પ્રશંસા કરવી, તેમના માટે સારા શબ્દો બોલવા અને દુકાન
સામગ્રી પરમાત્માનો વશ્યોડો કે ગુરુ મહારાજનુ સામૈય થતુ
હોય તો ૧૦-૧૫ પગલા સુધી પણ તેમા સન્નિવિત થવુ તે
૧૫ લેહ થયા આ પ્રમાણે ૧૫+૧૫+૧૫=૪૫ લેહે અનત્યા
શાતના નામનો વિનય બાજુવો.

(૩) ચારિત્ર વિનય -સામાયિકાદિ પાત્રે સમ્યક્ચારિત્ર
પ્રત્યે સ્તુભાવ રાખવો. આપણુ જીવન પવિત્ર, સરળ સમતા
પ્રધાન અને દયાદાનમય બનવા પાત્રે તે માટે પ્રયત્ન કરવો.
કષાયનો ત્યાગ કરી સમતાભાવનો અભ્યાસ કરવો અને
વધારવો તે ચારિત્ર વિનય છે.

(૪-૫-૬) મનોવિનય-વચ્ચોવિનય અને કાયવિનય -
પ્રયસ્ત અને અપ્રયસ્ત રૂપે મનોવિનય બે પ્રકારનો કહ્યો
છે તેમા પ્રયસ્તના સાત લેહ નીચે લખ્યા પ્રમાણે બાજુવા.

(૧) કપાવણ -મનને પાપરહિત બનાવવુ, પાપ ભાવ
મનાથી મનને બચાવવુ, ભોજનપવા માટે ઉપસ્થિત થયે ના કે
લોભાવાઈ ગયેલા પાપોની સ્મૃતિ ન કરવી.

વિના લાભ લેવો. આપણી શક્તિ કે પરિસ્થિતિ તેવા પ્રકારની હોય તો બાધના સ્તવનો, સન્નિધિ અને સ્તુતિઓ યાદ કરવી તથા આધ્યાત્મિક દરમિયાન સ્વાધ્યાય કરવો તે જ્ઞાન વિનય છે.

(૨) દર્શન વિનય - બે પ્રકારે છે (૧) શુદ્ધિવિનય, (૨) અનત્યાયાતના વિનય. પહેલો વિનય અનેક પ્રકારનો છે જેમકે -

સમચારદ્વ - જ્ઞાનીઓનો સત્કાર કરવો, બહુમાન કરવું, તેમની સેવા કરવી.

મદ્માણદ્વ - શુદ્ધ આત્માર-ગણી-વસ્ત્ર અને ઔષધ આદિની શુભઓનું સન્માન કરવું. ઇત્યાદિક વિવિધ ત્રીજા ભાગમાં ચર્ચા થયેલ છે.

બીજો ભેદ અનત્યાયાતના છે, જેના ૪૫ ભેદ છે જે ક્રમમાં આધ્યાત્મના નથી તેને બલ યાયાતના કહેવાય છે.

અરિષ્ટ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સ્થવિર મુનિ, એક આચાર્યના મમુદાચરુ ૪ કુળ પરસ્પર માપેમ અનેક માધુઓના મમુદ, ચતુર્વિધ મધ જેનાથી આત્માની તથા પરમાત્માની આધના થાય તે મનિકિવાની, એક મમાચારીવાળા માધુની મનિકાનાદિ પાંચ જ્ઞાનની અરિષ્ટ તે પ્રત્યેના ધર્મની આ પ્રમાણે ઉપરના ૧૫ પદોની મન-વચન તથા કાયાથી આશતના થવા દેવી નહીં કદાચ એવું બને કે કેવળ આગ્યશાળી પોતાના પરમા કે દુકાનમાં જેમીને કદે કે-ઉપરના ૧૫ ભેગોને દુ મદાથી માનુ છું એવો કે તેઓ પ્રત્યે અને શ્રદ્ધા છે પરંતુ ભગવતી સૂત્ર કહે છે કે એકથી શ્રદ્ધા રાખ્યે કામ જાનવું નથી પરંતુ તેમની સુમાનપૂર્વક શક્તિ કરવી, ઉપાસના કરવી.

અર્થાત્ અગ્નિતોના ચૈત્યોમા જવુ, દર્શન-વદન પૂજાદિ કરવા, આશ્રાય ઉપાધ્યાય, સ્થવિરાદિ મુનિઓના ચરણોમા જવુ, તેમની દ્રવ્યથી અને ભાવથી ભક્તિ કરવી, ધર્મનો પ્રચાર જે રીતે થાય તે પ્રમાણે દ્રવ્યાદિનો વ્યય કરવો, મતિનાનાદિ નાનોને વધારવા માટે પ્રયત્નો કરવારૂપ ભક્તિના બીજા ૧૫ લેહ થયા અને તેમની ભક્તિ કરી લીધા પછી તેમા ઇતિશ્રી માન્યો નહીં પરંતુ મદિરથી કે ઉપાશ્રયથી બહાર આવો ત્યારે અગ્નિતની ગુરુઓની તથા પ્રવચન આદિની પ્રશંસા ગુણગાન કરના કરતા મધ્ય પસાર કરવો, એવું કે દુકાન પર બેઠા હોયો તે મધ્યે પણ અગ્નિતોના ધર્મની પ્રશંસા કરવી, તેમના માટે સારા શબ્દો બોલવા અને દુકાન નામથી પરમાત્માનો વરણોડો કે ગુરુ મહારાજનું સામૈયુ થતું હોય તો ૧૦-૧૫ પગલા મુખી પણ તેમા સમ્મિલિત થવુ તે ૧૫ લેહ થયા આ પ્રમાણે $૧૫+૧૫+૧૫=૪૫$ લેહે અનત્યા શાળના નામનો વિનય બાજવો.

(૩) ચારિત્ર વિનય -સામાયિભાદિ પાંચે સમ્યક્ચારિત્ર પ્રત્યે સદ્ભાવ રાખવો. આપણુ જીવન પવિત્ર, મરણ, સમગ્ર પ્રધાન અને દયાદાનમય બનવા પામે તે માટે પ્રયત્ન કરવો. કષાયનો ત્યાગ કરી સમતાભાવનો અભ્યાસ કરવો અને વધારવા તે ચારિત્ર વિનય છ

(૪-૫-૬) મનોવિનય-વચોવિનય અને કાયવિનય -
 યશસ્ત અને અપ્રશસ્ત રૂપે મનોવિનય બે પ્રકારનો કહ્યો
 ■ તમા પ્રશસ્તના સાત લેહ નીચે લખ્યા પ્રમાણે બાજવા

(૧) મપાવણ -મનને પાપરહિત બનાવવુ, પાપ ભાવ નાથી મનને બચાવવુ, ભોગવવા માટે ઉપસ્થિત થયેના કે ભોગવાઈ ગયેલા પાપોની સ્મૃતિ, ન કરવી

ચતુર્વિંધ મધ, સમાન સમાચારી આ પ્રમાણે દ્વિમે પ્રકારના મુનિઓની મેવા કરવી વૈયાવચ્ચનો બીજો અર્થ છે તેમના ઉપર કોઈક સમયે રોગાદિની, ગત્તુ તરફથી, મિથ્યાત્વી તરફની આપત્તિ આવી પડે ત્યારે સર્વ સ્થિતિ સમાપ્તિને તેમને આપત્તિ મુક્ત કરવા તે વૈયાવચ્ચ છે આચાર્યો મહાહિત હશે તો સધનુ સચાવન સારી રીતે કરી શકશે ઉપાધ્યાયે વિના મુક્તિ હશે તો સધને તથા મુનિઓને ઉત્તમ સ્વાધ્યાયનો લાભ મળશે સ્થિર રહેવા પામશે તેમ જ આરાધકોને પોતાની આરાધનામાં યોગ્યતા મધારે તપસ્વીઓ યદિ પ્રશમિતજ્ઞાના હશે તો તપશ્ચર્યા ધર્મવડે પોતાના આત્માની સાધના કરતા સધમા પણ તપશ્ચર્યાનો રગ લગાડ્યો જ્ઞાન મુનિઓની આરાધનાથી તેઓ આત્મધ્યાન વિનાના સધને પોતાના સર્વ ધર્મમાં સ્થિર રહેશે

નૂતન મુનિઓની ગૌસરી-પાણી આદિ વૈયાવચ્ચથી તેઓ સુસમાહિત થશે અને દીધામાં જ્ઞાનની બનવા પામશે જેથી મયમમાં સ્થિર વધશે

પોતાના ટોળાના મુનિઓની વૈયાવચ્ચ કરવાથી પરસ્પર સંપ વધશે અને યોગીજ્ઞાના સન્નાયક બનશે

અનેક શ્રમુદાયોના મુનિઓની સેવા, ભક્તિ અને વહન બવદાર કરવાથી આ મારા સાધનિક છે, અમે મધાય યોગ મહાવીરના મતાનો છીએ તેનો જ્ઞાત આવના જ મૈત્રી જાવનાનો વિકાસ થશે

ગુપ્તીગત મુનિઓની પ્રશસા કરવાનો જ્ઞાનદ આપશે સરીરના કમજોર મુનિઓ પ્રત્યેની કૃતજ્ઞતાથી તમારો સમ્યક્

આવ શુદ્ધ જનમે નથા જોશદબારે કમો મુનિને એઈ ઉપદેશ
જાવથી નમે થવ્વા કપાવ કુલેગોથી જની જયો

અધની મેવા ફરતી જોતે જીવીકીવમા રહેતા મુનિને
શાથે નેત્રીમાવ રાખવો. આવીએ. પણ આપણી જેમ પણ
મદામન પાવજાવાળી છે તેમ અમણને તેમનુ જટુમાન ફરતુ
પણ તે જી છે તેમ અમણને તેનો નિરસાર, અવમાન કે
ઠેઠાઈ સમયે પણ તેમને ઉતારી પાડવા ન એ જો યાવડો.
પણ અરિદત ધનના જોડે અને અમે પણ આરાધક છે, અટે
તેમનુ વંચાવચ્ચ જોતે મુદસસ છે તેમ અમણને તેમને ઉતારી
પાડવાથી મદાવીસવાથીનુ શામન કમજોર પડ્યો “અમ માલે
જુલવન તાળી અનુમુદવા ફરી” જોતે કે જુલવીવલ યાવડોનુ
અવમાન-નિરસાર તેમના પ્રાથે અમમાન આવ રાખનાર મુનિને
અનિમાર લાગે છે અને આજિમનુ પણ જટુમાન ફરતુ જોડે
કે આ આજિમ પોતાની યાત્રા પ્રમાણે જન, નિયમ, પદ્ધતિ
ફખાવ ફરે છે સાધુ માનીએની જાતિ ફરે છે આ પ્રમાણે
જનુવિધ અધનુ વંચાવચ્ચ ઉત્તમ ધમ છે તથા સમાન
અમાચારી મુનિરાજને જોઈને ખુશ થવુ અને વધિ શક્ય હોય
તો તેમને જોયરી-પાત્રી લાવી આપવા અને જોયરીના સમયે
તેમને પણ સાદર આમત્રણ આપવુ

ઉપર પ્રમાણે દત્તે પ્રકાશના વૈયાવચ્ચની આરાધના મુદ્દિને
દેનાર છે

આધ્યાય આશ્વ તર તપ :-

(૧) શુરુ મુખે યાગ્યો અણવા તે વાચના સ્વાધ્યાય

(૨) વિશ્વમન વિચને વારવાર પૂછ્યો તે પ્રતિપૂચ્છના
સ્વાધ્યાય.

આ પ્રમાણે હોય છે દેખ બેગા ! 'તૂ મારો સુમાત્ર પુત્ર
હોય તો મહાવીરરવાળીના મમવસરણમા પગ મૂકીશ નહીં,
તેમની વાણી સામગીય નહીં કેમકે મહાવીર એટલે આપણી
ખાનદાનીનો પાકો દુરમન "

" અરે કાન્તિ ! છેલી મારી ધાત સામળી લે, મારા મર્યા
પછી બીજો વફાઈ કરજે અને તારા કાકાને કારાવાસ લેગો
કરીને જ પજે તેના ઘરનું પાણી પણ પીવાનું સખીય નહી "

' મરીને નરકમા જઈ તો જાવે જાઉં નરક મને કબુલ
કબુલ, કબુલ નાતવાર કબુલ પણ તારા તો ટાટીયા કાખ્યા વિના
નહીં રહું " ઇત્યાદિ આપણા જીવનના અસખ્ય પ્રસંગોથી
આપણે જાણી શકીએ છીએ કે રૌદ્રધ્યાન કેટલું ભયકર છે

(૨) મૃયાનુમધી -મૃયા-હિંસક, ધાતક ઇર્ષ્યામય,
દેવપૂર્ણ, કઠોર, અમુચાત્મક, દ્રોહમયી-ભાષાવ્યવહારવડે
પોતાના આત્માને નરકગતિ સાથે અનુબધ કરારે તે મૃયાનુમધી
રૌદ્રધ્યાન ને મૃયા એટલે જૂઠાણુ નરકમા જવાની લાયકાત
વાળાઓના જીવન, ખાનપાન વ્યાપાર, વ્યવહાર તથા દેવકં
દેવકં આદિ મૃયાવાદપૂર્ણ જ હોય છે, માટે કહેવાયુ છે કે -

" જૂઠું હી લેના, જૂઠું હી દેના, જૂઠું હી લોજન જૂઠું ચલેના,
જોલ હી મધુર વચન જિમ મોસા, ખાઈ મહાદિ હૃદય કઠોરા "

(ગુરમી ૧૨)

મયાવદીઓના જીવન મધુર જેવા હોય છે જે બહારથી મીઠા
સુદર લાગે તેવા અને પ્રસંગ આવે કાતીલ જેર જેવા હોય
છે શત્રુન શાસ્ત્રી કહે છે કે નાચતો મોર માંમે મળે તો
લક્ષ્મી, સુખ, શાંતિને આપનારો બને છે પણ પણ ભૂવવુ

નથી કેમકે દેવયોનિનું શરીર માનવ શરીરને સર્વથા પ્રતિરૂપ હોય છે તેમજ માનવ કરતાં દેવનું પુણ્યકર્મ ઘણું હોવાથી બન્નેનું પરિણય (લાગ) બની શકતું નથી બેશક । પૂર્વભવની સયમ આરાધનાના કારણે જબરદસ્ત પુણ્યકર્મને ઉપાર્જિત કરેલા મુનિઓ, મહામુનિઓ, તપસ્વીઓ, ચક્રવર્તીઓ, વામુદેવા કે બીજા કોઈ બ્રાહ્મણાગ્રીની સેવામાં રાક્ષસ, કિનાર ભૂત પ્રેત આદિ યોનિના દેવો રહેતા હોય છે, તે બનવા ભોગ છે અથવા પૂર્વભવના અન્યધિક વૈરાગ્ય બધી પ્રેરાઈને કોઈ રાક્ષસ દેવ મનુષ્યને હેરાન પરેશાન કરે તે પણ શક્ય છે

રાવણ કોણ હતો ?

જૈન શામનના અનુસારે રાવણ વિદ્યાધર હતો જ, રૂપરૂપને અવતાર હતો, હજારો પ્રકારની વિદ્યાઓનો માધક હોવાથી તે વિદ્યાધર કહેવાયો છે અને શ્રાવકધર્મ પરમાર્થ જૈન હોવાથી અગ્નિસાધર્મનો મહાન પ્રચારક હતો પોતાની રાજ્યમત્ત દરમ્યાન સેકડે, હજારો યજ્ઞકુંડોને શાન્ત કરાવ્યા હતા કેમકે તે સમયે વેદવિદિતા દિશા દિશા જ પ્રવર્તિ એટલે કે વેદના મનોવ્યારપૂર્વક દેવદેવીઓની માંમે એકઠા, હજારોની સંખ્યામાં યેગ, બકરા, પાગ, ગાય, બગદ, કુકર, આદિ મુક પ્રાણીઓને તથા બીજા સજાણવાળા બાળકોને જાનિની વેગ પર અગાવવામાં અને ફર રીને મારી નાખવામાં આવતા હતા તેમના મામુથી શપિતો અદાર જેમને પીરમવામાં આવેલો હતો તેઓ આરામથી તેમનું બોજન કરી મસ્ત બનતા હતા બ્રહ્મનિના ઉત્તર રામચરિતમા રામચદ્રજીના પુત્ર તથા કુટુંબને જને ૬ દેવાનો અવતાર હતો ત્યારે વહ્મીડી ઋષિને તથા બે રત્નો ૬ દેવા જેમાં એક મ મ દારનો હતો અને બીજો ર મ દારનો હજારોની સંખ્યામાં ઋષિઓ, મહર્ષિઓ, તેમજ

પુત્રો ઉપરાત બીજા માણસો પણ હતા વસિષ્ઠ આદિ મહર્ષિઓ માસાહારના રસોડાના તથા જનક રાજર્ષિ જેવા શાકાહાર રસોડાના અતિથિ હતા આનાથી આપણે બરાબર જાણી શકીએ છીએ કે આ બધા મૂક પ્રાણીઓ યજ્ઞકુંડમાં મરાતા હતા તે હિંસક યજ્ઞકુંડોને સમર્જિતપૂર્વક, તથા બળપૂર્વક રાજા રાવણે બધ કરાવ્યા છે, માટે આવા અહિંસક રાવણ રાજાને રાક્ષસ શી રીતે કહેવાય ? તથાપિ રામાયણમાં તથા પુરાણોમાં રાવણનું ચિત્રણ રાક્ષસરૂપે કરાયું છે

ભારત દેશના કમશ યથેલા નૈતિક અથ પતનમાં આ સ પ્રાચવાદો, ધર્મનાદો કે ક્રિયાકાંડવાદો પણ મૌલિક કારણ બન્યા છે, તે એક કટુ સત્ય હકીકત છે આ પ્રમાણે ધર્મના નામે, ક્રિયાકાંડોના નામે લડતી-જંઘડતી ભારત દેશની પ્રજા દોષ કાળે દેશના હિતને માટે પણ ભેગી થઈ શકી નથી, થઈ હોય તો મહા પડિતોના વિરોધના અભિગ્રાપે સંગઠિત થઈ નથી આમ લડતી-લજાવતી, જંઘડતી-જંઘડાવતી દેશના ચારે આશ્રમે તથા ચારે વર્ણોની જનતા સર્વથા કમજોર થતી ગઈ દળ સ્વરૂપે ભારતની પ્રજા મુશ (ચરાબ) મુદરી (પરખી) અને ચિકાર જેવા મહાભયકર બ્યસનોમાં સપડતી ગઈ અને પોતાના હાથે પોતાનું હીર-નૂર-તેજ-વચસ્વ, યશ અને ઐજના હાસ કરતી ગઈ

ત્યારે રાક્ષસ કોણ ?

આ તથ્યનો યથાર્થ નિર્ણય જેન ધર્મનુયાયીઓની જેમ અહિંપ્રાધર્મના પ્રેમી, દયાપૂર્ણ, મહાસત તુલસીદાસજીએ પણ પોતાની રામાયણમાં કર્યો છે તે આ પ્રમાણે -

જેણે હીએ ત્યારે ભગવાનને પણ મનેતરી મળા વિના રહેતી નથી તે પછી ક્યારેયના પૂજારીએને હવેદિસા પ્રગે નક્કર ન આવે તે બને શી રીતે ?

માનવના હવનમા ક્યારે દોર આવે છે અને વધે છે ત્યારે તે એવો બધો જગતની બની આવે છે, જેના પરિણામે દેશનુ રમણ કરન રી, તથા જેના ગરીબમા ડક ઠ-૧ દેવો પી સ્થાપના છે તેથી માન્યતાને માનનાની સરકારી ગાયના માસનુ વર્જન પણ ક્યું નથી આદ્ય સુત્રો અને જામ કરી ભવબૂતિના ઉત્તર શમચરિત્રમા ચોથો કે પાચમો અધ્યાય જેવાથી ખગર પછે કે દશરથ શમના કુળગુરુ યમિષ્ટ જેવા મહા સુતે પણ ગાયના વાહર ને 'મૃણા'ની જેમ આદ્યો છે

આજથી ૨૫૦૦ વર્ષ પહેલાના ઇંદ્રબૂતિ અગ્નિબૂતિ જેવા અગત્ય વિદ્વાનોને ભગવાન મહાવીરસ્વામીએ વે મનેનો આશ્રય લઈને જ તેમને શકા વિનાના બ્યાં છે પરિણામે હિંદુના તાડવનુચી છુછ ગયેલા હજારો, લાખો માનવોએ હવનલ્યા, માસાહાર, ચરાખપાન, વેશ્યાગમન તથા પરત્રી ગમનનો મર્વયા લાગ કરીને અધિમાધર્મના પૂણ આરાધક બન્યા છે અને બીજા જાગ્યશાગીઓ ગૃહસ્થાશ્રમમા રહીને પણ માસાહાર આદિનો લાગ કરી શ્રેયમ્ 'ધર્મ'ના આરાધક બન્યા

રૌદ્રધ્યાન કેવી રીતે ઓળખાય ?

આ ધ્યાનનો નિર્ણય કરવા માટે તેના પણ ચાર લક્ષણો બતાવવામાં આવ્યા છે

(૧) ઓસન દોષ -રૌદ્રધ્યાન થવાના ચાર કારણો

લાગેવી પાપકર્મની ધૂળને ખજેરવા માટે દેવ ગુરુ અને ધર્મની આરાધના સિવાય બીજાં એકેય માર્ગ નથી લોકો અને લોકોત્તર રૂપે દેવના બે ભેદ છે નામકુમાર, પ્રકાશ, અમુર, રાક્ષસ, ગન્ધર્વ, કિનાર, ભૂત, વ્યતર, સૂર્ય, ચંદ્ર, ગૃહ નક્ષત્ર, તારા, ઘટાકણ, મણિભદ્ર અને ભેરુઆદિ અમ બધાનું દેવો તથા પદ્માવતી, શકેશ્વરી, અબા, શામુકા માળી મહાકાળી, કાલિકા, ગ્રીતલા બહુચરા, ભવાની આદિ દેવીઓ લોકીક દેવદેવીઓ છે તોકે મર્વા લૌકિકા આ ન્યાયે તેમને પણ જન્મમરણના ચોરાગી ફેરા છે ભવભવાતરમા રમક પટ્ટી છે આ દેવો કોઈ પણ માનવના પાપોને, નાશ કરવા માટે અમમથ છે માટે આત્મકલ્યાણને માટે આ દેવો આપણ ઉદ્ધારક બની શકતા નથી જ્યારે લોકોત્તર દેવો તજજવાવાળા માદાશ્રય બેઠવે કે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, માયા આદિ જીવનના અતરંગ શત્રુઓને સવથા નિર્મૂળ કરેલા હોઈને દેવજ્ઞાનના માલિક બનીને સિદ્ધિશિવાને પ્રાપ્ત થયેલા છે આ કારણે જ લોકોત્તર અરિહત પરમાત્માઓ જ માનવને પોતપોતાની યોગ્યતા પ્રમાણે કર્મપિચરામાંથી મુક્ત કરાવી શકે છે

પરમ મહામનોના પાત્રક, એકેન્દ્રિયાદિ જીવ માત્રના રક્ષક, મન-વચન તથા કાયાથી સસારની પ્રપચવીક્ષાને સંયમિત કરનાર, સમિતિ શુષ્પિત ધર્મના ધારક, મુનિરાજો જીવોને ધર્મ સમજાવી શકે છે અને પવણી શકે ॥ તેમજ ક્યાથી પરિપૂર્ણ-અહિંસા-સંયમ અને તપોમય જેન ધર્મ જ વિવિધ કષાયને મર્યાદિત કરાવવામા આરાધક માનવને કર્મોથી છુટકારો આપવામા સમર્થ છે આ કારણે ઉપર પ્રમાણેના દેવ, ગુરુ અને ધર્મની સેવના જ માનવને આત્મધ્યાન તથા રૌદ્રધ્યાનથી

બચાવીને ધર્મધ્યાનમા તણીન કરવા માટે પૂર્ણ સમર્થ છે
જેના નીચે પ્રમાણે ચાર ભેદ છે

(૧) આજ્ઞા વિચય -કર્માણુઓથી સર્વથા મુક્ત થઈ
કેવળજ્ઞાનના માની મયોગી તીર્થ કર પરમાત્માઓની આજ્ઞાનુ
વિચય એટલે પર્યાલોચન-આલોચન કરવું તે આજ્ઞાવિચય નામે
ધર્મધ્યાનનો પહેલો ભેદ છે માનવ માત્ર મન કરણ, વચ્ચરણ,
કાયચરણ અને કર્મકરણનો માનીક હોવાથી તેના મન, વચન
અને કાયા પ્રતિસમયે પ્રવૃત્તિવાળા જ હોય છે પરંતુ
ધાર્મિકતા (ધર્મમા ચરતીતિ ધાર્મિક) પ્રાપ્ત થયા પછી
થોડો વિચાર કરવામા આવે તો તેની પ્રવૃત્તિમાથી ગદાપણ -
વૈકારિક, તામસિક અને પૌદ્ગલિક ભાવનો ત્યાગ થઈ શકે
છે, કેમકે જ્યાં મુખી જીવ, શુદ્ધ-સ્વરૂપી નિરજન-નિરાકાર
અવસ્થાને પ્રાપ્ત થતો નથી, ત્યાં મુખી સદ્ગુણિ તથા સદ્ધિવેક
પૂર્વક પોતાની પ્રવૃત્તિને તથા વૃત્તિને શુદ્ધ અને શુભ બનાવે
તો સ સારના મ વ્યાજનમા પણ વાધો આવતો નથી અને ઘણા
નિર્થક પાપોમાથી બચાવ પણ થઈ જાય છે, માટે પ્રતિદક્ષણે
વિચાર કરવાનો પ્રયાસ કરવો કે માફ જ્ઞાનપાન, રહેણીકરણી,
વ્યાપાર-વ્યવહાર આદિ પ્રવૃત્તિ તીર્થ કરેલી આજ્ઞા પ્રમાણે છે ?
અથવા નથી ? યદિ નથી તો પ્રયત્નપૂર્વક દેવાધિદેવ તીર્થ પર
જગવતની આજ્ઞા સમજવી અને જીવનમા ઉતારવા માટે જ
પ્રયત્નો કરવા આનું નામ જ ' શ્રેય 'ની સાધના છે કેમકે
જેન વ પ્રાપ્ત થાય તેનાથી બીજું કંઈ થય કયું ?

સ સારજરના ગમે તેટલા અને તેવા ષવિત્ર સદ્ગુણો
હોય તે યદિ તીર્થ કર પરમાત્માની આજ્ઞાથી સુદ્રિત થયેલા
હશે તો તે અનુક્રાનોમા પાપનરતનો પ્રવેશ અટકશે અને

“ પાવે ઈન્દ્રિયોના વિચોમા અત્યામણિ ન મન
મેવ કહેવાય છે માટે મેવ વિનાના થવાનો પ્રયત્ન કરવો
મનની શુદ્ધિ છે તેથી ધ્યાનથી પવિત્ર થયેલા જ્ઞાનકર્તા
જે સ્નાન કરશે તે પરમ ગતિ મેળવે છે સ્મૃતિઓ પણ
છે કે “ વ્રહ્મચારી સદા શુદ્ધિ ”

આત્માની શુદ્ધિ માટે શરીરશુદ્ધિ મૌનિક કારણ
હોવા છતાં પણ ગૃહસ્થાથમીને સ્નાન કર્યા વિના આવવું નહીં
માટે સ્નાન કર્યા પછી અરિહતોનું પૂજન તથા ધ્યાન કરવું
જોઈએ જેથી સ્નાન મમયે પાણીના છવોની ધણેલી વિરાધ
નાશ પામશે અને માનવતાને અહિંસા ધર્મનો રંગ લાગે

(૨) વિપાક વિચય ધર્મધ્યાન - ત્યાં સુધી જ્યાં
શરીરથી સંબંધિત છે ત્યાં સુધી પૂર્વભવમા કરેલા પાપાચર્ય
અભદ્ર વ્યવહાર માયાચાર તથા મિથ્યાચારના માધ્યમથી શરીર
દેહાત્મક જાણાનુભવનું જે જે જીવે સાથે બાંધેલું છે તેમના
વિપાક-ફળાદેશ અર્થાત્ કરેલા કર્મોનો ભોગવડો કર્યા વિના
પુનઃ નથી વિચોગ-કુળ-હારિદ્રય-ચોક્ક-સતાપ અર્થ
કરેલા પાપકર્મોનો વિપાક છે, માટે ભોગવ્યા વિના બીજી માર્ગ
નથી આવી પરિસ્થિતિમાં જ્યાં કર્મોના ફળો ભોગવવાના
છે તે પછી મમ્મચર્યાનુપૂર્વક સમજદારી અને સદનરીતિ
કેળવીને ભોગવવામાં જ આત્માનું કલ્યાણ છે અને ભોગવ
કુળે દગવા થશે, અન્યથા રોગા રોગા, રીમાતા રીત
ન્યા ક્રોધ સામે ક્રોધ વેગ સામે વેગ, બૂઝાઈની સામે બૂઝાઈ
આદિના અવગે રહેને અન્યા તો જે જીવે આપણા શત્રુના
અન્યા છે તેમનો જાણાનુભવ ત્યારે નહીં પણ વધારે
અવગા જાણેલા પણ મારે જવા જ્યાં વિના રહેવાના નથી

યોગીવારને માટે સમજે કે આ જાણે જો કોઈ કષાયમાં પૂર્ણ કર્યો અને કળસ્વરૂપે નરકગતિ તિથ્યંચ ગતિના હિંસક પશુ-પક્ષીના અવતારમાં ગયા તો પાપ કર્મોની માયા એટલી બધી વધી જશે જેથી તે જીવના હજારો-લાખો અવતારો જગડવા પામશે અને મનુષ્યાવતાર દુર્લભતમ જનશે

સર્વે મહાપુરુષોએ, યોગીઓએ તથા શાસ્ત્રોએ મનુષ્ય જન્મને શ્રેષ્ઠ કહ્યો છે જેમાં સદ્ગુણો અને સદ્વિવેકની પ્રાપ્તિ સુવલ્લ જનવા પામે છે એકાત્મતા બેઠી થોડો જ વિચાર કરી લેવામાં આવે તો માનવ હજારો વિદ્વાન, દુષ્ટો અને વિદ્યેશો માધી પોતાની સ્વસ્થતા કળવીને ધર્મધ્યાનના રસ્તે પોતાના મનને, વાળી શકવા માટે સમર્થ જની શકે છે આ કાળે જ ધર્મધ્યાનનો બીજો લોક પ્રત્યેક જીવને સમ્યજ્ઞાન આપતા કહે છે કે -

ઓ માનવ ! આવી પડેલા દુષ્ટોમાં ધીરજ રાખજે

વિદ્યેશાવસ્થાને પરમાત્માનો આશીર્વાદ માનજે

રોગ અને વ્યાધિમાં આત્માનું ઉત્થાન તથા વિકાસ માનજે

બીજાના કસાયેલા અપમાનમાં તારી સહનશક્તિનો વધારો માનજે

કૌટુંબિક અને પારસ્પરિક અસ્વસ્થતામાં સહિષ્ણુ જનવામાં સમ્યજ્ઞાનની વૃદ્ધિ માનજે ઉપર પ્રમાણે નિષ્કૃય કરીને જીવનનું ઘડતર કરવું શ્રેયસ્કર છે, જે વિપાક વિચયની ભાવનાને આધીન છે

(૩) અપાય વિચય -જીવન જીવવામાં જે અપાયો-

વિરોધી કે વિદ્વેષી આવે છે, તેમા રાગદ્વેષ, મોહ, માયા કેવળ
કેકામ આદિ મૂળ કારણ છે, તેમ ગમજીને રાગદ્વેષના
જીવનને બંધવાની ભાવના રાખવી અને પ્રત્યેક પ્રસંગમાં
રાગદ્વેષમા લઈ જવા કરતા મરજી અને પવિત્ર ભાગે લઈ જવ
જેથી મન અને બુદ્ધિનું સમાધાન થયે, જીવન સ્વસ્થ બન્યે
પરામ પ્રસંગોમા તમને વધારે હાનિ થયે નહિ અને તમાર
જીવનમા સરળતા અને કોમળતા હશે તો મ સારની મને તે
વિકટ મમસ્યાઓથી તમે આઝાદ બની જશો. અન્યથા તમે
તેવા ધમપણા પશુ તમને મદદ કરી શકશે નહિ, માટે સ્વાર્થ
જનવા કરતા પરમાર્થ જનનું, ક્રોધી જનવા કરતા આનંદ
જનનું જેથી તમે આત્મધ્યાન અને શૌરધ્યાનથી બની શકો
ધર્મધ્યાનનો આ ત્રીજો ભેદ આપણને સમજાવ્યું આપે છે કે
માનવ ! મને તેવા અને મને તેના વિદ્વેષી આરે તેને ધર્મબુદ્ધિ
સમાધિત કરજે જેથી તારા વિરોધીઓ અને મ સારની મમ
પણ સરજી બનશે જેની પામે કઈક શક્તિ વિદ્યા કે મુક્તિ
હશે તેનો જ વિરોધ કરનારા પગલે પગલે મરી આવશે. જ
રસ્તે ન વળા બીજામમા, અનાથ કે રોગિષ્ઠનો વિરોધ કરનાર
કેઈ દેવતા નથી તેમ મમજીને તારા જીવન આનંદી, સ્વ
અને પવિત્ર હશે તો મ સારની વિકટ મમસ્યાઓ પણ સુખ
બનશે. સારાથ કે તારી પવિત્રતા અને મિદ્ધાનિવૃત્તિ
ઓને સારા ભાગે લાવનારી બનશે આ સદા વિરોધની શક્તિ
વિરોધ કરવાથી તમારું જીવન કુલ ન બનશે જેથી તમારો
બુદ્ધિ, મન અને વિદ્યા પણ મગિન બનશે.

(૪) મમસ્યાન વિચાર - મ સારમા રહેતા મમસ્યા હોય
મમુદ્રે અને પવિત્ર આત્મિક વિચાર કરવો, જેથી મ સારની
મનિ નથી, અનાથતા, તથા અપાયતાનો ખાલ આવડે અને

જીવનની બેમર્યાદ, આગમબ્રહ્મ વિચારણામાં સમ્યક્ત્વનો પ્રવેશ
થેના ઘણા પ્રશ્નો સમાધિત થયે, જે તોફાને ચડેલા આત્મધ્યાન
અને રોદ્રધ્યાનને મર્યાદિત કર્યા વિના નહીં રહે

જ્ઞાનાવરણીય કર્મના કારણે જ્ઞાન માત્રામાં વિપરીતતા,
મિધ્યાત્વના કે સંશયિતા રહેતી જ હોય છે, જેનાથી પ્રત્યક્ષ
દેખાતી વસ્તુઓનો નિર્ણય પણ યથાર્થ થઈ શકતો નથી, તો
પછી પરોક્ષ પદાર્થનો નિર્ણય શી રીતે થયે? તેથી પ્રત્યેક
પ્રસંગને નિર્ણય કરવા માટે શ્રુતિ(શાસ્ત્ર) યુક્તિ(તર્ક) અને
અનુભૂતિ(અનુભવજ્ઞાન) આ ત્રણ માર્ગો છે તે આ પ્રમાણે

(૧) શ્રુતિ એટલે આગમશાસ્ત્રોમાં જે લખાયેલું છે, તેને
તેવી રીતે જ માનવું તે શ્રુતિ છે અદિસા, સત્ય અયોધ્ય,
બ્રહ્મચર્ય અને પરિવ્રજના ત્યાગની અભિશુદ્ધ પ્રરૂપણા કરે તથા
ધર્મ, સપ્રદાય આદિના નાને પણ તે પાપોની સેવના કરવા
માટે આજ્ઞા ન આપે તે જિનામત-જેનશાસ્ત્ર કહેવાય છે,
જેમાં નરકભૂમિ, નારક છત્રો, દેવભૂમિ, દેવો તથા મનુષ્ય અને
નિર્ધનોગી પૂર્ણ તથા દ્વીપ-સમુદ્ર પર્વત, નદી, પૃથ્વી,
જળ અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિથી વ્યાપ્ત ત્રિલોકિયનું
વધાર્યું વર્ણન છે, જેમાં પ્રરૂપિત સ્વાદ્વાદ, નયવાદ અને
નિરપવાદ માનવ માત્રને રામદેવ રહિત જનાવવા માટે પૂર્ણ
સમર્થ છે, જેમાં ધર્મ, સમાજ, દેવ-દેવી કે પોતાની હિમ
તાવસાના કારણે આસાદ્વાર, યરાજવાન ગુજાર, પરમીગમન
વેરવાગમન, શિકાર તથા ચોરીક્રમના આચરણ માટે દેહને
એટલે જાતિ સિંચેવને માટે પણ અપવાદ નથી. તે જેનુગમ
દેવની, તીર્થંકર પરમાત્માના પ્રરૂપક હોવાથી તેમાં વર્ણવેલી
દ્વીપોને સંસ્કરે માનવી અને જે ન સમજાવે તેમાં પેન્થના
અનિશાન, સુત્રજાનની કમજોરી સમજવી.

કર્મોથી બારે બને છે, તથા પુણ્ય કાર્યો વડે શુભ કાર્યોથી બારે બને છે. શુભ કર્મો ગોનાની બેળી અને અશુભ કર્મો તોળાની બેળી જેવા છે. જેમા જકડાયેલા આત્માઓ ક્યારેક દેવગતિમા અને ક્યારેક નરકગતિમા, ક્યારેક રૂપના અભાર જેવા રાજ-મહારાજા-શ્રીમત શાહકારના રૂપમા તો બીજા સમયે ગરીબ દીન, અનાથના અવતારે દુખી બને છે. જીવાત્મા જ્યારે સદ્બુદ્ધિ કે દુષ્ટબુદ્ધિના વશમા રહે છે ત્યારે ચારે તરફથી કર્મોની ભરતી થાય છે અને જીવ તેમા લપટાઈ જાય છે. અશુભ કર્મોના ભોગવટો કરતો આત્મા યદિ સદ્બુદ્ધિવાળો હશે તો અશુભ કર્મોના ભોગવટામા પણ શુભ કર્મોનું ઉપાર્જન કરશે અને શુભ કર્મોના ભોગવટામા યદિ તે આત્મા દુષ્ટબુદ્ધિ વશ હશે તો શુભ કર્મોનું દેવાનું કાળીને ફરીથી પાપકર્મોના ઉપાર્જન કરનારો બનશે.

સવરધમંની પ્રાપ્તિ થયે તે જીવાત્માને શુભાશુભ કર્મો અટકી જાય છે. દરવાજો બંધ હોય તો કેઈને પ્રવેશ સુવશ નથી બનતો, તેમ સવર એવું ઢાકણ, તેની હાજરીમા અટકેલો પદાર્થ બહાર અને બહારનો પદાર્થ અદાદ આવતો નથી તેની રીતે મહામત, અણમત-અદ્ય પ્રવચન માતા બાર ભાવતા આદિથી અશુભ કર્મોના અવરોધ થતા નવા પાપકર્મો બધાતા નથી.

જય આશ્રય માત્ર શુભાશુભ કર્મોને ઉપાર્જન કરાવી આપશે, પણ તે કર્મોને આત્મા સાથે દૂધ અને સાકર ત્રી જેમ એકાકાર કરવાનું કામ જય તત્ત્વનું છે. ઉપાર્જન કરેલા કર્મો જ્યારે ઉદયમા આવશે ત્યારે કયા સ્વભાવે આવશે? કેની મર્યાદામા આવશે? ઉદયકાળમા લીમળા હશે કે મહતા? કર્મોના જથ્થો કેટલો હશે? એક કીલો ઘાસ પૃથ્વીના વધારે

પ્રદેશો પાડે જ્યારે તેના જ વજનનું સોનું યોગ પ્રદેશોમા સમાઈ જશે અને પારે તેના કરતા પણ જોડા પ્રદેશોમા સમાઈ જશે. વજન બધાઓનું જો મમાન રેવા છતાં મીના પ્રદેશો ગુદા ગુદા છે, તેવી રીતે કર્મોના પ્રદેશો પણ જાણવા

નિર્જન જોડે આત્મપ્રદેશો માથે મિશ્રિત થયેલા શુભાશુભ કર્મોને બાગી નાખે, ખસેડી નાખે તેને નિર્જન કહેવાય છે. ■ વર તત્વ કેવળ તે તે કર્મોના માત્રને જ આવે છે જ્યારે નિર્જન સત્તામા પડેલા કર્મોને સાફ કરવાનું કામ કરે છે બાળવાનું કામ અગ્નિનું છે પાત્રીનું નથી તેવી રીતે બાર પ્રકારની તપશ્ચર્યાને અગ્નિની ઉત્તમા અપાય છે જે કર્મોને બાગીને ખાખ કરે છે

મોખ - નિર્જન તત્વથી જ્યારે પુણ્ય અને પાપના સંપૂર્ણ કર્મો ધોવાઈ જાય અને તેમનો જોડ પણ પરમાત્મ આત્મા સાથે ન રહે ત્યારે જીવાતમા સત્ત્વથી મુક્ત થઈને મોક્ષને મેળવનારો બને છે ઉપર પ્રમાણેના નવે તત્ત્વોને અઢાથી માને તથા પાપ, આત્રવ, બધ અને અજીવનો ત્યાગ કરી પુણ્ય તથા સવર નિર્જનનો સ્વીકાર નિમગ્ન રૂચિને આભારી કરવાની રૂચિને નિમગ્નરૂચી કહેવાય છે

(૩) સૂત્રરૂચિ - પર જીવોની દયા પાળવા તેમને અમરપાન દેવા પરોપકારાદિ તત્ત્વોને આત્મસાત્ કરવા તેમજ પોતાના આત્માનો વિકાસ થાય તે માટે જૈન સૂત્રોમા કયો વિધિ છે ? જે સૂત્રોથી આત્માનો સત્ય સદાચાર અને સયમ ધર્મ સચવાય તેવા જૈનાગમના સૂત્રોને જાણવાની, જાણવાની, બોલેવા કે જાણવાને જીવનમા ઉતારવાની રૂચિને સૂત્રરૂચિ કહેવાય છે

(૪) અવગાદગુણિ - દ્વાદશાગ્રીમા મનિઅર અવગાદન (પ્રવેશ) કરીને જે તત્ત્વોને પ્રાપ્ત કરવાની ગુણિ શાય અથવા પથ મદામનધારી મુનિઓનું સામીપ્ય માલિખ કે તેમની નિશ્ચા સ્વીકારીને તેમની પામેળી સૂત્રો, અર્થો અને તેના વિધિ આદિની ભજુશરી લેવી તે અવગાદગુણિ કહેવાય છે

ધર્મધ્યાનનું આલબન શું છે ?

આલબન એટલે ટેકો, જેનાથી પ્રાપ્ત થયેલું ધર્મધ્યાન આત્મામા સ્થિર રહે તે આલબન છે ■ સારના પ્રત્યેક કાર્મમા સધવારાની એટલે બીજાના આલબનની આવશ્યકતા નકારી શકાતી નથી તો પછી ગુણધ્યાનકે એક પછી એક મર કરવા હોય અને પ્રાપ્ત થયેલા ધર્મધ્યાનને ટકારી રાખવું હોય તે માટે આલબનની આવશ્યકતા નથી તે શી રીતે કહેવાય ભગવતે ચાર પ્રકારના આલબન કહ્યા છે

(૧) વાચના - આત્માની પ્રબળ પુરુષાર્થશક્તિ હયોપશમની પ્રાપ્ત થાય છે અને જેમ જેમ તેની વૃદ્ધિ થાય છે તેમ તેમ ધર્મધ્યાન તરફ આત્માનું પ્રધ્યાન આગળ વધે છે પરંતુ બૂલવું ન જોઈએ કે તે હયોપશમ આત્માની માલોકીત ન હોવાના કારણે ઉપશમિત થયેલી કર્મપ્રકૃતિઓ ફરીથી પોતાનો ચમત્કાર બતાવી દેવા માટે ગમે ત્યારે પણ સમર્થ છે તે માટે સાધક મહાપુરુષે વારવાર આગમશાસ્ત્રોનું પરિશીલન એટલે સ્વાધ્યાય કરવો, તેના અર્થોનું મનન કરવું, નિર્વિધ્યાસન કરવું, કેમકે સાધકને પોતાની સાધના માટે સ્વાધ્યાય અનિવર્ય ભાગ છે

(૨) પરિવર્તના - કઠલ્ય થયેલા આગમશાસ્ત્રો પ્રકરણાદિ અથો, મગળકારક સ્તોત્રો અને પ્રાયશ્ચિત્ત માટે

મગેલી ૧૧ઘાઝો ૧૧ પુન પુન આગતિ કરવી એવી તેની વિસ્મૃતિ થઈ ન પામે આત્માની શક્તિ વડે પ્રાપ્ત કરેલા દાયોપદ્યમ દ્વારા જે શુદ્ધજ્ઞાન મેળવેલું હોય તેની પ્રમાદવશ વિસ્મૃતિ કરવી તે જ્ઞાનાવરણીય કર્મબંધનનું જનરદન કારણ છે માટે પ્રમાદનો ત્યાગ કરી એખેલી ગાથાઓનું પુનરાવર્તન કરવું

(૩) પ્રતિપૃચ્છના — આવૃત્તિ કરતા આત્મભોના અર્થ મિત્રવનમાં ભૂલ જેવું દેખાય તો તેમના જ્ઞાતાઓને ફરીફરીથી પૂછવું જેથી અર્થની સચ્ચતિ બની રહેવા પામે

(૪) ધર્મકથા — અજ્ઞાનમાં અધરાયેલા, મિથ્યાત્વથી ઘેરાયેલા, કપાયોથી પીગાયેલા વિવિધ-વામનામાં ફસાયેલા, સારીતની માયામાં જાન ભૂલેલા, અર્થોપાર્જન તથા તેના રક્ષણમાં આવડે રસ્તેથી મળેલા માનવોને જીનત્વનું જીવાં તરનોનું, વૈરાગ્યના માહાત્મ્યનું તથા સમારપી અસારતાનું સહસ્ય સમજાવવું તે ધર્મકથા છે

ધર્મની અનુપ્રેક્ષા કેટલી છે ?

આત્માની અપૂર્વ શક્તિ વડે મેળવેલા ધર્મધ્યાનનું પુન પુન પર્યાલોચન કરવું એટલે કે જીવનની ત્ર્યેક ક્રિયાઓમાં ચાર પ્રકારની ભાવના ભાવવી તેને અનુપ્રેક્ષા કહેવાય ॥ સારી રીતે ધોવાયેલા વસ્ત્રને પણ ટીનોપાલ નીલરમ અને ઇંજીની આવશ્યકતા રહેતી છે બજારમાંથી ખરીદીને લાવેલા શાકભાજી ચણી વડે અભણ તત્ત્વને દૂર કરીને ઘી-મસાવા આદિનો સંસ્કાર કરવો આવશ્યક છે, તેવી રીતે મહાપુણ્યોદયે મેળવેલા ધર્મધ્યાનને ટકાવી રાખવા અને વધારે દેહોપ્થમાન કરવા માટે ચાર ભાવનાઓને જીવનના અણુઅણુમાં ઉતારવી અત્યુત્તમ ॥ તે આ પ્રમાણે છે -

શકતુ નથી અને નવા આવનારા પાપોનો અવરોધ પણ કરી શકતો નથી માટે પ્રસ્તુત આશ્વત્થર તપના પ્રકરણમાં તે ધ્યાન માટેની ચિંતા ન કરતા સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થયા પછીથી જ ધ્યાન થાય છે તેની આ વાત છે

મિથ્યા વીની સત્તામાં પડેલા દર્શનમોહનીય અને ચારિત્ર મોહનીય ક્રમો કરતા સમ્યક્ત્વ સંપન્ન આત્મામાં રહેલા તે કર્મોની વર્તણૂક યોગી હોય છે, કારણ કે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થતા જ કર્મોની ઘણી મોટી ભ્રાંતિ મમાપ્ત થાય છે અને કેવળ ઠોંગઠોંગો સાગરોપમ જેટલી જ શેષ રહે છે. યદ્યપિ દર્શન મોહનીય અને ચારિત્રમોહનીયનો કાય, ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ થવાના કારણે તેની તાકાત મિથ્યાત્વની પાસે રહેલા કર્મો કરતા ઓછી હોયે તો પણ કબાચેલો કે કબાઈ મચેલા કાળો નાત્ર અવશ્યે હજી માર્ગ વિના રહેતો નથી, તેવી રીતે ઉપશમિત તે કર્મો પણ સમ્યક્ચારિત્રની શુદ્ધ નદીના પાણીને ડોળાવી મારવા માટે સમર્થ હોવાથી સમ્યક્ચારિત્ર સંપન્ન મુનિને પણ કેટલેક સમયે દુર્ભ્યાની અને જીજ્ઞાસા સમયે મદ્ધ્યાની બનાવવા માટે પૂર્ણ સમર્થ હોય છે

જે સમયે પાસે સ્વાધ્યાયબળ, તપોમળ કે ભાવનાબળ મજબુત નહીં હોય, તેમને ભોગવેલા ભોગોની, ભોગ માટે ઉપસ્થિત ભોખ્યની, પરિગ્રહની, માયાની, સત્તા અને પ્રતિષ્ઠાના મિથ્યા ખ્યાલોની તથા વિચય-કલ્પ અને વિકલ્પ આદિની માયા ઠેઠ કાગે ઓછી થવાની નથી માટે તેમનું ધ્યાન સ્થિર રહેતું નથી, એકાગ્રતા સધાતી નથી, માયા મરતી નથી, સમજા સધાતી નથી, વિષય કપાય પ્રત્યેનું વૈરાગ્ય જામતું નથી અને ઇંદ્રિયો પી ગુવામી મગની નથી આ કારણે જ ધ્યાનના માતીકો પણ મુદા મુદા હોય છે

આર્તધ્યાનના માસિક કાણુ ?

જવાબમાં કહેવાયું છે કે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થયા પછી પણ જેઓ મન વિનાના હોય તે, અવિરત, મત સ્વીકારેલા દેશ વિરતિધર, મહાવ્રત સ્વીકારેલા પ્રમત સયની અર્થાત્ ચોથે, પાંચમે અને છઠ્ઠે ગુણસ્થાનકે રહેલા માધકો આર્તધ્યાનના માત્રીકો બની શકે છે તથા સમ્યક્ત્વ અને મન વિનાના જીવાત્માઓ આર્તધ્યાની જ છે

સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થતા અનતાનુભૂતી ક્ષાયો બને ઉપશમિત ક્ષયોપશમિત કે ક્ષાપિત ચર્ધ ગયા હોય તો પણ તેનો નાનો ભાઈ અપ્રત્યાખ્યાન ખ્યાય જેના જીવનમા ભેરદાર પડ્યા હોય તે માધક જાણવા છતાં પણ નિરર્થક પાપોનો ત્યાગ કરવા માટે સમર્થ બનતો નથી તેવી સ્થિતિમા તે ખ્યાયના ઉદયકાળે તે માધકને મનોહ પદાર્થોની પ્રાપ્તિની ઇચ્છા, અમનોહ પદાર્થોના વિયોગની ઇચ્છા, અસાત વે ના નાશની ઇચ્છા કે નિદાનચરત થવાની ઇચ્છા રૂપ આર્તધ્યાન કાયમ રહે તે સ્વાભાવિક છે પરંતુ સમ્યક્ત્વના કારણે કોઈક સમયે તે માધકને શ્રદ્ધા, મેગ નિર્વેદ આદિની વૃદ્ધિ થાય છે ત્યારે શેષ રહેલા કોડા કોડી સાગરોપમના કર્મોમાથી ૫ યોપમ જેટલા કર્મોની હાનિ (નાશ) થતા અપ્રત્યાખ્યાન નામનો ક્ષાય ઉપશમિત કે ક્ષયોપશમિત થાય છે, ત્યારે માધકને નિરર્થક પાપોની નિવૃત્તિ રૂપ દેશ વિરતિ ધર્મનો ઉદય થાય છે અને શ્રાવકધર્મના બાર મત સ્વીકારે છે તો પણ ત્રીજા નજરનો પ્રત્યાખ્યાન નામના ક્ષાયનો ઉદય તો જાત્રમા રહેલો હોવાથી આર્તધ્યાન થતુ રહે છે આવી સ્થિતિમા પણ કોઈક સમયે કમભગતો અને કોઈક સમયે સ્વાધ્યાયમા આગળ વધતો માધક ગૃહસ્થાદમની સ પૂર્ણ માયાને

પાડીને મહામત્ત સીકારી લે છે, પણ માયા જીવતી ઝડપી
 વધારે ભૂડી હોવાથી, યદ્યપિ અન તાનુ મ ધી, અપ્રત્યાખ્યાનો
 પ્રત્યાખ્યાનો કપાયોને બહે તાકાત વિનાના કરી દીધા છે. પતે
 સગુ જીવના જગતા સંબલન કપાય તે સાધકના જીવ
 કરોળી પૂરેપૂરી કરી રહ્યા હોય છે તેથી તેમને પણ વચ્ચે
 આત્મધ્યાન ની માયા નકારી શકાતી નથી એટલે કે જો કુદ
 સ્થાનકે બિરાજમાન હોવા છતાં કોઈક મમયે પાતળી મહાદ
 જીવા થોલપટ્ટા, કારમીરી પરમીને, સોનાની ફેમના ચર
 અને આવી હેવામા હાથને પણ પરિશ્રમ હેવો ન પડે તેવા પ્રતિષ્ઠા
 આદિ દ્રવ્યો પ્રત્યે માયાની ઉદીરણા કરવા વડે તે મહાજીવ
 પણ આત્મધ્યાનના માત્રીક બને છે કે તેમા મૃત્યુ શાવ
 રવાનાવિક છે વિશેષમા એટલું જાણવાનું કે યદિ તે સ
 જાવ સંયમી હશે તો તેમને નિદાન એટલે નિવાણા ભાવ
 આત્મધ્યાન હોતું નથી, કેમકે નિદાનગરુડના અને મહામત્ત
 જારમો કે આડમો ચક્ર છે, તેની રીતે મહામત્ત અને રોદ્રધ્યાન
 પણ પરસ્પર વિરોધી હોવાથી મહામત્તીને રોદ્રધ્યાન હોતું નથી

રોદ્રધ્યાનના માસિક કોણ ?

જવાબમા ભગવતે શરમાળ્યુ કે પહેલાં કહેલા ચો
 પ્રકારના રોદ્રધ્યાન વિરતિ વિનાના સમ્યક્ત્વીને તથા મનથી
 ભાવા (ગૃહસ્થ સાધક) ને હોય છે, કેમકે રાધાવેશની સમય
 કોડક સમયે આત્મામા અપૂર્વ કરણ અને અનિવૃત્ત કરણ રૂપિ
 વિશેષ ને સન્નાર થાય છે અને સાતે કર્મપ્રવૃત્તિઓનો દેવ
 થતા પાતિક-સમ્યક્ત્વ, ઉપશમ થતા ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ અને
 સયોપશમ થતા સાયોપશમિક સમ્યક્ત્વન્દ્રિ પ્રાપ્તિ થવા પડે
 તે સમયે આત્મશક્તિના વિકાસ સાધવામા જો તે મુત્યમ

સામર ન મળ્યો હોય અથવા પોતાની તેયારી આગળ વધવા માટેની ન હોય ત્યારે સાધક ત્યાં નો ત્યાં પડ્યો રહે છે તેમ જોના દેવ, શુરુ ધર્મને માને છે, પૂજે છે, તેમનો સત્કાર કરે છે, તો પણ દેવ, શુરુની સમાન થવા માટેના તેવા નીતિ સ્વીકારવામા તેને થોડો પણ ઉત્સાહ રહેતો નથી, માટે જોના વિનાના જીવનમા પાપના માર્ગો બધ ન થવાથી ગમે ત્યારે પણ હિંસા, જુઠાં જોરી અને બહાશીના પાપો, બેમર્યાદ વિષયવાસના, તથા ક્રોધાદિ ક્વાયની વાસનામા મસ્ત બનીને રોદ્ર ધ્યાનનો મારીક બનવા માટે તેની પાસે અવકાશ રહેલો છે માટે જોના વિનાનો માનવ પાપબીરૂતા રહિત હોવાથી પાપવાસનામા રચ્યો પડ્યો રહેતા ગમે ત્યારે પણ રોદ્રધ્યાનનો સ્વર્ગ થતા વાર લાગતી નથી

સમ્યક્ત્વપૂર્વક જાર મત લીધા પછી પણ તેના પાલનમા જેવી જોઈએ તેવી જાગૃતિ ન હોવાથી આંતરિક જીવનમા જમાર, બેચારી વધે છે કૃષ્ણ સ્વરૂપે પોતાના લીધેના મતોની મર્યાદા, તેના અનિચારોના મેવનમા બેધ્યાન અને નેવાઈ ગયેલા અતિચારોનું મિચ્છામિ દુહ્લક દેવા જેવી લાયકાત ન જોઈ હોય ત્યારે તે સાધક, અનતાનુબંધી ક્વાયના ઉપશમ પછી સમ્યક્ત્વ અને અપ્રત્યાખ્યાની ક્વાયના ઉપશમથી મત ધારી જ યો દનો તે પુન ક્વાયો તરફ આકર્ષાય છે અને તેવી લેશ્યાઓનું નિમિત્ત મળવાજ પાછો કૃષ્ણ લેશ્યા, નીલ લેશ્યા તથા કાપોત લેશ્યાનો માલીક બને છે ત્યારે રોદ્રધ્યાનનો માલીક બનવા કોણ દોગી શમ્વાનો હતો ? પરતુ એટલું વિશેષ સમજવાનું કે જોના વિનાના માનવનું રોદ્રધ્યાન નરકપ્રદ થયે જ્યારે જોનામા રહેલાનું રોદ્રધ્યાન નરક દેવાવાનું બનતું નથી

ધર્મધ્યાનના માત્રીક કોણ કોણ ?

માન આડ ના, દગા, અભ્યાર અને બારમે ગુણધ્યાનકે રહેનારા મુનિ વિશેષ જ ધર્મધ્યાનના અધિકારી બનના પાને છે, કેમકે આત્મધ્યાન તથા શૈલધ્યાનની મર્યાદા છઠ્ઠા ગુણ-ધ્યાનકે મપાઈ થાય છે, માટે સાતમે અત્રમન ગુણધ્યાનકે ધર્મધ્યાનની પ્રાપ્તિ મુવમ બને છે, તથા જ્યાં મોખ તથા કસાય મ પૂર્ણ ઉપચાત થાય તે અભ્યારમે સ પૂર્ણ કાય થાય તે બારમે ગુણધ્યાનકે પણ ધર્મધ્યાનની વિદ્યમાનતા છે કેમકે અભ્યારમે અને બારમે ગુણધ્યાનકે રહેનારા પુણ્ય પરિન માધકો યદપિ કેવળજ્ઞાનની મર્યાદામા આવી ચૂક્યા છે તો પણ જીવ હમસ્ય છે

વિશેષમા જાણવાનું કે ચોથે પાચમે અને છઠ્ઠે ગુણધ્યાનકે રહેનારા સાધકો યદિ ક્વાયવૃત્તિ-પ્રવૃત્તિ અને તેના પ્રકારોને મ યમિત કરે તો તેમને પણ ધર્મધ્યાન ની પ્રાપ્તિ થવામા વાત આવતો નથી અર્થાત્ તે ભાગ્યશાળીઓ પણ ધર્મધ્યાનની જાતી શકે છે મોહકમનો ઉપચમ પણ જીનશામનને મા ય હોવ જી સાધક યદિ મોક્ષાભિનાયિની પુરુષાર્થશક્તિને વિકાસ માધ અને સમ્યક્જ્ઞાનપૂર્વકના ક્વાયોના મહવાસથી દૂર રહે તે ધર્મધ્યાનના માત્રીક બનવામા તેમને ક્યાયથી પણ અતરાય નડતો નથી, માટે જ અરિહત પરમાત્માઓનું શાસન પુરુષાયને આધીન

ગુરુધ્યાનની દુર્લભતા શા માટે ?

માધકની સાધના જ્યાં સુધી પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરવાની ભૂમિકામા પહોચતી નથી ત્યાં સુધી ગુરુધ્યાનની પ્રાપ્તિ

શક્ય નથી ક્યાયની તાકાત વિદ્યમાન હોય અથવા ગમે ત્યારે પણ સાધક ક્યાયની બની શકતો હોય ત્યારે આ ધ્યાનની ભૂમિકા શી રીતે પ્રાપ્ત થશે ? હશમે શુદ્ધસ્થાનકે ક્યાયનો અણુ પ્રમાણુ જોડેલો જ ભાગ વિદ્યમાન હોય તો પણ સાધકને ગમે ત્યારે ખતરો ઉત્પન્ન કરી શકે છે, તો પછી જ્યાં ક્યાયોની પ્રચૂરતા હોય, ઉદીર્ણ હોય ક્યાયી આત્માનો સહવાસ ગમતો હોય ત્યાં ધર્મધ્યાન પણ દુર્લભ બને છે, તો શુદ્ધધ્યાનની વાત ક્યાં કરવાની ? આ બધા કારણોને લઈ જેઓ ચરમબળી હોય અને ૧૧-૧૨-૧૩-૧૪ આ અંતિમ શુદ્ધસ્થાનકે પહોંચી ગયા હોય તે પુરુષશાનીઓને જ આ ધ્યાન મુક્તિ બને છે અધ્યારમા અને બારમા શુદ્ધસ્થાનકનો માલિક હોયપિ વીનરાગ કહેવાય છે, તો પણ તે છન્દ્ય છે, તેમ છતાં ક્યાયો તેમના નિરસ અને અવપ્રકાશીન સમયની મર્યાદાવાળા હોવાથી, સર્વથા તાકાત વિનાના હોય છે માટે તે સાધકો જ આ ધ્યાનને સ્વાધીન કરવા માટે પૂર્ણ સમર્થ છે

અત્યારે મહાવિદ્યે ક્ષેત્રને છો ? જનત-અરાવનના એકેય સાધકને આ ક્યાનની પ્રાપ્તિ છે જ નહીં, તેથી મોક્ષના દ્વાર પણ તેમના માટે બંધ છે કેમકે કેવળજ્ઞાન થયા વિના મોક્ષની પ્રાપ્તિ સર્વથા અશક્ય છે અને શુદ્ધધ્યાનમા પ્રવેશ કર્યા વિના કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ અક્લિ વિશેષને માટે પણ દરહાસતમા અશક્ય છે આ ધ્યાનને પદાસન, ઉત્કટાસન, વીરાસન કે શીર્ષાસનાદિ તથા દ્વીતા-મોલી તથા રૂદ્રાસના માળા કે મપ-વાધ-સિદ્ધાદિથી બચકરતમ બનેલા વનવગડાને સીધા સબધ નથી, માટે આ ધ્યાન દુર્લભતમ બને છે

શુદ્ધધ્યાનના બેદો કેટલા ?

બ્રહ્મવેતે દુર્માણ્યુ કે, હે જોગમ ! આ ધ્યાન ચાર પ્રકારનું છે

(૧) પૃથક્ પવિત્રકં વિચાર,
(૨) એકત્વ વિતકં,

(૩) સૂક્ષ્મ ક્રિયા પ્રતિભાનિ,
(૪) બ્યુપરત ક્રિયા નિવૃત્તિ

શુદ્ધ અને સર્વથા મદ્દેદ શ્દિક પામે લાવ-ગુલાબી કે શ્યામ પદાર્થો અને પડ્યા હોય તો ય તેમના સ્વભાવથી તે શ્દિક કોઈ કાળે લાવ-ગુલાબી કે શ્યામ બનતુ નથી અને લાખો દેવોના પ્રયત્ન ત્થી પણ તેની સ્વચ્છતા કે શુદ્ધતામાં ફેર પડતો નથી તેવી રીતે શ્રેણીસમૂહ ૬ આત્મા કે ઔદ પૂર્વનો પૂર્ણ જ્ઞાતા પણ તેવા પ્રકારની સ્ટેજ (ભૂમિકા) માં પહોંચી ગયો હોય છે, જ્યાં સ સારના અનંત દ્રવ્યોની તેમના પદાર્થોની એકેય માયા તેમને સ્પર્શતી નથી કયાય મોહના એક એક પરમાણુને સર્વથા નષ્ટ બ્રહ્મ કરવાની પૂર્ણ શક્તિ પ્રાપ્ત થયેલી હોવાથી, જેઓએ યથાખ્યાન નામના ચારિત્ર વડે શમ, સ વેગ, નિવેદ, આસ્તિક્ય અને અનુકરણની ચરમ મીમા પ્રાપ્ત કરી લીધી હોય છે પવનના સ્પર્શ વિનાનો દીપક જેમ પૂર્ણ સ્થિર રહે છે, તેવી રીતે પોતાના આત્માની અનંત શક્તિ વડે જેઓ આત્મામાં પૂર્ણ સ્થિર થઈ ચૂક્યા હોય છે, તથા કાયાની સ્થૂન કે સૂક્ષ્મ માયા સર્વથા નાશ પામી ગયા પત્રી, મન અને વચનની માયા પણ નેસ્ત નાખી થઈ ગઈ હોય, તેવા મહાપુણ્ય-પવિત્ર, પરમારાધ્ય ભાગ્યશાળી જીવો જ શુદ્ધલધ્યાનમાં પ્રવેશ કરી શકે છે અને જીવનકું છેલ્લું અને પવિત્ર લક્ષ્ય જે કેવળજ્ઞાન તેને મેળવી મુક્તિના ભોક્તા બનવાના અધિકારી બને છે ઉપરના ચાર ભેદમાંથી પહેલાના બે ભેદ કેવળજ્ઞાન માટે અને પછીના બે ભેદ મુક્તિને મેળવી બાપનારા છે

ચારે ભેદોનો તાત્પર્યાર્થ

(૨) અર્થ એટલે સુખ-સુખ છે, જેનાથી અર્થ વિશેષ
 થઈ શકે છે. એટલે તેના એક સુખ-સુખથી વીજનાના
 બીજાનાથી વીજના એકે પડતાં અર્થ તેને વ્યવસ્થા મળી
 કહેવાય છે

(૩) એટલે નવ-વચન અને કાવાના ત્રણે યોગ્ય
 ને પડતાં હે તે એટલી વકાવિના કા હો અને છે

હવે એક ત્રણે કા હોયો સુખ-સુખ, વિગતે (સુખ-સુખ)
 અને વિચાર-વિચાર (વકાવિ-વકાવિ) આ ત્રણે વિષયનું
 તે પહેલું ધ્યાન છે જે ચોઈ પૂર્વના જ્ઞાતાને જ હોય છે
 નહીં કે અર્થ-વકાવિ જ્ઞાતાને ચોઈ પૂર્વના અભાવમાં શુદ્ધ
 ધ્યાન નથી અને તેના અર્થ-વકાવિ કેવળજ્ઞાન નથી આ આ
 એક સિદ્ધ વસ્તુ હોવા છતાં પણ મર્યાદા માતા કે માતા
 માત્ર (માત્ર-માત્ર) એક મહામાનવો કેવળજ્ઞાનને મેળવી

અર્થ એ તેનો શુદ્ધધ્યાનના આધારે નહીં પણ ધર્મ-ધ્યાનને
 નીપજ, અર્થ-ધ્યાનના આધારે સમજાય છે. ચોઈ
 અર્થ-ધ્યાન

અથ થયે જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય અને અતગચરૂપ ઘાતી કર્મો સર્વથા નાણુ. થતા તેરમા ગુણસ્થાનકે પાપંજુ કરતો તે સાધક કેવળજ્ઞાનનો માનીક બને છે, જે બધાય જ્ઞાનોમા સર્વોત્કૃષ્ટ જ્ઞાન છે કર્મોના સમૂળ નાશ થયા પછી પ્રાપ્ત થયેલું હોવાથી તે જ્ઞાનનો એક પણ પ્રદેશ ઠેઠ કાળે પણ પ્રતિપાતિ બનતુ નથી, કે કોઈની શક્તિ વિશેષથી પણ તે જ્ઞાન પર ફરીથી આવરણ આવતુ નથી આ કારણે જ ત્રણે લોકના દ્રવ્યો અને પ્રત્યેક દ્રવ્યના અનંત પર્યાયોને પ્રાથમ કરે છે સર્વથા શુદ્ધ ક્ષાયિકભાવ, ક્ષાયિક દર્શન, અને ક્ષાયિક ચારિત્ર આદે અનંત ભાગે પ્રાપ્ત થાય છે આવુ જ્ઞાન સંસારવર્તી ચકવર્તી, વામુદેવ, ઈન્દ્ર કે બ્રહ્મદેવને પણ હોતુ નથી માટે દ્રવ્ય અને ભાવદયાનો સાગર જેમના આન્તર હુ રમા ઉગળા મારતો હોય તેવા ભામ્યશાગીઓ પૂર્વભવના ત્રીજા ભવે તીર્થ કરગોત્ર બાધ્યુ હશે તો કેવળજ્ઞાન થયા પછી તીર્થ કર નામકર્મનો ॥ ૫ થતા તે તીર્થ કર કેવળી કહેવાશે ત્યાર પછી તે સર્વે અતિશયોથી મુખ્ય બને છે અને દેવ-દેવેન્દ્ર ચકવર્તી, વામુદેવ, બ્રહ્મદેવ આદિ નરરત્નોને પણ પૂજન, ઉપાસ્ય, ધ્યેય, આદરણીય, વહનીય અને સદેવ સ્મરણીય બને છે અને સમવસરણુમા બિરાજમાન થઈને ચતુર્વિંધ (તીર્થ) સઘની સ્થાપના કરે છે ॥ આ સારવર્તી જીવોને સમ્ભવજ્ઞાનનો ઉપદેશ કરે છે જેનાથી તે જીવો પાપોથી, દુષ્ટોથી, અપરાધોથી મુક્ત બને છે

જે સામાન્ય કેવળી છે, ને પોતાના આયુષ્યમા આઠ વર્ષ જોછા થાવતુ પૂર્વરૂપી વર્ષ પર્યંત કેવળી પર્યાયમા વિહરમાન થઈ ભવ્ય જીવોને પ્રતિબોધ કરે છે, અને તીર્થ કર પરમાત્માઓ મધ્યમ આયુષ્યવાળા હોવાથી કેવળજ્ઞાનમા કદ

કામો કમી લીધા પછી જ્યારે આયુષ્યકર્મનો અંત નહીં
આવે છે ત્યારે મન-મન દામીના દત્તગુણવડે આકુળ-આકુળ
જાની મારી જીને ઉરકેરાયેવો નિહ કુદકો મારીને દામી
ગદસ્થળ જે રીને ચીજી નાખે છે તેવી રીને અનતગાત્રી
કર્મકંપી દામીથી મમારના ચકરાને ચડેવો માનવ જ્યારે તે
મકલમાથી હુન્ન મારે છે ત્યારે શરીરના સ્થૂળ યોગને લઈ
મન-વચનના સ્થૂળ અને સૂક્ષ્મ યોગને અર્થશા મમાખત કરે છે

(૪) વ્યુપસર્તક્રિયા નિવૃત્તિ -તેરમા ગુણધ્યાનકાના અંત
થનારા છે ॥ ચોદમા ગુણધ્યાનકાની મર્યાદા કેવળ પાંચ દ્વય
અગરો જોવાય તેવી જ છે તેવા મમયમા જ દેવ રહેમ
મુક્ત કામયોગનો પત્ર બન્ન કરવા માટે પૂર્ણ તેરી ॥
મુકેતા મન પુરુષ યોગાના આત્માની સ્થિતિને 'રીનેશ' ને
મિરુષન જાણી સ્થિર અને નિશ્ચય બનાવે છે મોગ માં
જાવાત્રોથી કામ્ય નાના મુલક પર્વતોને વધી આવનો દર
પણ જિ મનરાજિ નિગર વાનિત જનાવિતુ' મિરુષન
વદાયમાન થતા કેમવે સાબળુ છે તવી રીને જાણ
કેવેલિરજ એવે મિરુષનના જેવી ધિરાનુ અનુકરણ ॥
પાંચ દ્વયાગર જોવાય તેવા મમયમા જ મુક્ત કરવા
નિમજ્જ કરી અંત પુનર્યાનક પ્રાપ્ત કરી મિલિતિ માવ
કરે છે, અનુકરણ કે અધની કર્મિનો છદ કરીને શરીરમુક્ત અને
આ પ્રમલુ આજ્યતર તપનો આજ્યતર પૂર્ણ કરો

વ્યુ મગ નામે આજ્યતર તપ એવે શુ ?

જ્યાતના જનવને કદ્ય કે વ્યુતર અંતે વન અન
કરવી નેવ પદ્યે ને જ મિલ-મદા અમાલી
ને વનકદ અંત કે તેન જાતવની આજ્યતર

આત્મામશિને છોડવી, છોડવા માટે પ્રયત્ન કરવો, યથા સમય એક એક છોડતા જુલુ તે બ્યુત્સર્ગ તપ છે જેના દ્રવ્ય બ્યુત્સર્ગ અને ભાવ બ્યુત્સર્ગ નામે જે લોક છે દ્રવ્યના નીચે લખ્યા પ્રમાણે ચાર લોક લખવા

(૧) મણુબ્યુત્સર્ગ - આધ્યાત્મિકતાના પત્રચિયા એક પછી એક સ્વાધીન કરવા અર્થે પરિહાર વિશુદ્ધિ કે જિન મુક્તિની આસરણા માટે મણુ સમુદાયનો ત્યાગ કરવો

(૨) શરીરબ્યુત્સર્ગ - શરીર પ્રત્યેની આસક્તિને ત્યાગવી

(૩) ઉપધિબ્યુત્સર્ગ - અહિંસા, સયમ અને તપો મંની આરાધના માટેના વસ્ત્ર, કામગીરી, પાત્ર, તરપણી, મેહરણ આદિ સાધન પ્રત્યેની મોહ માયા છોડવી

(૪) લોજન પાણી બ્યુત્સર્ગ - સર્વથા અનિવાય રૂપે લોજન પાણી સ્વીકાય હોવા છતાં પણ લભ ઇન્દ્રિયની વાસનાને ઓછી કરવી

ભાવબ્યુત્સર્ગ કેટલા પ્રકારે છે ?

મગવ ને નીચે લખ્યા પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારે કહ્યા છે

(૧) કયાય બ્યુત્સર્ગ - સ સારની વૃદ્ધિ કરાવનારા ઇન્દ્રિય રૂપી ઘોડાઓને તોડીને ચડાવનાર ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કષયને મર્યાદિત કરવો

(૨) સ સાર બ્યુત્સર્ગ - પાણી વડોવીને માખણની આશા રાખવા જેવી સ સારની માયાને ધીમે ધીમે સ કેવતા જુલુ

(૩) કર્મ બ્યુત્સર્ગ - કર્મોને આવવાના માર્ગો બંધ કરવા શતક પચીસમાનો ઉદ્દેશો ૭ મો સમાપ્ત

કામો કરી લીધા પછી જ્યાં આયુષ્યકર્મનો અંત નજીક આવે છે ત્યારે મનોન્મત્ત દાશીના કતશૂળપડે આકુળ-વ્યાકુળ બની મારી રીતે ઉશ્કેરાયેવો નિહ કુરકો મારીને દાશીનું ગરુડપણ જે રીતે ચીંગી નાખે ॥ તેવી રીતે અનતકાળથી કર્મરૂપી દાશીથી અમારના ચક્રારે ચડેવો માનવ જ્યારે તેના સકળમાથી છુટવા માગે ॥ ત્યારે શરીરના શૂળ યોગને તથા મન-વચનના શૂળ અને સૂક્ષ્મ યોગને મર્વાયા મમાખત કરે છે

(૪) વ્યુપવર્તક્રિયા નિવૃત્તિ -તેરમા ગુણસ્થાનકના અતે ધનાશ છેલ્લા ચોદમા ગુણસ્થાનકની મર્યાદા કેવળ પાંચ દુઃખ અક્ષરો બોલાય તેટલી જ છે તેજ્વા સમયમા જ શેર રહેવા સૂક્ષ્મ કાયયોગનો પણ અન્ત કરવા માટે પૂર્ણ તૈયારી કરી શુકેલા મહાપુરુષો પોતાના આત્માની સ્થિતિને 'શૈવેશ' એટલે મેરૂપવર્ત જેવી સ્થિર અને નિશ્ચય બનાવે છે મોટા મોટા વાવાઝોડાથી કદાચ નાના છુતક પર્વતોને વાધા આવતો હોય પણ "કિં મ દરાદિ સિલ્લર ચલિત વગ્ધિત્" મેરૂપવર્તને અસાધ્યમાન થતા કોઈએ સાબળ્યું છે? તેવી રીતે આત્મા શૈવેશીકરણ એટલે મેરૂપવર્તના જેવી સ્થિરતાનું અનુકરણ કરતો પાંચ દુઃખાક્ષર બોલાય તેટલા સમયમા જ સૂક્ષ્મ કાયને વિચ્છેદ કરી અયોગી ગુણસ્થાનક પ્રાપ્ત કરી સિદ્ધશિવામા વાદ કરે છે, એવે કે અઘાતી કર્મોના છેદ કરીને શરીરમુક્ત બને છે આ પ્રમાણે આભ્યતર તપનો ધ્યાનસે પૂર્ણ કર્યો

વ્યુત્સર્ગ નામે આભ્યતર તપ એટલે શું ?

જવાબમા ભગવતે કહ્યું કે વ્યુત્સર્ગ એટલે ત્યાગ, અનાદિ કાળથી બોધ્ય પદાર્થો પ્રત્યે જે મોહ-માયા બધાયેલી છે તેનો ત્યાગ કરવો, એટલે કે તેના ભોગવનની આસક્તિ

આત્માગ્નિને ઊડાવી, ઊડવા માટે પ્રયત્ન કરવો, યથા સમય એક એક ઊડના જુલુ તે બ્યુ મર્ગ તપ છે જેના દ્રવ્ય બ્યુત્સર્ગ અને ભાવ બ્યુત્સર્ગ નામે બે ભેદ છે દ્રવ્યના નીચે લખ્યા પ્રમાણે ચાર ભેદ અમુક.

(૧) મળુબ્યુત્સર્ગ - આધ્યાત્મિકતાના પત્રધિયા એક પછી એક સ્વાધીન કરવા અથવા પરિહાર વિશુદ્ધિ કે જિન કલ્પની આચરણ માટે મળુ સમુદાયનો ત્યાગ કરવો.

(૨) શરીરબ્યુત્સર્ગ - શરીર પ્રત્યેની આસક્તિને ત્યાગવી

(૩) ઉપધિબ્યુત્સર્ગ - અદ્વિતિયા, સદમ અને તપો ધર્મની આરાધના માટેના વસ્ત્ર, કામળી, પાત્ર, તરપટ્ટી, રત્નોદરજી આદિ સાધન પ્રત્યેની મોહ માયા છે એ

(૪) ભોજન પાણી બ્યુત્સર્ગ - સર્વથા અનિવાર્ય રૂપે ભોજન પાણી સ્વીકાર્ય દોવા છતાં પણ ભૂખ ઇન્દ્રિયની વાસનાને બોધી કરવી

ભાવબ્યુત્સર્ગ કેટલા પ્રકારે છે ?

જનન ને નીચે લખ્યા પ્રમાણે ત્રણ પ્રકારે કયા છે

(૧) કષ્ટ બ્યુત્સર્ગ - સસારની વૃદ્ધિ દશવનાશ દુઃખ, રૂપી થે બોને તે દુઃખે અગવનાર ક્રોધ, માન, માયા, દોષ કષ્ટને મર્દાદિત કરવો

(૨) સસાર બ્યુત્સર્ગ - પાણી વડોલોને માખણની આશા રાખવા જેવી સસારની મધને પીધે પીધે સહેલતા જુલુ

(૩) કષ્ટ બ્યુત્સર્ગ - કષ્ટને આગવ ના માગે મધ દરવા

સાતક પચીસમાનો ઉદ્દેશ ૭ મો સમાપ્ત

જાગત અને તો જે જે માર્ગોથી પાપકર્મો આવતા હોય છે તેને માર્ગોને થોડા થોડા કાળ માટે પણ રોકવાની ઇચ્છા કરે તે જીવનમાં કંઈ પણ વાધો આવતો નથી જૈનધર્મમાં સ્વચ્છ અને સામાયિક ધર્મની આચરણા એટલા માટે જ છે, જો ઘડી-બેઘડી પણ માનવ પોતાના મન-ચતુ-જીવ અને કર્મ સંયમિત કરે તો પાપમાર્ગથી તેજા મમય માટે બંધી રહે

(૪) ચોથા ભાગમાં ક્ષીણ મોહકર્મો આત્માઓ જેઓએ શક્તિસમ્પન્ન મોહકર્મોને પણ પોતાની અનલ શક્તિ વડે સમૂળ નાશ કર્યો હોવાથી ભૂતકાળમાં પાપકર્મો જોય હોય પણ વર્તમાનકાળમાં તથા ભવિષ્યકાળમાં તેઓના પાપો સર્વથા બંધ થાય છે

(૨) લેશ્યાદ્વાર - લેશ્યાવાળા જીવોને ચારે ભાગા કૃષ્ણ, નીલ કાષેત, તેજ અને પદ્મ અને પાંચ દેશ્યાઓ મોલિકોને પહેવાના બે ભાગા કહ્યા છે, કેમકે તેઓ ઉપશમ કે ક્ષયભાવ મેળવી શકવા માટે સમર્થ હોતા નથી અને શુદ્ધલેશ્યાગત જીવને ચારે ભાગા સક્રય બને છે, કેમકે ઉપશમ કે ક્ષયભાવની પ્રાપ્તિ મુશ્કેલ છે લેશ્યારહિત માનવ વર્તમાનકાળમાં પાપકર્મો બાંધતો નથી અને ભવિષ્યમાં બાંધશે નહીં

(૩) પાશિકદ્વાર - ૩૦ કિંવસના મહિનામાં કૃષ્ણ અને શુદ્ધ નામના બે પેરો (પખવાડીઆ) હોય છે ચંદ્રમંદ કળાઓ ઘન્ટી જાય અને રાત્રિ અધકારમય બને તે કૃષ્ણ છે અને જેમાં ચંદ્રની કળાઓ ખીવતી જાય તે શુદ્ધ પેરો જેમાં રાત્રિ ઉજળી અને પ્રકાશવતી બનવા પામે છે તે પેરો રાત્રિ જીવાત્માઓમાં કેટલાક કૃષ્ણપાશિક અને કેટલાક શુદ્ધ પાશિક હોય છે સમ્યગ્ચિંતની પ્રાપ્તિ પહેલાં એટલે કે સદા

પરિમિત ન બનતા જેઓ હુજી અર્થે પુનઃજન્મપરાવર્ત (ચરમાવર્ત) માં પ્રવેશી શક્યા નથી તે જીવો કૃષ્ણપાક્ષિક કહેવાય છે અને સમ્યક્ત્વના પ્રકાશમાં આવનારા જીવોને સ સાર કેવળ અર્થે પુનઃજન્મપરાવર્ત જેટલો જ શેષ રહેવાથી તેમના ઘણા પાપો, પાપ પ્રકારો, તેની વૃત્તિઓ તથા પ્રવૃત્તિઓ અર્થાદામાં આવી જવાથી આવલબ્ધિ અને કાળલબ્ધિનો સમય પરિપાક થયે તે સામ્યશાળીને ઉપશમ કે ક્ષપક શ્રેણીની સહાયતા મળ્યે મુક્તિનગરમાં જવા માટેની સાયકાત પ્રાપ્ત થાય ■ તે શુકલ પાક્ષિક કહેવાય છે કૃષ્ણ પાક્ષિક જીવોને પ્રથમતા બે ભાગમાં અને શુકલ પાક્ષિકને ચારે ભાગમાં બાંધવા

(૪) દષ્ટિદ્વાર -મિથ્યા અને મિશ્રદષ્ટિને પ્રથમતા બે ભાગમાં બાંધવા અને સમ્યક્દષ્ટિને ચારે ભાગમાં બાંધવા કેમકે મિથ્યાત્વનો અધકાર એટલો બધો ઘોરાતિઘોર હોય છે જેમાં અટવાયેલા જીવો મોહકર્મનો ઉદય, ઉપશમ કે ક્ષય કરવા જેટલા સમર્થ બની શકતા નથી, માટે તેમને પાછળના બે ભાગમાં નથી

(૫) જ્ઞાન-અજ્ઞાનદ્વાર -પહેલાના ક્ષાયોપશમિક જ્ઞાનીને ચારે ભાગમાં બાંધવા અજ્ઞાનીને પહેલાના બે ભાગમાં અને કેવળજ્ઞાનીને છેલ્લે એક જ ભાગમાં કહ્યા છે અજ્ઞાનીનું અજ્ઞાન જ મોહનો ઉપશમ કે ક્ષય થવા દેતો નથી, માટે તેમને પહેલાના બે ભાગમાં છે

(૬) સજ્ઞાદ્વાર -અહીં આદ્યાર, ક્ષય, મૈથુન અને પરિશ્રદ્ધ સજ્ઞાનો સગ્રહ હોવાથી બે જીવાત્માઓ આ ચારે સજ્ઞામાં અચત આસક્ત હોય તેમના સામ્યમાં મોહનો ઉપશમ કે ક્ષય ન હોવાથી આદિના બે ભાગમાં બાંધવા ૮ ।

(૭) વેદદાર -વેદનો ઉદયકાગ જોટવા કાળ મુખી મ્હે ત્યા મુખી તે જીવનો મોહકમં ભડકે બળનો હોવાથી મોહકમનો ઉપગમ કે કાય સંભવિત જનનો નથી, તેથી તેમને પ્રથમના બે ભાગા જાણવા દગમે શુદ્ધમ્યાનકે વેદ શાત થવાથી ચારે ભાગા હોય છે કદાચ દશમાથી પડે તો પાપમધન કરનારો થાવ છે વેદ ત્રણ છે પુરુષવેદ, સ્ત્રીવેદ અને નપુમકવેદ જે બીજા ભાગામા ચર્ચાઈ ગયો છે

(૮) કપાયદાર -કપાયાત્માને તથા લોભ કપાથીને ચારે ભાગા જાણવા ક્રોધ, માન અને માયાના માલિકોને અત્ર પ્રકલ અવસ્થા ન હોવાના કારણે પાપ કર્મોનું બંધન ચાલુ છે

(૯-૧૦) યોગ-ઉપયોગદાર -મન, વચન અને કાયાના યોગીને તથા સાકાર કે નિરાકાર ઉપયોગીને ચારે ભાગા હોય છે, જ્યારે યોગ વિનાના અયોગીને છેલ્લો ભાગો જ જાણવો સયોગી જોટવે યોગવાળાઓ અભ્યસ-ભ્યસ (વિશેષ, ઉપશમ કે કાપક હોવાથી ચારે ભાગા અનિવાર્ય છે

નારકોને ઉપશમ કે કાપક શ્રેણી ન હોવાથી તેમના બે ભાગા જાણવા, તથા કૃષ્ણ નીત, કાપોત લેશ્યા, કૃષ્ણ કે શુદ્ધપાશ્વિક, ત્રણે દર્શિ, ત્રણે જ્ઞાન, અસાત્રી, ચારે સર નપુસક વેદ, કાયા, મયોગી આદિમા વર્તતા નારકો પહેલા અને બીજા ભાગામા સમાવિષ્ટ છે અમુરકુમારો, તેઓકેશ્ય પુરુષ સ્ત્રીવેદ વાળાઓને પણ બે ભાગા, પૃથ્વીકાવિકો માવત પચન્દ્રિય નિર્મલ યોનિકોને પણ બે ભાગા હોય છે જ્ઞાન વરણીય માટે જાણવાનું કે કપાયના ઉદયકાગમા જીવ અત્ર ધા ન હોવાથી તેમને બે ભાગા નિરધાર્યો છે

વેદનીય કર્મ માટે જનુવાનુ કે અજનને માટે પરોક્ષ
જાગે. એવે કે તેઓએ પહેલાં વેદનીય જાગ્યું હતું, દવે
જાપે ॥ અને અવિધ્યામા પણ જાપશે, જન્ય નિર્વાણ પામશે
માટે બીજે જાગે તેરમે શુદ્ધસ્થાનકે પણ વેદનીયનો જથ્થો છે,
માટે ત્રીજા જાગાનો સજવ નથી, અથવા અયોગી દેવગીને
ચોથો જાગે જાણવો. લેશ્યાની વિદ્યામાનતામા ત્રીજો જાગે
નથી, લેશ્યાસ્થિત અયોગીને ચોથો જાગે, તેરમે શુદ્ધલેશ્યા
હોવાથી શાન્તવેદનીયનો જથ્થો છે -

“ શાન્તા જાપે દેવગી ૩ મિતા, તેરમે પણ શુદ્ધજાણે ”

આદિની પાચ લેશ્યાવાળાઓને અયોગી અવસ્થા પ્રાપ્ત
થતી નથી, માટે વેદનીય કર્મના અજનક ન હોવાથી તેમને
આદિના બે જાગા જાણવા લેશ્યા સ્થિત જીવ સંલેખી મન કે
સિદ્ધ હોય તો ચોથો જાગે જાણવો. આ પ્રમાણે આદ્યારાદિ
સજ્જામા આસક્તિ વિનાનો સજી, વેદ સ્થિત, અધ્યાત્મી તથા
બન્ને ઉપયોગવાળાઓને ત્રીજો જાગે છે. બીજો ચોથો બીજા
તરુ જાણવા.

અયોગીને કે લેશ્યા અને બીજા જીવોને પહેલાં તથા બીજો
જાગે જાણવો.

શતક છવીંમમાનો ઉદ્દેશો ૧૬૦ સમાપ્ત

શાલક ૨૬ : ઉદ્દેશો-૨

અનતરોપપન્નક છવો માટે .

હે જોનમ ! અનતરોપપ ૧૩ નારક, નરકભૂમિમા તત્કાલ જ ઉત્પન્ન થયો હોય તે અનતરોપપ ૧૩ કહેવાય ॥ તેમન પડેલાના જે ભાગા જાણવા આ નારકો અપર્યાપ્ત હોવાથી મિશ્રદષ્ટિ, મનોયોગ અને વચનયોગવાળા હોતા નથી અમુક કુમારથી લઈ સ્તાનિન દેવોની પણ અપર્યાપ્ત અવસ્થામા જે પ્રથમ મમયમા જ હોય છે તેમને પણ જે ભાગા કદા છે વિકલેન્દ્રિયોને વચનયોગનો અભાવ છે પલેન્દ્રિય, નિર્ધન, અપર્યાપ્ત અવસ્થામા મિશ્રદષ્ટિ, અવધિજ્ઞાન, વિભગજ્ઞાન, મનોયોગ અને વચનયોગ આ પાંચ પદો હોતા નથી તેમજ અનતરોપપન્નક મનુષ્યોને લેશ્યા મિશ્રદષ્ટિ મન પર્યવજ્ઞાન કેવળજ્ઞાન, વિભગજ્ઞાન, નામજ્ઞાપયોગ, અવેદક અકપારથી મનોયોગ, વચનયોગ અને અયોગિત્વ પદો હોતા નથી નારકની જેમ વાણવ્યતર, જ્યોતિષ અને વૈમાનિક દેવોને મિશ્રદષ્ટિ, મનોયોગ તથા વચનયોગ હોતા નથી એકેકે દ્રવ્ય છવોને બધાય પદોમા જે ભાગા જાણવા

શાલક છ-લીનમાનો ઉદ્દેશો ૨જો અમાપ્ત

શાતક ૨૬ : ઉદ્દેશો-૩

પર પરાપપન્નક જીવો માટે

હે ગીતમ ! નરકભૂમિમા ઉત્પન્ન થયે જે સમય અથવા તેનાથી વધારે સમયવાળાને પર પરાપપન્નક નારક જાણવા તથા તેઓ જે ભાગામા હોય તે કેમકે કેટલાક નારકોએ જૂનકાળમા પાપકર્મ તથા જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મો બાધ્યા હતા, વર્તમાનમા બાધે છે અને ભવિષ્યકાળમા પણ બાધશે, જ્યારે કેટલાક ભવિષ્યકાળમા નથી બાધતા એવ પહેલા ઉદ્દેશાની જેમ જાણવા

❖ શાતક ૨૬ ઉદ્દેશો ૩ને સમાપ્ત ❖

શાતક ૨૬ ઉદ્દેશો ૪-૫

અનતરાવગાદ અને પર પગવગાદ જીવો માટે

હે ગીતમ ! અનતરાવગાદ નારક એટલે એકેય મમયને અતર કર્યા વિના જ ઉત્પત્તિસ્થાને પહોચી નરકભૂમિમા અવસ્થિત અર્થાત્ સ્થિર રહે તેને અનતરાવગાદ જાણવા અને એક સમય પછીના સમયોમા અવસ્થિત થનારા નારકો જેમને ઉત્પત્તિસ્થાને જે થી વધારે સમયો થઈ ગયા હોય તે પર પરાવગાદ કહેવાય છે

સૂત્રકમાનુસારે તે જને નારકો પહેવાના જે ભાગામા કહ્યા છે

❖ શાતક છ-નીસમાના ઉદ્દેશો ૪-૫ સમાપ્ત ❖

ગાનક ૨૮ • ઉદ્દેશક ૧ થી ૧૧

જીવોએ કર્મ ગનિમા પાપકર્મોને

ઉપાર્જન કર્યા દના ?

જ્ઞાનમ્ દ્રવ્યો, તરલા, જીવના કર્મો, તથા તે કર્મોના ભોગવગના રથોને પણ અનેકાનેક છે જીવનમાં યદિ જિજ્ઞાસુ હોય તો જ પદાર્થોનું ચકાસણું જાણી શકાય છે કેમકે જન અનત છે તો તેના વિવિધ દ્રવ્યો પણ અનત છે, તેથી મધ્યજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે પ્રાપ્ત થયેલાને વધારવા માટે વધવાને નકાવવા માટે અને નકાવેલાને સ્થિર કરવા માટે એકેએકે ધારણામાં પ્રવેશ કરાવવા માટે ભૌતિક કારણ જિજ્ઞાસુ છે જે ભાવ્યશાળીઓને જિજ્ઞાસા જ ન હોય તેમજ જનજન ગી રીતે વધશે ? અને મનિજ્ઞાનનો વિકાસ પણ શી રીતે સધાશે ? આ કારણે જ જિજ્ઞાસાને જ વધારે મહત્ત્વ આપવામાં આવ્યું છે

ગૌતમસ્વામી ચાર જ્ઞાનના માનીક છે, કૃતકૃત્ય છે, લોકના અ તે સ્થિત છે, તેમ છતાં પણ તેમનો એક એક રોમ, લોકોનું એક એક નિન્દુ ભાવદયાથી ભરેલું હોવાથી સમવસરજીમાં આવેના સૌ જીવોને સમજવામાં આવે અને સમજેની વાતોને જીવનમાં ઉતારી શકે તેવા પવિત્રતમ આશયથી, નિનય અને વિવેકથી પરિપૂર્ણ જાણીને પરમાત્માને પ્રદક્ષિણા કર્યા પછી પૂછે છે કે, હે દેવાધિદેવ ! ચાર ગતિરૂપ સંસારની કર્મ ગનિમા જીવોએ પાપકર્મો ઉપાર્જિત કર્યા હશે ? અને તે કર્મોના હેતુભૂત કારણક્રિયાઓનું આચરણ કયું હશે ?

જવાબમા ભગવતે કુરમાબુ કે હે ગૌતમ ! જીવોએ નીચે બનાવેલા આઠ સ્થાનોમા પાપકર્મો બાધ્યા છે તે ના પ્રમાણે

- (૧) બધાય જીવો તિર્થંચ યોગીમા હતા ત્યારે પાપકર્મો બાધ્યા છે
- (૨) તિર્થંચગતિમા કે દેવગતિમા બાધ્યા હતા
- (૩) તિર્થંચ અને નરકગતિમા પાપકર્મો બાધ્યા હતા
- (૪) તિર્થંચ અને મનુષ્ય ગતિમા પાપકર્મો બાધ્યા હતા
- (૫) તિર્થંચ ગતિ, નરકગતિ કે મનુષ્યગતિમા બાધ્યા હતા
- (૬) તિર્થંચ ગતિ, નરકગતિ કે દેવગતિમા બાધ્યા હતા
- (૭) તિર્થંચ ગતિ, મનુષ્યગતિ કે દેવગતિમા બાધ્યા હતા
- (૮) અથવા ત્યારે ગતિઓમા પાપકર્મો બાધ્યા હતા

બધાય જીવોને પાપકર્મોને ઉપાર્જન કરવા માટે ઉપયુક્ત આઠ સ્થાનો કહ્યા ■ તિર્થંચથી કેવળ બે કે ચાર પગવાળા પશુપખીઓ જ લેવાના નથી, પરંતુ અનંત સંસારમા રહેલા બધાય પૃથ્વીકાયિકો, અપૂકાયિકો, અગ્નિકાયિકો, વાયુકાયિકો, વનસ્પતિભાયિકો સૂક્ષ્મ નિર્ગો, બાદર નિર્ગોહ, બેઇન્દ્રિય, તેજન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, જમીન પર ચાલનારા ગાય બેસ આદિ, આકાશમા ઉડનારા કબૂતર, ચક્રા વગેરે, છાતીથી ચાલનારા સર્પ વગેરે, હાથપર ચાલનારા નેળીયા આદિ જીવો તિર્થંચ ગતિવાળા હોવાથી તિર્થંચ કહેવાય છે આ ગતિ જીવમાત્રની માતા સમાન એટલા માટે છે કે સૌ કોઈનું મૂળ સ્થાન જ તિર્થંચ યોગી છે, કારણ કે અનંત સુખોના ભોક્તા, સિદ્ધ સિદ્ધાના જીવો પણ સૌથી પહેલા તિર્થંચ હતા તેઓ સૂક્ષ્મ

શાલક ૨૮ ઉદ્દેશક ૧ થી ૧૧

જીવોએ કઈ ગતિમા પાપકર્મોને
ઉપાર્જન કર્યા હતા ?

જ્ઞાતવ્ય દ્રવ્યો, તત્ત્વો, જીવોના કર્મો, તથા તે કર્મોના
ભોગવટાના સ્થાનો પણ અનેકાનેક છે જીવનમા યાં જિન્દગી
હોય તો જ પદાર્થોનું યથાર્થત્વ ભણી શકાય છે કેમકે જીવ
અનત છે તો તેના વિષયભૂત દ્રવ્યો પણ અનત છે, તેથી
સમ્યક્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે, પ્રાપ્ત થયેવાને વધારવા માટે
વધવાને ટકાવવા માટે અને ટકાવેલાને સ્થિર કરવા માટે
એટલે કે ધારણામા પ્રવેશ કરાવવા માટે ભૌતિક કારણ જિન્દગી
છે જે ભાગ્યશાળીઓને જિજ્ઞાસા જ ન હોય તેમનું જીવન
ગી રીતે વધશે ? અને અજિજ્ઞાનનો વિકાસ પણ થી રી
સધારો ? આ કારણે જ જિજ્ઞાસાને જ વધારે મહત્ત્વ આપવું
આવ્યું છે

મૌનમધ્યામી ચાર જ્ઞાનના માધ્યક છે, કૃતકૃત્ય છે, દેહ
અન્તે સ્થિત છે, તેમ છતાં પણ તેમનો એક એક રોમ દેરી
એક એક મિન્દુ ભાવદયાથી ભરેલું હોવાથી સમસ્ત જીવ
આવેલા સૌ જીવોને સમજવામા આવે અને સમજેલી વસ્તુ
જીવનમા કુદ રી શકે તેવા પવિત્રનામ આશયથી, વિનવ અને
વિવેકથી પરિપૂર્ણ બનીને પરમાત્માને સમર્પણ કર્યા પછી
છે કે દેવ વિવેક ચાર મનિરૂપ સસારની કઈ કઈ
જીવેને પાપકર્મો ઉપજાવેલા કયાં દરે ? અને તે કઈ
દેહરૂપ પાપકર્મોનું અપચય કયું દરે ?

જવામમા જાગવ તે કરમાબુ કે હે ગૌતમ ! જીવોએ
નીચે ખતાવેલા આઠ સ્થાનોમા પાપકર્મો બાધ્યા છે તે પા પ્રમાણે

- (૧) બધાય જીવો તિયંચ ચેનીમા હતા ત્યારે પાપકર્મો
બાધ્યા છે
- (૨) તિયંચગતિમાં કે દેવગતિમા બાધ્યા હતા
- (૩) તિયંચ અને નરકગતિમા પાપકર્મો બાધ્યા હતા
- (૪) તિયંચ અને મનુષ્ય ગતિમા પાપકર્મો બાધ્યા હતા
- (૫) તિયંચ ગતિ, નરકગતિ કે મનુષ્યગતિમા બાધ્યા હતા
- (૬) તિયંચ ગતિ, નરકગતિ કે દેવગતિમા બાધ્યા હતા
- (૭) તિયંચ ગતિ, મનુષ્યગતિ કે દેવગતિમા બાધ્યા હતા
- (૮) અથવા ત્યારે ગતિઓમા પાપકર્મો બાધ્યા હતા

બધાય જીવોને પાપકર્મોને ઉપાજન કરવા માટે ઉપયુક્ત
આઠ સ્થાનો કહ્યા છે તિયંચથી કેવળ એ કે ચાર પગવાના
પશુપંખીઓ જ લેવાના નથી, પરંતુ અનંત સંસારમા રહેલા
બધાય પૃથ્વીકાયિકો, અપૃથ્વીકાયિકો, અગ્નિકાયિકો, વાયુકાયિકો
વનસ્પતિગાયિકો, સૂક્ષ્મ નિગોદ, બાદર નિગોદ બેઇન્દ્રિય,
તેઇન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, જમીન પર ચાલનારા ગાય ભેડ આદિ,
આકાશમા ઉડનારા કબૂતર, ચક્રવા વગેરે, છાતીથી ચાલનારા
સર્પ વગેરે, હાથપર ચાલનારા નેળીયા આદિ જીવો તિયંચ
ગતિવાળા હોવાથી તિયંચ કહેવાય છે આ ગતિ જીવમાત્રની
માતા સમાન એટલા માટે તે કે સૌ કોઈનું મૂળ સ્થાન જ
તિયંચ ચેની છે, કારણ કે અનંત સુખોના લોહિતા, સિદ્ધ
ચિલાના જીવો પણ સૌથી પહેલા તિયંચ હતા તેઓ સૂક્ષ્મ

ગાતક ૨૮

ઉદ્દેશક ૧ થી ૧૧

જીવોએ કઈ ગતિમા પાપક્રમેનિ
ઉપાર્જન કર્યા હતા ?

જ્ઞાતબ્ધ દ્રવ્યો, તત્ત્વો, જીવોના કર્મો, તથા તે કર્મોના ભોગવળના સ્થાનો પણ અનેકાનેક છે જીવનમા યદિ જિજ્ઞાસા હોય તો જ પદાર્થોનું યથાર્થત્વ જાણી શકાય છે કેમકે જ્ઞાન અનંત છે તો તેના વિષયભૂત દ્રવ્યો પણ અનંત છે, નેથી સમ્યક્જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે, પ્રાપ્ત થયેવાને વધારવા માટે, વધેવાને ટકાવવા માટે અને ટકાવેવાને સ્થિર કરવા માટે જ્યેષ્ઠ કે ધારણામા પ્રવેશ કરાવવા માટે મૌલિક કારણ જિજ્ઞાસા છે જે ભાગ્યશાળીઓને જિજ્ઞાસા જ ન હોય તેમનું જ્ઞાતજ્ઞાન ગી રીતે વધશે ? અને મનિજ્ઞાનનો વિકાસ પણ શી રીતે સધાશે ? આ કારણે જ જિજ્ઞાસામા જ વધારે મહત્ત્વ આપવામા આવ્યું છે

ગૌતમસ્વામી ચાર જ્ઞાનના માત્રીક છે, કૃતકૃત્ય છે, લોકના અન્તે સ્થિત છે, તેમ છતાં પણ તેમનો એક એક રોમ, લોટીનું એક એક બિન્દુ ભાવદયાથી ભરેલું હોવાથી સમગ્રસર્જનમા આવેના સૌ જીવોને સમજવામા આવે અને સમજે-રી વાતોને જીવનમા ઉતારી શકે તેવા પવિત્રતમ આશયથી, વિનય અને વિવેકથી પરિપૂર્ણ બનીને પરમાત્માને પ્રદક્ષિણા કર્યા પછી પૂછે છે કે, હે દેવાધિદેવ ! ચાર ગતિરૂપ સસારની કઈ ગતિમા જીવોએ પાપકર્મો ઉપાર્જિત કર્યા હશે ? અને તે કર્મોના કેટલુંબૂત પાપક્રિયાઓનું આચરણ કર્યું હશે ?

જવાનમાં ભગવતે કુરમાયુ કે દે ગ્રીનમ ! છવોએ નીચે બનાવેલા આઠ સ્થાનોમાં પાપકર્મો બાધ્યા છે તે ના પ્રમાણે

- (૧) બધાય છવો તિથિ'ય ચોળીમાં હતા ત્યારે પાપકર્મો બાધ્યા છે
- (૨) તિથિ'યગતિમાં કે દેવગતિમાં બાધ્યા હતા
- (૩) નિયંચ અને નરકગતિમાં પાપકર્મો બાધ્યા હતા
- (૪) તિથિ'ય અને મનુષ્ય ગતિમાં પાપકર્મો બાધ્યા હતા
- (૫) તિથિ'ય ગતિ, નરકગતિ કે મનુષ્યગતિમાં બાધ્યા હતા
- (૬) તિથિ'ય ગતિ, નરકગતિ કે દેવગતિમાં બાધ્યા હતા
- (૭) નિયંચ ગતિ, મનુષ્યગતિ કે દેવગતિમાં બાધ્યા હતા
- (૮) અથવા ત્યારે ગતિઓમાં પાપકર્મો બાધ્યા હતા

બધાય છવોને પાપકર્મોને ઉપાજન કરવા માટે ઉપયુક્ત આઠ સ્થાનો મહા છે તિથિ'યથી કેવળ એ કે ચાર પગલાળા પશુપત્તીઓ જ હોવાના નથી પરંતુ અનંત નસારમાં રહેલા બધાય પૃથ્વીકાયિકો, અપૃથ્વીકાયિકો, અગ્નિકાયિકો, વાયુકાયિકો, વનસ્પતિકાયિકો, સૂક્ષ્મ નિર્જોડ, બાદર નિર્જોડ, બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચતુર્નિન્દ્રિય, જમીન પર ચાલનારા ગાય બેસ આદિ, આકાશમાં ઉડનારા કળ્પતર, ચક્રવા વગેરે, છાતીથી ચાલનારા સર્પ વગેરે, હાથપર ચાલનારા નોળીયા આદિ છવો તિથિ'ય ગતિવાળા હોવાથી 'તિથિ'ય કહેવાય છે આ ગતિ છવમાત્રની માતા સમાન એટલા માટે છે કે સૌ કોઈનું મૂળ સ્થાન જ તિથિ'ય ચોળી છે, કારણ કે અનંત સુખોના બોક્તા, સિદ્ધ શિલાના છવો પણ સૌથી પહેલા નિયંચ હતા તેઓ સૂક્ષ્મ

નિગોદમા અનતકાળયક પૂર્ણ કરી બાહર નિગોદમા પછી અનુક્રમે કોઈક સમય આગળ વધતા અને કોઈક પાછા પડતા અને પુરુષાથ વડે ફરીથી આગળ વધતા તે સ સારનો અત કર્યો છે

બીજી બધી ગતિઓનાં જીવાત્માઓ કરતાં તિથિયર્થ જીવો અનતાનત છે તેમને ઉચે-નીચે જવામાં જે માર્ગ ઉત્ક્રાંતિ અને અપક્રાંતિ આભો, રાયણ, જોર, જમફળ નારગી કે બાજીપાતાના જીવો કુંહાડા, ઠાતરડા, છરી કે ખન આદીનો માર આશે, કપાશે, છેદાશે, બફાશે તો પણ તેઓ પ્રાણી કયાં વિના બધું સહન કરે છે તેમાં યદિ ભવિતઅન્તે યોગ સાપજ્યો તો ઉત્ક્રાંતિ કરીને મરૂદેવી માતાની જેમ મનુષ્ય ભવ મેળવીને મોક્ષ પણ મેળવી શકે છે અને મનુષ્ય અવસ્થા મેળવ્યા પછી પણ રાગ-દેવ, મોહ-માયા, લોભ-પ્રપચ પરિચડાદિની માયા યદિ વળગશે તો અપક્રાંતિ કરીને પાનીયા સ્થાનોમાં યાવત એકેન્દ્રિયાવતારને પણ મેળવી શકે

લેશ્યાવાળા, લેશ્યારહિત યાવત અનાકાર ઉપયોગવડ જીવોએ ઉપરના આઠ સ્થાને પાપકર્મ બાધુ હવુ, જન વરળીયાદિ કર્મોને ઉપાજવા માટે પણ આ જ સ્થાનો ૮

૨૪ હડકોના જીવો માટે પણ બળુવું અનતરોપપદા પર પરોપપદાક, અનતરાવગાદ, પર પરાવગાન, અનતરાદારા પર પાદારક, તથા અરમ કે અચરમ આદિ જીવો પણ ઉપ પ્રમાણે જીવવા તથા જે જીવને જેટલી યોગ્યતા હોય તેટલું જીવતું જેમકે અનતરોપપદાક નારકને મિથદશ્તિ, મનોચેત અને વચનયોગ નથી આ પ્રમાણે અન્યત્ર પણ યગની દેડ

હે ભાગાની સમગ્રણ

બધાય જીવો પહેલા તિર્થંચ યોનિમા હતા ત્યારે ત્યા
કાળમા પાપકર્મની ઉપાર્જના કરી હતી કેમકે આ યોનિને
ત્યા વિના નરમદિની પ્રાપ્તિ થતી નથી

બધાય જીવો તિર્થંચમા કે નરકમા હતા ત્યારે ત્યા
પકર્મની ઉપાર્જના કરી મનુષ્ય અને દેવયોનિમા તેના
પાકો ભોગવી રહ્યા છે

બધાય જીવો તિર્થંચમા કે મનુષ્યમા હતા અને પાપ
પાર્જના છે

બધાય જીવો તિર્થંચ કે દેવમા હતા અને પાપકર્મની
પાર્જના કરીને વિવક્ષિત યોનિમા કર્મો ભોગવી રહ્યા છે

બધાય જીવો તિર્થંચ નરક કે દેવમા હતા ત્યારે
અથવા બધાય જીવો ત્યારે ગતિમા હતા ત્યારે

શતક ૨૮માનો ઉદ્યોગ ૧ થી ૧૧ સમાપ્ત

“અમાપ્તિ વચનમ્”

શાસ્ત્ર વિચાર, જ્ઞાનાર્થ ૧૦૦૮ શ્રીમદ્ વિજયધર્મ
દીવંજી મહારાજના શિષ્યરત્ન, શાસન દીપક, મુનિરાજ
શ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજના શિષ્ય, ન્યાય-વ્યાકરણ-કાવ્ય
પ્રિય, પન્થાસપ વિભૂષિત શ્રી પૂર્ણાનંદવિજય (કુમાર અમલ)
ગણીવર્યે પોતાના અગ્નિજ્ઞાનના વિકામાર્થે તથા ભવાતરમા પણ
ધુનજ્ઞાનની સુવર્ણતા રહે તે માટે દ્વાદશાગીમા સવથેષ્ઠ
ભગવતી સૂત્રસાર સમહનુ ૨૮મુ શતક વિવેચિત કર્યું છે

“શુભ ભૂષાત્ સર્વેષાં જીવનામ્”

ક્ર શતક ૨-મું અ

ક્ર

શ્રી ભગવતી સૂત્ર માં પ્રમા

પ્રમાર કરી રહી છે આ અને આના જેવા પ્રત્યેક દેવની
પ્રમાના વિભાગોની મમારનો યથાર્થ નિર્ણય કરવા
રે ભાગની નથી

(૪) મમારમાં પરિવ્રમણ કરનારો જીવ જ્યારે અનિ-
જાણનો છે તો પત્ર તે પરિવ્રમણમાં મૂળ કારણરૂપ કર્મો પણ
અનાદિકાળના કેમ ન હોઈ શકે? એનો કે જીવના અક્રમ
પ્રદેશોમાં રહેતા કર્મો પણ અનાદિના છે અને યાજ્ઞક્રમ
છે તેમ છતાં જીવાત્મા ધ્યન દોષાથી અનાદિ છે અને તેના
વળગેલા કર્મો જડ દોષાથી અને જીવ દ્વારા ઉપાસન કરેલ
દોષાથી અતવાળા છે, પણ પોતપોતાની સ્થિતિ (મર્યાદા)
પૂર્ણ થયે તે કર્મો આત્માના પ્રદેશોથી છૂટી યાય છે અને
કર્મથી નવા નવા કર્મો જીવને ચોટતા જાય છે આ કારણે
પ્રવાહને લઈને કર્મોને પણ અનાદિકાળના કદા છે આટલું
પ્રદેશોને ઊંડી આત્માના ચેપ પ્રદેશો અને તેમાં પણ એક એક
પ્રદેશો અનત અનત કર્મોની વર્ગબા (રાશિ) લાગેલી દોષાદે
આત્મા પણ સ્વભાવે દળવો (અગુરુ લયુ) દોષા છતાં પણ
કર્મોના ભારથી ખૂબ જ વજનહાર બનેલો છે

પૂર્વોપાર્જિત કર્મોના ઉદયકાળમાં જીવનો સ્વભાવ પ્રજા
પ્રકારે વિચિત્ર બનતો દોષાથી ફરીથી નવા બધાતા કર્મો પણ
વિચિત્ર હોય છે, જેના કારણે જીવનો સ્વભાવ (અધ્યવસાય
પરિણામ-લેશ) પણ મમયાતરે બદલાયા વિના રહેતો નથી
આ પ્રમાણે તે કર્મોના ઉદયમળ પણ મો જીવોનો એકમાત્ર
રહેતો નથી

મશ્નોના આશય

(૧) પોતપોતાના કરેલા કર્મોને ભોગવવાને મોટે ભાગે
જીવોનો પ્રારભ અને અવકાળ શુ એક હોય છે?

અનક રક્ષુ દેશક-૧

૨૫૭

(૨) કર્મેને ભોગવવાને માટે પ્રારભ એક કાળે કરે અને તેમનો અત શુ ભિન્ન કાળે કરે છે ?

(૩) કર્મેને ભોગવવાને માટે સમય જુદો જુદો હોય પણ તેમનો અત શુ એક કાળે કરે ?

(૪) કર્મેને ભોગવવાને માટે પ્રારભ પણ ભિન્નકાળે કરે અને અત પણ ભિન્નકાળે કરે ?

ઉપર પ્રમાણે પૂછાયેલા પ્રશ્નોનો સારાશ એ છે કે ૧૪ રાજલોકમા ગમે તે મિત્રમા કે જુદા જુદા મિત્રમા રહેલા જીવોને કરેલા કર્મેનો ભોગવવો કરવો સર્વથા અનિવાર્ય છે માટે કર્મેનો વિપાક (રસાનુભવ)નો પ્રારભ કર્યા પછી જ તે કર્મો ફળ દેવા વાળા બને છે અને તે વેદાધ્યાય પછી તેમનો અત થાય છે અર્થાત્ આત્મપ્રદેશોથી નિર્જરિત થાય છે કદાચ અનિકાચિત કે સ્વાધારણ નિકાચિત કરેલા કર્મો તપશ્ચર્યા રૂપી અગ્નિમા પોતાના રસાનુભવનો ચમત્કાર જીવાત્માને બગાડ્યા વિના પણ નિર્જરિત થઈ શકે છે તો પણ તે કર્મેનો પ્રત્યાનુભવ તો કર્યા વિના છુટકો નથી જ

પ્રશ્નોત્તરનો હાર્દ આ છે કે ઘણા જીવો પોતા પોતાના કર્મેને ભોગવવાને માટેનો પ્રારભ એક સમયે જ કરતા હોય છે અને તે કર્મો ભોગવાયા પછી તેનો અત (નિર્જરા) પણ એક સમયે જ કરે છે, જેમકે મહાવિદેહ શેત્રના એક ગામમા એક સ્ત્રીએ એક સમયે પુત્રને જન્મ આપ્યો અને તેનાથી બીજા સમયે તે સ્ત્રી પ્રસૂત વેદનાથી મુક્ત થઈ, ત્યારે જમ્બૂદ્વીપના ભરતચેત્રમા જાતાનગરના

શતક ૨૯ : ઉદ્દેશો-૨

અનતરોપપત્તક નાગક ભે પ્રકાગ્ના છે :-

(૧) મમકાળે આયુષ્ય બાધે અને મમકાળે ઉત્પન્ન થયે છે, માટે ભોગ અને નિર્જરાનો મમય પણ એક જ ભણવે

(૨) બધનો મમય એક અને નરકમાં ઉત્પત્તિ ભીલ સમયે દોષ ત્યારે પ્રારબ અને અતમા પણ જૂઠાઈ ભણવી

શતક ૨૯માનો ઉદ્દેશો ૨જો સમાપ્ત

આ પ્રમાણે શેષ રહેવા પર પરોપપત્તક, પરપરાવગ્રા અનતરાવગ્રાહ, પરપરાહારક, અનતરાહારક, ઘરમ અને અનર આદિ પહોના એક એક ઉદ્દેશાનો વિષય ઉપર પ્રમાણે ભણવે

શતક ૨૯માના ઉદ્દેશો ૩ થી ૧૧ સમાપ્ત

‘સમાપ્તિ વચનમ્’

નવયુગ પ્રવર્તક, સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રચારક, શાસ્ત્રવિચાર જ્ઞાનાચાર્ય ૧૦૦૮ થી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મના શિ શાસન દીપક, મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી મના શિષ્ય પન્થામ શ્રી પૂર્ણાનન્દવિજયે (કુમારગ્રમજી) ભગવતી સૂત્ર ૨૯મું શતક પૂર્ણ થયું છે

ભદ્ર ભૂયાત્ સર્વેષાં જીવાનામ્

શતક ૨૯મું સમાપ્ત

શાતક ૩૦મું

શાતકનો ઉપક્રમ

આ ૩૦ પૂર્ણ શાતકમાં ક્રિયાવાદી, અક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી માટેની સવિચ્છર ચર્ચા છે, જે ખાસ ભજવા જેવી હોવાથી અને ભારતદેશની ધર્માન્ધતાનો ભૂતકાલીન ઇતિહાસ બતાવનાર હોવાથી આપણે પણ વિસ્તારપૂર્વક તેની ચર્ચા કરીશું.

“ ક્રિયા છે તેમ બોલનારો ક્રિયાવાદી ”

‘ ક્રિયા નથી તેમ બોલનારો અક્રિયાવાદી ’

“ જ્ઞાન વિનાના જીવતું અસ્તિત્વ માનનારો અને તે પ્રમાણે બોલનારો અજ્ઞાનવાદી ”

“ નિશ્ચયાત્મકરૂપે વિનયથી જ મોક્ષને માનનારો તે વિનયવાદી છે ”

શુકના તારાની જેમ ચમકમારો અને સૂર્યની જેમ મહા તેજસ્વી એવા કેવળજ્ઞાનના માનીક, દેવાધિદેવ, પતિતપાવન, ભગવાન મહાવીરસ્વામી પોતાના અતુર્વિધ સઘ સાથે ન્યારે [જે કાળે અને જે સમયે] ભારતભૂમિને પવિત્ર કરી રક્ષા હતા તેવા સમયે જ કમનમીજ ભારતભૂમિ નાના ઓટા પડિતોની વાજબળમાં તથા તેમની જોશુકમી ભરેલી પડિતાઇમાં વહેચાઈ ગઈ હતી. પરિણામે ‘ પદિત પદિત, વ્રાહ્મણો વ્રાહ્મણ, સાધુ સાધુ દૃષ્ટવા શ્રાવણ વૃષ્ટી રામચંદ્રે એટલે કે કલિકાળમાં એક પડિત બીજા પડિતને જોઈને, જનોઈ અને દીલાદપકાને

ઇતિશ્રી માનનારે એક પ્રાદ્યજ બીજ સાદાજુને જોડેને તેમજ
એક મ પ્રદાયના માધુ બીજ મ પ્રદાયના કે પોતાના ૫૪૩
પોતાની રાધા કરનાર બીજ માધુને જોડેને ૫૪૫૫૨ કુળગર્ભ
જેમ ભગનારા હતા પૂરકનારા હતા

વક્રાદાર કુતરામાં પોતાની જાત પ્રત્યે જ અમદિશ્વરના
મોળામાં મોટો હોય તેવાથી એક ગરીબ કુળનું બીજ મલીન
કુળનાનો વૈરી છે અને જ્યારે તેઓ ૫૪૫૫૨ ભક્તિમત્ત કહે
ત્યારે તે ગરીબ રહેનારા માણસોની નિંદા પણ કરામ કરે
જાય છે શાંતિ એષ્વમાર્ગ જાય છે તેવી રીતે કમનમીજ કેટલ
જે ૫૪૩૩૦, પ્રાદ્યજો અને માધુજો ૫૪૫૫૨ એક બીજના
શત્રુ હોય, વૈરી હોય, અને આમ કવચ કે દડાથી લાગત
હોય તથા અધ્યાત્મના નામે, શાસ્ત્રોના નામે અને તેની જો
એક પત્રિતના નામે, ક્રિયાકાંડોના નામે કુતરાની જેમ એ
બીજપર હિમાત્મક, ઇર્ષ્યાત્મક દેવાત્મક, દાવપેચ રમણ
હોય માયેમાય રાગ મદારાગજોની રાજ્યસત્તા અને
શ્રીમતોની શ્રીમતાઈ પણ તેમાં સાથ પૂરે ત્યારે તે દેશ માં
સમાજને ભાવ-અધ્યાત્મની પ્રાપ્તિ દ્વારા ઉત્તમ દેવ જનાવશે
કેવી રીતે જનાવશે ? કુળસ્વરૂપે હિંસાત્મક જીવનધારીની જાણ
પણ હિંસાત્મક જનવા થામે છે તેથી ૫૪૩૩૦ની આશામાં
ચર્ચામાં કયાય પણ અપેક્ષાવાદ એટલે કે સામેવાજાની ઝરે
મમજીને પ્રાપ્તિ આપવાની પદ્ધતિ લગભગ પુરૂષોત્તમ
શૂન્યવાદની સમાજ જની રૂની હતી આવી પરિસ્થિતિ
ધર્મના નામે, દેવ-દેવીના નામે, સ પ્રદાયના પ્રવર્તકોના નામે
દીવાટપકા જેવા ક્રિયાકાંડોના નામે, બારતદેશની ગવીમલીને
વાયુકુદો, જાહેર મલાઓ, એક બીજને યસરત કરવાના કા
પેઓ અને બ્યુહરચનાઓ ઉપરાંત અવસર આવ્યે ૬૩ ૩૬

પણ થઇ જતી હોય તેને રોકનારો કોઇ ન હતો કેમકે દેશના રાજાઓ અને શ્રીમતો પણ જુના જુદા અખાડના ભગતરામો બનીને પોતપોતાના ગળામા મુની મુદી કઠી પહેરી ચૂક્યા હતા આવી વિષમ પરિસ્થિતિમા ચોમાસાના દેડકાઓની જેમ એક ટોળામાથી બીજુ ટોળુ, એક સઘાડામાથી બીજે સઘાડો એક સપ્રદાયમાથી બીજે સપ્રદાય દૂરી નીકળે અથવા ધર્મના નામે કે ક્રિયાકાંડોના અભિશાપે પચપલ્લવો થાય કે સપ્રદાયના પાગીઆના રાગરાગાન બદલાય તેવી સ્વાભાવિક હકીકતો નકારી શકાય તેમ નથી

દ્વાદશાગીમા સર્વશ્રેષ્ઠ ભગવતીસૂત્ર, આચારાગસૂત્ર અને સૂત્રકૃતાગ સૂત્રની સાક્ષીએ તે સમયે એક બીજાથી સર્વથા જુ. પડેલા અને એક બીજાન એક બીજા માટે રતિમાત્ર સ્નાનસૂત્રકે પણ ન હતુ તેવા કેવળ ક્રિયાવાગીઓના જ ૧૮૦ની સખ્યામા જુ. જુ. અખાડા હતા તે એક એક અખાડાના પડિતો, સાધુઓ, આચાર્યો બીજા અખાડાના પડિતો, સાધુઓ અને આચાર્યો માંમે વ્યૂહાત્મકરૂપે ડહાડહી કે વાગ્યુદ્ધ માટે પૂણ્ણરૂપે તૈયાર થઇને જ બેઠા હતા કેવળ પરમ તારક શુરુ દેવના આદેશની રાહ બેવાઈ રહી હતી

ક્રિયાવાદીઓના મુખ્ય પ્રવર્તકો

અને અખાડાઓ

સ ભવત નીચે પ્રમાણેના ચાર પ્રવર્તકો મુખ્ય હતા

(૧) ત્રિહડી અખાડો, (૨) કપિલ મુનિનો અખાડો, (૩)

ઉત્તર મુનિનો અખાડો અને (૪) ગાઝ્ય ઋષિનો અખાડો આ ચારે ક્રિયાવાદી હતા પરંતુ કાળક્રમે ચારમાથી ૧૮૦ અખાડા થયા

(૧) મહા-પરસ્વામીનો આત્મા પોતાના સત્તાવીસ બચ્ચી અપેગાએ ત્રીજા ભવમાં મયમધર્મની ઉત્કૃષ્ટતા આરાધનામાં અશક્ત હોવાના કારણે ત્રિદેવી ધર્મની પ્રત્યક્ષ અને સ્થાપના કરી હતી તે ત્રિ-ગુણો અખાડે

(૨) કપિવ મુનિનો અખાડો, કપિવ મુનિ કયા ? કાવ સામ્યકારિકાના કર્તા હોય અથવા મનીશિ મુનિના શિષ્ય કરિક મુનિ હોય ?

(૩) ઉવૂક મુનિ જે જૈન મુનિના વેદમાં મિથ્યાભિમાની બનીને કેવળ બીજાઓની મહાને કુતર્કો વડે જીવવાના આટલે ધર્મી, જીવ-અજીવ અને નોજીવની સ્થાપના કરી હતી.

(૪) ગાર્ગ્ય-ઋષિનો અખાડો - આ પ્રમાણે ભારત બુદ્ધિ ધણી કહ્યુંનાઓમાં દેશને ભગાડનારી ખતરનાક કહ્યુંના જે છે કે ધર્મના નામે, સિદ્ધાંતોના નામે તથા પરોક્ષ તાર્કિક નામે લડાઈ અથવા યતા વાર લાગતી નથી ધણીવાર એક પછી બને છે કે લડાવનારની જીભે મોક્ષની વાત હોય કે અને તેમના ટાટીયા નરક તરફ હોય જે આવા વિશ્વવ્યાપી જીવનના માનીકોને ધર્મના નામે ઝેરના ખ્યાલ પીવગવવાની આવડત સારામાં સારી મળી ગઈ હોવાથી તેમના મો સમાજના ભાગલા પાડવાનું કાર્ય it is very easy થઈ જ સરળ બની જાય છે પરંતુ ધર્મના નામે પડે અથવા મોડવા અને મોને એક ભજન (યુનીયન) જે ભજનની લાવવામાં સામરોપમના સામરોપમ જેલ સમય હોમાઈ જાય તો પણ ધર્મના અથડા મટી જઈ નથી મતનો સ્થાપક ભલે આજે કાલે કે બીજા ભવે જ ભરવાઈ જાય કે સિદ્ધિચિનાને વાગી બને તો પણ સ્થાપિત

મત તો વચ્ચેય જેવો થઈ જાય છે ત્રિદશી અને મહા
 દીરસ્વામીનો આત્મા એક જ છે પરંતુ વચ્ચે કેટલો લાભો
 સમય પમાર થઈ ચૂક્યો છે ? પ્રિમાળ એકયો છે ? સામળો
 ત્યારે ત્રીમ આરાના ચરમ ચરણમા મરીચિ થયા પછી ચોથો
 આરો જે ૪૨ હજાર ન્યૂન એક ઠોડાઠોડી સાગરોપમનો હતો,
 એટલે કે એક કરોડ સાગરોપમને એક કરોડ સાગરોપમથી
 શુણાકાર કરો તે ઠોડાઠોડી સાગરોપમ કહેવાય છે વચ્ચે ૨૩
 તીર્થ કરો, ૧૧ ચક્રવર્તીઓ, ૬ વાસુદેવ, ૬ પ્રતિવાસુદેવ અને
 ૬ બવદેવા થયા મરીચિમુનિ પોને ચોવીશમા તીર્થ કર બની
 ગયા અને મોક્ષમા ગયા નોયે ત્રિદશીનો મત આજે પણ
 ચાલુ જ છે

અક્રિયાવાદી -જે સમયે ક્રિયાવાદીઓના ૧૮૦ અખાડા
 હતા તે જ સમયે અક્રિયાવાદીઓના પણ ૮૪૫ સખ્યામા
 અખાડા વિદ્યમાન હતા જેમા કાંડે વિદિ, કૌશિક અને કૌકલ
 મુનિના અખાડા ભેરદાર હતા પણ અને પ્રતિપક્ષ, માનવના
 કુરિસત મરિનજની ઉપજ છે તેથી પક્ષાતરો થયા વિના રહેતા
 નથી ક્રિયાવાદીઓ હોય તો અક્રિયાવાદીઓ જન્મ્યા વિના
 રહી શકવાના છે ? એક માનવ કહે છે કે હવ છે, તરત
 બીજો કહેશે કે હવ નથી જ થયપિ આવા પક્ષાતરો ૫ વામા
 ઇર્ષ્યા, હઠામહ કે વિરોધની જાવના જ કામ કરે છે, પરંતુ
 ભૂવતુ ન જોઈએ કે આ બધામા મૌલિક કારણ અજ્ઞાન જ
 કામ કરી રહુ છે સમ્યક્જ્ઞાનની પક્ષક વિનાના માનવને માટે
 અજ્ઞાન એ ભયકરમા જાવકર દુશ્મનતુ કામ કરે છે વિપરીતતા,
 સંશયિતા, અનધ્યક્ષવસિતા, આ ત્રણે અજ્ઞાનના જ પુત્રો છે
 આમાથી મોહરાજા શકે છે અને માનવ, બીજા માનવની
 કાચે નહી, પણ સામે બેસવાનો આગ્રહ કરે છે ત્યારે સૌના

કોઈને કોઈ નિમિત્ત બનતા હોવા છતાં પણ ક્રિયાનો કારક તે આત્મા પોતે જ હોય છે, માટે આત્માના અસ્તિત્વને માનનાર આ ક્રિયાવાદીઓ છે.

[૨] ક્રિયા જ પ્રધાન છે, તેથી ક્રિયાના પ્રાધાન્યને માનનારા ક્રિયાવાદી કહેવાય છે.

[૩] અથવા જીવાદિ નવે તત્ત્વોના અસ્તિત્વને સ્વીકાર કરનારા ક્રિયાવાદી છે ઉપર પ્રમાણેના ક્રિયાવાદીઓ જીવાદિ નવે તત્ત્વોને માને છે, પરંતુ કદાચદી હોવાથી મન્યસ્વરૂપ તે તત્ત્વોના પણ વિશ્વવાદિતા થયા વિના રહેતી નથી, અથવા નવતત્ત્વનો પાઠક [ભાસ્કર પડિન] પોતેજ તે તત્ત્વોનું આધાર સમજેવો ન હોય, અર્ધદગ્ધ હોય તો તેમની પાસેના વિદ્યાર્થીએ પણ વિશ્વવાદી અને કદાચદી બન્ધા વિના રહેના નથી કુળસ્તરૂપે મૂળ ટોળામાથી વિશ્વવાદિતાના કારણે એક પછી એક જુદા પડી ગયા પછી તો જુદા થવાની પણ પરપના આવે છે, ત્યારે જ એક મનમાથી ૧૮૦ મનો ગેળાઓ, ૫ થો, મડળો પડ્યા છે જે બધાય મહાવીરસ્વામીના સમયે પણ દાનરૂપે હતા અને

“ જીવાજીવા પુણ વાવાસવ સવરોમ નિશરણા ।

વપો મુક્તવાય તદ્વા નવતત્ત્વા દ્વિતિ નાવત્વા ॥ ”

આ ગાથા સૌને કંઠસ્થ કરવી સર્વથા અનિવાર્ય હતી ચાવના ફરના કે કામકાજ કરતા પણ ગાથાના તત્ત્વો તેમની જીભ પર સદેવ રતાના રહેના હતા.

ઉપર પ્રમાણેના નવે તત્ત્વો પ્રત્યે અદ્વાય હોવા છતાં પણ તે તત્ત્વોના સત્યસ્વરૂપને બાળવામા સર્વથા એકાંતવાળી અને હિંસાને જીવનનો આધાર માને તેઓ જે ક્રિયા કરે તે

નથી આ ન્યાયથી તેઓ કયા કયા અને કઈ રીતે જીવ પડતા
ગયા તેને વિચારથી અણવાનો યથામનિએ પ્રયામ કરીએ આ
ક્રિયાવાદીઓ નવ તત્વને માનનારા હોવાથી પ્રાય કરીને
તેઓ અમ્યક્ત્વ સમ્પન્ન હોઈ શકે છે

તેમના ૧૮૦ ભેદ ગી ગીતે પડ્યા ?

મુળ તત્વ નવ છે તે આ પ્રમાણે - જીવતત્વ, અજીવ
તત્વ, પુણ્યતત્વ, પાપતત્વ આશ્રવતત્વ, બંધતત્વ, સંવરતત્વ,
નિર્ગતાતત્વ અને મોક્ષતત્વ

ઉપરના ૧૮૦ ક્રિયાવાદીઓને આ નવે તત્વો મા ય છે
શ્રદ્ધેય છે માટે જ પ્રારંભકાળમા કોઈને કંઈ પણ કહેવાપણુ ન
હોવાથી મૌનો ગુરુ એક જ હતો મઠ એક જ હતો પરંતુ હું હા
અવમર્ષિણીના અભિશાપે શકાઓ થતી મઈ, સમાધાન થયા
નહી અને રાગદ્વેષના ચકાવે અટવાઈ જઈને કોઈએ આ નવે
તત્વોને સ્વત સિદ્ધ માન્યા જ્યારે બીજાએ પરત સિદ્ધ માન્યા
અને માન્યતામા કદાચક પ્રવેશતો ગયો પરિણામે ૬×૨=૧૮ ભેદ
પડી ગયા બાવળનુ બીજ બાવળને જ ઉત્પન્ન કરે તેમ કોઈએ
આ ૧૮ ભેદોને નિત્ય માન્યા છે, જ્યારે બીજાએ અનિત્ય
માન્યા આ પ્રમાણે અમરવેલ જ્યારે વધવા માટે છે ત્યારે
આખાએ વૃક્ષને વ્યાપ્ત કરતા વાર લાગતી નથી તેવી રીતે
ઉપરના ૩૬ ભેદોને માટે પણ કવહ વધ્યા અથવા થયા, મારા
મારી થઈ મને તે ૩૬ ભેદ શુ ? કાવકૃત છે ? નિર્વાતકૃત
છે ? સ્વભાવકૃત છે ? ઇન્દ્રિયકૃત છે ? અથવા આત્મકૃત છે ? આ
પ્રમાણે પાંચ વિકલ્પોનો જન્મ થયો તેના પર હઠાચક વધતો
ગયો પછી તો પોતપોતાના મતબ્ધે પ્રમાણે પ્રવર્તેલા જૂદા
થયા, અચાર્યો જૂદા થયા મુનિઓ જૂદા થયા અને તેમના

તમે તમારો નાશ શા માટે કરી રહ્યા છો. હજી તમે
જીવાદિ પરોષ તત્ત્વોની ચર્ચા, મારામારી આદિ કરીને ત્યાં
કિંમતો અને રાતો પમાર થઈ રહી છે, માટે અમારો વિનય
જેમા કોઈ જાનનો વિષવાદ નથી, ચર્ચા નથી, મારામતી નથી
સાખવાર સારો છે આ પ્રમાણે આ વાદીઓ કેવળ વિનયો
મોક્ષને માનનારા હોવાથી વૈનયિક કહેવાય છે

પોતાના અખાતા ધર્મ પ્રમાણે તેઓ સામે જાતા
મનના દેવ, રાજા, મુનિ, માતા, પિતા કે જાનવરોને જ
વચન તથા શાયાદિ વડે નમસ્કાર કરતા હતા આસનાદિ આદિ
હતા તેઓ માનતા હતા કે વિનયથી જ જ્ઞાન-શક્તિ મળે
અને મોક્ષની પ્રાપ્તિ સુવશ બને છે તેમ છતાં પણ તેમ
૩૨ ભેદો પડ્યા હતા દેવ, રાજા, યતિ, જ્ઞાતિ, સ્વર્ગ
અધમ, માતા અને પિતા ૮ પ્રકારના વ્યક્તિઓનો, મન
વચનથી શાયાદિ અને શાયાદિ વડે વિનય કરેલા આ પ્રકારે
૨૪=૩૨ ભેદોમા વૈનયિકો એક બીજાથી જુદા હતા

૩૨૨ પ્રમાણે કિંમતવાદીઓના ૧૦ ભેદ

અક્રિયાવાદીઓના ૮૬ ભેદ

અજ્ઞાનવાદીઓના ૬૭ ભેદ

અન વૈનયિકોના ૩૨ ભેદ

૩૨૩ નેદ વધ

જનકન મુનિ-સ્વર્ગીય જ્ઞાતિના ૩૨૨ ભેદો
૩૨૨ જન આ વાદીઓના ૬૦ આ ૩૨૨ જન
૩૨૨ જન ૬૨ કિંમતવાદી ૧૧૧ જન વૈનયિકો ૬૦
-૨૮ જન-વૈનયિક ૧૧૧ જન-વૈનયિક, કેમકે મુનિ-વૈનયિક

નહીં માનનારા અક્રિયાવાદીઓ અને તેમના અભિચારે સાર્વ
ત્રિક દેવાયેલા અજ્ઞાનવાદીઓના કારણે માસાહાર, શરાબપાન,
પરસ્ત્રીગમન વેશ્યાગમન, શિકાર આદિ મહાવ્યસનો દેશના
પ્રત્યેક સ્થાને વ્યાપ્ત બની ચૂક્યા હતા, ત્યારે જ તો કાક
સૌકરિક આદિ કસાઈઓના કસાઈખાનામાં હામરોની સખ્યામાં
પાડાઓ, ગાયો, પ્રકરાઓ, ઘેટાઓ અને મરધાઓની કુર
હત્યાએ દેશની આગામીને નોખમમાં મૂકી દીધી હતી.

આવી પરિસ્થિતિમાં ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ સ્યાદાત્,
અનેકાતવાદનો આશય કરીને પાકિત્ય અવિષ્ટ પકિતોને મિથ્યા
ભિમાની મહાપકિતોને, રાજનીતિના ધમડી રાજ્યોને, મુશ
પાનના ચકાવે ચડેલા શ્રીમતોને પવિત્ર રસ્તે લાવી મુક્તિ હતા.

આટલી ખૂબ ભૂમિકા પાછી હવે આપણે મૂળમૂત્રના
આધારે વિચાર કરીએ

તમે
જુ
રિ
ને
સ
ક

જીવો યુ ક્રિયા આદિને માનનાગ છે' ।

દે પ્રભો! સમવસરણ (જેમા અનેક પ્રાણી
જીવો બેસે તે) એન્ને મન મનાતરો કેન્સા કદા

જવામમા ભગવતે કહ્યુ કે -હે જોતમ!
(મત મનાતરો) નીચે પ્રમાણે ચાર પ્રકારે કદા

(૧) ક્રિયાવાની (૨) અક્રિયાવાદી (૩)
અને યૌનિકવાની જીવોમા બહુવચનનો આશય
કરમાબ્યુ કે હે જોતમ! અનતાનત જીવોમા
ક્રિયાવાની છે કેન્સાક અક્રિયાવાદી છે અને કેન્સાક
જી અને કેન્સાક યૌનિકવાની પણ છે આ પ્રમાણે-

કુખાદિ છ લેશ્યાના માતીકેના માટે પણ ભગ
લેશ્યા વિનાના અરોગી (૧૪મા યુજ્જ્યાતકે રહે
લિદ્ધ ભગવતોને કેન્સા ક્રિયાવાની જ ભજવા

કુખાદિ જીવોનો મમાર ધર્મો જાના હાગ
ક્રિયાવાની હાગ નથી પણ અક્રિયાવાદી અનાન
વિનશની હાગ છે

કુદૃશાદિ જીવો પરિમિત મમરી દેવથી
ક્રિયાવાની પણ છે વાવન વારે રહા છે

૧૪૬૬૬૬૬૬ જીવ કેન્સા ક્રિયાવાદી જ છે જાગે
જીવ કેન્સા ક્રિયાવાદી જેમ ભજવ

મિશ્રદષ્ટિ (સમ્યક્મિશ્રદષ્ટિ) અજ્ઞાનવાદી અને વિનય
વાદી જાણવા

પાશ્વે પ્રકારના સમ્યક્જ્ઞાની કેવળ ક્રિયાવાદી જ જાણવા
જ્યારે ત્રણે પ્રકારના અજ્ઞાની જીવો પૃથ્વીપાદિકની જેવા ॥

આકાશાદિ ચારે સજ્જામા આસક્ત જીવો ચારે પ્રકારના
છે અને અનાયત્ન (નોસજોપયુક્ત) કેવળ ક્રિયાવાદી જ
હોય છે કેમકે બધીય ક્રિયાઓમા અનાયત્નત્વ સમ્યક્દર્શન
વિના શક્ય હોતુ નથી

ત્રણે વેદના માનીકો ચારે પ્રકારના છે અને વેદ શક્તિ
પહેલા લેહમા જાણવા આ પ્રમાણે સક્રવાથી અને અક્રવાથી,
યોગી અને અયોગી તથા સાકાર અને અનાકાર ઉપયોગ
વાળાઓના બે જાણવા કાપોલ લેશ્યા સુધીના નારકો ચારે
પ્રકારના જાણવા શેષ ઉપર પ્રમાણે યથાયોગ્ય જાણી લેવું

પૃથ્વીપાદિકો મિશ્રદષ્ટિ હોવાથી અક્રિયાવાદી અને
અજ્ઞાનવાદી જ હોય છે વિનયવાદને યોગ્ય પરિણામ ન હોવાથી
તેઓ વિનયવાદી હોતા નથી વચનનો અભાવ હોય છે તે
પણ વાકના પરિણામોથી તેઓ મુક્ત નથી આ પ્રમાણે પાવત
ચાર ઇન્દ્રિય વાળા જીવો સુધી જાણવું

૫ ઇન્દ્રિય તિયં ઓથી લઈ વૈમાનિક દેવો સુધી ચારે
પ્રકારના કંઈપી લેવા

ચારે પ્રકારના જીવો કઈ ગતિનું

અયુષ્ય બાધરો ?

હું પ્રશ્નો : જે ક્રિયાવાદી છે એમ્ને જીવાદિ નવ વર્તવોનો
જાણનાર છે તે કઈ ગતિનું અયુષ્ય બાધશે ?

જવાબમાં ભગવતે કુરમાબ્ધુ કે હે ગૌતમ ! જે ન તત્ત્વોનો નાતા છે તે ક્રિયાવાદીઓના ૧૮૦ પાપ કીઓમાંથી પ્રતે તે ટોળાનો હશે તો પણ દેવગતિ અને મનુષ્યગતિનું અનુભવ બાધશે પરમાત્મા દેવાધિદેવની સ્પષ્ટ વાણીથી આપણે જાણી શકીએ છીએ કે કેવળ શ્રદ્ધાની જ કેટલી બધી અસમર્થતાકાત છે, જે કારણે તે જીવ નરકગતિમાં કે તિર્થંચ ગતિમાં જઈ શકતો નથી ટોચ (બેટરી) માં જે ચેવ હોય છે તે પ્રતે તેટલો સુદર હોય યદિ તેમાં પાવર ખતમ થઈ ગયો હશે તો તને ફેકવા સિવાય બીજો કયો માર્ગ ? અને પાવર હશે તે દેવ પરનો કાગળ પણ ફાટી જયો હશે તો તે સમ્રદ્ધ થઈ બનશે એ જ પ્રમાણે શ્રદ્ધાની તાકાતને (Power) કહેવામાં આવ્યો છે, જેની વિદ્યમાનતામાં માનવના દુર્ગતિના દારૂ થાય છે આવી પરિસ્થિતિમાં સમ્યક્જ્ઞાન અને આત્મિક મિશ્રણ કરી લેવામાં આવે તો મુક્તિના દ્વાર પહેલું કેટલી વાર ?

અજ્ઞાનવાની, અક્રિયાવાદી અને વિનયવાનીને માર્ગે ચાર ગતિઓના દ્વાર ખુલા છે, એટલે કે તેઓ દુર્ગતિમાં પણ જવનું સામગ્રી ઉપાલું શકે છે, કેમકે અક્રિયાવાદિ આત્માથી તત્ત્વનું જાણી શકતો નથી અને જે પોતાના આત્માને જ જાણી શકતો નથી તે પાપોને તથા પાપના દ્વારોને શી રીતે જાણશે ? ખાણને ન જાણનારો આધરો જેમ ફેવામાં પડી શકે છે તેવી રીતે નવ તત્ત્વનો અજ્ઞાન આત્મા પોતાની અવસ્થામાં જે પાપચરણો કરે છે તે જોવા બધા જવર હેર છે જેનાથી એક પાપમાંથી બીજું અને બીજામાંથી ત્રીજું થઈ જતો જગમ્યા વિના રહેતું નથી

અજ્ઞાનવાનીનો આત્મા જ તેમનો શત્રુ હોવાના કારણે

તેમના માટે ધર્મ-કર્મનો કઈ પણ અર્થ છે જ નહીં કારણ કે જેઓ પોતાના આત્માના જ ચતુ જનીને બેડા હોય તે પરમાત્માના પણ ચતુ ન બને તેમા શું નવાઈ? પૂરો સ સાર ને મનમાં બોને માટે પ્રત્યક્ષ જ છે

વિનયવાદમા પણ જ્યાં સુધી સમ્યક્જ્ઞાન અને ચારિત્રનું મિશ્રણ ન થાય ત્યાં સુધી દેરાધાકેર જેવો વિનય આત્માનું ઉત્થાન શી રીતે કરાવશે, માટે જ આ ત્રણેને માટે ચારે ગતિ ઉધાડી છે

કૃષ્ણવેશ્યાનો માલિક યદિ ક્રિયાવાદી છે તો દેવળ આલિંગ્યના બળે તે મનુષ્યગતિનું આયુષ્ય બાધશે, કેમકે કૃષ્ણવેશ્યા દેવગતિને આપવી નથી અને તે યદિ ક્રિયાવાદી નથી તો ચારે ગતિનું આયુષ્ય તે બાધશે

નીલ અને કાપોત વેશ્યા માટે પણ પૂર્વવત્ બંધનુ તેજેવેશ્યાવાળો હવ મનુષ્ય અને દેવ અને દેવમા પણ વૈમાનિક દેવ બનશે, જ્યારે લેશ્યારક્તિનું હોય અયોગી હોવાગી તમના માટે ચારે ગતિઓના દ્વાર બંધ છે

તેજેવેશ્યાવાળા હોયો યદિ અક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી : વિનયવાદી હશે તો નરકને છોડી બીજી ગતિઓનું આયુષ્ય બાધ આ પ્રમાણે પણ અને શુદ્ધવેશ્યાવાળાઓને માટે પણ બંધ કેમકે આ ત્રણે વેશ્યાઓમા મરનારો હવ નરક ગતિ : જતો નથી

કૃષ્ણપાસિક, અક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી ચારે ગતિનું આયુષ્ય બાધે છે

સમ્યગ્દષ્ટિ ક્રિયાવાદી, જ્ઞાપી, મનિજ્ઞાની, શુદ્ધ અને અવધિજ્ઞાની જીવો દેવ અને મનુષ્યનું આયુષ્ય બાધે છે મન પર્યવજ્ઞાની વૈમાનિક દેવનું આયુષ્ય બાધનારો છે

અજ્ઞાની, વિભગજ્ઞાનીને કૃષ્ણપામિકની જેમ જાણવા

નરકગતિના જીવો યદિ ક્રિયાવાદી હશે તો મનુષ્યનું આયુષ્ય બાધશે અને તે યદિ અક્રિયાવાદી, વિનયવાદી કે અજ્ઞાનવાદી હશે તો તિર્થંચ તથા મનુષ્યગતિની ઉપાજ્ઞના કરશે

પૃથ્વીકાચિકો યદિ અક્રિયાવાદી કે અજ્ઞાનવાદી હશે તો તિર્થંચ અને મનુષ્યનું આયુષ્ય બાધશે તે જીવો ઇન્દ્રિય પ્રાપ્તિ પૂર્ણ થયા પહેલા જ તેજોવૈશ્યાવાળા હોય તે સમયે આયુષ્ય બાધતા નથી પણ ઇન્દ્રિયપ્રાપ્તિ પૂર્ણ થયે આયુષ્ય બાધે છે

ક્રિયાવાદી જીવો ભવસિદ્ધિક છે પણ અભવસિદ્ધિક નથી, ત્યારે અક્રિયાવાદી, અજ્ઞાનવાદી અને વિનયવાદી ભવસિદ્ધિક પણ હોય અને અભવસિદ્ધિક પણ હોય છે

સર્વેશ્ય જીવો માટે પણ ઉપર પ્રમાણે જાણવું

શતકે ૩૦માનો ઉદ્દેશો ૧લો સંપ્રાપ્ત

એક બીજનો શત્રુ બનશે અને માનવજાતને કદરૂપી બનાવવાનું
પાપ આપણા મસ્તકે ચાલશે.

માનવ જ્યારે વિત હાવાદ, વિવાદ કે રાગદ્વેષમય બને છે
ત્યારે તેનું મતિજ્ઞાન અવિશિષ્ટ જ રહેવા પામે છે, તથા 'છપ
છે' આ સત્ય હકીકત હોવા છતાં પણ 'તે કેવો દરો ? તેનું
સ્વરૂપ શું ? તે પરિણામી છે કે નિત્ય છે ? તેનું મત્ય તર ધરે તો
કેવી રીતે ધરે ? આ બધીય બાબતોની વધારાંતા મુશ્કેલી વિચાર
કરવાનો અવસર તેમને રહેતો જ નથી, અથવા તો કદરૂપા
મહીન મનિજ્ઞાનના ક્યો જ હાથમહ છે, હાથમહ છે, વિત હાવાદ
છે, અને રાગાધના કે દ્વેષાધના છે આ પ્રમાણે ૩૬૩ મતોના
નવનુંકો, તેમના આચાર્યો, મુનિઓ, અને તે તે મતના ભગ
તગઓ પામે બીજા મનને હરાવવા સિવાય કે તેમને નિમૂંળ
કરવા સિવાય બીજી એકેય વાત તેમના ધ્યાનમાં નહીં નથી

તેમ છતાં પણ પરસ્પર લડીને-ઘડીને, મારી, મરીને અને
માયા ફાળવા કે ફાડાબ્યા પછી તેઓ લગભગ શક્તિહીન બની
ગયા હતા પારકી રૂપાળી કન્યાઓને કે સ્ત્રીઓને પોતાના
ધરમ શુદ્ધાત્મ બનાવના ક્ષીમતો કે રાજાઓ જરૂર ખુશ થયા
હશે, પરંતુ કદવી તૂબડીના બીમાથી કડવા તૂબડા જ
જન્મે છે તેવી રીતે પુરુષોના ખાનગી દુરાચારના અભિચારે
પોતાની જ એન એટીઓમાં સુપ્ત બ્યભિચાર જોવાયો હશે
ત્યારે પોતાના સુપ્ત દુરાચાર માટે તેઓ પસ્તાવો કરવા સાગી
ચૂકયા હતા હધિવાહન રાજાને ચત્રાનીક રાજાએ હરાબ્યો તો
તેને માલવાના રાજા ચંડપ્રલોતે હરાબ્યો જ્યારે કોણીકે પોતાની
નચંડ શક્તિ વડે તે વખતના બધાય રાજા મહારાજાઓના
હાડકા ખોખરા કરી દીધા હતા, ફળસ્વરૂપે વનધાની-વપન્ની

૨૮૮

શ્રી ભગવતી સૂત્ર સાર સમ્ર

પદનો જન્મ થાય છે, જે મૂળ મતથી સર્વથા જૂદો પડે કે
 જીવ અજીવના અસ્તિત્વ કે તારિતત્વમાથી અજ્ઞાનવાદને જ મ
 લેતા કેટલીવાર ? કારણ કે સ સારના શ્રીમતોને જાણ્યોને
 જાણ્યોને, શેડાળીઓને કે તેમના પુત્ર પુત્રીઓને ધર્મની
 મર્યાદા તથા મદિયાર અને સદાચારની મર્યાદાઓ ગમતી ન
 હોવાના કારણે સ્વૈચ્છિક ખાનપાન, રહેણીકરણી આદિની અનુ
 રૂપતા કરી ખાપે તેવા ટોળા કે ધર્મ પ્રત્યે તેમનું આગ્રહ
 થાય તે સ્વાભાવિક છે

અનાઝિકાળનો જીવાત્મા, મોહ મિથ્યાત્વના નશામાં જેમાન
 બેડાસ, જેમવાઈ બેશરમ બેરહિમ, બેકરાર અને બેબાક
 બનેલો હોવાથી ધર્મની એકેય મર્યાદાને તે ન સમજી શકે
 ન પાળી શકે તે માનવામા આવે તેની બેધડક સત્ય કીર્તી
 છે આવી પરિસ્થિતિમા રાજા-મહારાજા તથા શ્રીમત આદિ
 પોતાના ટોળામા દાખલ કરવા માટે “સ્વયં નહ પરં
 નાશયતિ” આ ન્યાયે તે મહાધીરો કહેના હોય તો કે જીવ
 અજીવ નથી પુણ્ય પાપ નથી, સ્વર્ગ નરક નથી માટે ખાજે
 પીઓ અને લહેર કરો. આખોય મ માર તમારા માટે જોઈ
 છે અને તમે જોખતા છો આ પ્રમાણે ક્રિયાવાદી તથા અગ્રિય
 વાદીના અભિપ્રાયે અજ્ઞાનવાદનું જોર વધીને તે ફેડેફેડે
 બનવાએમ તો ફળસ્વરૂપે મ સારને જુગાર, શિકાર, શરાબપન
 પરચીગમન વેશ્યાગમન જેવા અનિષ્ઠ તત્વો પી બખીમ મન
 વધી અને ઘેર ઘેર આપક બની

તે મહા પતિને પોતાના પદને જ પાળી પ જાન
 તિયર કરવાની પૂનમા બેનુ પવ્વ ધ્યાનમા ન રહું કે માનવ

એક બીજનો શત્રુ બનશે અને માનવજાતને કદરૂપી બનાવવાનું
પાપ આપણા મસ્તકે ચે હશે.

માનવ જ્યારે વિત ડાવાઈ, વિવાદ કે રાગદ્વેષમય બને છે
ત્યારે તેનું મતિજ્ઞાન અવિકસિત જ રહેવા પામે છે, તથા 'જીવ
છે' આ સત્ય મંકીકત હોવા છતાં પણ 'તે કેવો જીવે ? તેનું
સ્વરૂપ શું ? ન પરિણામી છે કે નિત્ય છે ? તેનું મત્યંતર યથે તે
કેવી રીતે યથે ? આ બધીય બાબતોની મધ્યસ્થતા મુખી વિચાર
કરવાનો અવસર તેમને રહેતો જ નથી, અથવા તે કદરૂપા
મલીન મતિજ્ઞાનના ફળો જ હઠામહુ છે, કદામહુ છે, વિત ડાવાઈ
છે, અને રાગાધતા કે દ્વેષાધના છે આ પ્રમાણે ૩૬૩ મતોના
નવગોકો, તેમના આચાર્યો, મુનિઓ, અને તે તે મતના ભગ
વાનો પાને બીજા મતને હરાવવા સિવાય કે તેમને નિમૂંછ
કરવા સિવાય બીજી એકેય વાત તેમના ધ્યાનમાં હી નથી

તેમ છતાં પણ ૫૨૫૨ લડીને-જીતીને, મારી, મરીને અને
મામા ફાંડામાં કે ફાંડાઓ પછી તેઓ લગભગ શક્તિહીન બની
ગયા હતા પાંડકી રૂપાળી કયાઓને કે સ્ત્રીઓને પોતાના
ધરમા ગુલામ બનાવતા યીમતો કે મળઓ જરૂર પુણ યથા
જીએ, પરંતુ કંઈવી તુભડીના બીમાથી મડવા તુભડા જ
જન્મે છે તરી રીતે પુરુષોના ખાનગી દુરાચારના અભિશાપે
પોતાની જ બેન બેટીઓમાં ગુપ્ત બ્યભિચાર બેલાયો હશે
ત્યારે પોતાના મુખ દુરાચાર માટે તેઓ પસ્તાવો કરવા લાગી
ચૂક્યા હતા. દધિવાહન રાજાને શતાબ્દિક રાજ્યે હરાબ્યો તે
તેને માલવાના રાજા ચંડપ્રધોતે હરાબ્યો. જ્યારે કોણીકે પોતાની
પ્રચંડ શક્તિ વડે તે વખતના બધાવ રાજા મહારાજાઓના
હાડકા ખેંખરા કરી દીધા હતા, કળસ્વરૂપે વનધારી-તપસ્વી

ગંગા મદારાજા (ભગવાન મહાવીરભામીના મામા ૨
 ૧૧ના અધિનાયક)ને પણ કિંકર્ણ મૃદુ જેવી :
 પદોચ્ચાટી ગદ્યા દત્તા ઇતિદામ પી માગીએ આ
 ગ્રામીએ છીએ કે તે મમયે મો કોઈ એક બીજાના
 દત્તા માટે 'મત્સ્ય ગળાગળ' નો ન્યાય તાડવનું
 રહ્યો હતો.

તેવા મમયે જ ક્ષત્રિયકુલ નગરના સિદ્ધાથ
 ત્રિશુલા રાણીએ જોયેલા ૧૪ સ્વપ્નાઓની વાત જ્યારે
 આવી ત્યારે મો પોતાપોતાના મનમાં આશ્વાસિત થયા.
 સ્વપ્નાથી સૂચિત તીર્થ કર કે ચક્રવર્તી જ હોય કે
 ચક્રવર્તીઓની ૧૨ની સખ્યા પૂર્ણ થઈ ગયેલી હોવાથી
 થયું કે ત્રિશુલારાણીનો પુત્ર ૨૪મે તીર્થ કર થશે,
 પાશ્વનાથ પ્રભુના નિર્વાણ પછી ૨૪મા તીર્થ કર મહાવીર
 થશે તે વાત સૌના ખ્યાલમાં હતી અને સુદિ ૧૩ના
 રાણીજીએ પુત્રને જન્મ દીધો હતો અને ૬૪ ઇન્દ્રો
 કરોડ કરોડ દેવદેવીઓ તત્કાળના જન્મેલા પ્રભુને મેરૂ
 પર લઈ જઈને અભિષેક કર્યા ત્યારે સૌને પૂર્ણ વિશ્વાસ
 ગયો હતો કે આ બાળક આપણા સૌને માટે 'તિષ્ઠ
 તારયાણુ' અને 'મુક્તાણુ મોઅગાણુ' બનવા પામશે પુ
 નામ વર્ધમાનકુમાર રાખવામાં આવ્યું જે આગળ જ
 પોતાની દિવ્યશક્તિ તથા ચાર મુખાતિશયોવડે કેવલ
 મેળવશે અને દેવાધિદેવ તીર્થ કર, સર્વજ્ઞ, ભગવાન મહાવીરસ્વા
 તરીકે પ્રસિદ્ધિને મેળવશે ૩૦ વર્ષની બરગુવાનીમાં સંસાર
 તથા સસારીઓની કફોટી અવસ્થા જોઈને વર્ધમાનકુમા
 રે દીધા દીધી અને ૧૨૫ વર્ષ સુધી અખંડ, ઘોરાનિધાર
 સર્વથા અદિતીય, અમર, તપશ્ચર્યારૂપી અગ્નિમાં કમંડલેશને

માની નાખ્યા પછી કેવળનાનના માનિક બન્યા અને સ્થાદાદનો આશ્રય લઇને પદાર્થોની પ્રતિપલ્લા કરી ॥

તીર્થંકર પરમાત્માએના ધર્મના પ્રાણ મમા અહિંસા મધમ અને તપ આ ત્રણે ધર્મો આકાશમા રહેવા સુધી અને ચન્દ્રની જેમ અનાદિકાળના અને અનતકાળ સુધી રહેવાના હોવાથી શાંત છે અહિંસા ધર્મની સુરક્ષાને માટે પ્રાણાતિપાત મૃષાવાદ અદત્તા ન મંથુન અને પરિવ્રજનો સવારો કે અદપારો ત્યાગ કરવો આવશ્યક છે સયમ ધર્મની આરાધના માટે ત્રણ ગુણગત અને ચાર શિથામત તથા તપોધર્મની જેવના માટે સમ્યક્ચારિત્રાન્તર્ગત બાર પ્રકારે સમ્બંધિતપદ્ધત્યાનુ વિધાન છે આ ત્રણે ધર્મોમા દુનિયાબરના બધાંય ધર્મોનો સમાવેશ થઈ જાય છે આનાથી વિપરીત અધર્મ છે

જ્યારે સ્થાદાદ ધર્મ નથી પણ એક બીજી અપેમા નાખીને કરાતો વચન અવહાર સ્થાદાદ છે “અનત ધર્માત્મ કે વસ્તુની માપેમ રીત્યા યો વચન અવહાર મ મ્યાદા” એટલે કે દ્રવ્ય માત્રમા અનત ધર્મો પ્રત્યક્ષગોચર હોવાથી બીજા કોઈપણ ધર્મનો (પદાર્થોના) અપહાસ કર્યા વિના બાવાઅવહાર કરવો તે સ્થાદાદ છે આમા બે પં છે ‘ સ્થાત્ અને વાદ ’ સ્થાત્ અર્થમ્ હોવાથી તેનો અર્થ અમુક અપેક્ષાએ ધાર છે અને વાદ એટલે જોવુ ભાષા અવહાર કરતી વખતે જોતવાવાળાનો, લખનારનો કે બીજા કોઈનો આશય સમજ્યા પછી ઉત્તર જવાબ આપવો જોઈએ કેમકે દ્રવ્ય માત્રમા સ્વઅપેક્ષાએ (અસ્તિત્વરૂપે) અને પર અપેક્ષાએ (નાસ્તિત્વ મ્વરૂપે) અનત ધર્મો (પદાર્થો) વિદ્યમાન છે આપણુ મનિજ્ઞાન દૂર હોવાથી અથવા મતિજ્ઞાનાવ છૂટી કમોનુ

જોર દોવાથી કદાચ આપણી બુદ્ધિમા અનત ધર્મેનું પ્રવચ્ન કરવું ન થાય તેથી તે દ્રવ્યના ગુણો અને પર્યાયોના નિષ્પ કરવો તથા જાણા વ્યવહાર જગાડવો તે બાબી બુદ્ધિને કમ કવેશોમા ફસાવા જેવું છે. મધના વાટકામા પડ્યા પછી બને લપટાયા પછી માખીને મર્યા વિના બહાર નીકળવું તે શક્ય નથી તેવી જ રીતે કમ કવેશોમા ફસાઈ મર્યા પછી તેના પ્રત્યેની મિથ્યા પ્રતિષ્ઠાની માયામા ફસાઈ જવા જેવું થશે. જ્યાંથી બહાર નીકળવું સર્વથા અશક્ય છે, કેમકે અનાનીકાળના કુસરકારના કારણે અપવાદ સિવાય માનવ માત્રને સત્યપ્રતિષ્ઠ કરતા પણ મિથ્યાપ્રતિષ્ઠાની માયા જબરદસ્ત હોય છે. ત્યારે જ પોતાના મતાનુયાયીઓને આરીવાદ અને નિંદાકોને શાપ દેવા માટે અવતારીઓને પણ જ્યારે મિથ્યાપ્રતિષ્ઠાની માયા નડતી હોય છે, ત્યારે આપણા જેવાઓની વાત કરવાનો કંઈપણ અર્થ નથી. માટે જ અધ્યાત્મમૂર્ધન્ય શ્રી હરિભદ્રમૂરિશ્ચએ કહ્યું કે માનવવાદ, વિવાદ, સવાદ, વિતંડાવાદ તથા છક આદિનો ત્યાગ કરીને સવાદને ગ્રહણ કરવાનું શખજે નેથી સસારને પણ તારાથી અહિંસા અને સયમની સારામા સારી બક્ષીસ મળવા પામશે.

દર્શનશાસ્ત્ર કે તર્કશાસ્ત્રના ગ્રન્થો પ્રત્યક્ષ દેખાતા સસારની સાથે યદિ સુસંગતિ સાધી શકતા નથી તો તે તર્કો અને દર્શનશાસ્ત્રો પણ અપ્રતિષ્ઠ દોવાના કારણે તેમા ઉપાદિષ્ટ તત્ત્વો કેવળ બુદ્ધિની કસરત સિવાય બીજા શા કામે આવવાના છે? અને ધર્મશાસ્ત્રોને અભરાઈએ મૂકીને કેવળ તર્કવાદના જોર ડગડગી અને પરસ્પર વાગ્માણો ફેકીને એક બીજાના હાડવેરી બનવાથી શો ફાયદો?

અર્થપિ સ સારમા દશ્યમાન અને અદશ્યમાન બંને પદાર્થો વિષમાન છે અદશ્યમાન પદાર્થ બંને આપણી ચર્મચક્ષુએ જોવામા ન આવે તો પણ તેના કાર્યો તો પ્રત્યક્ષ દેખાઈ રહ્યા છે, માટે પૂર્વજ્ઞાને વચ્ચે લાભ્યા વિના તે પદાર્થોનો અર્થ નિર્ણય કરવામા જ મનુષ્યઅવતારની સફળતા છે તમામ ધર્મશાસ્ત્રોએ માનવાવતારને દેવદુર્લભ કહ્યો છે, કારણ કે દેવ અવતાર કેવળ યોગી જ હોય છે, યોગી નથી હોતા, માટે જોનાસખ દેવો કરતા પણ માનવઅવતાર દુર્લભતમ છે

મનુષ્ય બુદ્ધિશાળી છે અને બુદ્ધિ ઉભયપ્રાદિની હોવાથી મિથ્યાત્વને તથા સમ્યક્તત્ત્વને પણ જાણ કરવા સમર્થ બને છે આખો બધો કરીને યોગુ વિચારવામા આવે તો મિથ્યાત્વના પ્રહાર કરતા પણ સમ્યક્તત્ત્વનું બહાર આત્માને બધારે લાભદાયી છે અને તે પણ પોતપોતાના શાસ્ત્રોના આધારે નિર્ણય કરવા કરતા પોતાની સમ્યક્બુદ્ધિના આધારે કરવામા આવે તો કંઈપણ નુકસાન નથી, કેમકે મસારના દશ્યમાન અને અદશ્યમાન દ્રવ્યોના કાર્યો માનવ માનને પ્રત્યક્ષ અનુભૂત માન છે આત્મા પોતે બંને અદશ્યમાન રહ્યા અને આપણી છત્રઅવસ્થા દરમિયાન બંને અદશ્ય જ રહેવા પામે તેની ચિંતા થઈ કરવા કરતા તેના કાર્યો જે પ્રત્યક્ષ છે તેનો નિર્ણય અર્થ કરવો જોઈએ

જડ અને ચેતનનું મિશ્રણ આ સ સાર, જેવા રૂપે છે તે રૂપે મૌને માટે પ્રત્યક્ષ છે, મનવજ કે સમારમા એકલા જડ પદાર્થો જ નથી કે એકલા ચેતન પદાર્થો પણ નથી, પણ ચેતન્યસ્વરૂપ જીવને જન્મ લેવાનું સ્થાન જ જડ છે, માટે સ સારમરના નાના-મોટા જે જડ પદાર્થો છે તે બધાય જીવાશ્રિત છે અથવા જીવથી મૂકાયેલા છે અને સિદ્ધાત્માને

છોડીને જે જીવ છે તે નિયમા જડ વિનાનો નથી એ-
-જડી મિથિન છે, માટે સમારને, જીવેને, તેના કર્મોને
કર્મોના જૂરા જૂડા ફળાદેયોને જોયા પછી જ યદિ તે
નિર્જય કરવામા આવે તો તે નિર્જય મન્ય સ્વરૂપવાળો છે
પરંપર વૈરઝેર-ક્રોધેશ કે વિરોધ જે મિથ્યાજ્ઞાનના ફળે
તેનો અવકાશ રહેતો નથી

તે જડ અને ચેતન ચાહે દૃશ્યમાન હોય કે ન હોય
પણ તેમને ગુણો છે અને પર્યાયો પણ છે મતલબ કે કોઈ
દ્રવ્ય, ગુણ કે પર્યાય વિનાનો નથી તેમ એકાત નિત્ય
અનિત્ય નથી પણ નિત્યાનિત્ય છે હવે જ્યારે આત્મામા રાં
નિત્યત્વ કે અનિત્યત્વનો નિર્ણય કરવાનો હોય છે ત્યારે એક
બુદ્ધિથી નિર્ણય કરવામા કેટલું જોખમ રહેતું છે, તે વાતે
ચતા લઠાઈ-અધડાઓથી જ સ્પષ્ટ માય છે માટે શ્યાદા
અનેકાત અને અપેક્ષા બુદ્ધિથી યદિ નિર્ણયમાન તત્ત્વને જો-
તો પ્રત્યેક દ્રવ્યમા ગુણ અને પર્યાય સર્વથા સાફ સાફ દેખ
રહ્યા છે, તેથી પર્યાયો તરફ આખમિચામણ કરવાથી કેવ
દ્રવ્ય તત્ત્વનો નિર્ણય પણ અધુરો રહેવા પામશે, કેમકે જે દ્રવ્ય
નિર્ણય કરવાનો છે તે પર્યાય વિનાનો છે જ નહીં તેથી આત્
નિત્ય છે પણ તે એકાતે નિત્ય નથી તેવી રીતે પર્યાયો તર
દષ્ટિ કરીએ તો આત્મા અનિત્ય છે કારણ કે પર્યાયો અસ્થા
તેમ છતા પણ તે એકાતે અનિત્ય નથી, માટે પર્યાયાસ્તિ
નયના અનુસારે આત્માને અનિત્ય કહેવામા તથા દ્રવ્યાસ્તિકત્ત્વ
નિત્ય કહેવામા વાધો નથી એન્વે કે આ જન્મે ધર્મો ત્વ
વિદ્યમાન જ છે

એકાત નિત્યમા રહેલા દુષણો

આત્મામા સર્વથા એટલે કોઈનાથી, ક્યારેય પણ રતિ માન ફેરફાર ન થાય તેવી રીતે નિત્ય માનવામા આવે “અપ્રચ્યુતા નૃત્પત્રસ્થિત્વક સ્વરૂપ નિત્યમ્” આ ન્યાયમૂત્રથી તમારા સિદ્ધાંત પ્રમાણે આત્મામા કોઈ પણ જાતનો ફેરફાર બની શકે તેમ નથી પરંતુ આવા પ્રકારનો એકાતે નિત્ય પદાર્થ સમારમા કોઈએ જોયો નથી, જોવાતો નથી અને હજાર પ્રયત્ન કર્યા પછી પણ જોવાશે નહીં તેવી રીતે એકેય પદાર્થ સર્વથા અનિત્ય પણ નથી કેમકે આજેથી દેખાયેલા પદાર્થોનો નાશ કે અવશ્ય થયા પછી બીજાં રૂપે કે તે રૂપે પણ ન દેખાય તે અનિત્ય છે પરંતુ આવું કોઈ દિવસે બંધુ નથી અને રૂઝ કરોડ દેવ દેવીઓના પરિશ્રમથી પણ બનવાતું નથી.

આવી પરિસ્થિતિમા કોઈપણ દ્રવ્યનો વધારો નિર્ણય કરવો હોય ત્યારે તેમા દ્રવ્યાસ્તિક અને પર્યાયાસ્તિક નયની બે દૃષ્ટિઓનો ઉપયોગ કરવો તે જ સમ્યક્જ્ઞાન છે, જે સ સાબ બરતા અધાય કમંઠલેશોને ઉપશમિત કરવા માટે પૂર્ણ સમય છે દ્રવ્યમાત્રમા આ બંને દૃષ્ટિઓ વિષમાન હોવા છતાં કેવળ અધુરા કે ભ્રમિત જ્ઞાનના કારણે પદાર્થોને એક જ દૃષ્ટિથી જોવામા પરસ્પરતા વિરોધી કોઈકાળે મટવાના નથી જેના કડવા ફળો માનવ સમાજ લોગવી રહ્યો છે એકાત નિત્યવાદીઓના કંટાર દુરમનો અનિત્યવાદી છે અને એકાને અનિત્ય માનવાવાળા વાદીઓના હારવેરી નિત્યવાદી છે જ્યારે પદાર્થમાત્ર એકાતે નિત્ય પણ નથી અને અનિત્ય પણ નથી.

કેવળજ્ઞાનના સ્વામી ભગવાન મહાવીરસ્વામી સમવસરણમા બિરાજમાન થઈને આરે આમ્મુ બેઠેલી અન્ય મતાવન બીઓબી

છોડીને જે જીવ જો તે નિયમા જડ વિનાનો નથી એવું કે
 -૪૭થી મિશ્રિત છે, માટે મનારને, જીવોને, તેના કર્મોને તથા
 કર્મોના જૂના જૂઠા કૃપાદેશોને જોયા પછી જ યદિ તત્ત્વ
 નિર્ણય કરવામા આવે તો તે નિર્ણય સત્ય સ્વરૂપવાળો હોઈ શકે
 પરસ્પર વૈરજોગ-ક્રુદ્ધેશ કે વિરોધ જે મિથ્યાજ્ઞાનના ફેરે કે
 તેનો અવકાશ રહેતો નથી

તે જડ અને ચેતન ચાહે દૃશ્યમાન હોય કે ન હોય તે
 પણ તેમને શુણ્ણ છે અને પર્યાયો પણ છે મનત્રમ કે કેલ્પના
 દ્રવ્ય, શુણ્ણ કે પર્યાય વિનાનો નથી તેમ જોકાન નિત્ય નથી
 અનિત્ય નથી પણ નિત્યાનિત્ય છે હવે જ્યારે આત્માના રૂપ
 નિત્યત્વ કે અનિત્યત્વનો નિર્ણય કરવાનો હોય છે ત્યારે જોકાન
 શુદ્ધિથી નિર્ણય કરવામા કેટલું જોખમ રહેતું છે, તે વાને જો
 યના લઘાઈ-અધગ્જોથી જ સ્પષ્ટ થાય છે માટે સ્વાદેશ
 અનેકાન અને અપેક્ષા શુદ્ધિથી યદિ નિર્ણયમાન તત્ત્વને જો
 તો પ્રત્યેક દ્રવ્યમા શુણ્ણ અને પર્યાય સર્વથા સાદે સાદે રૂપ
 રહ્યા છે, તેથી પર્યાયો તરફ અધખમિયામણા કરવાથી કેવળ
 દ્રવ્ય તત્ત્વનો નિર્ણય પણ અધુરો રહેવા પામશે, કેમકે જે દ્રવ્ય
 નિર્ણય કરવાનો છે તે પર્યાય વિનાનો છે જ નહીં તેથી આત્મા
 નિત્ય છે પણ તે જોકાને નિત્ય નથી તેની રીતે પર્યાયો ત
 દષ્ટિ કરીએ તો આત્મા અનિત્ય છે કારણ કે પર્યાયો આત્મા
 છે તેમ છતાં પણ તે જોકાને અનિત્ય નથી માટે પર્યાયો નિત્ય
 નયના અનુસારે આત્માને અનિત્ય કહવામા તથા દ્રવ્ય જ્ઞાનના
 નિત્ય કહેવામા વાધો નથી એવું કે આ બંને ધર્મો ત
 વિદ્યમાન જ છે

૫૧. કાશરૂપે ઉત્પાદ અને વ્યય નકારી શકાતો નથી તેવી રીતે
 એક દેવ પોતાના ચાતુ દેવલોકને છોડી મનુષ્યાવતારમાં આવ્યો.
 અને ફરી પાછો તે જ જીવ મનુષ્યાવતારને છોડી નારક ભવ્યો.
 ધત્યાદિ નૂતન ભવચક્રલુપ્ત ઉત્પાદ અને પહેલાના ભવનો ત્યાગ
 કરવામાં વ્યય (વિનાશ) આ પ્રમાણે આ ત્રણે અને પર પરાએ
 અનંત ભવોના ઉત્પાદ અને વિનાશમાં આત્માની ક્ષુબ્ધતા સર્વથા
 પ્રત્યક્ષ દેખાઈ રહી છે જીવને યતા અનુભવજ્ઞાન અને સ્મરણ
 જ્ઞાન જ તેની સાક્ષી આવે છે, કે આ જીવાત્મા આ ભવ પહેલાના
 તે તે ભવોમાં રહી આવ્યો છે આ પ્રમાણે દેવત્વાદિ ભવોના
 પર્યાયોને છોડતો તથા મનુષ્યત્વાદિ ભવોના પર્યાયોને સ્વીકારતો
 આત્મા પહેલાના પર્યાયોના વ્યયમાં અને પછીના પર્યાયોના
 ઉત્પાદમાં બંને અવસરે દ્રવ્યરૂપે સ્થિર (ધ્રોવ્ય) છે જેમ
 સુવર્ણની કઠીને બળાવીને કઠોરો બનાવ્યો એટલે કઠીનો વ્યય
 અને કઠોરાના ઉત્પાદમાં સુવર્ણત્વ પોતાના મૂળ દ્રવ્યમાં રગથી
 અને વજનથી પણ કાયમ છે આ પ્રમાણે બધાય દ્રવ્યોમાં
 ધ્રોવ્ય, ઉત્પાદ અને વ્યયનું પ્રત્યક્ષીકરણ આમાલ ગોપાલને એક
 સમાન જ છે, માટે આત્મા આદિ પદાર્થોમાં ધ્રોવ્ય અવસ્થાની
 જેમ ઉત્પાદ અને વ્યય અવસ્થા સ્વીકારવી જ જોઈએ, કેમકે
 આત્મામાં ધ્રોવ્ય સ્વીકારવામાં આવે તો જ ઉત્પાદ તથા વ્યય
 મુક્તિ મળે અને પ્રતિગળે યતા ઉત્પાદ અને વ્યયરૂપી
 કાર્યોથી જ આત્મા આદિ પદાર્થોની ક્ષુબ્ધતા સ્વીકાર્ય જનશે
 ધ્રોવ્ય વિનાના ઉત્પાદ અને વ્યય ત્રયેકાના સિંગની
 ન થશે

૫ વિનાનું દ્રવ્ય કોઈ કાળે હોતું નથી તેમજ
 માટે તે સર્વથા અક્રિયતર હોવાથી
 ૧૫ માટે ઉપયુક્ત બની શકે તેમ નથી, સ સા ૧

પરિપર્ણાને મળોધીને કહ્યું કે હે પરિતો ! તમે તમને
કલ્પિત અને મન ઘડત મિદ્ધાતોના જોરે ક્વાયકલેશિત થા-
નેટલા પ્રમાણમાં કહરૂપા થયા છે તેના કરતા માનવ સમાજને
વધારે કહરૂપી અને મવીન બનાવવામાં તથા આખા
દેશને મન કલ્પિત મિદ્ધાતોના તાડવ નૃત્યમાં ફસાવ
દેશનો દ્રોહ જ કર્યો છે, માટે તમે તમારા હૃદયનો ઉપ-
કાર અને પદાર્થમાં રહેલા અમલી તત્ત્વને સમજો

જૈન શામનની દષ્ટિએ દ્રવ્યોની વકતવ્યતા :

ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય, પુરુષ-
સ્તિકાય, કાળ અને જીવાસ્તિકાય આ છ દ્રવ્યોથી વ્યાપ-
સ સાર છે તેમાંથી જીવ ચેતન છે અને શેષ પાંચે દ્રવ્યો જડ છે
તેમજ પુરુષવને છોડી બાકી બધા અરૂપી છે આ છએ
પોતપોતાના સ્વભાવમાં સર્વથા નિયત છે અર્થાત નિત
અવસ્થિત છે આની ચર્ચા પહેલા ભાગમાં કરાઈ ગ-
ઈ હતી તે ઉપજી જીવાસ્તિકાય અને પુરુષાસ્તિકાયની જ
કરવાની છે, કેમકે જીવ અને પુરુષવનો મ બધ અનાદિક
છે જે ઉપજીશાન થયા પછી સિદ્ધાવસ્થા પ્રાપ્ત થતા ધૂટી થ
આ દ્રવ્યોને 'સત્' કહેવાય ॥ માટે જાણવાનું જરૂરી
તે 'સત્' એટલે દ્રવ્યનું લક્ષણ શું છે ? કારણ કે જેનું લ-
ક્ષણ સાથે સંગત ન હોય તે તેનું લક્ષણ કોઈ કામે ન
નથી અને યથાર્થ લક્ષણ વિના સત્ની સિદ્ધિ થતી નથી

જૈન ગાસનમાં ઉત્પાદ, વ્યય અને પ્રોવ્ય (સ્થિરતા) ન
ત્રણે દ્રવ્ય માનવું લક્ષણ ॥ અર્થાત તૃણથી લઈ આત્મ
આકાશ કે સિદ્ધિવામાં બિરાજમાન પરમાત્માઓમાં પણ ન
ત્રણે લક્ષણો વિષમાન ॥ આ સ્વમાન આકાશને પણ યગાદ

પગાકાશરૂપે ઉત્પાદ અને વ્યય નકારી શકાતો નથી તેવી રીતે એક દેવ પોતાના આત્મ દેવલોકને છોડી મનુષ્યાવતારમાં આંખે અને ફરી પાછો તે જ જીવ મનુષ્યાવતારને છોડી નારક બન્યો. ઈત્યાદિ નૂતન ભવમહાલમાં ઉત્પાદ અને પહેલાના ભવનો ત્યાગ કરવામાં વ્યય (વિનાશ) આ પ્રમાણે આ ત્રણે અને પરપરાએ અનંત ભવોના ઉત્પાદ અને વિનાશમાં આત્માની ક્ષુબ્ધતા સર્વથા પ્રત્યક્ષ દેખાઈ રહી છે. જીવને યત્તા અનુભવજ્ઞાન અને સ્મરણ જ્ઞાન જ તેની સાક્ષી આપે છે, કે આ જીવાત્મા આ ભવ પહેલાના તે તે ભવોમાં રહી આંખે છે આ પ્રમાણે દેવત્વાદિ ભવોના પર્યાયોને છોડતો તથા મનુષ્યત્વાદિ ભવોના પર્યાયોને સ્વીકારતો આત્મા પહેલાના પર્યાયોના વ્યયમાં અને પછીના પર્યાયોના ઉત્પાદમાં બંને અવસરે દ્રવ્યરૂપે સ્થિર (દ્રૌવ્ય) છે જેમ સુવર્ણની કઠીને ગળાવીને કઠોરો બનાવ્યો એટલે કઠીનો વ્યય અને કઠોરાના ઉત્પાદમાં સુવર્ણત્વ પોતાના મૂળ દ્રવ્યમાં રગથી અને વજનથી પણ કાયમ છે આ પ્રમાણે બધામાં દ્રવ્યોમાં દ્રૌવ્ય, ઉત્પાદ અને વ્યયનું પ્રત્યક્ષીકરણ બાબત ગોપાલને એક સમાન જ છે, માટે આત્મા આદિ પદાર્થોમાં દ્રૌવ્ય અવસ્થાની જેમ ઉત્પાદ અને વ્યય અવસ્થા સ્વીકારવી જ જોઈએ, કેમકે આત્મામાં દ્રૌવ્ય સ્વીકારવામાં આવે તો જ ઉત્પાદ તથા વ્યય સુસંગત રહેશે અને પ્રતિષ્ઠા ધના ઉત્પાદ અને વ્યયરૂપી કાર્યોથી જ આત્મા આદિ પદાર્થોની ક્ષુબ્ધતા સ્વીકાર્ય બનશે અન્યથા દ્રૌવ્ય વિનાના ઉત્પાદ અને વ્યય અધેકાના સિંગની જેમ સાબીત થશે.

શુદ્ધપર્યાય વિનાનું દ્રવ્ય કોઈ કાળે હોતું નથી તેમજ સંસારના વ્યવહારને માટે તે સર્વમાં અકિંચિત્કર હોવાથી વ્યવહારનીભાષા માટે ઉપયુક્ત બની શકે તેમ નથી, સંસારી

કે મિદિતિ પના પરમા મા પન્ન પાત કાતા ગુણ પાતિ ન
 નેન આમમ કા મા ક નથી આકાર ક પલુ છુવ નથી પુત્રકને
 અવકાશ દેવા કા ગુણ છ અને અવકાશ પનાકાશ પાતે કે
 મ પન્ન કાગદ્ગત ક નુત અનિષ્ઠ અને અનિષ્ઠાનના વિદેશ
 કમાના વિના કુતકે નથી ગુણપરણુપ જમ કો એ કુત
 કો ક કહી છ અમીમ છ, મજાન છ અને મનુષ્ય ના
 છ આકાર કા રોના પ્રયોગમા આપ ક પૂર્વમંદ વિનાનુ કદ
 કાન મમજળ આપ છ કે માત્રી મુવળ, તાત્રુ પંચર
 આદિ દ્રવ્યનુ જન ક અને પાત્રી આદિ કરવા માટે કામે કરે
 તેવા આકાર વિગેરેન કો કમચાય છ માત્રીના કદમા કા
 દ્રવ્ય માપાતુ છે કેમકે કોર્કાણ અગના આકારને પામ
 વિનાની માત્રીમા પાત્રી કરાનુ નથી અને પીવાતુ નથી કા
 તે માત્રી કુભારના કાયમા આવ છ ત્યારે માટીને પ્રયોગ વિદેશ
 પાના આકારમા કાય છે, જે પાત્રી કરવા અને પીવા મ
 સૌને એકે વાહીઓને, પ્રતિવાહીઓને, કલિકવાહી તથ
 નિત્યવાહીઓ ઉપરાત જગન્નિમિયા માનનારાઓને પણ કામે
 આવે છે આ પ્રમાણે માટી દ્રવ્ય, ધગના આકારને પમીને
 'ધગ' શબ્દે વ્યવહાર કાય છે અર્થાત્ પ્રત્યેક પદારથ
 દ્રવ્ય અને પર્યાય આ જનને રહેલા હોવાથી તે તે કાયમા
 ઉતારતી વખતે પણ ઘડો નિત્ય છે અને અનિત્ય પણ છે
 નિત્ય એટલા માટે કે પર્યાયો બદલવા છતા માત્રી આદિ દ્રવ્યો
 નાશ પામતા નથી અને અનિત્ય એટલા માટે કે ઘડો (ધ્રુવ)
 વ્યવે આકાર વિશેષ) કાયમ રહેવાનો નથી સ્વાદાદર્શ
 કાયમા દ્રવ્યાસ્તિક નયે ઘડો નિત્ય છે અને પર્યાયાસ્તિક નરે
 કો અનિત્ય છે આ પ્રમાણે બીજા પણ આકારો જેમકે
 રણનો કહી આકાર, રેતુ અમીમ આ

આત્માનો અવસ્થાબેદ અર્થાત્ સ્વર્ગ-મોક્ષ-ગત્ય ત
 ઠાળે બનવા પામશે નહીં મતવજ કે દેવનો જીવ દેવ
 અવતારમા, મનુષ્યોનો જીવ મનુષ્યાવતારમા અને ન
 કીડો નરકાવતારમા અનતકાળ સુધી રહેવા પામશે, જે ત
 કથાનકોથી જ સર્વથા વિરૂદ્ધ પ્રતીકૃત ॥ જેમકે તમારા
 જ પ્રશ્ના જેવા પ્રશ્ના પણ યુગે યુગે બનવાય છે ઈન્દ્રો
 રહેલા ઈન્દ્રો પણ લાખો અને કરોડોની સખ્યામા જ આ
 ચલિત થયા, નારકીય કીડો પણ નારક જેવા બાળપ્રજામાં
 દર્શનથી રરકમાંથી નીકળીને પોપન્નુ બચ્ચુ થયુ ત્યાં
 મત દર્શનથી ગાયના વાછરડા રૂપે થયો અને ત્યાંથી રાજા
 કુવરત્વને પામ્યો છે, ઈત્યાદિ દૃષ્ટાંતોથી પ્રશ્ના જેવો પ્રશ્ન
 કૃતસ્ય નિત્ય રહ્યો નથી ઈન્દ્રો પણ રહ્યા નથી અને કીડો
 ઠેટલાય અવતારો થયા, ત્યારે શુ તમે જ તમારા સિદ્ધાને
 ખોટા કરશો ? ઉપરની વાતને કલ્પિત અર્થાત્ સ્વર્ગ નરકના કે
 કલ્પિત છે તેવું માનવા જતા આત્માનો સ્વભાવ જ અસ્વીકાર
 રહેતા આત્મા જેવો આત્મા જેના પર્યાય શબ્દો સંસારજ
 બધીય ડિક્શનરીઓ (કોષો)મા આપેલા છે તે બધાય કે
 જ સિદ્ધ થશે, જેમકે સ્વભાવ વિનાનો પદાર્થ કોઈકાળે કે
 નથી અને બધાય દ્રવ્યો પોતપોતાના સ્વભાવ સહિત રહે
 છે, અનુભવાય છે અને શાઓમા અર્થાય છે તેની કો
 કરોડોના શ્લોકોમા વ્યાખ્યાઓ થાય છે તે બધી વાતો સર્વ
 ખેડાર થશે આવી રિચાતમા તમે કદાચ આટલી બધી ઉતાવ
 ન કરશો અને આત્માના સ્વભાવને જ સ્વીકારશો તો તે
 ઉત્પાદ અને વ્યયને માન્યા વિના છુટકો જ નથી અને
 થયા તમારો એકાત ધ્રોવ્યત્વનો સિદ્ધાંત જ હવામા ઉડી
 કેમકે આત્મા પોતે જ પોતપોતાના કરેલા કર્મોના કા
 મત્યન્તર કરનારો છે માટે ગતિઓમા ફરતા અથગતા, આત્મા

સ્વપણિય સ્વત સિદ્ધ છે, એટલે કે અરૂપી આત્મા પણ તે તે
સ્વમાવના કારણે જૂદા જૂદા કાર્યો દ્વારા પ્રત્યક્ષ છે

કદાચ હઠામહ-પૂર્વમહ તથા મિથ્યાત્વવાસિત બુદ્ધિના
કારણે ઉપરની બધી વાતોને તમે જાત માનશો. તો તેમા
માણુ શુ આપશો? કેમકે કાર્યથી પ્રત્યક્ષ દેખાતા સ સારના
નત હવે. જૂદા જૂદા શરીરોમા, જૂદા જૂદા આકારમા,
જૂદા એકબીજાથી સર્વથા નિરાતા સુખ દુ ખોને ભોગવના
રીખાતા, કોઈ હસતા કોઈ પડિત, કોઈ મૂખ, કોઈ
મોઈધારી, કોઈ જનોઈ વિનાના, કોઈ પ્રાણી, કોઈ સડાસને
કરનારા કોઈ ગાયને બચાવનારા, કોઈ મારનારા, કોઈ
હારી, કોઈ શાકહારી, કોઈ વેદવેદાવને માનનારા, કોઈ
હબક કહેનારા કોઈક જનક કોઈ જનેતા આદિ બધા
રોમા પ્રત્યક્ષ દેખાતા આમાને જાત કહેવામા તમારી
પ્રમાણ છે જ નહીં આનાથી હતાશ થઈને એટલે કે
ને જાત માનવામા પ્રમાણ વિનાના તમે હતાશ થઈને
ચોગીઓના જ્ઞાનને અજાત કહેશો તો હે પડિત રાજાઓ!
ન દઇને સામગ્રી લેજો કે તપશ્ચર્યા અને શુદ્ધ પ્રજ્ઞ
શુદ્ધ નાની બનેલા ચોગીઓ શુ કહે છે? તેઓએ
ચોટ સાથે કહ્યું કે હવે છે પુણ્ય છે, પાપ છે કર્મ
મામ છે પુણ્યામા સ્વર્ગે જાય છે પાપકર્મો નરકે
જે એક કાળે સ્વર્ગમા હતો તે જ ત્યાથી વ્યધીને
ને છે અને ત્યા ખોટા કાર્યો કરીને નરકમા જાય છે
દેવલોકમા કપુરની ગોટી જેવી દેવીઓ સાથે રમણ
અતરની વાવડીઓમા રનાન કરતો હતો અને
મોજન કરતો હતો, તે જ દેવ ત્યાથી નીકળીને નરક
હોતોના કદા ખાવ છે, મરના પાણી જેવું પાણી

‘સમાપ્તિ વચનમ્’

ચરમ તીર્થ કર દેવાધિદેવ શ્રી મહાવીરસ્વામીની છઠ્ઠી પાટને દ્રવ્ય તથા ભાવથી શોભાવનારા, સ્યાદ્વાદદષ્ટિ સમ્યક્ શાસ્ત્રવિચારક, જ્ઞેનાચાર્ય ૧૦૦૮ શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વાર્ય મના શિષ્યરત્ન, શાસન દીપક, મુનિરાજ્ય શ્રી વિદ્યાવિજય મના શિષ્ય ન્યાય વ્યાકરણ કાવ્યતીર્થ, ૫ ન્યાસપદ વિપૂર્ણ ગણિતવર્ધ શ્રી પૂર્ણાનંદવિજયે (કુમાર શ્રમણ) ભગવતી સૂત્રના ૩૦મા શ્લોકને યથામતિએ વિવેચિત કર્યું ॥ તે સૌ કોના મતિજ્ઞાનના વિકાસ માટે થાઓ તેની શુભેચ્છાપૂર્વક વિનય પામુ છું

卐 શ્લોક ૩૦મું સમાપ્ત 卐

ભાગમાં કરાયેલી છે આ કારણે જ પુરુષનો પુરુષે ,
 સ્ત્રીવેદ કે નપુમકનો નપુમકવેદ જ મોક્ષનો બાધક
 ૧ પુરુષતિગ, સ્ત્રીતિગ, કે નપુમકતિગ દરહાલનમાં પણ
 નથી જ

પુરુષ કે સ્ત્રીને જ્યારે આધ્યાત્મિકતા પૂર્ણકની તપશ્ચર્યા
 સ્વયમ તથા સ્વરધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે અને
 તર તેની સાધના આગળ વધે છે ત્યારે વેદોદયનો નશો
 પડે છે. ધીમે ધીમે પડે છે અને નવમે શુભકાળે ચદયા પછી તા
 ૧ હડો પડે છે અને તેનું ભેર લગભગ અન્યથા થવાની
 પર આવે છે અને કેવળજ્ઞાનના દ્વાર ઉઘડવાની તૈયારી થાય
 ટે સ્ત્રી બને તે ભવથી માતમી નરકે ન જઈ શકતી હોય
 ૩ કર્મોના ક્ષય કરીને મોક્ષ મેળવી શકે છે

ઉપર પ્રમાણેના વક્તવ્યથી બાણી શરીરે છીએ કે અરિ
 પરમાત્માઓની વાણીનું એક પણ સૂત્ર સ્ત્રીને કેવળજ્ઞાન
 અપ્કાવી શકે તે ભેવામાં આવતું નથી કેમકે કર્મોનું
 મિથ્યાત્વના કારણે છે તેનો અવશિષ્ટ મવરને અધીન
 ૫૫૨ કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ નિર્જરા તત્વને આભારી છે
 કે સ્ત્રીને માટે એક જ છે, સૂત્રો એક જ છે
 તે બનેને જો- મધન નિશ્ચિત છે તેમ કર્મોના
 ૫૫૩ નિશ્ચિત

કે સ્ત્રીનું શરીર ગદુ હોય છે
 અહેખાઈ, કલેશ તથા કઠાસ પડુ
 મોક્ષ મળવો સ જ સી ગીતે
 જવાનું નથી કે જે હોયો સ્ત્રીને
 ૧ ને માટે પણ તેમજ છે પુરુષોના

પ્રગમ તે જાણે પુરૂષ પુંચકર્મી હોવાથી બનેલા વેદો
શાન પગાની શક્તિ મરા છે માટે પુરૂષ બોલ્યા કે
પ્રત્યુત્તર પ્રશ્ન ન કરુ હોવાથી પાપાનુમધી પુંચકે
૫૧ મૈત્રુનકર્મના મમયે નિર્ભય, નિર્દયી અને પાપુ
પૂર્વ દેહાથી તંત્રી મૈત્રુનકર્મિનામા પાથવિકતા રહેવા પામ
જેથી પાનાની મૈત્રુનેગ્રાએને પૂર્ણ કરવાની ભાવનરહે
પુરૂષ પાનાની નીની ગર્ભની ગર્ભમળ જીવની અને જે
પાનાના પુંચકર્મીની પણ પગલા કરી શકવા જેટલો માર
હોતો નથી, માટે પુરુષને માનથી નરક પણ ભામ્યમા રહે છે
શ્રીના પરિણામ પુરૂષ જેટલા ક્ષિપ્ર ન હોવાથી તથા નૈવ
માધન તથા અધિકરણનો અભાવ હોવાથી શ્રીને છૂટી
મર્યાદા કદી છે

તો ૫૧ શ્રીને મોક્ષ કેવી રીતે મળશે ?

મોક્ષ મેળવવા માટે શ્રીને શ્રી શરીર કે પુરુષને પુરુષ
શરીર બાધક બનતું નથી, પરંતુ કૃત્સ્નકમકાયો હી માન
સૂત્રાનુ મારે માનવ શરીરને ધારણ કરી પોતાના પ્રજવ પુરુષ
વડે સ પૂર્ણ કર્મોનો કાય કરનાર ચાહે શ્રી હોય, પુરુષ હોય
નપુસક હોય મોક્ષ મેળવવાને લાયક બનશે મોક્ષનો સમય
બાધક કોઈ હોય તો પુરુષવે, સ્ત્રીવે અને નપુસકવે
મુખ્ય કારણભૂત છે

આગને ભડકાવવા માટે કેરોસીન કે પેટ્રોલની જેમ
કપાયરૂપી કાળા નાગોને તોફાને ચડાવવા માટે 'નોકુવાર' જે
જેન શાસને સહેતુક સ્વીકાર કર્યો જ છે, તેમા પણ વેદોદ્ધાર
તાકાત અજબમજબની હોવાથી સાધકની સાધકતાને મોક્ષ
મોટો ખતરો હોય તો તે વેદોદ્ધારનો જ છે જેની વિશ્વવ્યાપક

ગમા કરાવે ની છે આ કારણે જ પુરુષનો પુરુષવેદ,
સ્ત્રીવેદ, કે નપુમ્નકનો નપુમ્નકવેદ જ મોક્ષનો બાધક
પુરુષલિંગ, સ્ત્રીલિંગ, કે નપુમ્નકલિંગ હરહાસતમા પણ
થી જ

પ કે સ્ત્રીને જ્યારે આધ્યાત્મિકતા પૂર્વકની તપશ્ચર્યા
સુયમ તથા સ્વરધર્મની પ્રાપ્તિ થાય છે અને
તેની સાધના આગળ વધે છે ત્યારે વેદોદયનો નયો
ધીમા પડે છે અને નવમે ગુણકુણે ચદયા પછી તે
હડે પડે છે અને તેનું જોર લગભગ ખતમ થવાની
આવે છે અને કેવળજ્ઞાનના દ્વાર ઉઘડવાની તૈયારી થાય
સ્ત્રી બંધે તે ભવથી માતમી નરકે ન જઈ શકતી હોય
કર્મેના હાથ કરીને મોક્ષ મેળવી શકે છે

પર પ્રમાણેના વક્તવ્યથી જાણી શકીએ છીએ કે જરિ
માત્રમાઓની વાણીનું જોકે પણ સૂત્ર સ્ત્રીને કેવળજ્ઞાન
પ્રાપ્તી શકે તે જોવામા આવતું નથી કેમકે કર્મેનું
મેઘરાત્વના કારણે છે તેનો અવરોધ સ્વરત્ને આગીન
ર કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ નિર્જરા તત્વને આભારી છે
કે સ્ત્રીને માટે જૈનાગમ જોકે જ છે, સૂત્રો જોકે જ છે
બનેને જેમ કર્મેનું બંધન નિશ્ચિત છે તેમ કર્મેના
નિશ્ચિત જ છે

દાથ તમે કહી શક્યો કે સ્ત્રીનું શરીર મહુ દોષ છે
આભાષિક રીતે ઇર્ષ્યા, અદેખાઈ, કલેશ તથા કઠાસ પણ
વધારે દોષાથી સ્ત્રીને મોક્ષ મળવો સ જ શી રીતે
પામશે ? પરંતુ ખૂબી જવાનું નથી કે જે દોષો સ્ત્રીને
હજ છે તે પુરુષોને માટે પણ તેમજ છે પુરુષોના

“અભાપ્તિ વચનમ્”

નૈષ્ઠિક પ્રહાયથની સાધનાથી, સર્વગ્રાહી સમ્યક્-
 પ્રભાવથી, રવાદાદ નયપ્રમાણ અને નિષ્પેષાઓ દ્વારા દીર્ઘ
 અપ્રપન્ન થયેલા હોવાથી અહિંસા ધર્મને આત્મસાત્ કરવા
 સમન્વયદષ્ટિને પ્રાપ્ત કરેલ હોવાથી પાશ્વિમાત્મ, ૧૧
 પડિતો મહાપડિતોને પોતાના ચરણમા બેસાડીને કે
 દર્શન-જ્ઞાન તથા ચારિત્રનું પાન કરાવનાર, શાસ્ત્રવિદ
 જૈનાચાર્ય સ્વ ૧૦૦૮ શ્રી વિજયધર્મસૂરીચરણ મહારાજ
 ગિરનારન, શાસનદીપક, મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયભ મ
 શિવ ન્યાય-વ્યાકરણ-કાવ્યતીર્થ, ૫ ન્યાસ શ્રી પૂર્ણનાથ
 (કુમાર શ્રમણ) મહારાજે પોતાના મતિજ્ઞાનના વિદાર
 ભવાનરમા પણ જૈન શાસનની પ્રાપ્ત્યથે ભગવતીસૂત
 આગમસૂતનું ૩૧મું ચતુક પૂર્ણ કર્યું છે

શુભ ભૂયાત્ મર્વેવા છવાનામ્

શુભ ભૂયાત્, શિવ ભૂયાત્, કલ્યાણ સ્યાત્ પુન પુન
 શ્રમણાના ગૃહસ્થાના હૃદિ હૃદિ દિવ તથા

ક્ર શતક ૩૧મું સમાપ્ત ક્ર

શ્રી નિ
 શ્રી નિ
 (૩૫૨
 ૧૯૧૩
 ૩૧)

શતક ૩૨ ઉદ્દેશા ૧ થી ૨૮

આ શતકનો વિષય આનાથી પહેલાના શતક સમાન જ લખાયેલો.

હે ગૌતમ ! શુદ્રકૃતયુગ્મ રાશિવાળા નારકો નરકગતિમાંથી બહાર નીકળીને જ આત વર્ષના આયુષ્યવાળા પર્યાપ્ત મનુષ્ય અને તિર્યચ્યોનિમા ઉત્પન્ન થાય છે તેઓ એક સમયમાં ઘાર, આઠ, બાર સોજ ઉપરાત જ આત્મા અસ આત્મા રાશિના છોડે ત્યાંથી સ્વપ્રયોગથી ઉદ્ભવે છે

શેષ ઉદ્ભવતાં આતે નારકોની જે પ્રમાણે કહી છે તે પ્રમાણે જાણવી તથા યોજનયુગ્મ, દ્વાપરયુગ્મ અને મુદ્ર કલ્પોજયુગ્મ છોડેનું પણ જાણવું

શુદ્રકૃતયુગ્મરાશિવાળા નારકો પણ પૂર્વેવત્

શતક ૩૨ના ઉદ્દેશા ૧ થી ૨૮ સમાપ્ત

“ સમાપ્તિ વચનમ્ ”

શાસ્ત્રવિચારક જેનામાર્ગ ઉપરિચાલાદિ નિર્ધોદ્ધારક સ્વ સ્ત્રી વિજય ધર્મસૂરીધનજી મ ના શિષ્ય શાસનગીપક મુનિરાજ સ્ત્રી વિદ્યાવિજયજી મ ના શિષ્ય પન્થાસ સ્ત્રી પૂર્ણાનન્દવિજયે (કુમાર શ્રમણ) પોતાના મતિજ્ઞાનના વિકાસાર્થે મુતજ્ઞાનની વૃદ્ધયથે, તથા જવપરપરામા પણ તે સમ્યજ્ઞાનના સરકારે પ્રાપ્ત થાય તે માટે પોતાની યથામતિએ શતક ૩૨મું વિવેચિત કર્યું છે

“ શુભ ભૂયાત્ સર્વેષાં જીવાનામ્ ।

સર્વે જીવા સમ્યજ્ઞાન પ્રાપ્નુયુઃ ” ॥

ક શતક ૩૨મું સમાપ્ત ક

ગાતક ૩૩ ઉદ્દેશો-૧

પાદેવુ એકેન્દ્રિય શાતક

ઉપક્રમ

પ્રથમ ધર્મસ પ્રદાયો ભૂદા ભૂદા નામી પણ જીવનભર
તથા દયાધર્મને માનનારા છે, પરંતુ જ્યાં મુખી જીવે
ભેદાનુભવે તેના પ્રકારો, તથા ઉત્પત્તિઓને જાણવામાં નહીં
ત્યાં મુખી ન જાણે ૧ વાળી શી રીતે બચાગે ? દયાધર્મની
રીત પગાયે ? એક જીવને બચાવવાનો જાન થયો અને જોઈ
જીવોને ન મચાવી શક્યા તો જીવદયાની પૂર્ણતા કયા રીતે
દયાધર્મ મહિ સાચો જ હોય તો જે જીવે ઉપર દયા કરવાની
છે તે જીવોને જાણવા વિના જીવો માગે જ્યો ? બેશક ! પૂર્ણ
દયા પાળવી કઠિન શક્ય ન હોય તો પણ જીવોની જાણ
હશે તો કેટલેક અવગ્યા વિશેષમાં પણ જીવજીવના પાપાનું
પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા જેટલી જાવના થશે અને એક દિવને તેમજ
હાલમાંથી બચવાને માટે પણ પ્રયાત્ન કરશે આગાશ કે જીવ
બેદો જાણવા અત્યંત આવશ્યક છે કેમકે —

જાણ્ય જીવોના આકારો એકસરખા નથી કેમ ? વિદ્યેને
લઈને કેઈક મનુષ્યાકાર છે, બીજે પશુના આકાર, ત્રીજે વા
દીકાના આકારે તો જોયો શુની શુની જાતની વનસ્પતિ કે
પૃથ્વી-પાણીના આકારે છે આ પ્રમાણે સૌના શરીરો ભૂદા છે
આકારો જુદા છે, પુણ્ય-પાપ જુદા અને કર્મોના લેખવળ
પણ જુદા જુદા છે સાચામાય વિદ્યાના કીડાથી લઈ ઇ દ્રવેકા
ઇન્દ્રને પણ પોતપોતાનું જીવન સીમાતીત પ્યારે છે નો
કેઈ પણ જીવને બેમાતે મરવાની ઇચ્છા નથી

ઉપયુક્ત પ્રમાણે જ્યારે નાના કે મોટા, પૃથ્વીના કે પાણીના બકરાના કે ઘેગના, વનસ્પતિના કે ફળ-ફૂલોના છોરા છુરવાની કચ્છા રાખનારા છે ત્યારે તેને મારનાર, કાપનાર, ડાઘનાર પીસનાર બાફનાર અને છેવટે મરેલા કે મારેલા જનવના ખાનારને પણ જીવજાતિના પાપ લાગ્યા વિના રહેવાનું નથી અને એક પાપ બીજા પાપને આમ ત્રણ આપનાર હોવાથી કન્ડિયગુણમને બીજા જીવની હત્યાનો કોઈક સમયે ખ્યાલ રહે છે અને કોઈક સમયે ખ્યાલ રહેતો પણ નથી, પરિણામે પાપકર્મોનો ભારો વધે છે અને આજનો માનવ પતિ, મહાપતિ પણ આવની કાણનો પૃથ્વીકાલિક જીવના અવતારને પામનારો બને છે, જળકાલિક બને છે આ પ્રમાણે ચોરાશીના ફેરામાં કે નવાણના ચક્રમાં ફેરાઈ જવું પડે છે, ત્યાંથી લાખો કરોડો અવતાર પછી પણ ફરીથી મનુષ્યાવતાર મેળવી શકાતો નથી.

‘૧૬૬૬ ધર્મે’ બકરા, ઘેગ, પાંચ, યાવત્ બત્રીશ લાગણા માળકને પણ મત્રોચ્ચારપૂર્વક મારવાનું વિધાન કયું’ ત્યારે હયાતમાં જીવંતે મોટા-મોટા પ્રાણીઓને બચાવવાને માટે રાજપાત્રો ત્યાગ કર્યો ઉચ્ચતપણે મેલન કયું અને શક્તિ વિશેષ ત્યાગ કર્યા પછી તે જ્ઞાનનો ઉપયોગ કર્યો અને ઘણા યત્નક્રોડો બધ કરાવીને હવેરા, લાખો અને કરોડોની સંખ્યામાં મૂળ પ્રાણીઓને બચાવ્યા છે તંત્રી પ્રમાણમાં જીવંતેવનું કાર્ય ત્રણ સંઘમાં હોવા છતાં પણ સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ જીવરાશિ સુધી બૌદ્ધધર્મ પહોંચી શકવા માટે સમર્થ બન્યો નથી, ત્યારે જ તો ગૃહસ્થને ત્યાં રહેલા માસને જીવંતેવે પોતે પોતાના પાત્રમાં સ્વીકારી શક્યા છે, પરિણામે આજે પણ બૌદ્ધધર્મમાં માસાહારને નિષ્ક્રામ લેવાનો નિષેધ મનાયો નથી.

માન્યુ કે બહરા, ગેન, કુત્ર કે જુડ આદિને ખાપણે પોતે માયા નથી તો પણ બીજા પામે મરાગ્યા તો હશે જ? અથવા માસના ઉત્પાદનમાં સ્પષ્ટ રૂપે અનુભવિત ન હોય તે ગુપ્ત રૂપે પણ અનુભવિત વિના માન્યુ ઉત્પાદન શી રીતે શક્ય બનશે? માટે જીવહત્યા કરવી બીજા પામે કરાવવી અથવા સ્પષ્ટ રૂપે કરતા, કરાવતા ન હોય એ પણ જીવ હત્યાથી ઉત્પાદિત થયેલા મામમાં કે આમડા આદિથી બતાવેલા બીજા પદાર્થોના જોગવટામાં હત્યાની અનુમોદના શી રીતે ત્યાગી શકાશે? આ બધા કારણોને લઈ જીવ હત્યા પાપ જ છે

આ બધા કારણોને લઈ માનવ સમાજ તરફ જાગૃતિ વહેંચાઈ ગયો છે જે આ પ્રમાણે —

- (૧) સમ્યક્જ્ઞાનપૂર્વક મરૂપૂર્ણ જીવહત્યાને મન, વચન અને કાયાથી જેમણે છોડી દીધી છે તે મહામુનિઓ
- (૨) જીવહત્યાદિ પાપોને સર્વાંશ ન છોડનારો પણ અમુક નિરર્થક પાપોને છોડે છે અને અમુક નથી છોડી શકે છે માટે અહિંસા, ધર્મ અને દયા પ્રત્યે કાર્યાન્વિત પ્રેમ શાખનારો ગૃહસ્થ બીજા નબરમાં આરે
- (૩) અલભ્ય, દુર્લભ તથા મિથ્યાત્વયુક્ત મોહવાસના આદિના માનિકા, સાર્થક કે નિરર્થક એકેય પાપને છોડવાની જાવનાવાળા હોતા નથી ઉલ્લુ રાતદિવસ પાપોની સેવનામાં, માસાહારાદિ અજ્ઞત્ય પદાર્થોના લોભનમાં, સરાવજાનમાં, વેરયા કે પરસ્ત્રીના વિલાસોમાં, લેનપીર આસક્ત બનીને તે તે પાપોને ઉત્સાહપૂર્વક કરે છે, બીજાઓ પાસે કરાવે છે અને તેવા માણસોનો જ સંકે વાસ કરે છે

ઉપર પ્રમાણેના ત્રણે પ્રકારોમા આપણે આજે પણ જોઈએ છીએ કે મહાવીરસ્વામીના શાસનને માનનારા માધુ-
નીઓની કરણી અહિંસક છે તેમના ખોરાક અહિંસક છે,
અને વ્યવહાર અહિંસક છે. યદિ સંપૂર્ણરૂપે અહિંસા
માગી મકાતી હોય તો હૃડહૃડતા કલિયુગમા તથા ભૌતિક
ના મુલાખા જમાનામા પણ જૈન માધુઓ તેવી સૂક્ષ્મ
માને શી રીતે પાળતા હશે? તેમના અનુયાયિઓ લક્ષાધિ
અને કરોડાધિપતિ હોવા છતાં પણ -

- ૧) જૈન સાધુ કોઈ દિવસે પણ મોતર, સાઈકલ, રેલગાડી,
વિમાન બળદગાડી આદિ વાહનમા બેસતા નથી
આમડાના ખુન્ન-ચ પત્ર પહેરતા નથી અને પાદચિહ્ન
કરી દેશના ખૂણેખૂણે વિચરી રહ્યા છે.
- ૨) લાખો કરોડોના દાનપુણ્યને કરાવનાર જૈન મુનિઓ
મનક દાની મૂછ પર ઉગેલાં લાખોનું પોતાના હાથે
હુચન કરે છે.
- ૩) બાગબગીચાઓમા ફરવા ફરવા છતાં પણ ત્યાં રહે-
લીએકેય નાની મોટી વનસ્પતિ, ફળ ફૂલ આદિનો સ્પર્શ
પણ જૈન મુનિઓ કરતા નથી. જેહુ-ચણા આદિ ધાન્યના
દાણાપર કે ઝાડના પાદડા, ડાળી આદિ પર પોતાનો
પગ હરહાલનમા પણ મૂકતા નથી.
- ૪) ગરમ કપડાં વિનાના વાવડી, કુચા, નળ આદિના પાણીથી
પગ ધોતા નથી, સ્નાન કરતા નથી, વસ્ત્રપ્રક્ષાલન કરતા
નથી, કેમકે કાચાપાણીનો સ્પર્શ સર્વથા ત્યાજ્ય છે.
- ૫) કોઈ પણ જાનના કૂલોની માળા, કે અપવાદ પ્રાપ્ત
થયે છતે પણ મીવેલાં વસ્ત્રોનું પરિધાન કરતા નથી.

- (૬) પોતાના હાથે ચૂવાચોકા કરી રનોઈ પાણી કરત નથી
 (૭) નાની કે મોટી કોઈપણ જાલિકા, વિધવા આદિ જે
 પોતાના પાંદનો સ્પર્શ કરવા દેતા નથી
 (૮) ભાગ, ગાળો, ચરસ આદિનું સેવન સર્વથા ત્યાગવું
 આ કારણે જ અહિંસાધર્મની આરાધના કહી શકાય
 પણ સુનખ ॥

આ બધી બાબતો જાણ્યા કે સમજ્યા પછી જ
 ભેદો જાણવા ઠેકવા જરૂરી છે ? તે સહજ સમજી શકાય
 વાન છે હવે આપણે ભગવતી સૂત્રાનુસારે તે તે જ
 જાણીએ અને યથાશક્ય તે જીવોની હિત્યામાથી આપણે જ
 પામીએ તે જ ઈષ્ટ છે

એકેન્દ્રિય જીવોના ભેદાનુભેદો

ગૌતમસ્વામીના પૂજવાથી ભગવાન મહાવીરજી
 દેવભાષ્યુ કે, હે ગૌતમ ! એકેન્દ્રિય બેકેન્દ્રિય તે
 ચતુર્દેન્દ્રિય અને પચ્ચેન્દ્રિયરૂપે જીવોના પાંચ ભેદ છે ૧. ૨
 રૂપે જીવો જ પ્રકારના છે ચારગતિરૂપે તે જીવો ચાર
 છે, ત્રણ વેગની ગતિપદાઓ જીવો ત્રણ પ્રકારના ॥ અને પાંચ
 અપંગાઓ જીવો એક જ ભેદવાળા છે અને સ્થાવરજીવો
 તે બે ભેદો પણ છે પરંતુ અહીં એકેન્દ્રિયની વાત કરવા
 નેના ભેદાનુભેદો જાણીએ જેના ૨૦ ભેદ છે, તે આ ૧૫

(૧) સૂક્ષ્મ અપર્ણા પૃથ્વીકાય

(૨) મૂક્ષમ પર્ણા પૃથ્વીકાય

(૩) બાદર અપર્યાપ્ત પૃથ્વીકાય

(૪) બાદર પર્યાપ્ત પૃથ્વીકાય.

પૃથ્વીરૂપે ઉત્પન્ન થનારા પૃથ્વીકાયના છવોના આ ચાર બે છે

આજ પ્રમાણે પાણીકાય, અગ્નિકાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાયના છવો પણ ચાર ચાર બેઠે બાણુવા બધાય મળીને ૨૦ બેઠે થયા

સૂક્ષ્મનામકર્મને લઈને તેઓ સૂક્ષ્મ છે

બાદરનામકર્મને લઈને તેઓ બાદર ॥

અપર્યાપ્તનામકર્મને કારણે તેઓ અપર્યાપ્ત છે

અને પર્યાપ્તનામકર્મને કારણે તેઓ પર્યાપ્ત છે

આ એકેન્દ્રિય છવો આજે ઉત્ક્રાન્તિ એન્ડ્રે કે અબ્યવહાર રાશિમાથી બહાર નીકળીને એકેન્દ્રિયતાવારે જન્મ્યા હોય કે અપક્રાન્તિ એન્ડ્રે યાવત્ મનુષ્ય, રાજા, મહારાજા, રાણી, શેઠાણી તથા ભવનપતિ, અતર, જ્યોતિષ કે પહેલા અને મીઠા દેવલોકના દેવો વિનવામનાના પાપે, ક્રોધાદિ કષાયના અભિશાપે અથવા પરિશ્રુ અને આરબના કારણે પોતાના પુણ્યનો તથા સત્કર્મોનું દેવાળુ કાઢીને અપક્રાન્તિ દ્વારા એકેન્દ્રિયતાવારે જન્મ્યા હોય તે બધાય સાનાવરણીયાદિ આઠે કર્મોની બેડીમા બધાયેલા છે એન્ડ્રે કે સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તક છવોથી લઈને ચોવીસે દડકના છવો જેમા વૈમાનિકદેવો, અહમિન્દ્રદેવો પ્રહલોકના પ્રહલોવો પણ આઠે કર્મોની હાથ કડીમા જકડાયેલા ॥

જેટ-ગણા આદિમા જ્યા મૂખી 'જીજતત્વ' દેવ
 ૧૧ મૂખી પૂજી પાતી વાયુ અને તેજ આદિની મદદ
 મળતા જ તેમાંથી ફરીથી અપુરુષત્વનિ શાય છે તેથી
 ઘોડીએ દડકના છાંદમાં કમંબીજ નિવસાન હોવાના ૧૬
 ગોચ-માયા, ગિચ્યાત, અગ્નિરનિ, કપાય અને મનદક
 દડતથા કાયદડના નિમિત્તો મળતા જ ફરી ફરી આ ચારેત્ર
 છવે પ્રતિગમયે આડે કર્મોને કે માતે કર્મોને બાધનાત હો
 છે, મનવત્ર કે તેમને જેમ જૂના કર્મો છે તમ નવા કર્મો
 બધાના હોય છે

તેમને જ્યારે કર્મો છે અને નવા કર્મો પણ બાધે છે
 તેઓ પૃથ્વીકાયના વિષમાનમરમા કેટલા કર્મો ભોગવના હો
 જવાબમાં ભગવત ક્રમાચ્યુ કે, હે ગૌતમ! તેઓ પ્રતિકર્મ
 નીચે લખ્યા પ્રમાણે ૧૪ કર્મોને ભોગવે છે -

(૧) જ્ઞાનાવરણીય કર્મ, (૨) દર્શનાવરણીય કર્મ, (૩)
 વેદનીય કર્મ, (૪) મોહનીય કર્મ, (૫) નામ કર્મ, (૬) કે
 કર્મ, (૭) આયુષ્ય કર્મ, (૮) અતરાય કર્મ, (૯) શ્રોત્રે
 વરણીય કર્મ, (૧૦) ચમુરિન્દ્રિયાવરણીય કર્મ, (૧૧)
 પ્રાણેન્દ્રિયાવરણીય કર્મ, (૧૨) રમનેન્દ્રિયાવરણીય કર્મ, (૧૩)
 શ્રીવેદ-આવરણીયકર્મ, (૧૪) પુરુષવેદ-આવરણીય કર્મ

શ્રોત્રેન્દ્રિયાવરણાદિ કર્મોના કારણે પૃથ્વીકાયિક છ
 દ્રવ્યેન્દ્રિયરૂપે કાન, નાક, આંખ અને જીભ આ ચારે ધર્મો
 સહ તર અભાવ હોવાથી તેમનો જીવનચલાર કેવળ
 ન્દ્રિય દ્વારા જ પૂર્ણ થાય છે

તેમને કાન ન હોવાથી, કોઈનું સંગીત, ગાયન કે
 ધ્વાજરનો ઝલુકાર સાંભળવાનો આનંદ તેમના ભાગ્યમાં

આખનો અણાવ હોવાથી કે પછુ જોવાની મજા તેમને
હોતી નથી

નાકના અણાવમા કઈ પછુ સૂઝવાનો ટેસ્ટ તે શી રીતે
માણવાના હતા ? અને જીભ ન હોવાથી તે ઝોકેન્દ્રિય જીવો
અમ્મ ખાન અથવા અનત ઉત્સર્ગિણી અને અવગ્રંથિણી મુધી,
બાવનગરની બદામ પુરી મુરતની ધારી ખભાતની મુતરફેણી,
આમુની રામડી ખભાતનો હવેલો, ગાઢીયા, પાપડી આકંઠકીમ,
'ગુલાબજાળુ, ચેરડો જોમામણ આદિ ફરસાણ કે મિષ્ટાન્ન
'તેમના બામ્મમા છે જ નહી તેવી રીતે પુરુષવેદનો સર્વથા અણાવ
હોવાથી ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણેના લાભ કાળ મુધી કોઈપણ
સ્ત્રીનો સહવાસ મિડી મરકરીઓ, આખના ઇસારા કે ગદી
ચેરડાઓ પછુ તેમને નથી, કેવળ તેમના બામ્મમા નપુસકવેદ જ
હોવાથી સંસારની રતિ માત્ર મળ્ય તેમને નથી

શતકે ૩૩૩માનો ઉદ્દેશો પહેલો અમાપ્ત

આ શતક્રમા કરાયેલા પૃથ્વીકાલિક છુપેલા વર્ણનથી જ
 યાય છે કે પૃથ્વી જ જેમનું શરીર છે તે પૃથ્વીકાલિક
 છે, તેમની મત્તા છે, સૂક્ષ્મ અને બાહરરૂપે તથા પર્ણ
 અપર્યાપ્તારૂપે પણ છે તેમને આડે કર્મો છે, પ્રતિફલે
 કર્મો બાપે પણ છે અને લોભને પણ છે આ પ્રાણવ્યવસ્થા
 પ્રકારે કર્મોનું વેદન કદ્યુ છે તે જોના પ્રકારે ભવ્ય

અરિદ્ધ ન પ્રરૂપિત આગમશાસ્ત્રથી છુપેલી શિક્ષિત
 મધ્ય દોષાથી માનવાવાચક છે તે પણ આગમશાસ્ત્ર
 નિયુક્તિ પ્રમાણે ઘોડીક ચર્ચા વધારે કરી શકાય.

છુપેલા જાણના માટેના પ્રકારો

કેમકે પણ પદાર્થને સર્વાંગીણ બાળના માટે અને
 વિચાર કરના પડે છે તથા જે અમલગુણી પ્રાણ નથી
 દ્વારેના રાખેલા પણ દીક નથી કેમકે આપણા જ ક
 શેલી, માન, દ્વારો અરણી, મજાત મેદ અને હો
 ધાનુનો રહેલા જ છે, છતાં કેમકે પણ પ્રવચ્ચ નથી કો
 અનક નારે અના કાર્યો દ્વારા તે પરોપ ધાનુને ને જ
 માનવા જ પડે છે પ્રવચ્ચ દેખાતા સંસારમા જ્યા
 નેવા પણ છે જે અર્થવા પ્રયત્ન ન દોષા છતાં તે
 માનવાના કેમકે પણ શકા રહેલી નથી કેમકે
 ભર ન દેખાય તે પણ તેના કાર્યને છુપેલા રાખેલી જ
 પર વિચાર કર્યા વિના ખુલ્લો નથી આ પ્રાણવ્યવસ્થા
 અન્ય નિયુક્તિના જેવ રાખેલા કદ્યુ પણ પ્રાણવ્યવસ્થા
 પ્રાણવ્યવસ્થા દ્વારા નથી કેમકે જેવ દેખાય છે
 છે અને કેમકે તે જ અર્થ, દેખાય રહેલી તે
 ને પ્રાણવ્યવસ્થા અર્થ રહેલી દેખાય નથી દિવ્ય

જે ગીતે સમજે તે રીતે જોવાસહન તેમને સમજાવવા છે. ઇં ન વ્યાકરણીય, ન વ્યાકરણીય ' જોમ ઠહીને સામને કયાય પણ હાથ ગાટકી નીધા નથી પરંતુ ત્યેક ॥ ઉંચુ માયુ રાખીને જોન શાસને નિર્ણય લીધા છે મુખ્યાતિમુખ્ય તત્વજ્ઞાનની બેટ સારને આપી છે; માટે શાસન અન્વેષ છે

પૃથ્વીકાથિક જીવોનો નિર્ણય કરવા માટે નવ પ્રકાર વામા બાબ્યા છે

ચાર નિષેધ દ્વારા પદાર્થોનો નિર્ણય કરવો

પૃથ્વીકાથની પ્રતિષ્ઠા કરવી.

હમ્યને મિદ્ધ કરી આપે તે લક્ષણ કહેવું

પરિમાણ-પૃથ્વીકાથિકો છે તો તેનું પરિમાણ કેટલું ?

ઉપભોગ-તે જીવો બીજાઓને માટે કઈ રીતે ઉપભોગમા થે ?

શબ-તેમના નાશને માટે શબ કેવું ?

વેદના-કર્મોની વેદના

વધ-તેમનો વધ રી રીતે થાય ?

વધનિવૃત્તિ-તેમના વધની નિવૃત્તિ પણ થઈ શકતી હશે ?

ઉપર કયા પ્રમાણે નવે પ્રકારોને સમિષ કે વિનિ- શી

(૧) નિર્ણયકાર - નામ, સ્થાપના, ડબ્બ અને જીવરૂપે પાના ચાર લે છે. કોઈ એ પદાર્થના ય માટે ભિન્ન ભિન્ન / જોને તેના ઉત્તર

તેમા પ્રલક્ષ્યાપૃથ્વી પાચ પ્રકારે ૬ અથવા માન પ્રકાર
કાળી માતી, ભૂરી માતી, રાતી માતી પીતી માતી, રે
પૂત્ર જેવી માતી અને નીમા પૂર આન્યા પછી કિંતુ
જે કાંઈવ હોય તે પનક માતી કહેવાય ૬

ખરપૃથ્વીના નીચે પ્રમાણે ૩૬ કે ૪૦ ભેદ ભવે

ગુદ પૃથ્વી, શકંરા પૃથ્વી, વાલુકા (રેતી) કાકી
શિવા (દેવકુવપીડાઈ બનાવવામા ઉપયોગી થાય) ,
(જેમાથી મીઠું નમક આદિ નીકળે), ઉપ (ખારી જે
હોખડ, તાણુ કવાઈ, મીઠુ રૂપ, સોનુ, હીર જે
દિગ્ગણ, મનગીવા, પારો, અજન (સુરમાનો જે
પરવાળ અમરમ તન્મિથિન માટી જોમિથક રૂપ
રૂઝિક, કોળિયામ મરકન, મસારગરવ બુજમિયા જે
ચકન, જેરે કનમં પુવક, મૌગન્થિક, કે ૩૩૧
જલકાન અને સૂપકાન

આ બધા ખરપૃથ્વીના ભેદો છે જેમા જમુક ક
રેનો છે સારા અને મામાન્ય પથરો છે તે બધા જ
પે નમાળી નાખ્યા હાય છે

પૃથ્વીક થના જીવોને ઉત્પન્ન થવાના કાળ ક
(મન કાખ યે નિ) છે જાનો અર્થ એ નથી કે જ
જ્યાં જ ન કાખની જ છે તેમ માનવની જ ન
કની કે પ કે પૃથ્વીકાના જીવોની સખ મરક
પે નેનને કે ૧૪ થવાના સ્થાનો(યે નિમે) જે ક
કાખની જનમી ને ગી રીતે જવ મન ક
કે ૧૪ થવાના સ્થાનો પેટુમવિક હારથી નમ
૧૪ અને ૧૪૨ કવજ છે વનના થક ભેદ, ન

જેમકે, ગધના બે લેદ અને સ્પર્શના બે. આઠે જાણવા
 કે જેમકે આરેનું મિશ્રણ જ્યોતિ કહેવાય છે, હાજવા તરીકે કૃષ્ણ
 સ્પર્શની વાત કરીએ તો તરતમ જોગે તે કેટલાય લેવાળું છે
 કેમકે, અગાર (કોવચ) કોવચ, જગવી પાડો અને કાગલ
 તથા કાળા વર્ણના છે, પરંતુ પરસ્પર એક બીજાથી કેટલાક
 કાળાવર્ણ હીન છે અને બીજા અધિક છે હીન છે તો કોઈક
 મામેલાળાથી એક પૈસે હીન, બે પૈસે હીન અને ઠોઠ વગી
 ૬ પૈસે હીન છે આનાથી વિરુદ્ધ અધિક જાણવા પાચે વર્ણો
 માટે પણ આ પ્રમાણે જાણવું પાચે વર્ણોના મિશ્રણમા ગુલાબી
 મિશ્ર (કોઈક સફેદ પડતું) ઈત્યાદિ વર્ણો યાય છે વર્ણની જેમ
 મિશ્ર-ગધ અને સ્પર્શ માટે પણ કદાચી લેવું હવે આપણે
 જાણીએ કે ઉત્પત્તિનું સ્થાન વર્ણાદિ લેહને લઈ સખ્યાત થયે
 ને બધી સવૃત્ત યોગિ કહેવાયે સચિત, અચિત કે મિશ્ર શીત-
 કૃષ્ણ કે મિશ્ર બનશે આમ એક બીજાનું એક બીજામા તરતમ
 જોગે મિશ્રણ થતા બધાંયની સખ્યા સાન લાખની થવા પામશે.

પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત રૂપે પણ પૃથ્વીકાવિકો બે પ્રકારના
 છે, તેમા જે બાહર પૃથ્વીકાવિકોના બેદો કદાચ છે તેમા પર્યાપ્ત
 અને અપર્યાપ્તક બે પ્રકારના જાણવા સાત લાખ યોગિ
 પણ બરાબર જાણવી પૃથ્વીકાવિકોના એક પર્યાપ્તક જીવના
 આશ્રયે અપર્યાપ્તક જીવો અસખ્યાત જાણવા સૂક્ષ્મ જીવો પણ
 પર્યાપ્તક અને અપર્યાપ્તક બને છે વિશેષમા અપર્યાપ્તકની
 નિશામા પર્યાપ્તકો અસખ્યાત જાણવા

વનસ્પતિનું જ્ઞાન જેમ વૃક્ષાદિથી થા
 કાવિકોની વિદ્યમાનતામા પણ મદદ રાખવી
 જીવાતમા છે માટે તેઓ ચાલે છે ફરે છે
 અને મરે છે તેવી રીતે પૃથ્વીકાવિકો માટે

દ, ગધના જે ભેદ અને સ્પર્શના ભેદ આઠ જાણવા
 ૧. ચારેનું મિશ્રણ જ યોગિ કહેવાય છે, દાખલા તરીકે કૃષ્ણ
 યૌની વાન કરીએ તો તરતમ ભેગે તે કેટલાય ભેદવાળું છે
 મર, અગાર (કોવનો) કોયવ, જગત્રી પાકો અને કાજવ
 પાકિ કાળા વર્ણના છે, પરંતુ પરસ્પર એક બીજાથી કેટલાક
 ભુવલે હીન છે અને બીજા અધિક છે હીન છે તો કોઈક
 મેવાળાથી એક પૈસે હીન, બે પૈસે હીન અને કોઈ વળી
 ૬ પૈસે હીન છે આનાથી વિરુદ્ધ અધિક જાણવા પાચે વહોરો
 માટે પણ આ પ્રમાણે જાણવું પાચે વહોરોના મિશ્રણમાં શુભાબી
 સર (કઈક સફેદ પડતું) ઈત્યાદિ વહોરો થાય છે વર્ણની જેમ
 સ-મધ અને સ્પર્શ માટે પણ સ્પષ્ટ લેવું હવે આપણે
 જાણીએ કે ઉત્પત્તિનું સ્થાન વહોરો બે ને લઈ સખ્યાત થયે
 બધી સજત યોગિ કહેવાશે સચિત, અચિત કે મિશ્ર ગીત-
 ૭ કે મિશ્ર બનશે આમ એક બીજાનું એક બીજામાં તરતમ
 ભેગે મિશ્રણ થતા બધાયની સખ્યા સાત લાખની થવા પામશે

પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત રૂપે પણ પૃથ્વીકાચિકો બે પ્રકારના
 છે, તેમાં જે બાહર પૃથ્વીકાચિકોના ભેદો કહ્યા છે તેમાં પર્યાપ્ત
 અને અપર્યાપ્તક બે પ્રકારના જાણવા સાત લાખ યોગિ
 પણ બરાબર જાણવી પૃથ્વીકાચિકના એક પર્યાપ્તક જીવના
 આશ્રયે અપર્યાપ્તક જીવો અસખ્યાત જાણવા સૂચ્ય જીવો પણ
 પર્યાપ્તક અને અપર્યાપ્તક બે છે વિશેષમાં અપર્યાપ્તકની
 નેશામાં પર્યાપ્તકો અસખ્યાત જાણવા

વનસ્પતિનું જ્ઞાન જેમ વૃક્ષાદિથી થાય ॥ તેમ પૃથ્વી
 કાચિકોની વિદ્યમાનતામાં પણ શ્રદ્ધા રાખવી આવ અને ધેડામાં
 જીવાતમાં છે માટે તેઓ ચાલે છે, ફરે છે ખાય છે, જીવે ॥
 અને મરે છે તેવી રીતે પૃથ્વીકાચિકો માટે પણ જાણવું

ચૈતન્ય સ્વરૂપ પૃથ્વીકાયિકોને ઝોળાબધા માટે તેમનામા ચૈતન્યાદિ ગુણો હોવા જોઈએ, ઝોળાવના હોય તે વાત જૂની છે આ જીવોમા રહેના લગણો નીચે મુજબ છે -

ઉપયોગ, યોગ અધ્યવસાય, મતિઅજ્ઞાન, સુતઅજ્ઞાન, અચક્ષુદશન, આડે કમેનો ઉદય, લેશ્યા શામોશામ ક્ષાય, અભ્યક્ત જ્ઞાન દશન ઉપયોગ ઔદારિક-તન્મિત્ર અને કાર્મણરૂપ કેવળ શરીરયોગ, વૃદ્ધ માણસને લાકડી જેમ આવબન માટે છે તેવી રીતે તે જીવોને કાયયોગ સહાયક છે, અધ્યવસાય એન્ને આત્માના સૂક્ષ્મ પરિણામો ભણવા, જે અલક્ષ્ય હોય તે સાકાર અને નિરાકાર ઉપયોગના અન્તર્ગત રહેલા મતિઅજ્ઞાન અને સુતઅજ્ઞાન પણ તેમને હોય છે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મો તેમને છે, કૃષ્ણ, નીલ અને કાપોત લેશ્યાવાળા છે દસ પ્રકારની સજ્ઞાથી સજિત છે શામોશામ અને ક્ષાય સૂક્ષ્મ હોય છે આ બધા લગણો મનુષ્યની જેમ તે પૃથ્વીકાયિકોમા પણ ભણવા

પૃથ્વી સચિત છે યદ્યપિ વનઅપતિનું ચૈતન્ય સ્પષ્ટ છે જ્યારે પૃથ્વીકાયને અસ્પષ્ટ હોય છે મનુષ્યના શરીરમા જા કા કંઠજ હોવા છતાં સચિત છે, તેમ હીરા પ્રવાહ આદિ પૃથ્વીકાયિક જીવોના હાડકા છે કેમકે શર્યાદિથી તેમા રહેલા જીવો મુખ્ય પામેલા હોવાથી શેષ હાડકા જ રહે છે

(૪) પરિભાષુદાર - પરિભાષુ એટલે કોણ કોનાથી ઝોળાવના ચારે પ્રકારના પૃથ્વીકાયિકોમા, બાહર પર્યાપ્ત પૃથ્વીકાયિકો યોગ છે

તેનાથી બાહર અપર્યાપ્ત જીવો અસખ્ય વધારે છે સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તિક જીવો મૂક્ષઅપર્યાપ્ત પૃથ્વીકાયિકો

(૫) અવગાહનાદ્વાર - જાદરપર્યાપ્ત પૃથ્વીકાયિક જીવોને આકાશખંડમાં અવગાહિત છે, ત્યાં બીજા બાદર પર્યાપ્તક પૃથ્વીકાયિકો પણ અવગાહિત હોય છે એવું અપર્યાપ્તક, પર્યાપ્તક નિશ્રામાં ઉત્પન્ન થયેલા હોવાથી પર્યાપ્તો સાથે તેઓ પણ અવગાહિત છે જ્યારે સૂક્ષ્મ જીવો પૂરા લોકમાં અવગાહિત છે

(૬) ઉપભોગ દ્વાર - એક જીવ ઉપભોગ દ્વારા બીજા જીવને ઉપશ્લેષ કરનારો હોય છે તેથી પૃથ્વીકાયના જીવો મનુષ્યો માટે કઈરીતે ઉપભોગમાં આવશે ? જવાબમાં કહેવાયું છે મનુષ્યાદિને ચાલવા માટે, ઉભા રહેવા માટે, બેસવા માટે પૃથ્વી જ કામ આવે છે માટીના પુતળા, માટલા, મકાન, ઇંટ બનાવવા માટે પૃથ્વીનો ઉપયોગ થાય છે પથ્થર, ચૂનાના બગલા, હવનીઓ આદિના નિર્માણમાં પૃથ્વીકાયિકો જ છે લઘુનીતિ, બડીનીતિ, કંઈ, થુકને ફેંકવા માટે, ખેતી તથા તમારા ભોગ ઉપભોગના બધા સાધનોને રાખવા માટે પૃથ્વી કાયનો ઉપભોગ થાય છે

(૭) શસ્ત્રદ્વાર - જીવાત્માને જન્મ છે તે મૃત્યુ પણ અવશ્ય છે, પછી ચાહે તે પોતાની મેળે હોય, સ્વભાવિતી હોય કે પરભાવિતી હોય મર્યાદિના બીજા ભાગ કોઈને માટે જ નથી જ પ્રસ્તુત પ્રશ્નના જવાબમાં ભગવતે ફરમાવ્યું કે, ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિકોના હનન માટે દ્રવ્ય તથા ભાવડો પ્રકારના શસ્ત્ર છે તેમાં પણ દ્રવ્ય શસ્ત્ર, સ્વ અને પરમેહે પ્રકારનું છે સ્વ એટલે પોતાની જાત જ પોતાના હનન માટે યાતક બને તે સ્વકાયશસ્ત્ર કહેવાય છે જેમકે - માટીમાં જન્મેલા પૃથ્વીકાયિકો પીળી, ધોળી કે બૂરી માં જન્મેલા જીવોના યાતક બને છે આ પ્રમાણે પીળી માં પૃથ્વીકાયિકો પણ કાળી માટીના જીવોના યાતક છે

આ મારણને લઈ આમાન્તર કે દેશ તર કરતા જેન મુનિઓને માટે ડહામનથી પગ સાફ કરવાનું વિધાન છે અને મુનિએ કે સાધ્વીજીઓ આજે પણ પોતાના પગને ડહામનથી માફ કર્યા પછી બીજા ગામમાં પ્રવેશ કરે છે પરકાશશસ્ત્ર એટલે પોતાની જાનથી અનિરિક્ષા બીજા દ્વારા હનન થાય જેમકે પાણી કાઢવ, કોદાગી પાવડા, વિષ, જ્વનવર આદિનું ચાલવું, મદુ ફેંકવું આદિ પરશસ્ત્ર છે અને વિરતિ વિનાનો અસધમી ગમે ત્યારે પણ પૃથ્વીકાયિકોનો ધાતક બની શકે છે તે જાણશસ્ત્ર ॥

(૮) વેદનાદાર-હાય-પગ આદિ કાપવાથી મનુષ્યને જેમ વેદના ધાય છે તેમ પૃથ્વીકાયના જીવોનું અપરશસ્ત્ર વડે હનન કરવાથી તેમને પણ વેદના ચોક્કસ ધાય છે અને પરજીવોને વે ના કરવી તે દ્વિષા છે

(૯) વધદાર-‘પૃથ્વી જીવવાળી છે’ આવું જ્ઞાન જેમને નથી તેવા અજ્ઞાનીઓ મોહવશ બનીને હાય-પગ-શરીર આદિ ધોવા વડે પૃથ્વીકાયના તથા પૃથ્વીને આશય કરી રહેલા બીજા ત્રસ જીવોને પણ મારનારા બને છે

(૧૦) વિરનિદાર-સમિતિગુપ્તિના ધારક, પચ મહામત ધારી મુનિશાસ્ત્રે જ પૃથ્વીકાયના જીવોના વધનો ત્યાગ કરવા માટે સમર્થ બનવા પામે છે

અપ્કાય માટેની વસ્તુવ્યતા

સૂક્ષ્મ-ભાદર-ધર્માખિ અને અપર્યાપ્ત કેપે અપ્માયિકો ચાર પ્રકારે ॥ તેમાંથી ભાદરના બેદો આ પ્રમાણે છે

મુદ્દો ૩-તળાવ, વાવડી, નદી અને સમુદ્ર આદિનું પાણી

સૂક્ષ્મ, બાહર, પર્યાપ્તક અને અપર્યાપ્તક રૂપે ચાર બેદ છે

બાહર અગ્નિકાયના બેદો જીવ વિચાર પ્રકરણથી બાહ્યી લેવા

યદિ કાળનો બ્યાધાન ન હોય તો અનીદીપમા રહે છે અને બ્યાધાત હોય તો કેવળ પાચ મહાવિદેહ મેત્રમા રહે છે જેમ અયોધ્યાનગરી પર ત્રીજા આરાના ગરમ ચાણે કમમદેવ નાજ ફૂતા ત્યારે અગ્નિની ઉત્પત્તિ થાય છે અને પાચમા આરાના અત મુખી રહેશે ત્યારપછી બરત અને ચૈરાવન ગરમાથી અગ્નિનો અભાવ થશે અને મહાવિદેહ મેત્રમા ચોથો આરો જ હોવાથી ત્યા બાહર અગ્નિકાયનો અભાવ ક્યારેય પણ નથી સૂક્ષ્મ અગ્નિકાય સર્વ લોકબ્યાપી છે

અગ્નિમા રહેલા પ્રકાશ અને ગરમીના માધ્યમથી તેમા જીવોની સિદ્ધિ થાય છે, જેમકે -શરીરમા જીવાત્માની વિદ્ય માનના હોય ત્યારે જ તાવની ગરમીનો અનુભવ થાય છે મં હામા ગરમી હોતી નથી તે પ્રમાણે અગ્નિમા રહેલો પ્રકાશ અને ગરમી જ જીવની મિદ્ધિ બતલાવી આપે છે અને જીવની વિદ્યમાનતામા જ અગાજા ગરમ અને પ્રકાશ આપનારા રહેશે, અન્યથા રાખમા પ્રકાશ કોઈએ જોયો નથી

વાયુકાય માટેની વક્તવ્યતા *

સૂક્ષ્મ, બાહર, પર્યાપ્તક અને અપર્યાપ્તક રૂપે ચાર બેદ છે બાહર વાયુકાય નીચે પ્રમાણે છે

(1) ઉ કક્ષિકાવાયુ-નર બોની જેમ જે રહી રહીને વાય તે આ વાયુ છે

માટે વનસ્પતિનો આભાર અનંત
માર્ગ છે ?

મનુષ્યપૂર્વક તે
નિહતા પદાર્થોના
અતિકૂળ પદાર્થો
વા કે છોડવા

તમારા લોહીને સ્વચ્છ
આવા સ્વચ્છ, હાથ
એકબીજાની લીધે પડે
આદિના ઉપયોગમાં સ્વચ્છ

અને પેટ ભરે
એકથી, તમ, સ્વચ્છ
કચાથી એકબીજાને
લીધે આ પાણી
પેટને તથા શરીર
માટે તૈયાર છે
માટે વનસ્પતિ

આદિની તત્તાને
જે વનસ્પતિ
વધારે પડતી
મર્યાદાતીત
આહાર પણ

ત્યારે વનસ્પતિ
ગી ગીને

પણ
વત્તા અને
ઠે ત્યાંથી
મન-વચન
અને
તેમને
વિનય
અને
સમજ

વધારે હોય
વધારે પડતો
જી, સસથ તથા
તમારો ધાય તેવો
), તડકામાં કે અગ્નિ
કૃતિક વીચનો કે રજનો
માથા પર ગરમ પાણી
કરવો તથા વાવ, અડદ,
મરચુ તેવ, નમક અને હિંગ
એથી પિત્તની
અંચાએ અડદ,
ગળ, માસ,
રસના પદાર્થો,
1, એમુલ આદિ,

ચક્રોવા કાઈ કાળે મટશે નહીં માટે જ્ઞાનની સમજણ પૂર્વક તે
ત્રણે ધાતુઓ સરખા બાવે રહે તેવા અને તેના પદાર્થોના
પણ ઉપયોગ મર્યાદામાં કરવો અને પ્રકૃતિને પ્રતિકૂળ પદાર્થો
ગમે તેવા સારા હોય તે પણ અવશ્ય છોડી દેવા કે છોડવા
માટે પ્રયાન કરવો જેમકે -

શરીરમાં વાયુપ્રકૃતિ હોય કે જ્ઞાનધાનની મર્યાદાતીતતાને
લઈ વાયુને ભગ્ગાવી દીધો હોય તેવા સમયે જે વનસ્પતિ
તીખી, કડવી છુરી હોય તે છોડી દેવી જોઈએ વધારે પડતી
ચિંતા, ઉભંગરા, ક્રોધ બકવામ વધારે પરિશ્રમ, મર્યાદાતીત
શ્રીમંગ ઉપરાત ચણા મડ વગણા અને ઠંડો આહાર પણ
છોડી દેવો જોઈએ

જેમની પિત્તપ્રકૃતિ હોય અથવા પિત્તપ્રકોપ વધારે હોય
તેઓએ વધારે પડતા ગરમ પાણી લાલ મરચા, વધારે પડતો
ગોળ કે તેની વાનગીઓ અડદ કવચી, રીંગણા, લમણ તથા
બાજરા છોડી દેવો જોઈએ તે ઉપરાત રોમેરોમ ઉશ્મા ઘાસ તેવો
ક્રોધ તમાકુ (છીંકણી, બીડી સીમારેટ) તડકામાં કે અગ્નિ
પાસે બેસવું અનહદ પ્રાકૃતિક કે અપ્રાકૃતિક વીચનો કે રજનો
સંપર્ક કરવો, ગરમ પાણીથી સ્નાન કે માથા પર ગરમ પાણી
માખવું ઇન્ધાદિ પ્રસંગોનો ત્યાગ કરવો તથા વાલ અડદ,
પીચડી મૂળા, કાકડી ચીમડા, સરસુ તેલ, નમક અને હિંગ
આદિ પાણીમાં ઉપયોગ અથવા માત્રામાં કરવો, જેથી પિત્તની
પ્રતિ વધારે થશે નહીં.

કફને ભરાવો જેમને વારંવાર થતો હોય તેઓએ અડદ,
ચેર ૧, ચેરડીનો રસ, ગોળ અથવા મિથાન, માસ
કઢી, લાભા સમયના રાખેલા ભાત, ખાટા રસના પદાર્થો,
પદાર્થો, ઘી-તેલના ભરેલા શીરો-લાપતી, મેસુન આદિ,

- (૧) મનમાં અવિરભાવ રાખીને ભૂખ કરતા જોડું ખાવું
જેથી પાચનશક્તિ સ્વસ્થ રહેશે
- (૨) ધર્મ પણ સચવાશે કેમકે જાણીભૂતીને ઇચ્છાઓને
અવરોધ કરવાથી સમ્યક્તપની આરાધના મુલભ થશે
- (૩) પરિશ્રમદ્વારા મર્યાદિત થતા તે તે ખાવાપીવાના પદાર્થો
ખીનઓને મુલભ બનતા તમારામાં જાવડયાની ઉપત્તિ
થશે કેમકે નાના મોટા સૌને પેટ ભરવાનો હક છે

卐 શતક ૩૩મું સમાપ્ત 卐

ગાતક ૩૪ : ઉદેશો-૧

ઉપક્રમ

આ શનકમા એકેન્દ્રિય જીવો એક સ્થાનથી બીજે સ્થાને જાય ત્યારે તેમને કેટલો સમય લાગે ? તે વિષયક પ્રશ્ના અને ઉત્તરો છે, જે સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ નેય તત્ત્વ હોવાથી કેવળી ભગવતો સિવાય બીજા કોઈપણ જાણવાને કે જાણના માટે સમર્થ બનના નથી

અમુદશનના કારણે પ્રાપ્ત થયેલી આજો ચાહે ગમે તેના દૂરસ્થ પદાર્થોને પણ જોઈ શકતી હશે, પરંતુ અમુજ્ઞાનાવરણીય કર્મને લઈ મર્યાદાથી બહાર રહેલા પદાર્થોને જોવા માટે કોઈની પણ આખ કામ આવી નથી, તો પછી મેત્રાતરમા રહેવા જીવો તેમની ગતિઓ, આગતિઓ, તેમના કર્મો, કર્મોના ભુગતાનો તથા તે જીવો સ્થળાતર કેવી રીતે, કેટલા સમયમા કરે છે ? આ જોય તત્ત્વ અમુના વિનયથી બહારનું હોવાથી ગમે તેવો જ્ઞાની હોય તો પણ તે છદ્મસ્થ હોવાના કારણે કોઈકાણે જાણી શકવા માટે સમર્થ બનતો નથી અથવા કોઈ પણ પદાર્થને જાણવાની ક્ષમતા હોવા છતાં પણ અમુરિન્દ્રિયની ક્ષેત્ર મર્યાદામા યદિ તે પદાર્થ ન હોય તો તેને કોઈપણ કઈ રીતે જાણી શકશે ? ભીંતની પાછળના પદાર્થો પણ જ્યાં સુધી ભીંતનું વ્યવધા ન હોય ત્યાં સુધી તે પદાર્થો અદશ્યજ હોય તે અમુરિન્દ્રિયમા જે તેજ છે તેની પણ મર્યાદા છે, અન્યથા રેલ ગાડીના એન્જીનના જોરદાર પ્રકાશમા તે આખ અક્રિયિતકર સી રીતે બનતી હશે ? જ્યારે જોછા તેજમા પ્રત્યેક માનવ

ચાપ ૩૪મુ ઉદ્દેશક-૧

જરાજર ભેડ શકે છે, પરંતુ અધકારમા એકેય પદાર્થ ચમુ
ગોચર દોતો નથી અને હિ સક પ્રાણીઓ રાતમા આબાદ ભેડ
શકે છે પણ તે હિ સક જાનવરો કરતા વધારે પુણ્ય ધરાવનારો
માનવ ભેડ શકે નથી જે પદાર્થને ભોજની ક્ષમતા આખમા
છે તે પદાર્થો જ આખથી ભેવાયે આ બધી વાતાથી જાણવાનું
મુશ્કેલ બને છે કે આખને પણ જોતાના વિષયને ચમુ કર
વામા મર્યાદા રહેલી છે અને તે મર્યાદા ચમુદયાનાવરણીય
અને ચમુજ્ઞાનાવરણીય કમથી અતિરિક્ત બીજી શી હોઈ શકે ?
છમરથ પામે ચમુદયાનાવરણીય અને ચમુજ્ઞાનાવરણીય
કમની સત્તા વિદ્યમાન હોય છે છમરથ કોણ ? તે શાસ્ત્રીય
પદ્ધતિએ ભેડએ

છમરથ એટલે શું ?

અત્યાર મુખીના ભગવતીસૂત્રમા કેટલીયવાર 'છમરથ'
શબ્દનો પ્રયોગ થયો છે પણ તેનો અર્થ શો છે ? તે જાણ
વાનું બાકી છે આમા છમ અને થય એ શબ્દનો સમાસ છે

(1) છમ-કમ (આવ૦ ૧૩૪)

આવરણક સૂત્રમા છમનો અર્થ જ કમ છે જેની સખ્યા
બાકીની છે અને વિસ્તૃત વર્ણન પહેલા ભાગમા અપાઈ ગયું છે

(2) છમ-વાચરણમ્ (ભગ૦ ૭)

ભગવતી સૂત્રના સાતમા સૂત્રમા છમનો અર્થ આવર
કરણો છે આવરણ એટલે બીજાને દાકી દેવું પ્રસ્તુત
આત્માની અનંત જ્ઞાનશક્તિ, દર્શનશક્તિ, વીર્યશક્તિ
અથવા મુખ્યશક્તિનું જેનાથી આવરણ થાય તે શક્તિ
જેનાથી દગાર્થ જાય, હવાઈ જાય, કમજોર થાય તે આવર

“આત્મનોડન તત્ત્વતુષ્ટયમ્ વારયતિ-આવારયતિ છાદયતીતિ
આવરણમ્” જ્યારે આત્માશય સૂત્રમાં ધાતી ક્રમેનિ જ છત્ર
કહેવામાં આવ્યું છે

આવેા છત્રભાવ જેની પામે હોય તે છત્રસ્થ છે

(1) ઉપસ્થોડવધિજ્ઞાનરહિત (ભગ૦ ૬૬)

(2) વિદિષ્ટોડવધિજ્ઞાનવિજલ (મણા૦ ૩૦૩)

જ્યાં સુધી જીવાત્માને સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ ન થાય
ત્યાં સુધી તેનું જ્ઞાન અજ્ઞાન જ રહેવા પામે છે અને જે સમયે
સમ્યગ્દર્શનની પ્રાપ્તિ થાય છે તે જ સમયે તેનું બધું જ અજ્ઞાન
સમ્યગ્જ્ઞાનમાં પરિવર્તિત થાય છે તેના ક્ષાયિક અને ક્ષાયોપ
શમિક રૂપે બે ભેદ છે મતિજ્ઞાન, જ્ઞાતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન અને
મન પર્યાવજ્ઞાન ક્ષાયોપશમિક છે ઇન્દ્રિય અને મનની અપેક્ષા
રાખતું મતિ અને જ્ઞાતજ્ઞાન પરોક્ષ છે તથા પામે ઇન્દ્રિયો
અને છદ્દા મનની અપેક્ષા રાખ્યા વિના જ આત્માને જે જ્ઞાન
થાય તે પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન કહેવાય છે જેના અવધિ અને મન પર્યાવ
બે ભેદ છે

અવધિનો અર્થ જ મર્યાદા થાય છે તથા ક્ષયોપશમને
આધીન હોવાથી

કેઇને અવધિજ્ઞાન, પોતે જે ક્ષેત્રમાં રહેલો હોય તેટલી જ
મર્યાદામાં રહેલો જીવો અને અજીવોને બાંધી શકે છે

કેઇને વધારે મર્યાદાવાળું થયું હોય તો સમુદ્રના પેગળને
કે દેવલોકના વિમાનોને કે નરકના નારક જીવોને પણ બાંધી
શકે છે

૩૪૩૫ ઉદ્દેશક-૧

કોઈને તત્કાળ જવાવાળું થયું હોય તો આખના પલકારે
પામે છે

કોઈને લામા કાળ સુધી રહેવાવાળું હોય તો વધારે
રહે છે

કોઈને દેવ-નારક, દ્વીપ-સમુદ્ર આદિને પ્રત્યક્ષ કરનાર
અવધિજ્ઞાન થયું પણ પરિણામોની વિચિત્રતાને લઈને તે જ્ઞાન
પટલું પણ ભય છે

જ્યારે કોઈને અવધિજ્ઞાન દ્રઢ મેત્રની મર્યાદાવાળું નહીં
હોય અને વધતા વધતા ખૂબ જ વિસ્તૃત થઈ જાય છે

સારાશ કે આ જ્ઞાન ક્ષાયોપશમિક હોવાથી કોઈને પણ
કેવળજ્ઞાન અપાવી શકે તેમ નથી

મન પર્યવજ્ઞાન દ્વારા અદીદીપના માનવોના મનપરિણામને
ભણી શકાય છે તો પણ તે જ્ઞાન ક્ષાયોપશમિક હોવાથી
ભાડુતી છે, માટે વિજ્ઞાનીના ચમકાતની જેમ આવતા પણ
વાર લાગતી નથી અને જતા પણ વાર નથી આ કારણે જ
આ બંને જ્ઞાનોના માલિકોને હ્રસ્વ કહેવાયા છે

આ પ્રસ્તુત સૂત્રમાં અવધિજ્ઞાન વિનાનો હ્રસ્વ છે
જ્યારે હ્રસ્વ હોવા છતાં તીર્થ કરને અવધિજ્ઞાન હોય છે અને
દીક્ષા લીધા પછી મન પર્યવજ્ઞાનની વિષમાનતા પણ હોય છે
દેવોને તથા નારકોને પણ અવધિજ્ઞાન છે, તથા હ્રસ્વ પણ
છે, ત્યારે અહીં અવધિજ્ઞાનથી પરમાવધિજ્ઞાન લેવાનું છે, કેમકે
પરમાવધિ વિનાના અવધિજ્ઞાનનો વિશ્વાસ રાખી શકાય તેમ
નથી, જ્યારે પરમાવધિજ્ઞાન, કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરાવ્યા વિના
જતું નથી

દેવાધિદેવ, ભગવાન મહાવીરજીની જન્મથી જ ત્રણ જ્ઞાનવાળા હતા અને દીમા લીધા પછી મન પર્યાવસાન પ્રાપ્ત થયું, પણ ચારે જ્ઞાન ગમે તેવા મુદ્દા હોય તે પણ કેવળજ્ઞાનની મર્યાદામાં આવવાનું શક્ય જનનું નથી, કારણ કે તે ક્ષાયોપશમિક જ્ઞાન છે. સઘન માર્ગ સ્વીકાર્યા પછી ઘોરાતિયોર તપશ્ચર્યા કરતા ઘણા વર્ષો બતીત થયા ત્યાંએ એક સમયે કંકડતી માંસ મહિનાની ઠંડીમાં કાયેત્તમગં મુદ્રામાં ધ્યાનસ્થ પરમાત્માને, તેમના પૂર્વજવની કોઈ વૈરણ બતરી વિકરાલરૂપ ધારણ કરીને પોતાની જટામુટમાં બરફ જેવું ઠંડું પાણી ભરીને મહાવીર પ્રભુના શરીર ઉપર છાટયું છે. કટપમૂત્ર કહે છે કે શીનોપસર્ગ એટલો બધો ભયકર હતો કે તીર્થ કર જેવા તીર્થ કરને પણ કંઈક કંઠિન લાગ્યો. પણ ધીર, વીર, ગર્વીર તે પરમાત્માએ પોતાની અદ્ભુત શક્તિ વડે મહાન કર્યો અને પરમાવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું હતું, જે કેવળજ્ઞાનની પૂર્ણ ભૂમિકા રૂપ છે, મારે જ છદ્મસ્થનો અર્થ કરતા આચાર્ય ભગવતોએ કહ્યું કે જ્યાં મુખી આ જ્ઞાન પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં મુખી તે માધક છદ્મસ્થ છે.

(૩) છદ્મસ્ય છદ્મનિસ્થિત છદ્મસ્થોઽનતિશાયી (નિ. ચૂ. ૧ ૧૫૨)

(૪) છદ્મસ્ય હૃદ્ નિરતિશય એવ દૃષ્ટવ્ય (કાળા ૫૦૬)

સમ્યક્જ્ઞાન બે પ્રકારે છે

(૧) સાતિશયજ્ઞાન, (૨) નિરતિશયજ્ઞાન આમાંથી પહેલું જ્ઞાન કેવળીને અને બીજું જ્ઞાન છદ્મસ્થને હોય.

અતિશય એટલે ?

‘અધિગેતે ઝયામનેનેતિ અતિશય (અભિધાન કોશ) એવે કે ધાતીકર્મો સમૂળ નાશ થયા પછી આત્માની જે અનંત

ચક્ષુઓનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે, તેનાથી તે મહાપુરુષોને, અન્યત્ર જોવા શામળતા કે વાચવા પણ ન મળે તેવા અતિશયોની પ્રાપ્તિ થાય છે, જેના કારણે કરોડ કરોડ દેવો, દેવીઓ ઈ દ્રો, ઈ રાણીઓ તેમની મેવામાં પ્રતિમમય હાજર ન હોય છે તે પછી મત્યંલોકના રાજાઓ, મહારાજાઓ, તેમની ગણીઓ પુત્રીઓ શેઠો શેઠાણીઓ પણ તીર્થકરોના અતિશયોમાં પોતાનું અર્પણ અર્પણ કરી પોતાના આત્માનું કલ્યાણ સાધે, મહામન સ્વીકારે, શાવક બને તેમાં શુ આશ્ચર્ય ? સારાશ કે તીર્થકરો નન્મ ત્યારથી જ ચાર અતિશયોના માલિક હોય છે તે આ પ્રમાણે :-

ચાર અતિશય મૂળના -

- (૧) રાજા-મહારાજા-ગણદેવ, ચક્રવર્તી, નામકુમાર, વૈમાનિક દેવ, ઈ દ્ર તથા અણધર કરતા ચડિયાતું શરીર તીર્થકર પરમાત્માઓનું હોય છે, જે સર્વથા સ્વાભાવિક તથા પુણ્યકર્મની ચરમ સીમાનું ફળ છે, દ્રવ્ય તથા ભાવરોગ રહિત પરનેવા વિનાનું તથા ચામડી આદિના મળ વિનાનું હોય છે
- (૨) શ્વાસ આદિમાં કમળ જેવી મુગધ હોય છે
- (૩) લોહી માથના દૂધ જેવું અને માસ દુર્મધ વિનાનું બાળનું
- (૪) આકાર એવે જાવાનું તથા નીકાર (લિપુશક્તિ તથા બકીશક્તિ) અર્ધઅમુવાળાઓને માટે અદરશ હોય છે કેવળ અવધિજ્ઞાનીઓને દરશ છે આ ચારે અતિશયો નન્મના જ સાથે હોય છે

(૫) અને મુનિવાજનુ સમગ્ર જગતે તેની કાળા રંગની
 નજીકે જોવાળાવી છે અને મરદિવ્યકારોએ તે મુનિને
 પીળા વસ્ત્રની કદી છે દરેક રંગ સમગ્ર ચારિત્રને સૂચિત
 કરે છે કારણ કે-ચારિત્રની આરાધનાથી જ માનવનું
 જીવન દ્યુર્ભગ્યું છે, જોઈ કે આનન્દ ભગવતને દેનાર
 ચારિત્ર છે અને મરદિવ્ય રંગથી મરદિવ્યજ્ઞાન સૂચિત થાય
 છે, કેમકે જ્ઞાન એ ઉજ્જ્વલ છે આવી રીતે ઈન્દ્રધ્વજમા
 રહેલી રંગમેરગી ધજાઓ પથપરમેષ્ઠી તથા જ્ઞાન,
 દ્યુર્ભગ્યું અને ચારિત્રને સૂચવનારી છે

(૬) સુવર્ણ કમળ -તીર્થ કર પરમાત્માઓ ત્યાં વિદ્યતા
 હોય છે, ત્યાં દેવો સુવર્ણના નવ કમળોને મૂકે છે, તેમાંથી ભે
 કમળો પર પરમાત્માના ચરણો પડે છે અને જે પાછળ રહેતા
 કમળો છે તેને દેવો આગળ આગળ લાડીને મૂકતા જાય છે

(૭) સમવસરણમા ત્રણ ગદ -ત્રણે લોકમા વ્યાપ્ત
 થયેલા પરમાત્માના ક્રાંતિ, પ્રતાપ અને યશને ત્રણે જોડક
 કરતા હોય તેમ સમવસરણમા દેવો ત્રણ ગદની રચના કરે છે
 તેમાં પહેલો ગદ રત્નોનો, બીજો સુવર્ણનો, અને ત્રીજો રૂપાનો
 હોય છે ક્રાંતિનો રંગ લાલ રંગ જેવો, પ્રતાપનો રંગ અગ્નિ
 જેવો અને યશનો રંગ સફેદ હોય છે, આટલે ગદ ત્રણ માલિક્ય,
 સુવર્ણ અને ચાંદીના હોય છે

(૮) ચતુર્મુખ -સમવસરણમા બેડેની પર્વદાને પોત
 પોતાની સન્મુખ ભગવાન દેખાય તે માટે પૂર્વ દિશામાં
 પરમાત્મા સ્વયં બિરાજમાન હોય છે અને ત્રણે દિશાઓમાં,
 દેવો પરમાત્માના ચરીર સદૃશ બીજા પ્રતિબિંબો મૂકે છે ત્રણ

છત્ર પ્રત્યેક દિશાઓમા હોય છે અને પ્રભુ બલે ચારે મુખે દેગના આપે છે તેવી રીતનો અનુભવ શ્રોતાઓને થાય છે

(૯) અથોક વૃક્ષ - પૈત્ય નામે અથોખવૃક્ષ જે પ્રભુના ચરીતથી બારગલુ મોટું હોય છે, જેમા છત્ર, ઘટા, અને પતાખો પલ્લ હાથ છે મમવમત્સની રચના મમયે દેવનાઓ આ વૃક્ષની રચના કહે છે જેના નીચે પરમાત્મા અરિદત દેવો બેસે છે અને ધર્માપદેશ આપે છે તે સમયે દેવો તેમા રહેની ઘટ્ટીઓના ભેરદાર નાદ વડે, બલે મ્દી રદ્યા હોય છે કે- હે માનવો! તમે જે સસારમા રચાપચ્યા છો તે કોઈકને આદિમા, કોઈકને મધ્યમા, અને કોઈકને છેવટે પણ આધિ ત્યાધિ, ઉપાધિ રોગ શોક, મતાપથી પરિપૂર્ણ છે, આ મત્ય દક્ષિતને તમે શ્રમભો અને પરમાત્માના ચરણોનુ શરણ સ્વીકારો જેથી મસારના દુ ખો નાશ પામશે જેવી રીતે આ એકેન્દ્રિયવૃક્ષ પ્રભુ શરણ સ્વીકાર કરીને અથોક અર્થાત્ શોક વિનાનો બનવા પામ્યો છે આકાશમા મૂલનેા ઉદય થાય ત્યારે વૃક્ષે પણ વિકાસને પામતા હોય છે તો પછી કેવળનાનીઓની જ્ઞાન જ્યોતિ પ્રાપ્ત થતા માનવોનેા વિગ્રસ થાય તેમા શુ આશ્ચર્ય ?

(૧૦) અપીમુખી કાગ - જે રથને કેવળી પરમાત્માઓ વિચરતા હોય છે ત્યા રઆમા રહેલા કાટાઓ પણ નીચા મુખવાળા થાને કો ને પણ ઈન્દ્ર ધરના નથી

(૧૧) વૃક્ષો પણ નસ બને છે - જે જે રથને પરમાત્મા વિચરતા હોય ત્યાના વૃક્ષો પણ નસતા થાતજ કરી બલે પરમાત્માને નમજાવે રહેતા હોય છે કે-હ પ્રભો! જનનવેામા તમારા શાસનની વિજયના કરવાના કારણે જ અને પન્દ્રિયથી જાદુ થાને એકેન્દ્રિયત્વને પામ્યા છો આ અવતારમા

પણ અમે આપશ્રીને મન, વચન અને કાયાથી એકાગ્ર થઈને ભાવપૂર્વક વન્દન-નમન કરીએ છીએ

(૧૨) દુદુભિનાદ - સમવમરણુમા બિરાજમાન ધર્મ પરમાત્મા જ્યારે નવતત્ત્વમથી દેશના આપે છે ત્યારે દેવો પોતાના દુદુભિ નાદથી જગતના જીવોને બહો નમ્રભાવે કહી રહ્યા છે કે- 'હે ભાગ્યશાળીઓ ! તમે પ્રમાદને વશ બનીને અનત બનેને બગાડી ચૂક્યા છો, માટે આ ભવમા પ્રમાદને ત્યાગ કરીને સમવસરણુ તરફ પધારો અને પરમાત્માની દેશના એકાગ્રચિત્તે સાબળો. યાદ રાખજો કે-આ ભવને પણ યદિ પ્રમાદવશ બગાડી દીધો તો ફરીથી આ સમવમરણુ-દેવાધિપ, તેમની મ સાર તારિણી દેશના, તેમનું પાપનાશક મુખકમળ કયા ભવમા જોવા મળશે તે કહેવું અત્યંત મુશ્કેલ છે, માટે મળેલી બાજીને હારશે નહીં અન્યથા 'દીવો લઇને કુવામાં પડવા જેવું થશે '

(૧૩) અનુકૂળ પવન - યોજન મુખી વાયુ પણ અનુકૂળ શાત, મુગધી અને શીતળ થઈને પ્રભુની સેવા કરે છે

(૧૪) પક્ષીઓ પણ પ્રભુને પ્રદક્ષિણા આપે છે

(૧૫) પચવણ્વિ પુષ્પોની વૃદ્ધિ થાય ॥

(૧૬) મુગધી જળની વૃદ્ધિ થતાં રસ્તાની ધૂળ વગેરે ઠાઇને પણ પ્રતિકૂળ રહેતી નથી

(૧૭) સયમ સ્વીકાર્યા પછી દારી આદિના વાળ પુનઃ ઉગતા નથી

(૧૮) જ્યન્યથી કોડ દેવો સેવામાં હાજર હોય ॥

(૧૯) છએ સનુઓ પ્રભુને અનુકૂળ હોય ॥

ઉપર પ્રમાણે —

૪ અતિશયો જન્મથી ઉદ્ભવેવા

૧૧ કમં ક્ષય પછી ઉદ્ભવે છે અને

૧૬ દેવો કરે છે

આ પ્રમાણે કેવળી તીર્થ કર સાતિશય હોવાથી દેવાધિદેવ પરમાત્મા છે જ્યારે છત્રસ્થને જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મોના કારણે અતિશયો આવૃત્ત હોવાથી મ સારના બધાય પદાર્થો અને એકેક દ્રવ્યના અનત પર્યાયોને જાણી શકવાને સમર્થ બનતા નથી અને માતિશયી કેવળી, સર્વજ્ઞ, તીર્થ કર પરમાત્મા જ સ્વામારના યથાર્થ સ્વરૂપને જાણી શકે છે અને તે જ પ્રમાણે ઉપદેશી શકે છે

જેન શાસનમા અને ખાસ કરી આ પ્રસ્તુત શતકમા એકેન્દ્રિય જીવોની વર્ચા છે, તેના બેદો આ પ્રમાણે છે

પૃથ્વીકાય, અપૂકાય અગ્નિકાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાય રૂપે એકેન્દ્રિય જીવના મૂળ પાત્ર બેદ છે તેમા એકેકના સૂક્ષ્મ અને બાહર આ બનેના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત મતવબ કે સૂક્ષ્મ જીવો પર્યાપ્ત પણ હોય છે અને બાહર પણ હોય છે તેવી રીતે બાહર પણ જાણવા આ પ્રમાણે $૫ \times ૪ = ૨૦$ બેદ જાણવા

(૧) અપર્યાપ્તસૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાય, અપૂકાય, અગ્નિકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય

(૨) પર્યાપ્તસૂક્ષ્મ પૃથ્વી, અપૂ, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિકાય

(૩) અપર્યાપ્તબાહર પૃથ્વી, અપૂ, અગ્નિ વાયુ અને વનસ્પતિકાય

(૪) પર્યાપ્તબાહર પૃથ્વી, અપ્, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિકાય

આમાથી સૂક્ષ્મ જીવોને કેવળી પરમાત્મા જ્ઞ જ્ઞાન વડે જોઈ શકે છે જ્યારે બાહર નામ કર્મને લઈને બાહરત્વને પ્રાપ્ત થયેના હોવા છતાં તેમાથી પણ કેટલાક બાહર જીવો એવા બધા સૂક્ષ્મ હોય છે જે અર્ચ્યમુગમ્ય હોતા નથી પણ તેઓ જ્યારે મળ્યાતા ભેગા મળે છે ત્યારે કાચ તેમની વિવિધતાને ખ્યાલ આવે છે અને જે અમુગમ્ય બાહર જીવો છે તે મૌને માટે પ્રાપ્ત જ છે

સૂક્ષ્મ નામકર્મના કારણે પૃથ્વી, અપ, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિના જીવો ઓછા રાજલોકમા પૂર્ણરૂપે વ્યાપ્ત હોવાથી માનની નરકના એક ખુણામા પણ તેમની સત્તા હોઈ શકે છે અને દેવલોકના દેવવિમાનોમા પણ રહેલા હોય છે

કાજલની ડબ્બીમા રહેતુ કાજલ જેમ ઠાસી ઠાસીને બરેલુ હોય છે, તેવી રીતે આ સૂક્ષ્મ જીવો પૂરા પ્રજ્ઞાકામ ઠાસી ઠાસીને બરેલા છે જીવ અરૂપી અને તેમનુ શરીર સૂક્ષ્મ હોવાથી તેઓ અછેદ અભેદ અઘાઘ અર્થાત્ કોઈનાથી છેદાતુ નથી, લેદાતા નથી અને બાળ્યા બળતા નથી, પરંતુ તેમની હત્યા કેવળ માનવના માનસિક વિચારોને જ અધીન છે, કેમકે અમ યમિન એટલે વિરતિ વિનાનો પ્રત્યાખ્યાન વિનાનો જીવાત્મા હિસક જ હોય છે તથા આ સૂક્ષ્મ જીવો પણ વિરતિ વિનાના હોવાથી પ્રતિસમયે સાત કે આઠ કર્મોને બાધનારા છે

જીવો ચાહે સૂક્ષ્મ હોય કે બાહર હોય તો પણ તેમને જન્મ અને મરણ પણ છે માન્યુ કે તેમનુ આયુષ્યકર્મ બહુ જ દૃઢ હોવાથી આખના પવકારે જન્મે અને મરે છે જેને ઇન્દ્રિય માણસ જાણી શકતો નથી

આ શતકમા રહેલા પ્રશ્નો અને ઉત્તરોનો જાવ એવો છે કે જન્મ લીધા પછી મરનારો જીવ મારણાતિક સમુદ્ધાન વડે મરે છે અને એકથી ચાર સમય મુખીની મર્યાદામા બીજા સ્થળે જન્મ ધારે છે, તે -

(૧) ત્યા કઈ રીતે જતો હતો ?

(૨) તેમની ગતિ કેવી ?

(૩) અને કઈ ગતિથી કેટલા સમયમા બીજા સ્થળે જન્મે છે

ઉપરની બધી વાતો જ્ઞાનાવરણીયાદિ ચારે ઘાતીકર્મોમા રહેનાર હ્રમસ્થ રી રીતે બાલી ગકવાનો હતો ? માટે ઉત્પાદયેલા કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનના સ્વામી મહાવીરસ્વામી પોતે જ કહી રહ્યા છે કે-હે ગૌતમ ! મે એલિએને સાતની સખામા ફરી છે, એટલે કે મારા વડે આકાશમા રહેતી સાત એલિએનુ પ્રતિપાદન કરાયુ છે આ સૂત્રમા ' મે કહ્યું છે, મારાથી કહેવાયુ છે ' આનો સરળાર્થ એ છે કે થર્મ'અણુને સર્વથા અદૃશ્ય આ એલિએ હોવાથી તેને કેવળી સિવાય બીજો કોઈ ભરૂં શકે નહીં તો પછી તેનુ પ્રતિપાદન કરવાની વાત જ કયા રહી ?

જીવોનુ સ્થળાતર કેવી રીતે થયે ?

એક ભવનો ત્યાગ કરી મરણ પામતા જીવાત્માને આખના પવકારે જ એક સ્થાનથી બીજા સ્થાને, એક ભવથી બીજા ભવે જવાનુ સર્વથા અનિવાર્ય હોવાથી ' અતતિ સતત ગચ્છતીતિ વાત્મા ' આ વ્યાખ્યાનુસાર એક સ્થળે જ જીવાત્માને કદી પણ રહેવાનુ હોતુ નથી

કે કોઈનું પણ જન્મવું તેના પોતાના જ જે સમયે જે જીવ
માથેનો સ બધ જોગવવાનો હોય છે અને તે માથેવાળો જીવ
આત્મારે જે સ્થળે જન્મેવો હોય છે ત્યાં (તે સ્થાને જ) જન્મ
લેવા સિવાય બીજો માર્ગ નથી. ૭૦ કોણકોણી આત્મારોપમનો
પ્રવાહજલદ મોહકમં છે જેના કારણે જીવાત્માના આતર
જીવનમાં બીજા જીવો સાથે જ થાયેલા વૈર-વિરોધ-ઈર્ષ્યા-હાસ્ય
-મરકરી-મારપી-લેણદારી-દેવાદારી આદિના મરકારો સ્થાયી
થઈને રહેવા છે અને જ્યારે તેનો ઉત્થકાળ આવે છે ત્યારે ત્યારે
ત્યાં ત્યાં જન્મ લેવો મર્થયા અનિવાર્ય છે જેમકે માણસ તરબો
છે, નદી ખૂબ જોરથી વહી વહી છે તે બાઈને પાણી પીવું છે
અને પીવા માટે નદીના કિનારે જો-ત્રણ કે ચાર પાચ સ્થળે
ઉઠાડે કરે છે પણ તરસ હોવા છતાં પણ પાણી પીવું નથી
પરંતુ જે સમયે પાણીકાચના જે જીવો પોતાના મોનમાં
આવવાના છે, તે પાણીને જોતા જ લોટો ભરશે અને પાણી
સાથે પાણીકાચના જીવોથી તૃપ્તિ માણશે આવું પણ બની
શકે છે કે-જે જળકાચના જીવોથી અન્ધારે તે બાઈ તૃપ્તિ
માણે છે, તે જ જીવો ઘોડા સમય પહેલાં પૃથ્વીકાયાદિરૂપ
રહેલા હશે અને ત્યાંથી મરણ પામીને અપૃકાયિકરૂપે અવતરીને
પોતાનું વૈર ચૂકવવાને માટે જ્યારે સમય થાયે જાયો હોય છે
ત્યારે નદી, નાળા, નળ, કુવા, વાવડી કે વરસાદ આદિમાં
અપૃકાયિકરૂપે જન્મશે અને પોતાનું ત્રણ પૂર્ણ કરશે માટે જ
એકેન્દ્રિય જીવોનું રૂપાતર થતું રહે છે આમાં કમંસતા જ
બળવાન ■

હજારેની સંખ્યામાં આવતા રૂંજો પડ્યા છે, પણ ખરીદી
કરનારને અમુક જ આજ્ઞા પસંદ કેમ પડ્યા? બીજા રૂંજો
ખરાબ છે એમ તો કહી શકાય નહીં ત્યારે જ માનવું જ રહ્યું

મમયગેત્ર એન્ને મનુષ્યલોકમા રહેલા પર્યાપ્ત કે અપર્યાપ્ત બાહર તેજસ્કાયિક હોયો મરણ સમુદ્ધાન કરીને મર્યા પડી સાને નરક ભૂમિમા, ચારે પ્રકારના પૃથ્વીકાયમા, બે પ્રકારના અગ્નિકાયમા, ચારે પ્રકારના વાયુકાયમા, અને વનસ્પતિકાયમા જન્મે તો મર્યાદા ત્રણ મમયની છે

ન્યારે અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક હોયો અધોલોકની ત્રમનાડીથી બહાર રહીને મરણ સમુદ્ધાનથી મરે અને અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ, પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક અને તેજસ્કાયિક રૂપે ઉર્ધ્વલોકની ત્રમનાડીથી બહાર જન્મે તો યાવત્ ચાર સમયો પણ ઠહ્યા ॥

અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકો અધોલોકની ત્રસ નાડીથી બહારના દોત્રમા માનસ્વાનક સમુદ્ધાનથી મરી મનુષ્યલોકમા અપર્યાપ્ત બાહર કે પર્યાપ્ત બાહર અગ્નિકાય રૂપે જન્મે તો યાવત્ ત્રણ સમય

અપર્યાપ્ત બાહર તેજસ્કાયિકો મનુષ્યગેત્રમા મરણ સમુદ્ધાન કરી ઉર્ધ્વલોક દોત્રની ત્રસ નાડીથી બહાર અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક રૂપે જન્મવામા પણ યાવત્ ત્રણ સમય જાનુક

પર્યાપ્ત બાહર તેજસ્કાયિકો માટે પણ પૂર્વવત્

અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકો લોકના પૂર્વ ચરમાતમા મરીને લોકના પૂર્વ ચરમાતમા સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક તરીકે જન્મવામા યાવત્ ત્રણ સમય

વિશેષમા ઉત્તરના ચરમાતે મરણ પામીને પશ્ચિમ ચરમાતમા જન્મ લેવાવાળાઓને માટે એક મમયની ગતિ નથી

નોંધ - એકેન્દ્રિય હોવાના ઉપાદમા કેટલા સમય લાગે ? તે માટેની જ વક્તવ્યતા હોવાથી આપણે જોઈ શક્યા છીએ

કે કોઈનું પણ જન્મવું તેના પોતાના જ જે સમયે જે જીવ
સાથેના મળધ જોગવવાનો હોય છે અને તે સાથેવાળો જીવ
અત્યારે જે સ્થળે જન્મેલો હોય છે ત્યાં (તે સ્થાને જ) જન્મ
લેવા સિવાય બીજો માર્ગ નથી. ૭૦ કોડાકોડી સામરોપમનો
પ્રવાહુમદ્દ ચોદ્દકમં છે તેના કારણે જીવાત્માના આત્મ
જીવનમા બીજા જીવો માથે જ પાચેલા વૈર-વિરોધ-ઈર્ષ્યા-હાસ્ય
-મશ્કરી-મારપીટ-લેણકાગી-દેવાદારી આદિના સંસ્કારો સ્થાયી
ચાંદને રહેવા છે અને જ્યારે તેના ઉપકાળ આવે છે ત્યારે ત્યારે
ત્યાં ત્યાં જન્મ લેવો સર્વાથા અનિવાર્ય છે જેમકે માણસ તરસ્યો
છે, નળી ખૂમ જોરથી વહી રહી છે તે બાંધને પાણી પીવું છ
અને પીવા માટે નદીના કિનારે જે-ત્રણ કે ચાર પાંચ સ્થળે
ઉકળેક કરે છે પણ તરસ હોવા છતાં પણ પાણી પીવું નથી
પરંતુ જે સમયે પાણીકાપના જે જીવો પોતાના બોલમા
આવવાના છે, તે પાણીને જોના જ લોટો કરશે અને પાણી
સાથે પાણીકાપના જીવોથી તૃપ્તિ માણશે આવું પણ બની
શકે છે કે-જે જળકાપના જીવોથી અત્યારે તે બાંધ તૃપ્તિ
માણે છે, તે જ જીવો ધોડા સમય પહેલાં પૃથ્વીકાયાકરૂપે
રહેલા હશે અને ત્યાંથી મરણ પામીને અપૂકાયિકરૂપે અવતરીને
પોતાનું વૈર ચૂકવવાને માટે જ્યારે સમય પામી ગયો હોય છે
ત્યારે નદી, નાળા, નળ, કુવા, વાવડી કે વરસાદ આદિમા
અપૂકાયિકરૂપે જન્મશે અને પોતાનું કલ્મ પૂર્ણ કરશે માટે જ
એકેન્દ્રિય જીવોનું રૂપાતર થવું રહે છે આમા કમંસતા જ
જળવાન છે

હજારોની સંખ્યામા આજ્ઞાના રૂળો પડ્યા છે, પણ ખરીદી
કરનારને જમુક જ આજ્ઞા પસંદ કેમ પડ્યા? બીજા રૂળો
ખસમ છે એમ તો કહી શકાય નહીં ત્યારે જ માનવું જ રહ્યું

અને બીજો ભોગ્ય બને છે એક ઘાતક અને બીજા ઘાત્ય છે એક માર માર છે, ગાયો ભાડે છે, અને બીજો મહનશીવ બને છે આ પ્રમાણે સમારના અનંત જીવો તમારી આખને પ્રત્યક્ષ છે જેમા મોના કર્મો જુ. ૧ કૃષ્ણ ગુલા, ૩૫ અને સ્વભાગ જુ. ૧ મસ્કારો અને સ્વભાગો જુ. ૧ આખોના રંગો, જીભની કડવાશ, અને ડુંધાના ભાવો જુ. ૧, કોઈના ભેવા પૂરતા સારા બીજના ખરાબ કોઈ જીવ આપણી આખને ગમે છે બીજો નથી ગમતો કોઈની સાથે રહેવામા, બેસવામા ગમે છે જ્યારે બીજાની સાથે ફેલેશ થતા વાર લાગતી નથી એકના ડુંધામાથી અમૃત નીચે જ્યારે બીજાના ડુંધામાથી ઝેરનું વમન થશે, એક આપીને, બીજો લઈને ત્રીજો ઠગીને, ચોથો ઠગાવીને રાજ થશે કેટલાક જીવો બીજાના પગે ચગદાઈને મરે છે કોઈક મોટરગાડી નીચે આપીને મરે છે કોઈક માણી, મસ્કર, માથું ઉઠરા આદિ વિષયુક્તા દવાથી મરે છે જ્યારે બીજો ભાવન્યાથી સૌને બચાવે છે એક દૂધનો વાટકો પીવડાવે છે, બીજો પીરે છે, જ્યારે ત્રીજો ઝેરનો વાટકો પીવડાવે છે

સાકરટેટી કારેલા કકોડા, પપૈયા અને આળાના જીવો િ છાલને એક માણસ ઉતારે છે દુકાન કરે છે અને બીજો સ્વાદ પૂર્વક ખાય છે એકના હાથ એકનો એકમીડટ થાય છે, બીજો તેને હોસ્પિટલમા લઈ જાય છે અને ડોક્ટર જીવિનદાન આપે છે આ પ્રમાણે અને આનાજેવા બીજા પ્રકારે આખોય સ સાર આપણી સામે ॥ આમ થવાનું કારણ શું ? તેને શોધવું જ સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવાય છે, બાકી બધુંય મિથ્યાજ્ઞાન છે આપણે સમ્યગ્જ્ઞાન મેળવીને પરમાત્મપદના આરાધક બનીએ, ત્યારે જ આપણને એક બીજા નાના મોટા જીવોને બચાવવાના ભાવ રૂપ થશે અને જીવમાત્રના મિત્ર બનતા વાર લાગશે નહીં

કાળ, મહાકાળ, વૈકાળ અને પ્રભાત નામિ અનુક્રમે દેવો ॥
એક એક કળશના ત્રણ ભાગ કરતા પહેલાં ૩૩૩૩૩ યોજન
તૃતીયાશમા કેવળ વાયુકાચિકો અર્થાત વાયુ જ છે, વચ્ચે
તૃતીયાશમા વાયુકાચિકો અને અપ્સરાચિકો છે એન્ડે પાણી
અને દ્વિતીયાશમે છે, જ્યારે ઉપરના તૃતીયાશમા કેવળ પાણી જ
॥ અહોરાત્રના ૨૪ કલાક દરમિયાન બે વાર પ્રાકૃતિક રીતે
વાયુકાચ ઉઠાળા માટે છે અને પાનાવ કળશાઓનું પાટ્ટી
લવણસમુદ્રમાં ઠલવાય છે તેને ભરતી કહેવાય છે દિવસમાં
બે વાર ભરતી આવે છે દરવાના પાણીની પાછળ વાયુને
જળરજસ પ્રકો લાગવાથી સમુદ્રની ભરતી ભારે તોફાનવાળી
છે તેવા મુખ્યે ૧૭૪૦૦૦ નાગકુમાર દેવો અને હાથ પહોળા
કરીને ધમધમતા ભરતીના પાણીને રોકી રાખવાનો પ્રયત્ન
કરે માટે ભરતી મર્યાદા બહાર જતી નથી દિવસમાં બે વાર
લાગેની સખ્યામાં દેવો શા માટે આવેલા પ્રયત્ન કરે છે ?
જવાબમાં કહેવાયું છે કે -ભારતદેશ અને ઐરાવતદેશમાં
અદિત્યા, સપ્ત અને તપોધર્મની આરાધના કરનારા, મહામત
ધારી, દેશવિરતિધરો, સાધ્વીજી મહારાજો, શિવજીમઘ્ય
પુણ્યાત્મો, તપસ્વીઓ, તીર્થસ્થાનો આદિના પુણ્યપ્રભાવે જ
દેવો સમુદ્રને મર્યાદામાં રાખે છે આ પાનાવકળશાઓ પોતા
પૃથ્વીકાચિકો ॥

(૨) ભવન -પહેલી નરકબૂમિની ભડાઈમાંથી ઉપર
નીચે એક એક હજાર યોજન ઊંચી ચેતબૂમિમાં ભવનપતિ
દેવોના ભવનો છે, જે પૃથ્વીકાચિકો છે

(૩) ભવનપ્રસ્તર -ભવનપતિ દેવોના ભવનો વચ્ચેની
જમીનને ભવન પ્રસ્તર કહેવાય છે, જેમાં પૃથ્વીકાચિકો જન્મે છે

(૪) નરક -એન્ડે છુટાડા નરકવાસો

અગ્નિકાયિકોના સ્વસ્થાનો •

હે ગૌતમ ! સ્વસ્થાન વડે મનુષ્યમેત્રના અગ્ની દ્વીપમા, સમુદ્રોમા તથા પ્રતિજ ધ ન હોય તો પદર કર્મભૂમિમા અન્યથા પાચ મહાવિદેહ મેત્રમા પર્યાપ્તબાહર અગ્નિકાયના જીવોના સ્વસ્થાનો છે જ ભૂદ્વીપ ધાનકીજડ અને અર્ધપુષ્કર દ્વીપ તથા લવણસમુદ્ર અને કાલોદધિ સમુદ્ર અગ્નીદ્વીપ જાણવા પ્રતિજ ધ ન હોય એટલે કે અતિ રૂક્ષ કે અતિ મ્નિગ્ધકાળ ન હોય ત્યારે પદર કર્મભૂમિમા અથવા મહાવિદેહ મેત્રમા અગ્નિકાયિકો જાણવા પાચ ભરત અને પાચ અરાવત મેત્રમા સુષમાસુષમા સુષમા અને સુષમદુષમા આ ત્રણ આરા અતિ સ્થિગ્ધકાળવાળા જાણવા તથા દુષમદુષમ નામનો છટ્ટો આરો અતિ રૂક્ષ કહેવાય છે, તે કાળોમા અગ્નિનો વિચ્છેડે હોય છે માટે જ આ અવસર્પિણીના ત્રીજા આરાનો ચરમ ચરણ પણ સમાપ્ત થવાની તૈયારીમા હોતો ત્યારે અગ્નિની ઉત્પતિ થઈ હોતી જે પાચમા આરાના અતિમ દિવસે હોય થશે લવણ અને કાલોદધિ સમુદ્રમા વડવામિ હોય છે

વાયુકાયિકોના સ્વસ્થાન

સાત ધનવાત સાત ધનવાત વલય માત તનુવાત, સાત તનુવાત વલય પાતાલ કળશાઓ ભવનો, ભવન પ્રસ્તરો મચાઓ, નરમે નરકાવલિકા, પ્રસ્તરો, કલ્પો, વિમાનોમા તથા ચારે દિશાના લોકાકાશમા પર્યાપ્ત બાહર વાયુકાયિકોના સ્વસ્થાન છે શેષ પૂર્વવત

વનપતિમયિકોના સ્વસ્થાન

સાત ધનો પિ ધનોદધિવલય, પાતાળકળશા ભવનપતિના ભવનો, પ્રસ્તરો, કલ્પો, વિમાનો, વિમાનાવલી ઇત્યાદિ

(૧) જ્ઞાનાવરણીયકર્મ—જ્ઞાનના અન તમે બાગે દીન હોય છે અને તે કર્મનો ઉત્થ ઘણો જ વધારે છે

(૨) દર્શનાવરણીયકર્મ—સર્વથા નિકૃષ્ટતમ દર્શનાવરણીય કર્મવાળા છે

(૩) વેદનીયકર્મ—તીર્થ કર પરમાત્માના જન્મભાગ દરમ્યાન એક સમયને છોડી રોષકાળ અસાતાવેદનીય કર્મને ભોગવનારા છે

(૪) મોહનીય કર્મ—દશ બોટવ શરાણ પીધા પછી સર્વથા ભેભાન બનેલા માનવની જેમ આ પૃથ્વીકાયિક જીવો મોહકર્મથી સર્વથા દબાઈ ગયેલા હોવાથી શક્તિહીન છે

(૫) આયુષ્યકર્મ—તિર્થ ચ આયુષ્યકર્મની બેડીમા મપડાયેલા છે

(૬) નામકર્મ—અશુભ નામકર્મના ઉત્થથી એકેદ્રિય ભતિનામકર્મ, સૂક્ષ્મ નામકર્મ અને અપર્યાપ્ત નામકર્મના ઉત્થવાળા છે

(૭) જોત્રકર્મ—નીચજોત્રકર્મ સત્તામ્ પડેલું છે

(૮) અતરાયકર્મ—પાવે પ્રકારના અતરાયોનો તીવ્રતમ ઉદય વર્તતો હોય છે

નોંધ—કદાચ કોઈ એમ કહે કે પૃથ્વી સૌને માટી આપે છે જેમાંથી વાસણ માળવા આદિ બને છે અપૂકાયના જીવો સૌને પીવા માટે પાણી આપે છે અને ચરાચર સ સાર પોતાના જીવિતનું રક્ષણ કરે છે અમિકાચ સૌને ગરમી આપે છે, વાયુકાય સૌના જીવનનો સહાયક બને છે વનસ્પતિકાયિક જીવો બારીબારણા, પાટપાટલા, ઔષધ ધાન્ય અને ફળ વગેરે આપે છે તો શું તેઓ દાનાતરાયકર્મના ક્ષયોપશમના માનીક નથી ?

જવામમા જાણવાનું કે તેઓ નિઃકૃષ્ણમ પાપકર્મી હોવાથી મિથ્યાત્વમય છે, માટે તેમનામા ત્યાગની ભાવના કયાથી હોય ? અને ત્યાગની ભાવના વિનાનું દાન તે દાન ગીરીતે કહેવાય ? કારણુ ,, “સ્વકીય પ્રગસ્ત્રમાયન સ્વસ્ય યત્ત્વ ઝસઝપતે તદ્ દાનમ્” પોતાના પવિત્ર ભાવ વડે મારી આવસ્ટુઓ બીજાને કામે આવે તેમ સમજીને જે દેવાય તે દાન છે આ બ્યાખ્યાથી આપણે જાણી શકીએ છીએ કે દાનભાવથી અપાતુ દ્રવ્ય દાન છે

પૃથ્વીકાયાદિકે જીવોને તેવો ભાવ હોતો નથી આખાના જાડમા રહેવા જીવોને પણ પોતાની ડાળ, ફળ આદિ કોઈ કાપે અને મારા મીઠા મધુરા ફળો બીજા ખાય તેવી કલ્પના પણ તેમને હોતી નથી માટે તેઓ આખાને આખા કપાઈ જાય, છે !ઈ જાય બફાઈ જાય તો પણ અકામ નિર્જરાથી અતિરિક્ત બીજું કંઈ પણ ફળ તેમના નરીજમા નથી

ધોરાતિધોર મિથ્યાત્વના કારણે પૃથ્વીકાયાના જીવોને આવો ભાવ નથી થતો કે મારી માટીના બનેલા ઘડાઓથી અરિહુન પરમાત્માઓનો અભિનંદ કે મુનિરાજોને તથા તપસ્વીઓને પીવા માટે પાણી ભરવામા કામે આવતા મારો જન્મારો લેખે લાગશે

અપૂકાયના જીવો પણ મારા પાણી વડે કે માફે શરીર અરિહુતોના ચરણોના સ્પર્શ કરીને પવિત્ર બનશે, કે અચિત થઈને પણ મુનિરાજોના મહામતાદિના પાલનમા મારો ઉપયોગ મારા જીવનનું કલ્યાણ કરાવશે, તેવો ભાવ તેમને મુદ્દલ હોતો નથી

અગ્નિકાપિકોને પણ તેવો ભાવ નથી કે મારા વડે અગચર સસાર જીવિત રહે છે, અથવા અરિહુતોના મંદિરમા ધૂપદાણા તરીકે મારો ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે

વાયુકાયિકોને પણ જીવમાત્રનું જીવન મારાથી થઈ નથી
છે તેવી મદ્દજુદ્ધિ તેમને જ નથી

વનસ્પતિકાયિકોમાં સ્થિત આત્મા, મનુષ્ય આદિ જાતોને
નવો વિવેક કયાથી હોય કે ‘માડ છેલ્લે થઈને પણ મરણ
શરીરથી પાનાઓ, તરપતીઓના નિર્માણ દ્વારા મુનિઓ
અહિંસક જીવન જીવી રહ્યા છે મારાથી બનેલા બૌદ્ધો સૌને
નિરાગી રાખી રહ્યા છે

ઉપર પ્રમાણેના બાવો તે જીવોને ન હોવાના માત્ર
તેમને દાનાન્તરાયકર્મોના ક્ષયોપશમ માનવો ઠીક નથી

(૯) શ્રોત્રેન્દ્રિય વધ્ય-મનુષ્યાવતારમાં મોહમાયા વશ
બનીને પારકાઓની ભૂલઈ કે પારકાઓના પાપને માફગીને
જીવન પમાર કરેનું હોવાથી મહાભયકર રૂપે બાધિતા પાપ
કર્મોના ઉદયે ઉપાજન કરેલા એકેન્દ્રિયાવતારના જીવોને
કાન ઇન્દ્રિયનો સર્વા અભાવ હોય છે

(૧૦) સ્પર્શેન્દ્રિય વધ્ય-પારકાના ભૂડા પાપને
જોઈને બાધિતા પાપકર્મોથી વજનદાર બનેલા જીવાત્મકો
એકેન્દ્રિયાવતારને પામે છે, જ્યાં તેમને આખું ઇન્દ્રિય
સર્વા અભાવ હોય છે

(૧૧) પ્રાણેન્દ્રિયવધ્ય-પૂર્વોપાગ્નિત કર્મોના કારણે નાકને
પણ અભાવ વળતો હોય છે

(૧૨) રસનેન્દ્રિયવધ્ય-પારમા જીવોની ભૂલઈ જોઈને
બીજાઓને શાપ આપીને તથા અભક્ષ્યાદિ ખાન-પાનમાં જીવ
પાપન કરીને મદાન ચીકણા કર્મોને બાધનારા જીવો એકેન્દ્રિય
બને છે, જ્યાં તેમને જીભ ઇન્દ્રિય હોતી નથી

(૧૩) પુરુષવેદવધ્ય-દેવદુષ્ટ જ મનુષ્યાવતારને પાપ્યા પછી મોક્ષમાયામા મરણાન બાળીને પરશ્વીરમન વેરવાગમન નાની ઉમરના બાલક-બાલિકાઓ તથા પોતાની સ્ત્રી સાથે જનમકી । તથા ઘીમ મૈથુનકર્મોના ભોગવગામા બય કરમા બરકર પાપકર્મો ઉપાજ્ઞ કરવામા પૂરી જીવમી મમાપ્ત કરીને એકેન્દ્રિય અવતારને પામેલા જીવો, પુરુષનિગ વિનાના હાવાથી તેમને પુરુષવેદ નથી પણ નયુ સકવેદનો જ તીરોદય વગતો હોય છે

૧૪) સ્ત્રીવેદવધ્ય-અકયનીય પાપકર્મોને ભોગવતા તે એકેન્દ્રિયોને સ્ત્રીવેદ કે સ્ત્રીધ્વિ । પણ હોતુ નથી સારાથ કે આ જીવોને કેવળ નયુ સકવેદ જ હોય છે

ઉપર પ્રમાણે ૧૪ પ્રકારના કર્મોના ઉદય તેમને વગતો હોય છે

કર્મ કર્મ ગતિના જીવો એકેન્દ્રિયત્વ પ્રાપ્ત કરે છે ?

હે પ્રજો ! જનન જીવો એકેન્દ્રિય વને પ્રાપ્ત કે છે તે શુ નરકગતિમાથી ? દેવગતિમાથી ? મનુષ્યગતિમાથી ? કે તિથિયગતિમાથી આવીને આવતે છે ?

જવાબમા પરમાત્માએ ક્ષરમા શુ કે -હે ગૌતમ ! નરક ગતિના નારકજીવો સ્ત્રીધ્વિ સ્ત્રીધ્વિ એકેન્દ્રિયાવતારને પ્રાપ્ત કરના નથી, પરતુ મનુષ્યગતિ, દેવગતિ અને તિથિયગતિના જીવો ત્યાનો ભવ પૂર્ણ કરીને ઉપાજ્ઞ કરેલા પાપકર્મોને ભોગવવાને માટે એકેન્દ્રિયાવતારને પ્રાપ્ત કરે છે

દેવગતિના જીવો ભોગામકા બનીને, મનુષ્યગતિના જીવો

પરિચક્ષાસક્ત બનીને તથા તૈયં ચો (તિયં ચગનિના જીવો)
 વિરે- વિનાના હોવાથી એક બીજાને બદલ તથા બદલ બનીને
 હિંચકર્મી હોવાથી એકેન્દ્રિયાવતાર જ તેમના બાહ્યમાં ગ્રહે છે
 જેવ વાતો પ્રજ્ઞાના સૂત્રના બ્યુતકાતિય થી જાણી

એકેન્દ્રિય જીવોને સમુદ્ધાતો કેટલા ?

જવાબમાં ભગવતે મ્હુ કે વેદનાં-કષાય-મારણાં
 અને વૈક્રિય સમુદ્ધાતો ચાર હોય છે વૈક્રિય સમુદ્ધાત વાયુ
 કાયને આશ્રયી સમજવું શેષને ત્રણ

એકેન્દ્રિયોને કર્મબંધની વિગેષ વસ્તુવ્યતા

આ વિષયને અનુસંધાન કરીને ગૌતમસ્વામીએ ચાર
 પ્રશ્નો કર્યા છે તે આ પ્રમાણે -

(1) એકેન્દ્રિયાવતારને પ્રાપ્ત કરેલા અને પરસ્પર ભેદની
 આયુષ્ય સ્થિતિ તુલ્ય છે તેઓ શુ કર્મોનું બંધન હું
 કરે છે ? કે વિશેષાધિક ? પરસ્પરની અપેક્ષાએ સમન્વ
 હોવાથી ફરીથી બંધાતા કર્મો શુ તુલ્ય હોય છે ?
 પૂર્વકાળમાં બાપેલા કર્મોની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતમાં
 ભાગ આદિને લઈ વિશેષાધિક છે ?

(2) તુલ્ય સ્થિતિક જીવો જૂદા જૂદા વિશેષાધિક કર્મોના બંધ
 કરે છે ? એટલે કે આયુષ્ય મર્યાદા સમાન હોવા છતાં
 પણ કેટલાક એકેન્દ્રિયો અસંખ્યાતમાં ભાગરૂપ વિશેષ,
 કે-કેટલાક સંખ્યાત ભાગરૂપ વિશેષ કર્મોને બાપે છે ?

(3) આયુષ્ય મર્યાદા નિશ્ચિત જિ. હોવા છતાં તંઓ પરસ્પર
 શુ કર્મોનું બંધન તુલ્ય કરે છે ? કે-વિશેષાધિક કરે છે ?

(૪) બિન સ્થિતિક હોયે જ યોગ્ય શુ વિશેષાધિક કર્મને બાધે છે ?

જવાબમાં જમણે કર્યાનું કે-દે જોતમ !

(૧) કેટલાક તુલ્ય સ્થિતિક એકેન્દ્રિય હોયે તુલ્ય અને વિશેષાધિક કર્મને બાધે છે

(૨) સમાન સ્થિતિક હોયે જૂની જૂની રીતે વિશેષાધિક કર્મને બાધે છે

(૩) બિ : બિન સ્થિતિક હોયે, જેઓનું આયુષ્ય પરસ્પર જૂઠું જૂઠું હોય છે, પરંતુ કર્મોનું જ ધન તુલ્ય અને વિશેષાધિક કરે છે

(૪) જ્યારે કેટલાક હોયે બિન બિ : વિશેષાધિક કર્મને બાધનારા છે

આ મરણે જ એકેન્દ્રિય હોયે ચાર પ્રકારે કહ્યા છે

(૧) કેટલાક એકેન્દ્રિય હોયે એક સમાન આયુષ્યવાળા હ અને એક સાથે જ ઉત્પાદિત થાય છે

(૨) કેટલાક સમાન આયુષ્ય હોય છે પણ જૂઠા જૂઠા જન્મે છે

(૩) કેટલાક જૂઠા જૂઠા આયુષ્યવાળા હોય છે, પણ સાથે જન્મે છે

૪) કેટલાક હોયે જન્મ અને આયુષ્ય પણ જૂઠા જૂઠા હોય છે

આ ચારે પ્રકારમાંથી પહેલા પ્રકારના હોયે તુલ્ય, વિશેષાધિક કર્મોનું જ ધન કરે છે, કેમકે-તુલ્યાયુષ્ય હોયે એક કાળમાં જન્મતા હોવાથી પરસ્પર તુલ્ય યોગવાળા હોય છે

તેથી કર્મોનું બંધન તુલ્ય કહ્યું છે અને પહેલાના કરેલા કર્મોને દીન પ્રે છે, અથવા અધિક કરે છે યની અધિક કર્મોને કર્મો તો પરસ્પર તુલ્ય થઈને પણ પૂર્વકર્મની અપેક્ષાએ વિશેષ થઈ હોય છે માટે તુલ્ય અને વિશેષાધિક બે વિશેષણો તેમ કહ્યા છે

ત્રીજા પ્રકારના જીવો મમાનાયુષ્ક દ્વારા પણ જીવે સમયે ઉત્પન્ન થવાથી તેમના યોગો વિષમ હોય છે, માટે કર્મોનું બંધન પણ વિશેષાધિક છે જ્યારે ત્રીજા પ્રકારના જીવો વિષમાયુષ્ક અને એક માથે જન્મેલા હોવાથી તુલ્ય વિશેષ કર્મોને બાધે છે સાથે જન્મેલા હોવાથી યોગસમાન હોય છે માટે કર્મોને તુલ્ય તથા વિશેષાધિક કરે છે અને તે પ્રકારના જીવો વિષમ વિશેષાધિક કર્મોને ઉપાજી છે

ઉપયુક્ત એકેન્દ્રિય જીવોની વક્તવ્યતા સાબળીને પૌત્ર સ્વામીજી ઘણા જ પ્રસન્ન થયા અને પરમા માને ભાવપૂર્વક બંદના તથા પચાગ નમાવીને દ્રવ્યવંદના કરે છે અને કહ્યું કરના કહ્યું કે - હે પ્રભો! આપથી જ માયા યથાર્થવાની છે માટે મર્વંશ છે, તીર્થંકર છે મર્વંદશા છે, દેવાધિરેવ છે મર્વંદર છે

ગતકે ૩૪ ઉદ્દેગો ૧૨૦ સમાપ્ત

શાતક ૩૪ ઉદ્દેશો-૨

અનતરોપપન્નક એકેન્દ્રિયોની વક્તવ્યતા

જે જીવો એક જ સમયમાં એક જ જન્મ ધારણ કર્યે જેમને પટેલો જ સમય હોય તેના એકેન્દ્રિયાવતારને પ્રાપ્ત થયેલા અનતરોપપન્નક કહેવાય છે તેમને માટે વિગ્રેવ જાળવવા માટે પ્રયત્ન કરના ગૌતમસ્વામીજીએ પૂછેલા પ્રશ્નાના જવાબ આપતા ભગવતે કુરમા યુ કે, હે ગૌતમ! અનતરોપપન્નક યાવત્ વનસ્પતિકાયિકો મુખીના પાચ પ્રકારે છે આ પ્રકરણ કેવળ પ્રથમ સમયમાં જ ઉત્પન્ન થયેલા એકેન્દ્રિયો માટે હોવાથી, પૃથ્વીકાયથી યાવત્ બાહર વનસ્પતિકાય મુખીના જીવો અપર્યાપ્ત જ હોવાથી તેમના સૂક્ષ્મ અને બાહરરૂપે જે જ ભેદ છે, કેમકે જન્મ લેવાના પ્રથમ સમયમાં આ જીવો અપર્યાપ્તક જ હોય છે બાહર પૃથ્વીકાયના જીવો રત્નપ્રભાથી લઈ સાતે પૃથ્વીઓ અને સિદ્ધશિવા મુખી આઠે પૃથ્વીઓમાં બધાય દ્વીપો તથા સમુદ્રોમાં સ્વસ્થાનની અપેક્ષાએ રહે છે ઉપપાત અને મમુદ્ ઘાતની અપેક્ષાએ બધાય જીવો કરતા આ જીવો ઘણા વધારે હોવાથી પૂરા લોકને વ્યાપ્ત કરીને રહે છે જે સ્થાનને આ જીવો ખાલી કરે છે તે જ સમયે બીજા અનત જીવો ત્યાં ઉપપાત અર્થાત્ જન્મ લે છે અને બીજા સ્થાનને ખાલી કરે છે ત્યારે ત્યાં જ બીજા અનત જીવો ઉત્પન્ન થાય છે

તો પછી તેઓ લોકના અમ અપાતમાં ભાગે જ કહેવાય છે જ્યારે અનતરોપપન્નક સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકો બધાય એક મમાન હોવાથી સર્વ લોકમાં વ્યાપક થઈને રહે છે શેષ હકિકતો પ્રજાપતા સૂત્રના સ્થાન પૃથ્વી જાળવી અથવા આજ શાતકના પ્રથમ શાંકના પ્રથમ ઉદ્દેશાવત્

શાતક ૩૪માંનો ઉદ્દેશો બીજો સમાપ્ત

શતક ૩૪ : ઉદ્દેશો-૩

પરપરોપપન્નક એકેન્દ્રિયો માટેની વક્તવ્યતા

એકેન્દ્રિયાવતારને ધારણ કર્યે જેને જે સમયાદિ થઈ ગયા હોય તે પરપરોપ ૧૬ કહેવાય છે ગૌતમસ્વામીજીના પૂછવાથી ભગવતે ફરમાવ્યું કે-હે ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયથી વનસ્પતિકાય સુધીના જીવો સૂક્ષ્મ, બાહ્ય, પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત રૂપે ચાર પ્રકારના બાણવા

હે પ્રભો ! તેમાંનો સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તક પૃથ્વીપ્રાણિક થઈ રત્નપ્રભા નરકની પૂર્વ દિશાના ચરમાતથી સમુદ્રપાત કરી પશ્ચિમ ચરમાતે ઉત્પન્ન થાય તો કેટલો સમય લાગે ? જવાબમાં ભગવતે કહ્યું કે-વિગ્રહગતિથી તે જીવો ૧-૨ ૩-૪ સમયમાં ઉત્પાદ કરી લે છે વિશેષ એટલું કે ઉત્તર લોકના ચરમાતથી સમુદ્રપાત કરે અને પશ્ચિમ ચરમાતમાં ઉત્પન્ન થવાવાળાને એક સમયનો વિગ્રહ હોતો નથી આ જીવો આઠે પૃથ્વીઓમાં સ્થિત છે એવું પૂર્વવત્

શતક ૩૪માંનો ઉદ્દેશો ત્રીજો સમાપ્ત

શાતક ૩૪ : ઉદ્દેશા-૪ થી ૧૧

શેષ રહેલા-(૧) અનતરાવગાદ, (૨) પરપરાવગાદ,
 (૩) અનતરાહારક, (૪) પરપરાહારક,
 (૫) અનતરપર્યાપ્તક, (૬) પરપરપર્યાપ્તક,
 (૭) ચરમ, (૮) અચરમ

આ પ્રમાણે આઠે ઉદ્દેશા પહેલાની જેમ જાણવા, તેમા
 અનતરાવગાદ, અનતરાહારક અને અનતરપર્યાપ્તના ત્રણ
 ઉદ્દેશા અનતરોપપન્નકની જેમ જાણવા શેષ પરપરાપપન્નકની
 જેમ જાણવી હેવા

શાતક ૩૪માના ઉદ્દેશા ૪ થી ૧૧ સમાપ્ત

શાતક ૩૪ દ્વિતીય એકેન્દ્રિય શાતક

કૃષ્ણ હેતુમાના માલિક એકેન્દ્રિય હવે પણ ચાર ચાર
 પ્રકારે જાણવા એમના માટેની બીજી હકિકતો પહેલાની જેમ
 જાણવી બીજી શતક પૂર્ણ

નીલ હેતુમાના એકેન્દ્રિય હવેનું ત્રીજી શતક
 કાપેત હેતુમાના એકેન્દ્રિય હવેનું ચોથું શતક
 તથા ભવમિદ્ધિક એકેન્દ્રિય હવેનું પાંચમું શતક
 તદ્વિષયક હકિકતો પૂર્વવત્ જાણવી

શાતક ૩૪માના ઉદ્દેશા ૨-૩-૪-૫ સમાપ્ત

ગાનક ૩૪ : એકેન્દ્રિય ગાનક-૬

અમિદિગ મુજી સોરઠાના આર પ્રકારના ઓરિંગ
પ્રોડી અકિંગ મુજીના અમી શીખ ૧

કાપાગ સોરઠા અને પી. સરયા મટે શીખ ૭-

આજ પ્રમાણે અમિદિકોના પળ ૧-૧૦-૧૧-૧૨
શીખો અમી:

વિશેષ પહેલાના આક શીખોમા અનનરોપપાત્રી
અચરમ મુખીના ૧૧-૧૧ ઉદયા પહેલા શીખની જેમ કરી
લેવા જેથી ૧૧X૮=૮૮ ઉદયા અને એવ અમવસિદિકો
માટે ચરમ અને અચરમ બે ઉદયા નથી દાખા, મા
૪X૬=૩૬+૮૮=૧૨૪ એટલે કે ૩૪મા શીખના અવાજ
શીખ ૧૨ અમી અને બધાય-બધાય ઉદયા ૧૨૪ અમી

‘ એકદ્રિયાદિસસારો મયા પ્રાપ્તોઽધ્યનેજન ।

અધુના પ્રાપ્તયે નાય । ન દેય સત્ત્વ જ મ મે ॥ ’ (વિવેચક)

“ સમાપ્તિ વચનમ્ ”

શાસ્ત્રવિશારદ, જૈનાચાર્ય, કાશી આદિના ઘણા રાજાઓને તથા પકિત અને મહાપુરુષોને જૈની અર્હિસા, સદમ આદિના શુદ્ધ અને સમજાવનારા અને તેમના જીવનમાથી માસાહાર, મારામ આદિનો ત્યાગ કરાવનાર ૧૦૦૮ થી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી મના શિષ્યરત્ન, શામનદીપકે મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી મના શિષ્ય, પંચામૃત વિશૂષિત, ગણિવર્ધ્ય પૂર્ણાનંદવિજયે (કુમારચમણે) પોતાના મનિજ્ઞાનના વિકાસ માટે, જુલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ માટે ભગવતીસૂત્ર સારસચક્રનું ૩૪મું શનકે યથામતિએ વિરેચિત થયું છે સર્વત્ર શુભ જૂયાત.

ક્ર

ક્ર શતક ૩૪મું સમાપ્ત ક્ર

ગાતક ૩૧ ઉદ્દેશ-૧

તપુમાતિ ગગિતમે એકેન્દ્રિયોના વપ્તઅત્તા

હે પ્રભો! આપણી શામલતા પ્રદાપુરુષા પી મજ
 ની કરોવામા આ પી છે (અર્થ) ગુપ્તનો અર્થ જ્યાં જ્યાં
 અને મહાન એવી મોટા ગુપ્તો ગેતાના છે કેમકે ગુપ્ત ગુપ્તની
 નો આના પદાના શતક્રમા અર્થાથ ગર્ભ છે)

જવાબમા ભગવાન મદાવીરસ્વામી કરે છે હે ગૌતમ!
 એ લખ્યા પ્રમાણે તેમ પી મજ્યા ૧ પી છે

૧) દૃતયુગ્મ દૃતયુગ્મ ૧૬	(૬) દ્વાપરદૃતયુગ્મ ૮
૨) દૃતયુગ્મઔજયુગ્મ ૧૬	(૧૦) દ્વાપરઔજયુગ્મ ૧૧
૩) દૃતયુગ્મદ્વાપરયુગ્મ ૧૮	(૧૧) દ્વાપરદ્વાપરયુગ્મ ૧૦
૪) દૃતયુગ્મકન્ધોજયુગ્મ ૧૭	(૧૨) દ્વાપરકન્ધોજયુગ્મ ૬
૫) યોજદૃતયુગ્મ ૧૨	(૧૩) કન્ધોજદૃતયુગ્મ ૪
૬) ઔજ-યોજયુગ્મ ૧૫	(૧૪) કન્ધોજઔજયુગ્મ ૭
૭) ઔજદ્વાપરયુગ્મ ૧૪	(૧૫) કન્ધોજદ્વાપરયુગ્મ ૬
૮) ઔજકન્ધોજયુગ્મ ૧૩	(૧૬) કન્ધોજકન્ધોજયુગ્મ ૫

આનાથી પહેલાના શતક્રમા એકેન્દ્રિય છયોને શ્રેણીના
 મે વર્ણવ્યા હતા જ્યારે આ શતક્રમા શશિક્રમથી વર્ણવવામા
 આવ્યા છે

ગૌતમસ્વામી પૂછે છે કે હે પ્રભો! આપણી દૃતયુગ્મ
 તયુગ્મથી લઈ કન્ધોજ કન્ધોજ સુધીની ૧૬ સખ્યામા યુગ્મો
 હતા છે તે કયા કારણે કહો છો જવાબમા ભગવતે ફરમાયું

કે હે મૌલમ ! જે રાશિને પ્રત્યેક સમયે ચાર ચારના અપહાર કરવાથી એન્ડે કે ચાર ચારને બાદ કરવાથી ઉપર ચારની સખ્યા રેખ રહે, તથા ચાર ચારન બાદ કરવાના મમયોને પણ ચાર ચારથી બાક કરતા હેતે ચાર રેખ રહે તે કૃતયુગ્મ કૃતયુગ્મ કહેવાય છે કારણમા કહેવાયુ છે કે-ચાર ચારથી બાદ કરાતા દ્ર રો અને મમયોની અપેક્ષાએ જ ને રીન ચાર રો રહે તે કૃતયુગ્મ છે ત્રણ રેખ રહે તે ત્ર્યજ, બે રેખ રહે તે દ્વાપર અને એક રો રહે તે કલ્પોજ કહેવાય છે જેમકે, ૧૬, ૧૮, ૧૮ ૧૭ની સખ્યાને ચારે બાગીએ જેમકે —

૪)૧૬(૩ ૧૭ — ૪	૪)૧૮(૪ ૧૬ — ૩	૪)૧૮(૪ ૧૬ — ૨	૪)૧૭(૪ ૧૬ — ૧
------------------------	------------------------	------------------------	------------------------

આમા કમસ ચારે રાશિ સમજવી

કૃતયુગ્મ કૃતયુગ્મમા અપહાર સમયની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ પહેલુ પદ છે અને બાદ રહેના દ્રવ્યની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ બીજુ પદ છે

કૃતયુગ્મ ત્ર્યજમા જ્યન્ય ૧૮ની મખ્યા છે તેમા કૃતયુગ્મ એન્ડે ચાર સમયો અને રેખ રહેના ત્રણ દ્રવ્યો છે

કૃતયુગ્મ દ્વાપરમા ૧૮ની સખ્યા છે આમા પણ અપહારક ચાર મમયો બાજુવા અને રેખ બેની સખ્યાને દ્રવ્ય બાજુવુ

કૃતયુગ્મ કલ્પોજમા ૧૭ની જ્યન્ય મખ્યામા પણ સમયો ચાર બાજુવા અને રેખ રહેલુ એક દ્રવ્ય છે

આ આખો યોજ કૃતયુગ્મમા અપહારક મમયોની ત્ર્યજ મખ્યા પ્રમાણ ત્રણ સમય બાજુવા અને રેખ ચાર રહે તે દ્રવ્ય બાજુવા યાવત કલ્પોજ કલ્પોજ મુખીના પગમા પહેલુ પદ સમયોતુ અને બીજુ પણ દ્રવ્ય બાજુ

કૃતયુગ્મકૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિયો
કર્ષ ગતિમા આવે છે ?

હે પ્રભો ! કૃતયુગ્મકૃતયુગ્મ રાગિ પ્રમાણવાળા જે એકેન્દ્રિય જીવો છે, તે કર્ષ કર્ષ ગતિમાથી આવીને એકેન્દ્રિયાવતારને પ્રાપ્ત થાય છે ? જવાબમાં ભગવતે ફરમાવ્યું છે, હો ગોતમ ! દેવગતિ, મનુષ્યગતિ અને તિર્યંચગતિમાં નીકળેલા જીવો ઓછામાં ઓછા ૧૬ જીવો અને વધારે મળ્યાત, અસંખ્યાનું કે અનંત જીવો એકેન્દ્રિયાવતારને પ્રાપ્ત કરે છે અનંત જીવોનો ઉત્પાદક વનસ્પતિકાયિકો માટે બાલકો કેમકે તેમાં જ મલેનારા જીવો અનંત હોય છે

ભવનપતિ, વ્યતર, જ્યોતિષ અને વૈમાનિકોમાં પહેલા અને બીજા દેવલોકના જીવો ગૃધ્રવીકાય, અપ્કાય અને વનસ્પતિકાયમાં જન્મે છે, જ્યારે વાયુકાય તથા તેજસ્કાયમાં દેવો અવતરતા નથી સાથેસાથ વનસ્પતિકાયના જીવોને અનંત ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી સુધી ત્યાં રહેવાનું ભાગ્યમાં લખાયેલું છે કેમકે અકામ નિર્જરાના યોગે સ્થાવર યોનિનો ત્યાગ કરી નસ્યોનિમાં આવેલા જીવાત્માઓને માટે બે હજાર સાગરોપમની જ મર્યાદા છે તે દશધ્યાન યની તે જીવ સિદ્ધાવસ્થાને પ્રાપ્ત કરી ન શક્યા તો ફરીને એટલે કે વધારેમાં વધારે બે હજાર સાગરોપમ ત્રસમાં રહીને પાછો સ્થાવર યોનિમાં પટકાવાનું ભાગ્યમાં રહે છે

એક ઉત્સર્પિણી દશ કોડકોડી સાગરોપમની છે તીર્થ કર પરમાત્માઓની એક ચોવીંમી થાય છે, આ પ્રમાણે અવસર્પિણી પણ દશ કોડકોડી સાગરોપમની બાલુપી અને એક

ચોવીંઝી આ કાળમા પણ જાણી વનસ્પતિકાથમા મયેલા
જીવને અનત ચોવીંઝીએ ધાય ત્યા મુખી તેમાથી બહાર
આવવાનું હોતુ નથી

આ જીવોને પ્રતિસમયે અનતઅનતની જાણમા બહાર
મા'વામા આવે તો પણ અનત ઉત્પત્તિથી અને અવમર્ષિ'થી
પૂર્ણ થયે હને બહાર કાઢી શકાતા નથી

તેમની અવનાદના જન્યથી અશુભના અમખ્યાતમા
ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટથી એક બહાર યોજનની ઉચ્ચાઈ કમળની
અપેક્ષાએ જાણવી

અવિરતિની અપેક્ષાને લઈ જ્ઞાનાવરણીવાદિ માતે કર્મોને
બાધનારા છે પણ કર્મોને બાધ્યા વિનાના હોતા નથી આયુષ્ય
કર્મોને ભજનાએ બાધે છે

જ્યારે કર્મોને બાધનારા છે ત્યારે બાધેલા કર્મોને વેડા
વિના કયો માર્ગ? અસાતાવેદનીય વધારે હોય છે કર્મોના
ઉપવાળા જ છે

વેદનીય અને આયુષ્યકર્મોને છોડી શેષ કર્મોના ઉગરક
જાણવા તથા તે બનેને માટે ભજના જાણવી

કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત અને તેજે લેશ્યાવાળા હોય છે, તેમા
પણ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિમા દેવો જન્મે છે, તથા
અપર્યાપ્તક અવસ્થા હોય છે ત્યા મુખી જ તેજે લેશ્યાવાળા
જાણવા

સમ્યક્ અને મિશ્રદષ્ટિવાળા હોતા નથી પણ મિથ્યાદષ્ટિ
સપત જ હોય છે મતિજ્ઞાન તથા શ્રવણજ્ઞાનના માસિક

(2) આયુષ્યકર્મના બધક નથી

(3) આયુષ્યકર્મના ઉદ્દીરક નથી

(4) ઉચ્છવાસ અને નિંદાસવાળા હોતા નથી.

(5) શેર સાતે કર્મોના બધક છે

(6) કૃતયુગ્મ કૃતયુગ્મ રાશિવાળા આ જીવો એક મમયની સ્થિતિવાળા છે

(7) વેદના અને કરાવ મમુદ્ધાતવાળા છે

(8) મારણાતિક સમુદ્ધાત નથી

(9) ઉદ્ધવર્તના પણ નથી

શેષ બધુય ઉત્પાદાદિ પહેવાની જેમ જાણવું

આવા અવતારો એટલે કેવળ એક જ સમયની સ્થિતિવાર છે તેમા પણ આ જીવાતમાએ અનતા જન્મ ત્રીધા છે

ઉપર પ્રમાણેની યથાર્થ હકિકતોને પરમાત્મા પામેથી સાબળીને ગોતમસ્વામીજી પ્રસન્ન થઈને કહે છે કે, હે પ્રભો આપશ્રીની વાણી જ સર્વાંધા નિરાકર છે નિસર્ગ છે, મ અદ્વેય, ઉપાદેય અને શ્રાદ્ધ છે. કર્મકેશ્યુળ-અતિ ક્ષ્યુળ વાનોજ પણ હમરથો એક બીજાથી ટકરાયા વિના રહેતા નથી, તે પછી સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ તત્ત્વજ્ઞાન તંમના માટે કોઈ કાળે પણ દ્રશ્ય બનવા ન પામે તેમા શુ આશ્ચર્ય ?

શ્રી રાતક ઉપમાનો ઉદ્દેશો બીજો સમાપ્ત

卐

ગાનક ૩૫ . ઉદ્દેશા-૩ થી ૧૨

ઉપાદ ધરે બે સમયાદિ યથેલા પરપરોપજનોની
વૃત્તબલતા દુનપુમ્મ દુનપુમ્મ શશિ પ્રમાણુ ૧૬ ગુમ્મોમા પૂવ વન

❖ ગાનક ૩૫માનો ઉદ્દેશો ત્રીજો સમાપ્ત ❖

૨૨મ સમયના આ શશિવાળા છુલોને તેજોલરવા નથી
કેમકે આ આમામા દેવોની ઉત્પત્તિ નથી. ઘરમગધે આ છુલોનો
મરણ સમય વિવિધિન સમજવો એન્ડે કે એકેન્દ્રિયના ચાવુ
અવગારે છે. ૧૨મવમા જવાના પહેલાનો અર બાણવો

❖ ગાનક ૩૫માનો ઉદ્દેશો ચોથો સમાપ્ત ❖

અચરમ સમયમા જ મેલા આ છુલોને પહેલાની જેમ
બાણવો

❖ ગાનક ૩૫માનો ઉદ્દેશો પાંચમો સમાપ્ત ❖

પ્રથમ સમય દુનપુમ્મ દુનપુમ્મનાદિ એન્ડે-એકેન્દ્રિય
૧૨ના પ્રથમ સમયના ચે ર વે જે પ્રથમ છે અને દુનપુમ્મ
દુનપુમ્મનું અનુવચ અનુલબ્ધ પ્રથમ સમયે ૧૨ ૨૪
૭ તેજોને પ્રથમવરુ

❖ ગાનક

પ્રથમ-અપ્રથમ કૃતયુગ્મ કૃતયુગ્મના છયો પાંચ
ઉદશા પ્રમાણે

શતકે ઉપમાનો ઉદ્દેશો માત્રો સમાપ્ત

પ્રથમ અગ્રમ મમય અને પ્રથમ અગ્રમ સમ
છયોને પૂર્વવત્

શતકે ઉપમાનો ઉદ્દેશો આઠમા સમાપ્ત

આ પ્રમાણે ૧૧ ઉદશા સાથે પ્રથમ મહાયુગ્મ શત
સમાપ્ત

શતકે ઉપમાના ઉદ્દેશો ૩-૧૧ સમાપ્ત

૨૧ ૩૫ દ્વિતીય એકેન્દ્રિય મહાયુગ્મ શત

કૃષ્ણ લેશ્યાવાળા આ રાશિના છયોને માટે પણ પહેલા
જેમ જાણવું વિશેષમા જઘન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી
અ તમુંહૂતની આયુષ્યમર્યાદાવાળા જાત્રીના ૧૧ ઉદશા
પહેલાની જેમ જાણવા

શતકે ઉપનું બીજું શતક સમાપ્ત

ત્રીજા શતકમા નીચ લેશ્યા, ચોથા શતકમાં કાપોત લેશ્યા,
અવસિદ્ધિકના ચાર તથા અભવસિદ્ધિકોના પણ ચાર ઉદશા જાણવા

“સમાપ્તિ વચનેમ્”

શાસ્ત્રવિચારક, જેનાચાર્ય, સ્વ ૧૦૦૮ થી વિજયધર્મ સૂરીચરણ મ (કાશીવાળા)ના અદિતીય પ્રભાવશાળી, વ્યાખ્યાતુ યુગમણિ ગુજરાતી, હિન્દી, સિન્ધી આદિ ભાષાઓમાં અનેકવિધ સાહિત્યના સર્જક, સ્વ મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજી મ ના શિષ્ય, ન્યાયવ્યાકરણ-કાવ્યતીર્થ, પંચાસ પૂર્ણાન- વિજયે (કુમારશ્રમણ) પોતાના મતિગાનના વિકાસાર્થે અને આવનારા ભવોમાં પણ ચારિત્રનો સ્વીકાર કરીને એકેન્દ્રિયાદિ છરો તથ્યે પણ ઉપયોગસમ્પન્ન રહેવાના સ સ્કારો પ્રાપ્ત થાય તે માટે ભગવતી સૂત્ર જેવા અનિ ગણ્ય આગમતુ ૩૫ મુ શતક વિવેચિત કર્યું છે

‘શુભ ભૂતાત સર્વેષાં છવાનામ્’

‘છવા સર્વે એકેન્દ્રિયાદિ છરેષુ ઉપયોગવતો ભવેયુ’

卐 શતક ૩૫મું સમાપ્ત 卐

ગાનક ૩૬ ઉદ્દેશો-૧

મેં નિદ્રા છોડી ગગિકમે વદનઅના

૨ મો! પૂનગમ પૂનગમાદિ મજા પ્રમાણમાં
નિદ્રાનાં છોડા પાનાના અનારમાં કઈ ગનિથી આવે છે
જનામમાં જમવતે દૂરમાગ્ય કે, હે ગૌતમ! તેજ
મનુષ્ય અથવા નિર્ધનગતિમાંથી પાનાનો તે તે જવ પૂર્ણ કરી
બેંદ્રિય શશિમાં જન્મ ધારણ કરે છે તેમને કેવળ સ્પર્શના
તથા છોડા છદ્મ જ હોય છે આ મિથ્યા બીજાં જો
નાક, આખ અને કાન આદિ છદ્મો તેમને છોડી નથી
કેમકે-પૂર્ણાંતરિત અશુભ કર્મોના કારણે પ્રાણેન્દ્રિયાવરણીય
અમુરિન્દ્રિયાવરણીય અને ક્ષેત્રિન્દ્રિયાવરણીય કર્મોના સમ
ઉપ હોવાથી તે નાક, આખ તથા કાન છદ્મનાં જોડે
તેમના જાગ્યમાં હોતા નથી આ છોડાએ સમયમાં જ્યારે
૧૬ની મજામાં અને વધારે સજ્જાત તથા અમજા
સમયમાં જન્મે છે

અસજ્જાત સમુદ્રો, હદો, તળાવો, મોટી મોટી નીચોટ
નાના મોટા ચણો, કોડીઓ, કોડાઓ, તેમજ બીજા
પ્રકારના ચણોમાં બેંદ્રિય છોડા જન્મે છે તે ઉપરાંત
વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ બદલાઈ ગયા પછી વાસી રોટલી,
રોટલા, ખીચડીમાં પાણી રહી ગયું હોય અથવા સર્વથા
કડક ન થઈ હોય તે પુરી આદિમાં, તથા ખટાસ થયા પછીના
દહીમાં અને વરસાદ પડ્યા પછી થયેલા અળમીયા આદિ અગણિત
છોડા પણ બેંદ્રિય છોડા છે જેમની સજ્જા કોઈ કોઈ
ગણાતી નથી આ કારણે જ પ્રતિ સમયે યાવત અસજ્જાત
છોડા જન્મે છે અને બીજાઓના પગે ચગદાઈને મરણ પામે છે

સમ્યક્જ્ઞાની કે સમ્યક્ચારિત્રી સિવાય આ જીવોનું રક્ષણ કરનાર કોઈ નથી કારણ કે આ ચારિત્રની પરિવર્તિ જ્યાં સુધી આત્મામાં થતી નથી ત્યાં સુધી તે સાધકને પુરૂષોત્તમો પ્રેમ ધન્યો ન હોવાથી જૂની જૂની જાતના જાણો, કોડાઓ આદિનો મજલ કરવામાં તેની લાવચ્છા રહે તે સ્વાભાવિક છે, તેમજ જેની વાણી પ્રત્યે ધ્રુવ, આદર ન આવ્યા હોવાના કારણે જીમ ઇન્દ્રિયના વશગર્ભી જીવાત્માઓ વાગી ભોજન કરશે, સર્વથા પાછી મથેલા ચાલિતરસવાળા ફૂળો, શાકો તેમજ તેવા પ્રકારના ભોજનના રસિયા બનશે, તથા ઉપયોગ વિનાના હોવાથી પગ નીચે આવનારા કેટલાય અજાણીયા આદિ જીવોને ચગદના ચગદતા ચાલશે આ રીતે અમ જ્ઞાત જીવોને મારનારા બનવા પામશે

આ જીવોની શરીર અવગાહના જઘન્યથી અગુણના અસ જ્ઞાતમાં ભાગની છે તથા ઉત્કૃષ્ટથી ૧૨ ચોજન જાણવી દેવોનો ઉપપાત આમાં ન થતો હોવાથી આદિની ત્રણ લેશ્યા જ જાણવી અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં કદાચ સારવાદન સમ્યક્ત્વ હોય ત્યારે સમ્યક્ તથા મિથ્યાદૃષ્ટિવાળા જાણવા મિથ્યાદૃષ્ટિ તેમને નથી સમ્યક્ત્વની વિદ્યમાનતામાં જ સમ્યક્દૃષ્ટિ જાણવા જ્ઞાની તથા અજ્ઞાની હોય છે વિભજ્ઞાન કે અવધિજ્ઞાન તેમને નથી વચન અને કાયયોગવાળા જાણવા મનોયોગ નથી જઘન્યથી એક સમય સુધી અને ઉત્કૃષ્ટથી સજ્ઞાતકાળ સુધી તેઓ રહે છે આયુષ્ય મર્યાદા બાર વર્ષની છે લોકના મધ્યમાં હોવાથી નિયમા છ દિશાનો આહાર જાણવો વેદના-કપાય અને માર શ્વાતિક સમુદ્ધાતો છે ૧૧ સુગ્રીમાં પણ ઉપર પ્રમાણે જાણવું

શતક છત્રીસમાનો ઉદ્દેશો પહેલો સમાપ્ત

શતક ૩૭ . ઉદ્દેશો-૧

તેષાન્દ્રિય જીવોની રાશિક્રમે વક્તવ્યતા

હે પ્રસો ! રાશિક્રમથી તેષાન્દ્રિય જીવો કઈ અતિમાથી
આવીને તેષાન્દ્રિયાવતારને પ્રાપ્ત કરે છે ?

જવાબમાં ભગવતે કહ્યું કે હે ગૌતમ ! જેમ તેષાન્દ્રિયો
માટે કહેવાયુ છે, તેમ તેષાન્દ્રિયો માટે પણ ભણવુ કેવળ
શરીરની અવગાહના જથ્થાથી અગુવના અસખ્યાતમા ભાગે
અને ઉત્કૃષ્ઠથી ત્રણ ગાઉની સમજાવી આયુષ્યની મર્યાદા જથ્થાથી
એક સમયની અને ઉત્કૃષ્ઠથી “ એગૂળવણ રાહદિયાળ ” એવે
૪૯ રાત્રિ અને દિવસની સમજાવી

પહેલું શતક-ઔષધિક અર્થાત્ પ્રસ્તુત શતક ,

બીજું શતક-કૃષ્ણલેશ્યાવાળા તેષાન્દ્રિય જીવો માટે

ત્રીજું શતક-નીલ લેશ્યાવાળાઓને માટે

ચોથું શતક-કાપોત લેશ્યાવાળાને માટે

૫-૬-૭-૮ શતક-ભવસિદ્ધિકો માટે

૯-૧૦-૧૧-૧૨ શતક અભવસિદ્ધિકો માટે ભણવા

સ્પર્શ, જાન તથા નાક ઇન્દ્રિયોના માલિક આ જીવોને
અધુરિન્દ્રિયાવરણ અને અવણેન્દ્રિયાવરણ કર્યોનો જળરમણ
ઉંચ હોવાથી આજ અને કાન ઇન્દ્રિયો તેમને હોતી નથી
તથા સમૂર્ણ હોવાના કારણે નયુ સકેદનો જ ઉચ્ચ જાણવો

(૩) પ્રત્યેક પ્રાણના મત્રીઓ અને કે દ્રના મત્રીઓ પણ પોતાને અદ્વિતીય માનીને એક જીવનની મર્યાદાને લગાવી રહ્યા છે એવું જ નહીં પણ એક જીવનના ચૂકીફાર પાયામાં કે પેન્ડે જેવી રહ્યા છે

(૪) ભારત માતાની ગાંધી બાળાની, દેશના ગરીબોની કે મધ્યમ વર્ગોની ચિંતાએ ચિંતામાં જઈને-મળીને મર્જાઈ અવલોકા લીધી છે

(૫) પાપી, વિશ્વતત્વાકાળામગ્રારનું કાગ્ય નાણું સૌના પેટમાં ફૂફા મારી રહેતું હોવાથી દેશના સત્તાધારીઓ અને શ્રીમતે કુદરતના યેગી બન્યા છે, માટે જ તેમના જીવનમાંથી-

માનવતા ગઈ અને હાનવતા આવી,

હયા ગઈ અને કૂરતા આવી,

પ્રેમ ગયો અને સ્વાર્થ આવ્યો.

પરિણામે ભારતદેશના બાહ્યમાં મેઘરાજા પણ રીસાયે નીચે, મહાનદીઓ પણ રીસાઈ તથા અતિ વૃદ્ધિ અને અનાવૃદ્ધિની મર્યાદા પણ સમાપ્ત થઈ છે

(૬) પાપના પૈસાથી ખરીદેલા તેવ, ઘી, સિંદુર, સોના-ચાંદીના વસ્ત્ર, ફળ-ફૂલ (પુષ્પ), મેવા, મિષ્ટાન્નના છપ્પન લોગ લઈને તથા હજારો મણુ ઘી તથા અગણિત દેશના લોગથી તૃપ્ત કે અતૃપ્ત થયેલા કવિયુગના જાણે આ પર આરામ ન કરતા હોય! બધી રીતે પરેશાન છે એમોતે છે, જ્યારે ભારત દેશનું

મંત્રીઓ, પ્રધાન મંત્રીઓ, નાણા મંત્રીઓ વગેરે ઘી કેળા ખાઈ રહ્યા છે અને તેમના કૂતરા ૫૦-૭૫ હજારની મોટગા બેગીને આરામ કરી રહ્યા છે અને બિસ્કુ ખાઈ રહ્યા છે

(૭) ભારત દેશના સતો-મહાસતો તથા વૈરાગીઓની આખ પર સોનાની ફેમના ચરમા લાગ્યા અને પાચ પાચ હજારના કાશ્મીરી દુસલા અને કામળીઓથી તેમના ચરીરો લપેનાયા પણ હાથ રે તે મહામતોના ભગનરામોને પેટ ભરવા માટે અનાજ નથી પહેરવાના કપડા નથી કવાફાડુ નથી, તેના પર લેવાની ચોમળી નથી દૂધ નથી આનાથી અતિરિક્ત અહિમાદેવીની કૂર મશકરી બીજી કઈ?

(૮) ભારત દેશની જગજગા સ્વરૂપ સ્ત્રીની નમ્ર અર્ધનમ્ર તસ્વીરો જોવાઈ, તેના પોશ્વરો બન્યા, રાજસરતા પર તેમની નમ્રતાનો ખ્યાલ દેનારી તસ્વીરો લટકાવવામા આવી, લાખોની સખ્યામા રંગીન ઠેલેડરો સિનેમાની તસ્વીરો તથા ભારત દેશની ભીંતે ભીંતે અર્ધનમ્ર સ્ત્રીની તસ્વીરો મૂકાઈ, પણ હાથ રે ભારત દેશના સ્ત્રીમતોની પત્નીઓ, પુત્રીઓ, રાજસરતાધારીઓની પમ્પિનીઓ બહેલીગલેની સ્ત્રીઓ, સારા લેખકોની ધર્મપત્નીઓ તથા લેખનકળામા હુશીઆર બનેલી માનિનીઓને પણ પોતાની જાત પ્રત્યે સતિમાન ગર્વ પણ શેષ ન રહ્યો! જાણે પાપી અજાણી, ક્રિમક પ્રવૃત્તિના માધ્યમથી કમાયેલા પૈસાથી આપણા સૌનો આત્મા જ ખતમ થઈ ગયો છે, મડકાલ થઈ ગયો છે

(૯) કેન્દ્રીય મંત્રીમંડળથી પ્રાંતિય મંત્રીમંડળ સુધી લગભગ ૨૦ બેટલા રેલ મંત્રીઓ, ખાદ્ય મંત્રીઓ મૃચ મંત્રીઓ, પ્રધાન મંત્રીઓ, સરખડ મંત્રીઓ આદિ પ્રધાન કક્ષાના, રાજકક્ષાના મંત્રીઓ, તેમની દેવધિમાનો જેવી

૩૮૫

(૧૧) ઠોણ પણ દેશના અથવા પાન કે ઉનિમા નગર
 મ્યુએટ થયેલા મિનિસ્ટરો કરતા પણ વધારેમા વધારે અમર
 રક ન્યાયાવશે, મૈનિયો અને ગિલ્ડ મર્યાનો હોય એ
 ભારત દેશની કમનવીની હતી કે સ્વરાજ્યના ઝડપ કરાવ્યા
 બાદ તરત જ આ ત્રણેમા શિથિલતા આવતી ગઈ છે
 ન્યાયાધીશો, સરનેનાપતિઓ કે પ્રિન્સીપાલો તમે તેવા ઉચ્ચ
 ખાનદાનના અને પ્રમાણિત હોય તો પણ મરમરી નગની
 અકર્મણ્યતાના કાલે તે ત્રણેમા પણ કેવળ 'કામળ કાચવાડી'થી
 અતિરિક્ત બીજી કંઈ પણ કરવાનું રહ્યું નથી જેવું વિદ્યાર
 કરીને ગામડે ગામડે કે શહેરોમા વિચરનારા જેન મુનિઓને જ
 અનુભવ છે કે-સામે દેખાતો માનવ શોક્ષમ પુત્રી છે, બદમાશ
 છે, બખાલકાર કરનારો છે, સિપાહીઓ તેને પકડે છે, યાયા
 ધીર સામે કે નેનાપાન સામે ઉત્તો રાખે છે તેઓ મત્ય
 નિર્ણય રૂપે તે પહેલા જ સ્વિચ્છાથી મજબા બરાચેલો, લેભાશુ
 ઘોળી ટોપી પહેરીને ન્યાયાધીશના કાનમા ટૂંક મારે છે અને
 અસલી ચોર કે બદમાશ નિર્દોષ તરીકે માળીત માય છે અને
 છુટી જાય છે હેડ મારદરો તથા પ્રિન્સીપાલો વિદ્યાર્થીઓના
 હાથે માર ખાય છે, સિપાહીને પળીક મારે છે, ઇત્યાદિ
 પ્રસંગોમા અસલી વત્તવનો નિર્ણય કરતા આપણને ખગર પડે
 છે કે મિનિસ્ટરો જ જ્યાં પોતાની સ્વાર્થા ધતામાથી બહાર
 આવતા નથી તો પછી તેઓ જનતામા યાચત ત્રની સ્થાપના
 કંઈ રીતે કરશે? કોણ કરશે? પ્રાન્તીય કે કેન્દ્રીય મંત્રી કરશે?
 માનો જવાજ ભગવાનના મુદર્શન અક સિવાય બીજા કોઈની
 પાસે નથી

ઇત્યાદિ અગ્નિન કરણેથી સર્જાયેલા, કાર્યોને જોયા
 પછી ભારત દેશ સ્વતંત્ર છે તેમ કહેવું બ્યાજબી નથી

ત્યારે જ માનવ માત્રને ભૂતકાળની સ્મૃતિ થઈ જતા વાર લાગતી નથી કારણ કે માનવ સ્વભાવ જ એવો રહ્યો છે કે ભૂતકાળ ખરાબ રીતે યસાર થયેા હોય તો પણ વર્તમાનકાળ તેના કન્ના પશુ વધારે ખરાબ દેખાય ત્યારે ભૂતકાળ પાછો ભવ્ય લાગે છે માટે જ ભારત દેશનો અંદરનો અવાજ કાઠક આ પ્રમાણે છે

- (૧) બ્રિટીશરોના શાશ્વત્ત્વમાં દેશની જેન જેગીઓને, બ્યાપારીઓને તથા સાધુ મતોને કોઈ પણ જાતનો ભય હતો નહીં જ્યારે આજે પ્રજા ત્રસ્ત છે, જેન જેટીઓ ત્રસ્ત છે
- (૨) તે સમયે ન્યાયત નહીં પવિત્રતા, શિક્ષણાલયો ની સ્વચ્છતા, અને મરદાક સ્થાનોની કર્તવ્યનિષ્ઠતાના કારણે દેશને નાગરિક બિનધારત સુધ્ધ શકતો હતો વિદ્યાર્થીઓના જીવનમાં આજના જેવી સ્વચ્છતા ન હતી અને નૈનિક પ્રભાના રક્ષણમાં બેધ્યાન ન હતો
- (૩) તેમ છતાં પણ બ્રિટીશરોને દેશમાંથી ભગાડી શકાય પરંતુ આજે ગડમ ધીના કારણે વિચિત્ર પ્રકારે પરાધીન બનેલા ભારત દેશને કર્તવ્યદિશામાં લાવવા માટે પ્રત્યેક પ્રાતોમાં જુદા જુદા મહાત્મા ગાંધીઓના અવતારો થાય તો પણ તેમને સફળતા મળી શકે તેમ નથી

ઇત્યાદિ અગણિત પ્રકારોમાં દેશની જનતાના અવાજો સાફ સાફ સંભળાઈ રહ્યા છે પણ એકેયનો યાવત વિનોત્ત્વા બાવે જેવાનો પણ અવાજ સાંભળનાર અત્યારે માર્ગનો લાવ કેઈ નથી.

ઉપરની બધીય વાનોમા તેના મૌલિક કારણોને તપાસીએ તો, ભારતદેશના અગણિત મૂક પ્રાણીઓની હત્યાઓ દ્વારા પ્રાપ્ત થયેલા હુડિયામણના અભિયાપો સ્પષ્ટ દેખાઈ રહ્યા છે (ધંત્યલ વિસ્તરેણુ)

અસહી એટલે શું ?

શાસ્ત્રોમા ધણુ સ્થળે સહી અને અસહી રૂપે જીવોના બે પ્રકાર કહેવામા આવ્યા છે નિગોદવર્તી જીવ પણ ચૈતન્ય સ્વરૂપી હોવાથી આઠે કર્મોના બંધનથી બંધાયેલા છે, માટે તેમને પણ આહાર-ભય-મૈથુન-પરિશ્રદ્ધ-ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-મોહ-ધર્મ (ધર્મત્વ પ્રાપ્ત કરવાની ઈચ્છા), સુખ-દુઃખ જીર્ણુસાન્શોક-ઓષ (સામાન્યજ્ઞાન) અને લોક (વિશેષ જ્ઞાન) આદિ સોળ પ્રકારની સજ્ઞા અવશ્ય હોવાથી જીવમાત્ર સહી જ કહેવાય છે તેમ છતાં પણ આ પ્રસ્તુત વિષયમા તે સજ્ઞાઓથી મશિત બનેવાને સહી માનવામા આવ્યો નથી પણ નીચેની ત્રણ સજ્ઞાઓમાથી પહેલી “હેતુવાદોપદેશિકી” સજ્ઞા જેમને હોય તેમને અસહી તરીકે જણાવ્યા છે, કેમકે આ સજ્ઞામા જીવને વિશિષ્ટ ઓષ હોતો નથી, આ કારણે તે અસહી છે

જેમા બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય, ચતુર્વિન્દ્રિય અને સર્મ્મિદ્રમ પચેન્દ્રિય જીવોનો સમાવેશ થાય છે આ જીવોમા કેવળ વર્તમાનકાળ પૂરતું જ જ્ઞાન હોય છે, જેમકે દીડીઓને, મકોડાઓને, ઈંડોળોને, અજસીયાઓને, તથા જમર વિલી, માખી, મચ્છર, માખણ, જી આદિ જીવો જે રસ્તે જઈ રહ્યા હોય, ત્યાં ઉપજી થતા ભયના નિવારણ માટે પોતાની ગતિ બદલે જાતી લેતા હોય તો પણ તેવું જ્ઞાન તેમને

શ્રી ભગવતી સૂત્ર સાર સંગ્રહ

નથી કે નસતો. જ હવામાં વર્તમાન સમયના ભયથી
 રૂર મુખ્ય ધર્મશુ, પરંતુ ગતિ બદલતા જ બીજાના પડે
 ગદામાં જઈશું, કે સામેથી આવતી મોટર નીચે લેખને
 મરીશું કે ગતિ જ હતા જ મામેલાના પુરવો અમને મારી
 જશે કે અમારો જ ભયક બીજો પ્રાણી અમને મારી જશે,
 યાદિ વાતોને તે અમ સી છવો જાણી શકતા નથી, માટે જ
 તેઓ અમ સી છે

અમુક સ્થાને ગયા પછી તે તે વસ્તુઓનો સ્પર્શ થવાથી
 આપણા ગરીરને થીજ ધર્મ પતી ગઈ જવા જેવી સ્થિતિ કે
 અગદાર્થ જવા જેવી સ્થિતિ ઉભી થઈ હતી આ બધી મૂળ
 કાગળી વાનાં તંમના ખ્યાલમાં દોતી જ નથી, તેથી ભવિષ્ય
 કાગળમાં ત્યાં જવું કે ન જવું, જવાથી આપણું મૃત્યુ છે તેની
 પણ તંમને ખબર દોતી નથી માટે વિચિત્ર બોધાત્મક સમા
 ન દોવાથી તેઓ અસંગો છે

પૂરના મનુષ્યઓમાં બુદ્ધિ મળ્યા છતાં પણ તેઓ
 કુરૂપરાગમાં મગ્ન બનીને કેવળ છોડેલી છમને બીજા
 બાના નામન તોમઓની અખને તથા એવાના કાનેને
 આધાર લેવાના રીત, ઇન્દ્રિયોથી તે છોડેને પીડિત થઈ
 ૫૫ અંત કે તંમની ઇન્દ્રિયોના ધાગ થયો દોષ, રસોર્થ-
 પત્રી કે પાના આદિ કરવામાં છોડેની હત્યાનું પ્લાન ન રહ્યું
 દોષ કે વસારે પાના આરબ મમારબમાં સખ્યન કે અગદાર
 વિવેકિત્ર્ય જીવાને મરવાની અલી પર પહોચ્યાની દીધા દોષ
 કે મારી દીધા દોષ છવે દિ કારણે આવનારા બરોમાં, મૃત
 જવના બુદ્ધિથી મદાનુદિયાની મનુષ્યોને પણ વિવેકિત્ર્ય
 છોડેની તંમિઓમાં અમ સી અવરથા પ્રાપ્ત કરી જવામાં
 ૫૬૨ અમ સી કુ યોને બોમવચના જ ભાષ્યમાં રહેશે

એક વૃક્ષનો આશ્રય કરી હજારો-લાખો ત્રસ લાવે
 માતાનું જીવન જીવી રહ્યા હોય ત્યારે કોણસા આદિના બ્યાપાર
 કરનારા શ્રીમત યજ્ઞના લોભમાં સેકડો-હજારો વૃક્ષોને કપાવે
 છ અગારકર્મવડે કોણસાનું ઉત્પાદન વધારે છે અને લાખો
 કરોડોની માનવતા ભેગી કરી ચાપાનુગ્રામી પુણ્યના માલિક
 બને છે અને મગીને વિશ્વેન્દ્રિયપણ પ્રાપ્ત કરે છે ધાણીમાં
 પીસાતા તલ, મગફળી, કપાસીઆ, મરસુ આદિ તથા ચણી
 (મટી)માં પીસાતા એદુ, ચણા, ચોખા, ગુવાર, બાજરી
 આદિમાં અસખ્યાતા ધનેડા, ઈંચળો આદિ નાના મોટા લાવે
 પણ પીવાઈ તથા પીસાઈ જઈને વિના મોતે મરે છે

વજ્ર ઉત્પાદન કરવાવાળી મીઠોમાં હજારો-લાખો અને
 કરોડો મીઠા વજ્ર બને છે તેને મફતમાં લાવવા માટે મેદો,
 મગફળી ચણાનો લોખ, ચોખાનો લોખ જે સેકડો-હજારો
 બેલાઓમાં બંદોબે હોય છે, તેમાં ખડબદ કરતા અસખ્યાતા
 મીઠાઓ કાઢી બનાવવા વિના મોતે મરે છે

પૃથ્વીમાંના નાના મોટા સો લાખોની માત્રા છે તેના
 પેગાડમાં ૫ થી ૬ હીરા, આશ્વ સીમુ, લોહુ આદિ ધાતુઓને
 બહાર કાઢવા હજારો અજમીયા, ઈંદ્ર, મનેન્દ્ર આદિ મર્ધા
 વિના રહેવા નથી.

તેમજ સોન, સાગુ, એસીક હંત્યાદિના ઉત્પાદનમાં તથા
 તેના વપરાશમાં અને તે વધારાના ઉપયોગ કર્યા પછી તે
 પાણીને મદદમાં નાખવાથી લાખો-કરોડોની સખ્યામાં મરતા
 ઈંદ્રોને અજવદન કોણ આપશે ?

આ કારણે જ દરના માગર તીર્થ કરે પરમાત્મએ
 ગૃહગીને પણ ૧૬ કર્મકાંડના વ્યાપારોનો ત્યાગ કરવાનું
 છે પરંતુ પરિચય મળતા ગુણો બખતની કાળે
 નિરક્ષર કરીને દિવસ માગને સ્વીકાર કરે ॥ અને આત્મ
 જરોમાં ત્યા ત્યા બખતાર થો છે આ જીવોને દ્રવ્યમન હો
 નથી કેમકે પૂરેબખત માયાશય જીવને કેવળ અ
 માનસિક પરિણામો અને પ્રકૃતિઓને તોળેલી કે બચાડે
 દોષથી મન પર્યાપ્ત નામકર્મો નિરાચરના કરવા જેવી
 સાવકાગ તેમનામાં દોષી નથી, માટે મન પર્યાપ્તના બખત
 દ્રવ્યમનની પ્રાપ્તિ થતી નથી, તેમ છતાં આ જીવો જે નર
 કમોનું બધન કરે છે તે આવમનને આભારી છે હવે મન
 કામંજી ચરીરના કારણે આવર્તનિયો અને આવમનની વિ
 માનતા જેન ચાસનને મા ય છે

શાલકે ૩૬ સુ સમાપ્ત

‘સમાપ્તિ વચનમ્’

જૈનાગમોના રહસ્યવેત્તા, કર્મસિદ્ધાંતોના પારગામી તથા
 ત્યાગીદાનધ અને પ્રમાણવાદને આત્મસાત્ કરનારા, શાસ્ત્ર
 વિશારદ, જૈનાચાર્ય, સ્વ શ્રી વિજયધર્મસૂરીશ્વરજી (કાશીવાળા)
 જેશમી ચતાબ્દીમા શુકના તારા જેવા તેજસ્વી હતા, ચંદ્રમા
 જેવા શીતળ હતા, સૂર્યની જેમ પ્રગટ પ્રતાપી હતા, મેરૂ
 પર્વતની જેમ ધીર-વીર અને અબીર હતા, ઉપરિયાળાદિ
 તીર્થોના ઉદ્ધારક અને પાતીતાલુના શ્રી યથોવિજયજી જૈન
 શુરકુળના સ્થાપક તથા મહુવા આદિ અનેક સ્થળે શુરકુળો,
 વિદ્યાલયો, ધાર્મિક પાઠશાળાઓના સ્થાપક હતા તેમના
 શિષ્ય, શાસન દીપક, બગાલ, બિહાર અને સિંધ જેવા
 માસાહારી દેશોમા અહિંસાના સફળ પ્રચાર કરનારા મુનિરાજ
 શ્રી વિદ્યાવિજયજી મ હતા તેમના શિષ્ય, ન્યાયવ્યાકરણ કાવ્ય
 તીર્થ, પંચાસ પૂર્ણાનંદવિજયે (કુમાર થમલે) ભગવતી સૂત્ર
 સાર સમ્મહમા પચમાગનું ૩૬મું ચતક સ્વપર કલ્યાણાર્થે
 પૂર્ણ કર્યું છે

બદ્ બૂધાત્ સર્વેષાં જીવાનામ્,
 જીવા સર્વેઽસન્નિત્વ ત્યજેયુ

પાયમા છકા દેવનોકમા, અર્ધનારાયણો માતમા આડમા દેવનોક સુધી, નારાય મધ્યગુણો નવમા-દશમા દેવનોક સુધી મહાનારાયણાને અગ્યારમા-બારમા દેવનોક ત્યારે ૧૧૮ મહાનારાયણો સાધક નવમૈત્રેયક અનુત્તર વિમલ છેવટે મોક્ષ મેળવવાને માટે પણ સમર્થ બને છે

જીવાત્મા ચરમ શરીરી હોય છતા પણ પ્રારભમા કાપક શ્રેણી માડવા જેટલી પુરુષાર્થશક્તિ મેળવેલી ન હોવાથી, ૩૫ શમની ખડ શ્રેણી માડે છે, પણ આયુધ્ય કેવળ તેમનું સાત લવ જેટનું જ શેષ રહ્યું હોય ત્યારે ત્યાંથી એટલે અગ્યારમા ગુણસ્થાનકથી પડીને સાતમે ગુણસ્થાનકે આવે છે અને આત્માની અભૂતપૂર્વ શક્તિનું ઉદ્ઘાટન કરી કાપકશ્રેણી પર આરૂંધ થાય છે ત્યાર પછી સાતલવ હરમ્યાન જ અગ્યારમું ગુણસ્થાનક પ્રાપ્ત કર્યા વિના જ બારમે ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાનકે આવીને ઘાતી કર્મોના મમૂળ નાશ કરી બારમા અને તેરમાની વચ્ચે કેવળજ્ઞાન મેળવીને અન્ત કૃત્ કેવળી એટલે તરત જ શેષ આયુધ્ય પૂર્ણ કરે છે અને જન્મ-જરા તથા મૃત્યુનો નાશ કરી, મોક્ષમા બિરાજમાન થાય છે એક મુદ્ધૂત (લે ધરીમ) ૭૭ની સખ્યામા લવ હોય છે માટે સાત લવ એટલે મુદ્ધૂતને અગ્યારમે ભાગ સમજવો

મોહકર્મની તિવ્રતા કેટલી ?

આઠે પ્રકારના કર્મોમા મોહકર્મ જળરજસ્ત તાકાતવાળું છે અને તેનો એક એક નૈનિક પણ તાકાતપૂર્ણ હોવાથી સાધકને આગળ નહીં વધવા દેવામા કે આગળ વધેલાને થીકે હેડ કરાવીને ખાધ પતનની ઉડી ખાઈમા પટકી દેવામા પ્રતિ સમર્થ રહેલો એકને તૈયાર જ બેઠેલા હોય છે, તે મોહરાગના

જામા જે સરસેનાપતિઓ છે (૧) દર્શનમોહનીય
(૨) ચારિત્રમોહનીય

પ્રથમ સેનાપતિના કારણે આત્માને પોતાના મૂળસ્વરૂપનું જ્ઞાન થતું નથી અને બીજાના કારણે આત્મા પોતાના જ દ્વિકરણમાં સર્વથા બેધ્યાન, બેખ્યાન, બેકરાર હોવાથી મુદ્ધિનો શ્રેષ્ઠ ઉપસ્થિત થતો નથી

દર્શન મોહનીયના પશ્ચ ત્રણ ભાગ નૈનિકો -

(૧) મિથ્યાત્વમોહનીય, (૨) સમ્યક્ત્વમોહનીય (૩)
મેશ્વરમોહનીય (આ બધાઓની વ્યાખ્યાઓ પછીવાર થઈ ગઈ છે)

ચારિત્ર મોહનીયના ૨૫ની સંખ્યામાં મોટા મુશ્કેલી છે

(૪) અનતાનુબંધી ક્રોધ-માન-માયા અને લોભ

(૪) અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ-માન-માયા અને લોભ

(૪) પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ-માન-માયા અને લોભ

(૪) સંત્વરન ક્રોધ-માન-માયા અને લોભ

(૧૭) હાર્ય મોહનીય

(૧૮) રતિ મોહનીય

(૧૯) અરતિ મોહનીય

(૨૦) ભય મોહનીય

(૨૧) શોક મોહનીય

(૨૨) બુદ્ધિમોહનીય

(૨૩) પુરુષવેદ મોહનીય

(૨૪) શ્રીવેદમોહનીય

(૨૫) નપુ સકલેદમોહનીય

ઉપર પ્રમાણેના ૨૮ ભેદોની ચર્ચા વિચારણા આનાથી પહેલાં બાબોમા કરાઈ ગઈ છે

આમા મૌથી વધારે ભેદદાર, ખતરનાક અને નરકમનિત દાર દેખાડનાર અનતાનુબધી ચાર કથાયો છે

સારાખપાનના ભેદદાર નશામા વિનય, વિવેક, સદ્ગુણિ અને સત્કાર્યો જેમ નાશ પામી જાય છે તેમ અનતાનુબધી કથાયોના કારણે 'અનતાન્ મવાન્-અનુવર્ણતિ દતિ અનતાનુ વધિન' એવે કે જીવાત્માને -

(૧) અનતભવો સુધી રખડપટ્ટી કરાવે

(૨) યમદૂતોનો ભેમચાંદ, ભેરહુમ માર ખવડાવે

(૩) પરમાધામીઓના ડડા ખવડાવે

(૪) સખધિત સખ્યાત, અસખ્યાત જીવો સંઘેર બધાવે

(૫) અદારે પાપરથાનકોને ફૂરતાપૂર્વક, નિર્ઘંવતાપૂર્વક નેવરાવે તેને અનતાનુબધી કથાય કહેવાય છે જેની હાજરી દરમ્યાન આત્માની એકેય શક્તિનું ઉદ્ઘાટન થતુ નથી

આ પ્રમાણે આ કથાયના કારણે જીવાત્માએ અનતભવોમા દાર ખાધા પછી કોઈક બવે આ આત્મા જ્યારે પોતાના પુરુષાર્થનો વિકાસ સાધે છે ત્યારે અનતાનુબધી કથાયોનું બગ કમજોર પડે છે, તે સમયે આત્માને સમ્યગ્જ્ઞાનના માધ્યમથી

ધ્યાન આવે છે કે, પારકા જીવોની અને પુદ્ગલોની નિર્ધારક
અને નિર્ધાર્ય માયામા હું મારા આત્માનો શા મારે બગાડ
કરું ? આ પ્રમાણેના વિચારો આવતા જ અનતાનુગ્રાહી
ધ્યાયોની સાથે જ મિથ્યાત્વમોહનીય, મિશ્રમોહનીય અને
સમ્યક્ત્વમોહનીય કર્મોનું જોર દબાઈ જાય છે કે સવધા ક્ષય
પામે છે તે સમયે આત્માને સર્વથા અભૂતપૂર્વ સમ્યક્દર્શનની
પ્રાપ્તિ થાય છે ત્યારે

- (1) ભય કર અધકારમાથી પ્રકાશમા આવનારાને,
- (2) મૃત્યુના મુખમાથી નીકળીને અમૃત મેળવનારાને
- (3) ખૂબ જ ભૂખ લાગે ત્યારે ઘેવર મેળવનારાને,
- (4) ગળામા ખૂબ જ શોષ પડ્યા પછી હું પાણી મેળવનારાને
- (5) હૃદયી મુજતાને ગરમ કપડું મેળવનારાને જે જ્ઞાન દ
થાય છે તેના કરતા પણ સમ્યક્ત્વને મેળવનારા ભાગ્ય
શાળીને વધારે જ્ઞાનદની પ્રાપ્તિ થાય છે

આવી શક્તિ મેળવી લીધા પછી પણ આત્મા ફરીથી
મોહમાયામા બેભાન બનીને અધ પતનના માર્ગે ન જાય તો
નિયમા તેનું ઉર્ધ્વગમન થયા વિના રહેતું નથી અને તેમ થતા
ધીમે ધીમે તેની વિકાસ શક્તિ પણ દ્વિગુણિત થઈને આત્માને
હલ્યાણના રસ્તે મૂકી દે ॥

સમ્યક્દર્શનની પ્રાપ્તિ થયા પછી જ આત્માના જન્મનામા
રહેતું બધુંય મિથ્યાત્વ ન પણ સમ્યક્જ્ઞાનમા પરિણત થતા
આત્માની વિચારશક્તિ પણ વધવા લાગે છે અને ધ્યાયોની
ઉત્પત્તિમા સહાયક થનાર તેને બડકાવનાર, અધોગમનને ટેકો
દેનાર નપુ સકલેદને ઉપશમિત કરવા માટે જ આત્માનો પુરુષાર્થ

કામ તાગે મ કેમ ન પુરતો પુરતો કે પુરતો શરીર જ
 આંસુ કે આંસુ શરીર માં, ગમે ને હ મગલ, જે ને જ
 બન હ બોલના જાજાન કરે ના નપુમક વેદના મગારે જ
 પુરત બન આંસુ જીવન વિષમાન દાવ હ આંસુ કે
 પુરત ના આંસુ પ્રાણ આંસુ આંસુ આંસુ પુરત ને જ
 મગલ મગલ વિના રહતુ નથી માટે જ પુરતો પુરતો
 આંસુ આંસુ બનનાક નથી દા હ પરતુ તે બનેમા જ
 કે રહતા નપુમક વેદના મગારે જ માનના મનને માર
 રહે ને આંસુ આંસુ મિથરાને મગારે કરે હ, આંસુ
 જ બને ને કરના નપુમક વેદની ગમ્મિ અજમ નજમ
 કહેવાઈ હ

મનો પોન્દ્રિય માન માનને જે પ્રકારના મન કે
 જે દ્રવ્ય કે આવ, બાધ કે અબ્યતર સૂરમ કે વા
 (સ્થૂળ)ના નામે જોળખાય છે અને બને પાછા ક્રમ
 મનોવર્ગના તથા આવ મનોવર્ગના નામના પુરતો બને
 તે જ્ઞાનાવરણીય તથા મીનકમ કામ કરી રહું હોય છે માટે
 દ્રવ્ય બાધ કે સ્થૂળ મનને વશ કરવા માટે ધણ કારણો હો
 શકે છે જ્યારે આવ અબ્યતર કે સૂરમ મનને વશ કરવા મા
 મુનિધમ તથા મમિતિયુપ્તિધમ વડે ચુપ્ત પ્રકારે સચિ
 થયેવા નપુમક વેદના સરકારોને કાળુમા લેવા સર્વા અ
 વામે છે અથવા માનવનુ મન ઇન્દ્રિયો, શરીર અને બુદ્ધિ
 ચચક્ષતા (સ્થિરતાનો અભાવ)નો પ્રવેશ થતા અને પી
 ધીમે ચચક્ષતામા વૃદ્ધિ થતા તે સાધક કષાયનો પણ રહે
 નહિ અર્થાત્ ‘ક્રોધો મદ્ગસ્તો મદ્ગ’ થવા સિવાય બી
 મારી નથી આવી સ્થિતિમા આ વેદના કુસરકારોને વશ કર
 માટે સમ્યગ્જ્ઞાનની યોગસાધના સિવાય બીજો કોઈય મારી નથી

અવજાતરોના કુસસ્કારોને મર્યાદિત કે ક્ષય કર્યા પછી તે સાધક હવે આગળ વધે છે અને જોરદાર પુરુષાર્થ વડે 'શ્રીવે'ને ઉપશમિત કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે કેમકે અનત બોધા આ જીવાત્માએ પુરૂષ વેદ કરવા પછી શ્રીવેદનો ભોગવેલ વધારે કરેલો હોવાથી તેના સ્કારો પછી જીવાત્માને ગ્રિહર થવા દેતા નથી, માટે જ નપુમ્સક વેદ પછી શ્રીવેદને ઉપશમિત કરવાની ફરજ પડે છે, અને જ્યારે તે સાધક બાજુ જીવી લે છે ત્યારે રજુમેદાનમાં જીત મેળવેલા રાજાની જેમ માધકની શક્તિ પણ આરજુની વધી જાય છે પશ્ચિમામે કમશ હ્રાસ્યમોહનીય, રતિમોહનીય, અરતિમોહનીય, ભયમોહનીય, શોકમોહનીય અને જુગુપ્સામોહનીયને વશ કરવા માટે વધારે પ્રયત્ન કે વેલ પડે નથી અનતાનુબંધી કથાય અને મોહનીયની ત્રણ, આમ સાત કર્મપ્રકૃતિના કાર્યોપશમે સમ્યક્જ્ઞાન થયા પછી અત મેદા મેદી સામરોપમના કર્મો રોપ રહે છે તેમાંથી જ્યારે પદ્યોપમના પ યોપમજોવા કર્મોને ઉપશમિત કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યા પછી સાધક આગળ વધે છે અને પાચમુ ગુણસ્થાનક મેળવે છે આ ગુણસ્થાનકે પદોચ્ચતા પદેલા નપુમ્સકવેદ શ્રીવેદ અને નાસ્યવદક કર્મોને દબાવવા પડે છે તેમનો ઉપકાળ રાકરો પડે છે ત્યારપછી જ જીવાત્માને આગળ વધવામાં મુગમતા રહે છે મૂહસ્થાનમમાં રહેલા મૂહસ્થ સાધકને પણ પોતાના કર્મસ્થાનને દબાવવા માટે નપુમ્સકવેદનો ઉપકાળ પડેલા હોય છે તે પછી પાચમા ગુણસ્થાનમાં આગળ વધવાનો કે વધવાની ભાવનાવાળાઓને નપુમ્સકનો કે શ્રીનો સદવામ્, મમક, તેની સાથે જયવાનુ, કરવાનુ પણ કથાથી હોય ?

કે જા નામ જેવા જીવનના કર્મોને
હેવે પુરુષવેદના સ્કારોને પણ છેડે ॥

છે તે સમયે જો માતાને મૃત્યુ અનુભવે તો તે પ્રજા
 પાસેના પુત્રપુત્રીઓએ તેને મરણના ગમત તથા નિ
 અનુભવને અંગેના અભ્યાસી અર્થે પર આપેલા શ્રાવણ
 માટે જરૂર માનવિય ધર્મશાસ્ત્રના રીતિ રીવાજ મુજબ કર
 તેમ જ માતાના મૃત્યુ અનુભવ કરે તો મારાશ કે અમરુતનમ
 ૧૨૪ માં માતાના મૃત્યુરૂપને તથા પુત્રને મરીતને તોડી રી
 આપેલા માતાના માતાના આદર્શ કે આશીર્વાદને અમર
 આદર્શની દોરડીમાં બાંધી તે છે ત્યારે જ માધવને અનુ
 વરતા માટેના અવસરો અને પાત્રી અને અનુભવ રહે છે

કોષ માન-માયા અને સાંભળેલાં જ્ઞાને અકાષના નોડપર
 છે માનનાં દમારી લીધા પછી તે માધવ લૌકી દેશ
 અન્યાખ્યાન કોષ પ્રત્યાખ્યાન કોષ અને સજાવન કે ન
 મર્યાદિત કરે છે તદ્વાજ અન્યાખ્યાન-પ્રત્યાખ્યાન તથા સજા
 લેન માનને મારી કુળને અધમુખ કરી દેવામાં આવે છે
 ત્યારપછી તે જ કેમ મારા નાગણ્યને પણ કુળી મારે છે અને
 ત્યાર પછી છત્રે મજબૂત સાંભળે દમારી દેવામાં આવે છે
 આની ક્રિયાઓમાંથી પમાર થયા પછી જ તે સાધ
 અગારમાં ગુણસ્થાનકે આવવા માટેની સાધકાત પ્રાપ્ત થઈ
 છે આ પ્રક્રિયામાં અનતાનુમતી કેસાયેના શમન પત્રી
 જીવન સમ્યક્દશનની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને જ્યારે
 અપ્રત્યાખ્યાન કષાય પશ્યમિત થયે ત્યારે તે સાધકને નિરર્થક
 કરાતા પાપોના ત્યાગની અને સાધક પાપોને મર્યાદિત કરવાની
 તીવ્ર ભાવના થતા શ્રાવકના રૂપ ગુણો, માર્ગાનુસારીના ઉપ
 ગુણો અને ઉપદેશ શ્રાવકધર્મના બાર મતો, સાચિત્તનો ત્યાગ
 અને મર્યાદિત અન્યાય ધર્મની સાધનામાં મન પરોવાઈ જાય
 છે, તથા પ્રત્યાખ્યાન કષાયોને ઉપશમિત કરતા જીવને ગૃહસ્થ
 શમની માયા પ્રત્યે જ નક્ષર થતા તે સર્વવિરતિધર્મ, મુનિધર્મ

તેને સમિતિગુપ્તિ ધર્મનો સ્વીકાર કરે છે જેમા નિર્ધાર
 અને સાર્થક પાપોના દ્વાર બંધ થાય છે તેમ છતાં પણ
 જનવચન કથાયોતુ જોર થેષ રહેતુ હોય છે તંને પણ આડમા
 ગુણસ્થાનકે ઉપશમિત કરતો દશમા ગુણસ્થાનકે સૂર્યમા આત્રામા
 કરવાની પ્રક્રિયાનો પ્રારંભ કરી અગ્યારમુ ગુણસ્થાનકે પ્રાપ્ત
 કરે છે

પ્રારંભથી જ ક્ષપકચેત્વી માડનારા મહાપુરુષો ચરમ શરીરી
 તથા હૃદયકર્મી હોવાથી ચાતુ અને છેલ્લુ મનુષ્યાયુ જ પૂર્ણ
 કરવાતુ હોવાથી તેમને બીજી એકેય મતિનુ આયુષ્ય બાધવાનુ
 હોતુ નથી સાતમે ગુણસ્થાનકે દર્શનમોહનીયની ત્રણ અને
 અનતાનુગ્રધી ચારે ખાચોનો મમૂળ નાશ થઈ જવાના કારણે
 શુદ્ધધ્યાન મુધી પહોચવામા તેમને એકેય બાધા નડતી નથી,
 તેથી ઠોઈનાથી પણ વ્યવાયમાન કરાય નહીં તેવા પર્યં કાસનમા
 નાકના અગ્રભાગે કથાપન કરેલી દષ્ટિવાળા તથા અનત સ સારની
 બધીય કલ્પનાઓના બળામાથી છુટવાની બાવનાવાળા તથા
 સ પૂર્ણ સ સારનો ક્ષય કરવામા ઉત્સાહવાળા હોય છે, માટે
 શુદ્ધધ્યાનના બંને પાયાઓના ધ્યાનથી ધાતીકર્મોનો મમૂળ ધાત
 કરી કેવળજ્ઞાનના માલિક બને છે આ કારણે જ કેવળી ભગ
 વતોને સાતાવેહનીય સિવાય એકેય કર્મ બાધવાનુ હોતુ નથી

જેમના પુરુષાર્થમા કાઈક કમજોરી હોવાના કારણે જેઓ
 ઉપશમક, ક્ષપક કે કેવળી ન બન્યા હોય તેમને આરાધનામા
 જેવી યોગ્યતા હશે તે પ્રમાણે કર્મોનુ બંધન નિશ્ચિન છે
 એટલે કે આરાધનામા કયાથ વધારે હશે તે સાત કર્મ, ઠોઈને
 ૭ કર્મ અને ઠોઈને પાચ કર્મોનુ બંધન રહેશે

દશમા સૂર્યમા સ પરાય ગુણસ્થાનક મુધીના સ રી ૫ એન્દ્રિય

છરો મોહકર્મના વેદક જાણવા કેમકે મરતામા પડેલા મેહકર્મ
પરમાણુઓને વેળવા સિવાય બીજો માર્ગ નથી જ્યારે ઉપશમ
મોહકર્મ શાત થઈ ગયેલો હોવાથી, તેમજ બારમે ગુણ
રહેવા દાપકને મોહકર્મનો દાથ થયેલો હોવાથી તેમને મોહ
કર્મનું વેદન નથી, જ્યારે ઉપશમકને મોહકર્મ સિવાય ર
કર્મોનું વેદન જાણતું કેવળજ્ઞાની ચાર અધાતી કર્મોના વા
જાણવા ઇન્દ્રિયોના ઉપયોગ રહિત હોવાથી કેવળજ્ઞાની ર
ન્દ્રિય નથી અર્થાત્ અનિન્દ્રિય છે

પહેલાથી લઈને સૂક્ષ્મ મ પરાય ગુણસ્થાનક સુધીના છ
મોહકર્મ ઉપ હોય છે, કેમકે આ કર્મોના જબરજસ્ત
નોને રોકવા માટે ઔપશમિક કે દાપકિભાવ સિવાય બી
જોકેય મત્ર, જન, તત્રની આવરપકના સ્વીકાર્ય નથી

મોહકર્મની સ્થિતિ કે રમનો ઉદય આવે ગમે તેમ
હોય તો પણ જીવાત્મા યદિ આ કર્મોનો ઉપશમ કરવા મા
તો કરી શકે છે 'ગમ્યજરજ ચારિત્ર' એટલે કે સમ્યક
અને ચારિત્ર ઔપશમિકભાવ છે દર્શનમોહનીયતા ઉપશ
સમ્યક્ત્વની અને ચારિત્રમોહનીયતા ઉપશમથી ચારિત્રની પ્ર
થાય છે 'મર્જોરગમ મોહીયસ્યજ' શાસ્ત્ર વચન છે
મોહનીયકર્મોના જ ઉપશમ થાય છે, એ કર્મોનો ઉપશ
મનો નથી

સાધકને માપકના અધાર્થ ગઈ હોય માનસિક દુઃખ
પાપતીરના પ્રવિષ્ટ થઈ હોય ક્ષિમા સમ્યક્બુદ્ધિ હોય હાસ્ય
રાસદેવદિનના હોય અને રામિરોમમા મોહામિત્ર નિ
પુત્ર પશ્ચિમ હોય તો મમે તે રીને તોડાને ચડેલા મેહ
ર અને જસજ્ય આપના સાધકને કેટલીવાર ?

સત્તામા પડેલુ મોહકર્મ ઉદયમા આવે તો ભલે આવે
 તેના ॥ યને નિષ્કૃષ્ણ બનાવવાની ભાવના લીધે હોય તો
 તારાને તારાની ઇચ્છાવાળી બિચારી આખ શુ કરવાની
 હોય ? જીવનમા મૈત્રીભાવનો પ્રસાર થઈ ગયો હોય તો ઈર્ષ્યા,
 પરપરિવાહ તથા રોષ આદિનો અવકાશ ઠેવી રીતે થશે ?
 પરિશ્રમપરિભાષિત કે બાહ્ય તથા અભ્યંતર પરિશ્રમ રૂપી
 મીઠા મહુને કટોલમા કરી લેવામા આવ્યો હોય તો આહાર
 મજા અને પરિશ્રમ જ્ઞાને અકિંચિત્કર બનતા ઠેટવીવાર ?
 મન, વચન અને કાયાથી આઠે પ્રકારના મેથુન કર્મને ત્યજી
 દીધુ હોય, અથવા દુરાચારી, બ્યભિચારી, કામદેવની ચેષ્ટાને
 કરવાવાળાનો સહવાસ પણ છોડી દેવામા આવ્યો હોય
 તો ક્ષદાયર્થકર્મની પાલના કુખર ગી રીતે રહેશે ? ઈત્યાદિ
 પ્રસંગોમા મોહકર્મનો ઉપશમ સુલભ બની શકે છે, જ્યારે
 ઉપશાનમોહ ગુણસ્થાનકમા મોહકર્મનો ઉપ રહેતો જ નથી

કર્મોનો ઉપ અને વેદન લગભગ સરખા હોવા છતાં
 અનુક્રમથી અને ઉદીરણથી ઉપમા આવેલા કર્મોનો અનુભવ
 કરવો તેને કર્મોનુ વેદન કહેવાય છે, અને પોતાની મેગે કમશ
 ઉપમા આવતા કર્મોનો અનુભવ કરવો તે ઉદય કહેવાય છે

શીલમોહ ગુણસ્થાનક સુધીના જીવો નામકર્મ અને
 જોત્રકર્મના ઉદીરક છે જેમકે સિદ્ધશિલામા પ્રસ્થાન કરતા
 જીવાત્માને આયુષ્યકર્મ થોડું હોય અને નામજોત્રની સ્થિતિ
 (મર્યાદા) વધારે હોય ત્યારે કેવળીને પણ નામજોત્રની ઉગીર્ણ
 કરીને તે બને કર્મોને અપાવવા પડે છે

કૃતયુગ્મ કૃતયુગ્મ રાશિ પ્રમાણના સતીષ્વેન્દ્રિય જીવો
 હોવાવાળા જાનુવા દુર્ગતિ તરફ જવાવાળા જીવોને કૃષ્ણ-

નીલ અને કાષોત લેશ્યા જાણવી અને મદ્યગતિને પ્રાપ્ત કરનાર
 હોયને તેજ-પદ અને શુદ્ધ લેશ્યા જાણવી આ ■ લેશ્યા
 માલિકોના સ્વભાવો કેવા હોય તેનો નિર્ણય આ પ્રમાણે
 સમજાવેલો છે

(૧) કૃષ્ણલેશ્યા -

ખાતા-ખીતા, જીઠતા-એસતા અત્યંત રૌદ્રસ્વભાવી હોય
 નિમિત્ત કે વિના નિમિત્ત પણ પ્રતિક્ષણ ક્રોધના અવગારી
 હોય

મતસર, ઇર્ષ્યા, અદેખાઈ આદિ સ્વ-પર ઘાતક વૃત્તિપ્રય
 હોય

નિર્બુણ, નિર્બં સી, દયારહિત અને દૂર હોય
 મીમાતીત વૈર-વિરોધ-મારફાટ આદિ તત્વોથી ભરપૂર
 હોય

આવા માણસો કૃષ્ણલેશ્યાના માલિકો જાણવા.

(૨) નીલલેશ્યા -

પારકાના કાર્યો કરવામાં આજીમુ અને બેદરકાર હોય.

કામ, કાંપાદિના કારણે બુદ્ધિમાં મદતા હોય

પરત્રીમાં નિર્ભય પ્રકારે આસક્ત હોય.

સ્વનીય અને પરકીયને ઠગનારો હોય.

ગદા કાર્યોના કારણે ઋ મેયા બયમસ્ત બનેલો હોય.

મૌવ અને મર્ત્ય અભિમાનના દુક્કાદા મારનારો હોય.

આવા હોયો નીલલેશ્યાના સ્વામી જાણવા.

૪૦૩

કાપોત વેશ્યા -
 ચોક-સતાપ અને આધિ-ઉપાધિથી મસ્ત હોય.
 પ્રતિફલે રાવની માત્રા જેના ચહેરા પર સવારી કરીને
 બેઠી હોય

પારકાની નિંદામાં રચ્યો પચ્યો હોય
 પોતાની આપ બગાડ સિવાય બીજાની જોડેય વાત
 સામળવા જેટલો સમય પણ ન હોય
 આવા ભાગ્યશાળીઓ કાપોતવેશ્યાવાળા બહુવા.

(૪) તેજે વેશ્યા -
 નવી નવી વિધાનો બાસત્રી હોય.
 કંડુલા, દયા, પ્રેમ અને સદ્ગુણો વારસદાર હોય
 કાપાર્કર્ણ્ય, ભક્ત્યાભક્ત્ય, પેવાપેયમાં વિચારવાળો હોય
 સામાવાજમાં સતોષી હોય.
 આવા સ્વભાવવાળા હોય તેજેવેશ્યાવાળા બહુવા.

(૫) પદ્મ વેશ્યા -
 જેના સ્વભાવમાં ક્ષમાપ્રધાનતા રહેલી હોય
 મળેલી કે મેળવેલી વસ્તુઓનો ત્યાગ કરવાની રૂચિ હોય
 દેવ-ગુરુ અને ધર્મનો પરમોપાસક હોય
 બાહ્ય અને આંતર જીવનમાં પવિત્રતા હોય
 પ્રસન્નચિત્ત રહેનારો હોય -
 આવા હોય પદ્મવેશ્યાવાળા બહુવા.

જ તાન મા ઠી મારો મર્મ મારો મ પ્રકાશ, મારો સુદો
જ મારો, બીજા બધાય બોમ, બની માન્યતા આ મિથ્ય તને
આખારી ॥

(૪) સાશયિક મિથ્યાત્વ-એટલે કે અત્યારે હું જે મન
હું તે માનું કરો ? કે બીજાની માન્યતા સાચી કરો ? ક્રિયા
પ્રમગોષ્ઠા એકેય તત્ત્વનો નિર્ણય ન થવામા આ મિથ્યાત્વ
કારણ છે ઉપરાંત પ્રમાણેના ચારે બેદો. ચાપિ મિથ્યાત્વ
જ છે તો પણ તેને બ્યખ કહેવાનો આશય એટલો જ છે ?
મમયના પરિપાકે અથવા દ્રવ્ય-શેત્ર-કાળના પ્રમાણે પણ
મહામનધારીના મનુવામમા બ્યારે સત્યતત્ત્વ મમમય છે ત્યારે
મિથ્યાત્વને ખમી જતા ચાર લાગતી નથી

આ મિથ્યાત્વના બીજા પ્રકારના હમ બેદોને નવતત્ત્વ
બાળી હેવા

સમ્યક્ત્વ અને સમ્યક્ત્વી

મિથ્યાત્વ બોહનીયના ઉપશમમા થનારે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ

“ “ કાયોપશમમા થનારે કાયોપશમિક
સમ્યક્ત્વ

“ “ ક્ષયમા થનારે સમ્યક્ત્વ દ્વાયિક કહેવાય છે

સમ્યક્ત્વ એટલે સત્ય જીવન

“ “ નિરાસક્ત વ્યવહાર

“ “ જીવન વ્યવહાર અને કર્મોમા નિકેપતા

“ “ માનવમાત્રમા કાઈને કાઈ સાડે જોવાની આદત

“ “ બીજા જીવોને જોવાની દોષદષ્ટિનો નાશ

- અદ્વૈત એવે અનાદિકાળથી પોષાનેની સુખકતાની અનવિ ।
 ” અસતકર્મેની મર્યાદા
 ” વફાવામા સરળતા અને સત્યતાનો પ્રવેશ
 ” સૌ જીવોને ખાડામા કે શીશામા ઉતારવાની
 બદાનતના બદલે સૌનું કલ્યાણ કરાવવાની
 વિદાતા વૃત્તિ
 ” શમ, સવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા અને
 આસ્તિક્યની વૃદ્ધિ
 ” અરિહત પરમાત્માના શાસન પ્રત્યે શ્રદ્ધા
 ” અરિહતો પૂજવા, વાદવા, સત્કારવા અને
 બહુમાનિત કરવા તેમ જ અદીદીપના નણે
 દેવોમા બિરાજમાન પદમહામતધારી મુનિ
 રાત્રીને એક જ શ્રદ્ધાથી માનવા
 ” જૈનત્વપૂર્ણ, દયાપૂર્ણ જૈનધર્મની શ્રદ્ધા વધે
 છે અને શાસનના પ્રત્યેક કાર્યોમા ભાષોદવાસ
 ભાગે છે

મિથ્ર —

પ્રતીકમા સમ્યક્ત્વી બીજા ક્ષણે મિથ્યાત્વી અને ત્રીજા
 ક્ષણે પનાવતીનો ભક્ત, યોધા સમયે શીતળાદેવી આમ
 ધર્મજીવનમા કે અધર્મજીવનમા કયાય સ્થિર નહીં રહેવામા
 અનિર્ણીત બુદ્ધિનો અમત્કાર છે

સત્તી પચેન્દ્રિય જીવે જ્ઞાની છે ?

અજ્ઞાની છે ?

જવાબમા ભગવતે દૂરમાબ્ધ કે અનતાનુભવી કપાયોનો
 જ્યાં સદ્ભાવ દોષ છે ત્યાં મિથ્યાત્વને નકારી ચકાવું નથી,

અને જ્યાં મિથ્યાત્વ છે ત્યાં પોથાપડિનેનું હમગતજેનું
પણ અજ્ઞાન જ રહે છે પરંતુ દીપક કે સૂર્યનું એ જ પ્રકાર
મળના ગાઢ અધકારના પુદ્ગલો પણ તેજમ અર્થેત પ્રા
વાળા બનવા પામે છે, તેની રીતે આત્મામાં મધ્યમજ્ઞાન
જ્યોતિ પ્રગટતા જ અજ્ઞાન પણ સદ્જ્ઞાન બનવા વરદી
નથી અજ્ઞાનાવસ્થામાં આબના ડોળા પૌદ્ગલિક પાથક
સ્થિર રહે છે જ્યારે સમ્યગ્જ્ઞાનાવસ્થામાં તે આખ પૌદ્ગલિક
ભાવોનો ત્યાગ કરીને આત્મા પર સ્થિર થાય છે અને ક્રમ
આધ્યાત્મિકતાનો પ્રવેશ મુગમ બને છે અજ્ઞાન રમ
માનવનું બૌદ્ધિકગત શરીર તેમ જ સમારની માથા
દ્વાય ૪, જ્યારે સમ્યગ્જ્ઞાનમાં સમાર, શરીર અને કુદર્શન
વિદ્યમાનતા બને રહી પણ તેનું આત્મિક કુદર્શન સર્વથા શુદ્ધ
દ્વાય ૪ જેના સમગ્રથી આત્માનો વિકાસ પ્રતિમમયે રા
રહે છે અને છેવટે કેવલજ્ઞાનની મીમાને પ્રાપ્ત રાજ
બને છે

આવા પ્રકારના સમ્યગ્જ્ઞાનને મિત્રવત્તા માટે કે મિત્રવે
નકાવત્તા માટે :-

- (૧) સમારની માથા ધીમ ધીમ ઘડાડી ૫ ૩
- (૨) શરીરના મુખ ગાત્રના વયે જેમ્બ ન રહેતું જેની જાન
નજાન જવું ચીન તમારા અત્માકરમ બને મા
સદ્ગતક બન્ય
- (૩) જેન કે કલેનાયની મામમી છાડવની નથી પણ કે
અવકાશ અને સવમિત કલેનાયની છે જેની જાન જ
ને, જાન ના પણ તમ ૧ આત્મા નિર્દોષ રહેવા પામે

4) યતીર, ઇન્દ્રિયો તથા મન જડ છે અને આત્મા ચૈત ય છે, તેવું લોકજ્ઞાન યતા વ્યવહારની માયા તમને કુલી એર જેવી લાગશે

5) ઇન્દ્રિયોના તોફાનો, મનની અવળચડાઇ ધીમે ધીમે એટલી ફરવી, જેથી આત્માની જાગૃતાવસ્થા તમારા સમ્યક્ ચારિત્રને વધારે વધારે મજબુત કરશે

ઇત્યાદિક કારણોથી સમ્યક્જ્ઞાન મળશે વધશે ત્યારે આત્માનું કુટુંબ નીચે પ્રમાણે રહેશે

આત્માનો કુટુંબ પરિવાર કયો ?

જીવને દ્રવ્ય કુટુંબ અને ભાવ કુટુંબરૂપે બે પ્રકારે કુટુંબ હોય છે તેમાંથી દ્રવ્ય કુટુંબ પશુને તથા માનવને પણ હોય ■ પશુઓને જ્યાં સુધી સ્તનપાનનો સમય હોય છે ત્યાં સુધી જ માતા પ્રત્યે પ્રેમ હોય છે અને તે કાળ પતી ગયા પછી કુટુંબ વ્યવસ્થા પશુઓમાં તથા પક્ષીઓમાં સમાવિષ્ટ હોય છે ત્યારે જ તે આજનો વાહરડો કાઢે સામ્રાજ્યમાં આવ્યા પછી પોતાની માતા (Mother) સાથે બ્યભિચારનું સેવન કરી શકે છે પરંતુ માનવને માટે સર્વશ્રેષ્ઠ માનવતા માનવ ધર્મની હૃદયસ્પર્શ વાળી આવે છે, તેથી પશુ અને માનવમાં આકાશ અને પાનાલ જેટલું અંતર રહેતું છે તેથી જ માનવ સમાજને માતા પ્રત્યે માતૃત્વ ધર્મ પિતા પ્રત્યે પિતૃત્વ ધર્મ ધર્મવત્ની પ્રત્યે પતિત્વ ધર્મ, સ્વપુત્ર પ્રત્યે પત્નીત્વ ધર્મ આદિ ધર્મજ્ઞાનદારો નિર્ણીત થયા ■ હવેપિ આ વ્યવહારો અનિત્ય અશાશ્વત અને વિવિધમાનવ પુતા જ છે માટે જ આ જીવનો પિતા-માતા-પત્ની પુત્ર કે પતિ આવના જીવનો પિતા નથી, માતા નથી, પત્ની નથી,

(4) યજ્ઞીર, ઇન્દ્રિયો તથા મન જડ છે અને આત્મા ચેતન્ય છે, તેવું શ્રેષ્ઠજ્ઞાન યજ્ઞ વ્યવસ્થાની માથા તમને સ્પષ્ટ કરે જેવી લાગશે

(5) ઇન્દ્રિયોના તોફાનો મનની અવળચડાઈ પીએ પીને ઝોલી કરવી, જેથી આત્માની જાગૃતાવસ્થા તમારા સુમધુ ચારિત્રને વધારેમા વધારે મજબુત કરશે.

ઇત્યાદિક કારણોથી સમ્યક્જ્ઞાન મળશે વધશે ત્વં આત્માનું કુટુંબ નીચે પ્રમાણે રહેશે

આત્માનો કુટુંબ પગિવાડ કયો ?

જીવને દ્રવ્ય કુટુંબ અને ભાવ કુટુંબ રહે છે. કુટુંબ હોય છે તેમાંથી દ્રવ્ય કુટુંબ પશુને તથા માનવને આપણે હોય છે. પશુઓને જ્યાં સુધી સ્તનપાનનો સ્વચ્છ દેવ છે ત્યાં સુધી જ માતા પ્રત્યે પ્રેમ દોષ છે અને માનવમાં પછી કુટુંબ વ્યવસ્થા પશુઓમાં તથા માનવમાં થાય છે. ત્યારે જ તો આજનો વાક્ય છે. આજના પછી પોતાની માતા (Mother) ની સેવન કરી શકે છે પરંતુ માનવને માતાની સેવન કરી શકે છે. માનવમાં આકાશ અને પાનવ જડ અને માનવ સમાજને માતા પ્રત્યે પિતૃત્વ ધર્મ ધર્મ પત્નીત્વ ધર્મ માટે પત્નીત્વ ધર્મ આદિ ધર્મો છે. ધર્મો આ વ્યવસ્થા પૂર્ણ છે માટે જ માનવ પતિ આવના ભવનો

(10) પવિત્ર ભાવના-આધ્યાત્મિક જીવન માટે બખતર (કવચ)રૂપે સદાયક બને છે જેને લઇને માનવીની મહી ભાવનાઓ વિકાસ લે છે

(11) મતોદ-ભ્યારે મેનાયતિના પદે બિરાજમાન થય છે ત્યારે આત્મારૂપી મદારાજા નિશ્ચિન અવસ્થા ભોગવતે માટે લાયકાતવાળા બનવા પામે છે

(12) સમ્યક્જ્ઞાન-આત્માને અમૃતના ભોજન જેુ છે જે ભોજનીયા એક જ વાર કરવામા આવી તો અનાદિકાળના પૈકારિક, લાભમિક, રાજમિક આદિ કાનો નાશ પામ્યા વિના રહેતા નથી

(13) સુમતિ—આત્માની પદ્મરાગ્નીના રથાનને ભ્યારે થોભાવી છે ત્યારે જ આત્માને અનુરમ અદિતીય અનુભવ માન સુવશ બનવા પામે છે તે આ પ્રમાણુ -

કાલા કાચની ભમી જેડી છે

ભોગવિઝાના નામદેવના રૂણા જેવા કલકર છે

શ્રીમત્કાંઈ વિજીતના ચમકવા જડી લાજિક છે

સુના દશીના કાન જડી ચલવ છે

અને અનુભવ કે સાત્તાનુ જીવન પશુ પછીના પરમાત્મા જેવું છે, જન છે

આદિ જીવના અનુભવના પ્રાણકાળ માનવનુ રસીર કેપ્તે એક કિન્દ્રીકાડી છે અને મનરૂડી લેવડી કુલ અભ્યાસ લાભના કે કન્દ્રીકાળ દિવસ પછીની અને જ પાંડુએ અભ્યાસ કર્યો કેવડી રસીર કેવડી અભ્યાસ લાભના પાંડુએ

ઉપર પ્રમાણે સમ્યક્ત્વવાસી આત્માનું કુટુંબ હોય છે જેનાથી નવા પાપોના દરવાજા બંધ થાય છે અને જીવના પાપો એક પછી એક ગચ્છતી થતા જાય છે

મિથ્યાત્વી આત્માનું કુટુંબ

મમકર્મ મનથી વિપરીત મિથ્યાત્વ-મિથ્યાદર્શન છે અને જ્ઞાન-વિપરીત અજ્ઞાન છે તેનો માનવિક મિથ્યાત્વી-મિથ્યાદર્શનની અને અજ્ઞાનની હોય છે, જેની ચર્ચા પહેલાના ભાગેમા જૂદા જૂદા સ્થળોએ કરાઈ ગઈ છે આત્મા જ્યારે મિથ્યાત્વ મોહનીય અવસ્થામા જૂવતો હોય છે ત્યારે આત્માની અનન શક્તિઓને બ્રહ્મકર્મ અનતાનુબંધી ક્ષાયોનું ભેરવધેનું હોય છે અને મદિરાપાનના નશામાજની જેમ આત્મા પણ મોહ માયાના પારણામા જૂવતો હોય છે, માયાના ગાઢ બંધનમા બંધાયેલો હોય છે તે મમયે તે આત્માનું કુટુંબ કેવું હોય છે? તે જાણવાની સૌ કોઈને જરૂર હોવાથી ચર્ચા કરી લઈએ તે આ પ્રમાણે -

(૧) આમશ્ચિત્ત-આત્માનું ઘર છે, રહેઠાણ છે એવું કે આત્માના એક એક પ્રદેશ પર સંસાર અને સંસારના પ્રત્યેક પાપની માયાના રંગ પુર્ણરૂપે લાગેલા હોવાથી પરપાપ, પરભાવ અને પરધર્મ (હિમા જૂઠું ચોરી-મેથુન અને પરિશ્રદ્ધ આ પાપે પાપ પરધર્મ જ છે) પ્રત્યે આત્માને અત્યંત આસક્તિ હોય ■

(૨) અવિરતિ-માતા તુલ્ય હોવાથી સંસારના લોભ્ય તથા ઉપલોભ્ય પદાર્થોના લોભવદામા જ જીવનધન જરબાદ થાય ■

(૩) જે માનસ આ માટે (૧) જાનેતો દોષાથી ૧ ૧ દિલો ના રૂ (૧૧) ૧૧ મોનવગમા જ આ આગિ ૧ અન નગરો ૧૨નામા જ જિજીના અમૂલ્ય અડા શો, મહિતાઓ અને વપના વડા પળ મમાપ કરે ૧૨ આના પરિણામે મમરના ૧૨૧૧ પળ સમતા આગ ૧૧ પળ સીમરમ મૂલની માવાઓ નથી આ ૧ ૧

આગા કલમમા બની ૧ રાજકયા-દેમકયા-ભોજનકયા અને રમરગી ૧ શ્રીઆ ૧ કયા કરવામા જીવન ૧ પૂરપાળી કરવા ૧ કયાઓ આગી પળ મામાયિક કરવાનું સુનું નથી

એક ગીતની પાથની ગેક ગીતો પહોરાવતા આવી પરતુ મોના અપરાધોને માક કરીને મેરી આવાની માધના કરવામા ભૂવ ખવાઈ ગઈ

ધર્મ-મ પ્રદાય કે ગુરુમસ્થાના નામે લાયા-અધ ૧, પરતુ જાઈસાળ પોતે પામિક બની શક્યા નથી

પારની ચિંતા, પારની આજગડ તથા કેડ કચેરીઓમા દેવદુર્લભ મનુષ્યાવતાર મમાપ્ત કર્યો પળ જીનત્વની સાધના કરી શક્યા નથી

(૪) વિવમતા-આત્માની ધાવમાતાના રૂપમા દોષાથી, જીવાત્માની પ્રતિમણ પ્રતિક્રિયા-ખાનપાન-રહેતી-કરતી-વ્યાપાર-રોજગાર આદિમા વિવમતા નામની રામમીની પ્રત્યક્ષ કાજરી હોય છે

(૫) સરાગતા-આત્માની બહેન બનવા પામશે, ત્યારે જ મન અને ઈન્દ્રિયોના ગુવામ જનેતા આત્માને મનગમતા બોજનીયા, વચ્ચાસકારો, ગુલાબ દીનાના અત્તરો, પીવાના ઠંડા

પાણી, મુઝાયમ વસ્ત્રો, સાબળવામા નૃત્યાગના અને અભિનેત્રી
ઓના ગાયનો આદિ ક્રિયાઓમા જ રાગ પ્રવર્તતો હોય ॥
પરમાત્માના ચૈત્યવદન બજન તેના કાનમા કઠોર લાગે છે,
કર્મપત્ની તથા માવડીના હાથે બનેલા સોજનીયા કડવા લાગે
છે, ત્યારે રસ્તા ઉપર ઊભા ઊભા સધ્યા ટાણે, રાત્રે છેવટે ૧૨
વાગ્યે પણ પાઉંભાણ, દહીંવડા, બટાટાવડા, છેવટે અમૂક જ
હોટલના ઓસામણા પીવાની રાત્રવૃત્તિ તોફાને ચઢેલી હોય છે

(6) અવિનય-આત્માનો ભાઈ બને છે માટે જ આત્માના
હાડવૈરી જેવા ક્રોધ-માન-માયા અને લોભ જેવા અત્યંત દુ ખ
દાયી દૂષણોનું શમન થતું નથી

(7) અવિવેક-પુત્ર સ્વરૂપે હોય છે ત્યારે કુપાત્રપુત્ર
જેમ પિતાનો અને પૂરા કુટુંબનો વૈરી હોય છે, તેમ અવિવેકના
કારણે સારી ખાનદાનીમા જન્મેલો હોવા છતાં, વિદ્વાન અને
પકિત હોવા છતાં, સરકૂત અને પ્રાકૃતનો બણાવનાર હોવા
છતાં બખામર, કથાણુ મંદિર વડે પીનરાગની સ્તુતિ કરવાવાળો
હોવા છતાં, કર્મશયની પ્રકૃતિઓને બીજાઓને સારી રીતે
મજાવતો હોવા છતાં પણ પોતાના આગર જીવનમા બધ્યા
બચ્ચ, પેચાપેચ, વાઘ્યાવાઘ્યમા કથાય પણ વિચાર કરવા જેટલી
ક્ષમતા તેમની પાસે હોતી નથી

(8) દુર્મતિ (દુર્બુદ્ધિ) બધારે આત્માની પટ્ટરાણી બને
છે ત્યારે આત્માની આન્તર સ્થિતિ સન્નિપાતના રોગી જેવી
થાય ॥

ઉપરુક્ત પ્રમાણે મોહરાજના સામતોની વચમા નાચતો-
હૂતો આ જીવાત્મા હજારો-લાખો અને કરોડો માનવોને
તથા બીજી સૃષ્ટિનો પણ દોહી બને છે, આરક બને છે, ઘાતક

તેમની જીભ, મન ઇન્દ્રિયો અને શરીર પણ બીજાના ઉપકર
માટે, દોન-દુ બીજાને હાજરોટી અપાવવા માટે, અનાથેનું
રક્ષણ કરાવવા માટે તેમજ અદ્વિતીયા ધર્મના પ્રચાર માટે તેમની
જીભનો ઉપયોગ થાય છે, અન્યથા મિથ્યાત્વના ભેરહાર દુઃખકાળ
કારણે પાપવ્યાપારો તથા પાપવામિત મન જેમનું હોય છે
તેમની જીભ—

-કુદાડા જેવી તીખી ધારવાળી

-કડરી તુબડીના બી જેવી બચકર કડરી

-વિવેચના ફળ જેવી ઉપરથી મીડી અને અદરથી વિષ ભરેલી

-સ્વાથ માટે કે તે વિના પણ બીજાના ઘરને ભગાવનારી

-બીજાની બેન બેગી કે તેમના પુત્રોને ભૂખે મરાવનારી

-બીજાની મિત્ર (થાપણમીમા)ને પચાની પગવનારી

-વિષયવામનામા શ્રમ બનીને પારકાની બહેન બેગીએ
ફાંસલાવનારી હોય છે, ફગસ્વરૂપે આવા પ્રકારના મર્મ
મનુષ્યોને પણ પાછા નરકમતિમા કે નિર્ધન્યર્થાતિમા રૂપ
વિના બીજા માગ નથી

દુનુગમદુનુગમ શરીરમાણવાળા મની પદ્ધતિ
જીભને સાધાર તથા નિરાકારરૂપે બને ઉપયોગ હોય છે જાન્ય
વસ્તુની જાતિ ગુણ-નામ-વર્ણવાદિનો વિરોધ પ્રારે જન
યેય તે સાકારોપર ન કહેવાય છે અને જે જ્ઞાનમા અદ્વિ
તીયા જ્યાં ન હોય તેને નિરાકારોપરોપ કહેવાય છે
મર્મ દેખાને પદાર્થ મનુષ્ય છે પણ જનવર નથી કેમ
જનવરની સ્તરીસાધુન અને મનુષ્યોની સ્તરીસાધુનિમ દે
હે પદ્ધતિ જનવર જાતિનો નિરોધ કરીને સાધેવ છે મનુષ્ય જ છે

તેવું વિશેષજ્ઞાન તે સાકારજ્ઞાન છે તેવી રીતે જીમ પર પડેલા રમ્મ લીંબુનો ॥ પણ મીસ બીનો નથી, પહેરેવ વસ્ત્ર રેશમી છે પણ મુતરાડી નથી મુઘેવ અત્તર ગુલાબનું છે પણ હીનાનું નથી, સ્વભાવતા શબ્દો મારી સ્ત્રીના જ છે બીજાના નથી, ઈત્યાદિ જ્ઞાનમાં વિશેષતા રહેતી હોવાથી આચારેન જાતિપ્રમાણ વિભેદેન સહિત જ્ઞાન સાકારજ્ઞાનમ્ તને માકારોપયોગ કહેવાય છે

મતિજ્ઞાનનો વિકાસ જે પ્રમાણે સધાયો હોય તે પ્રમાણે માનવને સ્પષ્ટ કે અસ્પષ્ટ જ્ઞાન, ઘણી રીતે કે થોડી રીતે તત્કાળ કે વિલંબથી જ્ઞાન થાય છે, તેમાં સ્પષ્ટ જ્ઞાન તે સાકારોપયોગ અને અસ્પષ્ટ જ્ઞાન તે નિરાકારોપયોગ છે

સ રી ૫ ચેન્દ્રિય જીનોને પાચે વર્ણ, પાચે રસ, બે ગંધ, અને આઠે સ્પર્શ હોય ॥ આમાં શુભ નામકર્મનો ઉદય હોય તો શરીરનો વર્ણ (રંગ) સારો હોય છે, તે પ્રમાણે રસ, ગંધ અને શરીરનો સ્પર્શ પણ મારો હોય છે અશુભ નામ કર્મના કારણે શરીરનો વર્ણ, કેઈને ન ગમે તેવો કાળો, પરસેવો કડવા રસનો, બહુ મારે તેવો તથા શરીરનો સ્પર્શ કઠોર-ખરબચડો અને ઉષ્ણ હોય ॥ જેમકે એક માનવનો પરમેવો સુગંધમય અને બીજાનો મરેલા જાતવરની જેમ દુર્ગંધ મારનો હોય છે એકના હાથપગના તળીયા તથા શરીરની ચામડી માખણ જેવી મુલાયમ અને બીજાની રીંછ તથા ભૂડ જેવી ખરબચડી જડી અને કઠોર હોય છે, તથા ઉચ્છવાસ અને નિઃશ્વાસવાળા હોય ॥ આહાર કરનારા હોય છે

જે કપાયવત જીવો છે તેમને 'નોકપાય'ની માયા જરૂરી હોય છે કારણ કે કપાયોને બડકાવનારા નોકપાય છે, તેમ પણ પુરૂષવેદ, સ્ત્રીવેદ અને નપુસકવેદની માયા ઘણી જ જાણી હોવાથી તેના કારણે બીજા નોકપાયો પણ બડકે છે, અને તેમ થતા ચારે કપાયોની ચકાવ ચોકડીમાં તે જીવાત્માને કપાય વિના છુટકો નથી

વેદનો મૈથુનાભિલાષ અર્થ સમજવો. ગમે તે ઉંમરમાં જ્યારે જીવાત્માને મૈથુન સેવવાની ઇચ્છા હોય ત્યારે પુરૂષવેદ, સ્ત્રીવેદ, અને નપુસકવેદને નપુસકવેદને ઉદય જાણવો, અથવા મૈથુનેચ્છાને પૂર્ણ કરવામાં તે તે સાધનો દ્વારા ઉત્તીર્ણ અર્થાત્ તેને બળવતી કરીને જાણી જુઝીને નિમિત્તો ઉભા કરીને ઉદયમાં લાવેવો વેદકર્મ બડકે બળ્યા વિના રહેતો નથી વૃદ્ધાવસ્થામાં શરીરના ગાત્રો કે ઇન્દ્રિયો ભલે ઠંડા પડી ગયા હોય તો પણ વેદકર્મના વેગને રોકવો ભારે કડવું છે, કેમકે ભોગવેના ભોગોની સ્મૃતિ થતા જ માનવનું મન ગમે તેવી સ્થિતિમાં પણ અવાયમાન થયા વિના રહેતું નથી સારાશ કે મૃત્યુના ખાટવા પર પડેલા માનવને પણ ભોગવેલી મધુરજનીઓની સ્મૃતિમાં સરકાવીને ભવાતર બગાડવાની તાત્કાલ વેદકર્મની જો માટે જ -

મુક્તનારી સ્મરણ માત્રડપિ પુરુષ વેદયતિ મુહીકરોતીતિ પુરુષવે ।
મુક્ત નર સ્મરણ માત્રેડપિ સ્ત્રિય વેદયતિ માહ્યતીતિ સ્ત્રોવે ।
મુક્ત પુરુષ સ્ત્રી સ્મરણ માત્રડપિ નપુ સર્વ વેદયતીતિ નપુ સર્વવે ।

પૂર્વભવના કરેલા પાપ પુણ્યના ફળરૂપે આ ભવમાં ત્રણ વેદોનો અનુભવ કરનારા અને ફરી ફરીથી તેવા અધ્યવસાયોમાં રમનારા જીવાત્માઓ પોતપોતાના અધ્યવસાયોની ચોંચાળ

જોડાન બોલવનારા બનશે

કેવા કેવા અધ્યયનાર્થો અને ને ખાટેના ને ફાળો કરવાથી
કયો કયો નેર ઉપાદિગ થાય છે, તે અલગુ સમજાવે છે

પ્રત્યક્ષ દર્શક આધવાન દર્શક :-

[illegible]

(२५१७-८६०)

બાદમાં પુત્રવત્તે કહ્યો: જ્યારે મહાનિશાનવાળા મન
 થઈ તે જ્યારે માનવનું જીવન કાળ વચ્ચે પડે ત્યારે
 જોને કહિયું જનના પુત્રવત્તે: જ્યારે જનના વચ્ચે
 નથી જાય તોય પુત્રવત્તે પાંચ પ્રકારના જનના
 કાળ જોઈ તે જો જોને નપુત્રો ન જાણે તો
 જોયો જોયો પુત્રવત્તે જોયો વિના તે જોયો જોયો
 જોયો જોયો પુત્રવત્તે જોયો જોયો જોયો જોયો
 જોયો જોયો જોયો જોયો જોયો જોયો જોયો

1. 1945년 10월 1일
 2. 1945년 10월 1일
 3. 1945년 10월 1일
 4. 1945년 10월 1일
 5. 1945년 10월 1일
 6. 1945년 10월 1일
 7. 1945년 10월 1일
 8. 1945년 10월 1일
 9. 1945년 10월 1일
 10. 1945년 10월 1일

319 年 2 月 10 日 在 此 前 的 某 天
 在 此 前 的 某 天 在 此 前 的 某 天
 在 此 前 的 某 天 在 此 前 的 某 天

આ કારણે જ અત્યંત મહાપુરુષો કહે છે કે-મેટ્રીક ગેજુએ, શાસ્ત્રીના મીઠા મન-મધામત જનનું મરણ હેઠળ શકે પરંતુ પોતાના આત્મ જીવનને શુદ્ધ રાખવાની કળા દ્વંદ્વગત કરી મરણ નથી જ કેમકે શાસ્ત્રીના શારીરિક પ્રદૂષણો કરતા માનસિક પ્રદૂષણો જ્યાં ગંદી જનવા પામે છે ત્યારે જીવાત્માના અધ્યયનમાટે માનસિક વિચારધારાઓ છેવટે ભાવ (મૂલમ મન પદ્મ અશુદ્ધ અશુદ્ધતર કે અગુમનમ જનવા પામે છે અને તેના દ્વારા બધાના કર્મો પદ્મ અનિષ્ટ કડિન, સીકળા અને ધણા બધામાં વેદના લોગન્યામા સ્વચાતા પ્રાપ્ત કરાય નેવા બધાએ

ઉપરના સૂત્રાનુસારે જ વિચારીએ -

(૧) ક્રોધ માન-માયા અને લોભમા મદતા આવતા જ માનવની આધાર, બધ, મૈથુન અને પરિમદમજા મર્યાદિત-સંયમિત જનશે જેના કારણે લોભ (એક જ વાર લોભવવામા આવે તેવા પદાર્થો) અને ઉપલોભ (એક જ વસ્તુ બીજીવાર પણ લોભવવામા આવે)ના લોભન્યામા પણ નિર્વેપ, પાપ ભાવના સ્પષ્ટ ઉદાગ્રીન અને મમતા વિનાનો થયે, કૃષ્ણસ્વરૂપે વિકસિત વિચારમરણીના કારણે પરત્તી, વિધવા, વેશ્યા અને કુમારિકાના ત્યાગને જ ધર્મ તથા ધર્મ્ય કાર્ય સમજતા પોતાની ધર્મપત્ની પ્રત્યે જ તેને રાગ રહેશે મનુષ્ય જીવનમા મોટામાં મોટું પાપ મૈથુન સંસારી બકકાયેનું મૈથુનકર્મ જ છે, તે જ્યારે સંયમિત કે મર્યાદિત થયે અથવા તપ, ત્યાગ, સ્વાધ્યાય અને ઉદાત્ત વિચારોથી મર્યાદિત કરવામા આવશે ત્યારે પરત્તી આદિનો રાગ ધીમે ધીમે ઓછો થતો જશે અને સ્વસ્ત્રીનો રાગ, તેમા પણ ધર્મ્ય વ્યવહાર, સભ્ય વેદા અને ગર્ભમા રહેલા કે ૨-૩ વર્ષે ગર્ભમા આવનારા સત્તાન પ્રત્યે ભાવદયા

ઉત્પન્ન થશે અને તેમ થતા જ માનવના ઘણા ઘણા પાપકર્મો રોકાશે અને પુણ્યકર્મોની વૃદ્ધિ થશે

(2) મન-વચન અને કાયાના યોગોમાથી વક્રતા જશે અને અવક્રતાનો પ્રવેશ થશે જેન શાસને આ ત્રણેને યોગ તરીકે મ બોધ્યા છે, કારણ કે 'કમળા સહ યોગ્યતીર્થ યાગ નવા કર્મો માથે આત્માને જોડાવી આવે તે યોગ છે, માટે આ ત્રણેમા અનાદિ કાળની રહેલી, વધેલી, વધારેલી વક્રતાના કારણે આત્માનુ પ્રસ્થાન દુર્ગતિ તરફ રહ્યું છે, પરંતુ કષાયોની મદતા જ્યારે વધે છે ત્યારે યોગમા અવક્રતા (મરણતા) આવતા જ આત્માનુ પ્રસ્થાન સદ્ગતિ તરફ આમળ વધે છે

(3) 'મુજોષનાગિની દુર્ગતિ' આ ન્યાયે અધ્યાત્મિક જીવનમા ઇર્ષ્યા ઉત્પન્ન થાય છે વધે ॥ અને માનવનુ જીવન વૈરઝેરમય બને છે, પરંતુ કષાયોની મદતાના કારણે તે કાળી નાગણુ કરતા પણુ બૂઠી ઇર્ષ્યા ધીમે ધીમે ઘટતી બાય છે અને માનવ, શત્રુઓની વચ્ચે પણુ શાંતિ અને સમાધિને મેળવે છે

(4) મત્યવાદિતા-એટલે મત્યજાણી મત્ય વ્યવહારી આત્મામા સમ્યક્ત્વના સ્પર્શનો નિષેધ કોઈએ કર્યો નથી છેવટે પરમાત્માના સ્વરૂપને જાણવા માટે મૌલિક કારણ જ સત્ય છે આવો મત્યવાની આત્મા પાપમાર્ગે કેવી રીતે જશે ? કષાયોની તીવ્રતાના કારણે જીવનમાથી સત્યધર્મ જાય છે અને અસત્ય આવે ॥ માટે જેન શાસને જૂઠ બોવનારમા કોહા વા જોહા વા થયા વા હાસા વા ક્રોધ લેખ, બય અને હાર્યની તીવ્રતાને સ્વીકારી છે, પરંતુ તે તીવ્રતાને મંદ કરવા જે સાધક સફળ બન્યો હશે તેના પાપકર્મો રોકાયા વિના અને પુણ્યકર્મો બધાયા પતા રહેતા નથી

ઉપરના કારણે એવું કે —

રાગ-રોગ અને કપાયોની મહતા, સ્વશ્રીની પ્રીતિ, અવકાશ, ઇર્ષ્યા વિનાનું જીવન અને સત્યવાદિતાને પુરુષને બાધવાના કારણે કહ્યા છે

સ્ત્રીવેદ કર્મ બાધવાના લક્ષણો

શબ્દાદિ વિષયેષુ ગાઘ્યેર્ધ્યાનુત્વાનુનવાદિત્વવપ્તતા પરદાર
રતિ પ્રિયતાદિકરણ રૂપત્વ સ્ત્રીવેદાથવસ્ય લક્ષણમ્ ।

(આહુત દર્શન દીપિકા)

(૧) પામે ઇદ્રિયોના શબ્દ-રસ-ગંધ-સ્પર્શ અને દર્શનના મનગમતા રૂઝ વિષયોમા અત્યંત આસક્તિ, લાલસા, મમતા, તથા તેમના લોગવટામાં અનહુદ રાગ રાખવાથી આધ્યાત્મિક શક્તિઓનો હાસ થતો જાય છે, ઇદ્રિયો બેકાજી બને છે, મનની શેતાની વધે છે અને ઘણા પરિધમે મેળવેલુ જ્ઞાન તથા વિજ્ઞાન નિષ્ફળ અને નિરર્થક બને છે, ત્યારે આત્માને સંયમિત રાખવાની એકેય શક્તિ માનવના હાથમા રહેતી નથી.

(૨) ઇર્ષ્યાજીત્વ-જે વ્યક્તિમા બેમર્યાદ ઇર્ષ્યા હોય છે, તેની માનવતા જ પરવારી જવાના કારણે ગમે તેવા નિમિત્તો મળતા પાપમાર્ગે જવાનું તેના માટે સરળ બને છે એકવાર આપણે માની લઈએ કે, ઇર્ષ્યાજીત્વ માનવના હાથમા લાકડી, બહુકે છે છરો ન પણ હોય તો પણ તેના આત્મિક દૂષણો એટલા બધા બળરનાક હોય છે, જેને લઈ ગમે તેવાઓની માથે વેર-વિરોધ, લડાઈ અને જીતાજેતી કરતા વાર લાગતી નથી માટે જ દ્રવ્યપાપ કરતા બાવ રાપ વધારે જોખમદાર છે ઇર્ષ્યાનો અર્થ આ પ્રમાણે છે —

- (૧) વરગુણામહનમોહ્યા (ઉત્ત : ૧૫૬)
- (૨) વર સપત્તી ચનસા કયાનોષ (વૈશકરજ)
- (૩) વરોત્તર્પણસિહનમોહ્યા (કોવકાર)

આ ત્રણે અભિપ્રાયોણુ તાત્પર્ય આ છે કે-“ પારકાના વાઓ, પુત્રો ત્રિઓ મકાન, ફા/ સુવેત્રી, મોટર ાડી વગેરે જે નિ તેમના પ્રત્યે આપણા મનમાં જે બળવરા થાય, આખોમા દાષ આવે ” છુમમાં કડવાશ અને બકવાટ ધાય તે હર્મ્યા કહેવાય છે

“ પારકાના શુભો, વક્રુત્વ, અગ્નિત્વ, રૂપ વિદ્યા, તપશ્ચર્યા, પુણ્યોદય દાન આદિને જોઈને તેમની નિંદા કરવાની જાડવાની તેમની પ્રવૃત્તિમાં કાંઈક ભૂલો જોવાની બોલવાની અને છેવટે તેમને બદનામ કરવા પી ભાવના રાખવી તે હર્મ્યા જ કહેવાય છે ” ‘ લક્ષ્મ બધાય શુભોની માગા છે ’ જો/લે કે લક્ષ્મણુ માનવને બધાય શુભોની વરમાણા ભામ્યમા રહે છે ત્યારે મહાપુણ્યોદયે મળેવા કે મેળવેવા સદ્ગુણોને ન શકવામાં હર્મ્યા મુખ્ય કારણ છે, કેમકે, વૃદ્ધિ પામતી હર્મ્યા માનવતા દયા સત્કર્મિતા અને છેવટે મહિષ્ણુગાને પણ નાશ કરે છે ત્યારે તેવો માનવ જેમ બીજાઓને ખાડમાં ઉતારે છે તેમ પોતાના આત્માનો પણ નાશ કરે છે, તેથી જ શાસ્ત્રકારે ને કહેવું પાડ્યું કે મર્યાદાનીજ હર્મ્યાના માલિકો અવસર આવ્યે મરે તેવા મહા અને પાપકાર્યો પણ કરનારા દોષ છે અને હર્મ્યાના કારણે શુદ્ધ કે પ્રમટ પાપોને લઈને આ બવનો પુરુષ વેદનો માલિક પણ આવનારા જવોમાં સી શરીર મેજરના અને છે આ બવની સી પણ વધારે પડતી હર્મ્યાનું દરે દોરીથી તેના ભામ્યમા સીવેદ અને સીશરીર જ રૂપ રહેશે

(૩) અનૃતવાસ્તવ અમન્ય ભાષા, અમલ્ય વ્યવહાર અને વ્યાસાર તથા રહેણીકરણીમા પ્રાય કરીને અમ્યક્તવનો પ્રકાર ન હોવાના કારણે માનવના સત્કાર્યો કેવળ વ્યવહાર પૂરતા જ રહેવા પામે છે દેવદુર્લભ મનુષ્યાવતાર પાત્રીને પણ તેઓ નિર્જરા કે અવરનો માર્ગ સ્વીકારી શકતા નથી, તેથી તેમના માટે આશ્રયમાર્ગ સિવાય બીજો એકેય માર્ગ ન હોવાથી પાપના દ્વારો તેમના હૃદયમાં માટે ઉઘાડેલા જ હોય છે તેનાથી જ્ઞાનજાનીના સત્કાર્યો બગડ્યો, બળતર-ગણતર શ્રાપમય બનશે અને વધારે પડતા જુડ-પ્રપચથી તે માનવ હિંસક પ્રજાઓ કરતા પણ બધાં જ બનશે હાથી જેવા કઠાવર પ્રજાને માટે અકુશ, ઘોડાને લગામ, સાયકવ કે મોટરને પ્લેક હોય છે, તેવી રીતે જ એ તેવો મોટો માણસ હોય যদি તે પણ અકુશ વિનાનો હશે તો તેના આન્તર જીવનમાં તે હિંસક, દુરાચારી બનવા પામશે માટે મર્યાદાનો ત્યાગ કરીને આચરેલા જુક, પ્રપચ, કાળા ધોળા આદિ કાર્યો સીવેદતા કારણ બનશે

(૪) વક્તા -મન, વચન અને ક્રિયાની વક્તાવાળા અક્ષર સમારની માયામાં લપટાઈને વક્ત બનેલા માનવના એકેય મત્કાર્યો જીવનના આદિ-મધ્ય કે અવસાનમાં પણ સરળ હોતા નથી તેમ જ જ્ઞાનમજાને મેળવવાને માટે કે વધારવાને માટે તેમને હિંમત પણ દોતો નથી પરિણામે તેમનું વિદ્યાર્થી જીવન, લગ્નજીવન વ્યાપારજીવન પણ કેવળ વ્યવહાર કે સ્વાર્થ પૂરતું જ નુદર રહેવા પામે છે આ કારણે જ તેમના જીવનમાં ગમે ત્યારે પણ આવનારા ભવોને જમાડવા માટે અસત્કાર્યો, દુર્જન મિત્રો, ગદ્ગદ સાહિત્ય તથા સિનેમાઓ આદિ તૈયાર જ હોય છે

(૩) અનૃતવાદિત્વ - અસત્ય ભાષા, અમત્ય વ્યવહાર અને વ્યાપાર તથા રહેણીકરણીમાં પ્રાય કરીને સમ્યક્ત્વનો પ્રયત્ન ન હોવાના કારણે માનવના મત્કાર્યો કેવળ વ્યવહાર પૂરતા રહેવા પામે છે. દેવદુર્લભ મનુષ્યાવતાર પામીને પણ તેમ નિર્જન કે સવરનો માર્ગ સ્વીકારી શકતા નથી, તેથી તેમના માટે આશ્રયમાર્ગ સિવાય જીજ્ઞાસે એકેય માર્ગ ન હોવાના પાપના દ્વારો તેમના હૃદયમાં માટે ઉઘાડેલા જ હોય છે. તેનાથી ખાનદાનીના સત્કાર્યો ભગદ્યો, ભણતર-ગણતર શ્રાપમળનશે અને વધારે પડતા જુઠું-પ્રપચથી તે માનવ હિંસા પ્રશુભો કરતા પણ ભય કર બનશે હાથી જેવા કઠાવર પ્રશુભો માટે અકુશ, ઘોડાને લગામ, સાયકવ કે મોટરને બ્રેક હોય છે, તેવી રીતે જ એ તેવો મોટો માણસ હોય વહિ તે પણ અકુશ વિનાનો હશે તો તેના આન્તર જીવનમાં તે હિંસા દુરાચારી બનવા પામશે માટે મર્યાદાનો ત્યાગ કરીને આશ્રયે જુઠું, પ્રપચ, કાળા ઘોળા આદિ કાર્યો સીવેડના કારણ બનશે.

(૪) વક્રતા - મન, વચન અને કાયાની વક્રતાવાળા અસત્ય સંસારની માયામાં લપટાઈને વક્ર બનેલા માનવના એકેય મત્કાર્યો જીવનના આદિ-મધ્ય કે અવસાનમાં પણ સરળ હોય નથી તેમજ જ્ઞાનમજ્ઞાને મેળવવાને માટે કે વધારવાને માટે તેમને કૌતસાદ પણ હોતો નથી. પરિણામે તેમનું વિદ્યાર્થી જીવન, લગ્નજીવન વ્યાપારજીવન પણ કેવળ વ્યવહાર કે સ્વાર્થ પૂરતું જ ચુરર રહેવા પામે છે. આ કારણે જ તેમના જીવનમાં ગમે ત્યારે પણ આવનારા ભયોને જમાડવા માટે અસહ્ય દુર્જન મિત્રો, ગદુ સાહિત્ય તથા સિનેમાઓ આદિ તૈયાર હોય છે.

અમૃત્ય જીવનધન, પુરુષકર્મ, ભણતર, ગણતર અને યુવાન
અવસ્થાને સર્વથા જરૂરના કર્યા પછી પોતાની પરણેતર ધમ
પત્નીના સહવાસમાં સ્તબ્ધશક્તિના અભાવે કે જનનેન્દ્રિય
શિથિલ થવાના કારણે યક્તિહીન જની ચૂકેલાઓ જ્યારે લગ્ન
હાય દળને બેસે છે, ત્યારે તેમને તમે જોયા છે? જાણો છો? આ
પ્રમાણે પોતાની પુરુષાત્ત શક્તિને અપ્રાકૃતિક સ્થાને વ્યય કરી
આ જવાબ જ નપુ સક જનેલા આવનારા જવોમા શા માટે
નપુ સક ન જને?

(૪) વિશ્વવાસના જ્યારે મર્યાદાતીત (હદ જહાર) થઈ
જાય છે ત્યારે શીતમનને ધારણ કરનારા તથા શુભીયલ માણનો
કે જહેનો સાથે, અથવા મનધારીઓ સાથે પણ મૈથુનકર્મની
બેદા કર્યા વિના રહેવાતું નથી

પાપ ભાવના જ્યારે મનમાં ઉદ્ભવે છે ત્યારે પોતાની
ફાવ' આપના :-

- (૧) શિથિલવતોને પણ જાણ કરવાની જાનત થાય છે
- (૨) સાવ નાની ઉંમરના બાળક-બાલિકાઓને ફેસલાવે છે
- (૩) પોતાના રૂપાળા શરીર વડે, મુચનોને વાસનાના રસમાં
ધકેકે છે
- (૪) પૈસાના લોભે જીભઓની ચરમ છોડાવે છે
- (૫) પમ દલાવવાના જહાને મતધારીઓના શરીર સાથે
મદી દીપ્તા પણ રહે છે
- (૬) ઉંચે કાગળ પર થા પડેલી મૂર્તિ સાથે પણ પોતાનું
શરીર ખસાળ કરે છે

જાના બધા દેશમાં ભગવતી તથા ભગવતીના નામો જોઈને
નમસ્કાર કરવામાં આવે તો ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની

ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી
ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી
ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી
ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી

ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી
ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી
ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી
ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી

ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી
ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી
ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી
ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી ભગવતીની કૃપાથી

(૩) નિર્વાહન કરાવવા - આ કર્મ દ્વારા મનમાં પશુઓના
નાક કાનનું ઇન્દ્રિય કરાવશે અથવા તેમની શુભાશિષ્યની ખરી
કરાવીને તેમને વિષયમુખના ભોગમાંથી બચાવવામાં આવશે
અતરાયકર્મનું ઉપાર્જન કરશે, ત્યારે તે મૂળાદ્યતરંગો કયો
ગ્રાહ આપશે ? તે ઉપાર્જનમાં જઈને મુનિરાજો પાને જુવાનો
કરી લેશે તે મિથ્યાત્વના રંગમાં રંગાયેને કરેલા અપદ્મત્યોથી
કપારી આખ્યા વિના નહીં રહે

(૪) રૂપરોદિત્યના શુભાશિષ્યની જોડે કન્યાઓના કે
રૂપ રૂપાળા બાલકોના શરીરને જગાડતા હશે, તેમના
શરીર માથે પોતાની વિષય વાસનાને તૃપ્ત કરવામાં તથા
ખેટા થાળા ગદી થેલા કે પીપરમેટ આદિના પ્રવેશન આપીને
તેમને પોતાના ખોળામાં બેસાડી સ્વચ્છ આનંદમાં પોતાનું

અમૂલ્ય જીવનધન, પુણ્યકર્મ, ભણતર, ગણતર અને યુવાન
અવસ્થાને સર્વથા જરૂરના કર્યા પછી પોતાની પરણેલા ધર્મ
પત્નીના સહવાસમાં સ્તબ્ધશક્તિના અભાવે કે જનનેન્દ્રિય
શિથિલ થવાના કારણે શક્તિહીન બની ચૂકેલાઓ જ્યારે લમણે
હાથ દબને બેસે છે, ત્યારે તેમને તમે જોયા છે? જાણો છો? આ
મમાણે પોતાની પુરુષાત્તન શક્તિને અપ્રાકૃતિક સ્થાને બંધ કરી
આ જવામાં જ નપુસક બનેલા આવનારા ભવોમાં શા માટે
નપુસક ન બને?

(૫) વિષયવાસના જ્યારે મર્યાદાતીત (હૃદ બહાર) થઈ
જાય છે ત્યારે શીલવ્રતને ધારણ કરનારા તથા ગુણીયલ માણસો
કે બહેનો સાથે, અથવા વ્રતધારીઓ માથે પણ મેથુનકર્મની
ચેષ્ટા કર્યા વિના રહેવાતું નથી

માપ ભાવના જ્યારે મનમાં ઉદ્ભવે છે ત્યારે પોતાની
ફાવત આવતા -

- (૧) શિયળવતોને પણ બ્રહ્મ કરવાની ઠાનત થાય છે
- (૨) સાવ નાની ઉંમરના બાળક-બાલિકાઓને ફેસલાવે છે
- (૩) પોતાના રૂપાળા શરીર વડે, યુવાનોને વાસનાના રસમાં
ધકેલે છે
- (૪) પૈસાના લોભે બીજાઓની શરમ છોડાવે છે
- (૫) પત્ર દબાવવાના બહાને વ્રતધારીઓના શરીર સાથે
ગદી ચેષ્ટા પણ કરે છે
- (૬) છેવટે કાગળ પર યા પત્થરની મૂર્તિ સાથે પણ પોતાનું
(શરીર ખરાબ કરે છે

દત્તાદિ કૃત્યો મર્ચ્યા નિદનીય, દંડનીય દોષાશી તેવ
પ્રકારના છુપો મમાજ્ઞા નિહિત, અપમાનિત અને નિરમ્બુત
બનવા પામે છે અને બરાબરમા પુરુષ તથા શ્રીના શરીરથી
દ્વાય ધોઇને નપુ મક શરીર પ્રાપ્ત કરે છે

(૬) સ્પર્શેન્દ્રિય પી ગુતામી સ્ત્રીકાર્યા પછી તેવા પુરુષોની
પાચે નાનેન્દ્રિયો અને ઉરસ્થ (શ્રી પુરુષની ગુપ્તેન્દ્રિય) તથા
શુભકર્મો પણ મર્ચ્યા કટ્ટોવ વિનાના બનવા પામે છે, તેથી
સ્થિતિમા તેવા છુપો પામે બનગ ક્રીડા અને વિવયવામનાને
તીમાનુરાગ મિવાય બીજા એકેય અધ્યવમાય રહેનો નથી
બનગ ક્રીડા એટલે માનવને કે શ્રીને જ્યારે કામદેવને નથી
મર્યાદાથી બહાર ચાલ્યો જાય છે ત્યારે સોગવિવામના મુખ્ય
અગ મિવાય બીજા અગો દ્વારા પણ પોતાના નશાને નમાપ્ત
કરે છે જે વૃદ્ધાવસ્થામા પણ આ ભયકર કુટ્ટેવ છુપી મરજ
નથી આ પ્રમાણે યૌવનાવસ્થાને બરબાદ કર્યા પછી પોતાની
વૃદ્ધાવસ્થાને પણ બરબાદ કરતો તે માનવ નિસ્તેજ, અધક્ષ
અને ઘણી જાનના રોગોનુ ઘર બનવા પામે છે અને દેવદુર્લભ
મનુષ્યાવતારને બધી રીતે ખનમ કરીને આવળા ભવોમા
નપુ સકલ પ્રાપ્ત કરે છે

તીમાનુરાગ એટલે પોતાની ઉંમર વૃદ્ધાવસ્થાના કિનારે
આવીને ઉભી છે, ઘરમા પુત્રો અને પુત્રવધુઓ છે, બહેન
છેત્રીઓ છે તો પણ પોતાની વિવયવાસનાને ભડકાવવા માટે
જુગી જુગી જાનની શક્તિઓની દવા અને તે માટેનો પૌષ્ટિક ખોરાક
ગોળવામા ક્ષાણ મારતા હોય છે, તેવા માનવોને પેપરો વાચના
જરા જોશે તો ખગર પડશે કે પેપરના પેઇજેમા વીયંવધક,
વીયંસ્ત્રભક અને બીજા પ્રકારની પણ તાકાત મેળવવાની
ઔષધિઓ જ તેઓ ગોતતા હોય છે (ઇત્યલ વિસ્તરેણ)

મન્યકૃત્વનો જખરદસ્ત પ્રભાવ •

અનાયોગ મિથ્યાત્વને છોડી બીજા ચાર પ્રકારના જીવો
 યદપિ મિથ્યાત્વીજ કહેવાય છે, તો પણ મોક્ષમા જવા માટેનું
 પહેલું પગથિયું હોવાથી આકાશમા ઉદય પામતા સૂર્ય
 નારાયણની એક કલાક પહેલાં પણ સંસારને ઉઘાડે. જોવા
 મળી નય છે તેવી રીતે આ જીવોમા પણ મોક્ષ જવા માટેની
 કાર્પક યોગ્યતા પ્રાપ્ત થાય છે અને જ્યારે યથાપ્રવૃત્તિકરણ,
 અપૂર્વકરણ તથા અનિવૃત્તિકરણ દ્વારા મિથ્યાત્વ ટળી નાય છે
 અને મન્યકૃત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે સમયે અનતાનુબંધી
 આદિ માતે પ્રકૃતિઓનો ક્ષયોપશમ થતા આત્મામા આધ્યાત્મિક
 શક્તિની પ્રાપ્તિ અને તેનો વિકાસ થવાનો પ્રારંભ થાય છે,
 જેનાથી આવનારા જીવોમા કેવળ પુરૂષવેદને બાધનારા બને છે
 એટલે કે સમ્યક્ત્વની હાજરીમા મહા ભયકર પાપવાસનાઓ,
 તેની ભાવનાઓ, એકાઓનો અંત થતા તેઓની શ્રીવેદ અને
 નપુ સકવેદને બાધવાની લાયકાત પણ નાશ પામે છે આ થોડા
 ગુણસ્થાનકે રહેલો જીવાત્મા કદાચ આધ્યાત્મિકતામા આગળ
 વધે તો સોનામા સુગંધ જેવું બનશે તો પણ બધાય જીવોના
 અણાનુમંદનો તેવા ન હોવાથી કદાચ આ અતુર ગુણસ્થાનકથી
 નીચા પડે અને ત્રીજા ગુણસ્થાનકે આવે, એટલે કે નીચે પડ
 વાની તૈયારી કરી ચૂક્યા છે તો પણ તેમના જીવનમા સમ્ય
 કૃત્વનો પ્રકાશ સર્વથા બુઝાતો ન હોવાના કારણે શ્રીવેદને
 બાધવાની યોગ્યતા પણ તેમના જીવનમા રહેતી નથી, સારાશ
 કે ત્રીજા ગુણસ્થાનકે સ્થિત જીવ શ્રીવેદને બાધતો નથી હવે
 ત્રીજાથી પણ નીચે ઉતરતો જીવ બીજા સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકે
 આવશે તે સમયે પણ તેમની પાને સમ્યક્ત્વની કાર્પક જ્યોત
 (આસ્વાદન) સત્તામા રહેતી હોવાના કારણે નપુ સકવેદ જેવું

શતક ૪૦ અંતર્ગત ધીનું શતક

કૃષ્ણ વેશ્યાવાળા કૃતયુગ્મ કૃતયુગ્મ રાશિ પ્રમાણ સગી
પર્યેદ્ય જીવોને પણ પૂર્વવત્ જેમકે આ જીવોને ત્રણ વેદ
છે પણ અરે કે નથી આયુરસ્થિતિ જનન્યથી એક સમયની
અને ઉત્કૃષ્ટથી અન્તર્મુદ્ધૂર્ત અધિક તેનીમ સાગરોપમની
માતમી નરકભૂમિની અપેક્ષાએ જાણવી કેમકે કૃષ્ણવેશ્યાના
માલિકોને માટે, એટલે કે મૃત્યુ સમયે આ લેશ્યા હોય તો તે
જીવોને માટે સાતમી નરકભૂમિ માન્ય છે અન્તર્મુદ્ધૂર્ત અધિક
આશય આ પ્રમાણે છે સાતમી નરકે જતા પહેલાં ચાલુ ભવમા
મૃત્યુ સમયમા કૃષ્ણવેશ્યાના પરિણામો ઉત્પન્ન થઈ જાય છે
માટે અન્તર્મુદ્ધૂર્ત અધિક તેનીમ સાગરોપમ કહ્યા છે

(આ પ્રમાણે ૧૧ ઉદેશ પદ્ય જાણવા)

શતક ૪૦નું અંતર્ગત રજુ શતક સમાપ્ત

શતક ૪૦ અંતર્ગત ત્રીજું શતક

નીલ લેશ્યાવાળા કૃતયુગ્મ કૃતયુગ્મ રાશિ પ્રમાણ મગી
જીવોની સ્થિતિ જનન્યથી એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી પાચમી
નરક પૃથ્વીના ઉપરના પ્રતરમા પદ્યોપમના અમ ખ્યાતમા ભાગ
અધિક દશ સાગરોપમની જાણવી આમતો પાચમી નરકની ઉત્કૃષ્ટ
સ્થિતિ ૧૭ સાગરોપમની છે, અને નીલ લેશ્યાવાળાને પાચમી
નરક છે, માટે ઉપરના પ્રતરના હિમાણે ૧૦ સાગરોપમથી અધિક
કહી છે અહીં અ તર્મુદ્ધૂર્ત વધારે ન કહી તેનો આશય એટલો જ
છે કે પૂર્વજનીય અવતારમા મૃત્યુ સમયે યદ્યપિ આ લેશ્યા ૧
પદ્યમાણી થઈ જાય છે, તો પણ તેનો સમય પદ્યોપમના
અસ ખ્યાતમા ભાગમા સમાવેશ થઈ જતો હોય છે

શતક ૪૦નું અંતર્ગત ૩જું શતક સમાપ્ત

શતક ૪૦ અન્તર્ગત ૪ થી ૭ શતક

કાપોત લેશ્યાવાળાઓની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પર્યોપમના અસખ્યાતમે ભાગ અધિક પણ સાગરોપમની જાણી અહીં પણ ઉપર પ્રગતી અપેક્ષા સમજવી કેમકે આ લેશ્યાના જીવો ત્રીજી નરકભૂમિથી આગળ નથી જતા.

તેજે લેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પર્યોપમના અસખ્યાતમે ભાગ વધારે જે સાગરોપમની જાણવી, કેમકે તેજે લેશ્યાવાળા જીવોની સ્થિતિ દેવભૂમિમાં અહીં મુખી જ કહેતી છે એવું પૂર્વવત્.

પદ્મ લેશ્યાવાળાઓની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અત્યુત્કૃષ્ટ અધિક ।।। સાગરોપમની જાણવી જે પાચમા દેવલોકને આશયી છે, અધિક માટે પૂર્વવત્ એટલે કે મનુષ્યાવતાર છોડતા પહેલાં આ લેશ્યાનો ઉદય થાય છે.

શુદ્ધ લેશ્યાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અન્ત્યુત્કૃષ્ટ અધિક તેત્રીશ સાગરોપમની જાણવી જે અનુસાર વિમાનની છે, એટલે કે આ લેશ્યાના માનવકો સર્વાધિસિદ્ધ વિમાનમાં પણ જવાની યોગ્યતાવાળા છે.

શતક ૪૦ના અન્તર્ગત ૪ થી ૭ શતક સમાપ્ત

ગાતક ૪૦ : અંતર્ગત ૮થી૧૪ શતક

કૃતયુગ્મ કૃતયુગ્મ રાસિ પ્રમાણ જવસિદ્ધિકો માટે જળ વાનુ કે વધાય જીવેનો ઉપપાત અર્થો મ જળ નથી કેમકે અનાદિકાળના અજવસિદ્ધિકો કોઈકાળે જવસિદ્ધિક યવાના નથી

આનાથી પહેવાના શતકની જેમ જવસિદ્ધિક કૃષ્ણવેશ્યા, નીલવેશ્યા કાપોતવેશ્યા, તેજેવેશ્યા, પદ્મવેશ્યા અને શુક્લવેશ્યા વાળા જીવે માટે એકેકના એકેક શતક જલજીવે વિશેષના આ છે કે આમા અજવસિદ્ધિકોનો ઉપપાત હોતો નથી

અજવસિદ્ધિક તથા પ્રથમ મમયના અજવસિદ્ધિકો માટે શતક ૧૫

■	કૃષ્ણવેશ્યાવાળા માટે	„	૧૬
,	નીલવેશ્યાવાળા માટે	„	૧૭
„	કાપોતવેશ્યાવાળા માટે	„	૧૮
„	તેજેવેશ્યાવાળા માટે	„	૧૯
„	પદ્મવેશ્યાવાળા માટે	„	૨૦
„	શુક્લવેશ્યાવાળા માટે	„	૨૧

માત્ર ઉપપાતમા જવસિદ્ધિકો કોઈ કાળે અજવસિદ્ધિકો થતા નથી. શેષ ચારે ગતિમાથી ઉપપાત સમજવો તેઓ મિથ્યાદૃષ્ટિ, અજ્ઞાની, અવિરતિવાળા હોય છે અનુસાર વિમાન તેમના ભાગ્યમા નથી કેવળ શુદ્ધ વેશ્યાવાળા જીવોની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ અત્યુદ્ભૂત વધારે ૩૧ સાગરોપમની જે કેમકે અસંખ્યો નરમા ધ્રેવેયક સુધી જાય છે, ત્યાંની આયુષ્યસ્થિતિ આટલી જ છે ત્યાં તેમને શુદ્ધ વેશ્યા હોય છે

❖ ~~~~~ ❖
❖ શતક ૪૦નું અંતર્ગત ૮થી૧૪ શતક સમાપ્ત ❖
❖ ~~~~~ ❖

‘અમાર્ગિન વચનમ’

જેનામમોના સ્વદ્યુત્પાદના, વચનમમાદિ માદિયના પર
મામી ન્યાયોદ ના નિતર અને પ્રમાણ્યદને આતમમત
વચનારા સામ્યવિશારદ ‘ગયામ’, સ્વ શ્રી વિજયધર્મસૂરી
સારજી મ જેન ધર્મના પ્રામણ્યમા વિગમી શનાનીના મુકના
તારાની જમ રજરી દના અદમાપી જેમ શીતવ અને
કનામર હના સૂત્રપી જેમ પ્રવડ પ્રતારી અને પ્રમાણ્યના
દના મેડેવનપી જેમ પીર-પીર અને મભીર દના ઉપર
યાતાદિ નિર્ધોના ઉદ્ધારક દના પાડીનાળાના શ્રી ધર્મોવિજયજી
જેન ગુ કુવ આગી નૈકડો ગુરુકુળોના મર્યાપક હના તેમના
શિષ્ય સામનગી રક જમાલ ભવ્યાર અને ઉત્તરે નિધ જેમ
મામાપાગી પ્રયોગમા પળ અદિમાના અમલી તત્વો વડે નિરા
મિર લોજનના તથા અદિમાનો તથા કરનારા, મુનિરાજ
શ્રી વિદ્યાવિજયજી મદાનાજ પ્રચક શક્તિમ પત્ત દના તેમના
શિષ્ય ન્યાય-વ્યાકરણ-કાવ્યનીધિ’ પન્યાસ શ્રી પૂર્વાનદવિજય
(કુમારશમ્ભો) ભગવતીસૂત્રમારમ અદમા ૪૦મુ શતક સ્વપર
કવ્યાભાર્યે વિક્રમ મ ૧૬૩૬ના બાદરવા સુદિ ૧૪ના દિવસે
અધેરી(વેસ્ટ) સાતાવાડી જેન ઉપાધ્યયમા આતુર્માસની મર્યાનામા
પૂર્ણ થયું છે

ભદ્ર ભૂયાત્ સર્વેષાં જીવાનામ્ ।

જીવા સર્વેડસન્નિત્વ ત્યજેકુ ॥

શતક ૪૦મુ સમાપ્ત

શાલક ૪૧મું

ગાકનો ઉપદ્રવ

ભગવતીમૂનુ આ છે ૩ શાલક છે યદપિ છે ૩ શાર
 મુખોના શાર શાલકોના વિષય કેવળ ઠેવગીગમ્ય જ છે,
 માટે જ તેમને શ્રદ્ધાથી માનવા અને જ્યાં મુખી મતિજ્ઞાન
 પહોંચી શકે ત્યાં મુખી તેને પહોંચાડવું તેમાં વાધો નથી
 કેમકે સ્વચ્છારના પદાર્થો ઠેવગીગમ્ય અને તર્કગમ્યરૂપે બે
 પ્રકારના છે તર્કગમ્ય પદાર્થોમાં આપણા મતિજ્ઞાનને વિસ્તૃત
 બનાવીને તે પદાર્થો મુખી પહોંચવું ઠીક છે, પણ જે પદાર્થો
 ઠેવગીગમ્ય છે ગમ્ય હોય તેમાં તર્કો લગાડવાની ધૃષ્ટતા કરવી
 જિજ્ઞાસુ નથી કેમકે આપણા જેવા છત્રસ્થ માનવોના જાત્રીમાં
 મતિજ્ઞાન કરના પણ મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ તેમ જ જ્ઞાતજ્ઞાન
 કરના જ્ઞાતજ્ઞાનાવરણીય કર્મની સલાહ લેવી જ વધારે હોવાથી
 તે પદાર્થો મુખી પહોંચવાની શક્તિ આપણી નથી, માટે આ
 તત્ત્વો અને તેની પ્રકૃતિઓ શ્રદ્ધાથી જ માનવા સિવાય
 આપણી પાસે બીજો માર્ગ નથી

સ્વચ્છારમાં પૂર્ણરૂપે ફેલાયેલા આપણા માતા-પિતા,
 માઈ-બહેન કે શિશુકોની વાતોને આપણે શ્રદ્ધાથી માની
 લઈએ છીએ, તેા તેમના કરતા કેવળી ભગવતો મર્વયા પવિત્ર
 હોવાથી તેમની પ્રકૃતિઓ, જે આપણા મતિજ્ઞાનના વિષયમાં
 ન ઉતરતી હોય તેમાં આપણા જ મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મનો
 દોષ છે, તેમ સમજીને આપણા મનનું સમાધાન કરવામાં
 આપણુ દૃઢતાથી સમાયેવું જોઈએ નેશક ! તે તે વિષયોના જ્ઞાતા

‘મમાર્જિત વચનમ’

જેનાગમોના શુદ્ધ્યના કમ મથાદિ માહિત્યના પર
ગામી મથાદ ના નિર્દેશ અને પ્રમાણપાદન આત્મમત
વચનામ શાસ્ત્રનિશારદ જેનાગમ, ૧૫ શ્રી વિજયમંત્રી
૧૨જી મ જેન મમંના પ્રાગણમા વિશ્રામી શાસ્ત્રીના ગુણ
નારાળી જેમ રોજરી દત્તા અદ્રમાળી જેમ શીત્ર અને
કામરજા સૂત્રી જેમ પ્રચંડ પ્રનાળી અને પ્રમાણશ્રી
દત્તા મેડ ૧૧૧ળી જેમ ખીર-પીર અને ગભીર દત્તા ઉપરિ
યાતાદિ નીર્દેશના ઉદ્ધારક દત્તા પાળીનાળાના શ્રી યજ્ઞોવિજયજી
જેન ગુ કુવ આગી ગૈકરો ગુરુકુલાના મસ્થાપક દત્તા તેમના
શિષ્ય શામનગીપક બગાલ ભણાર અને હેરટે નિધ જેમ
મામાણાગી પ્રયોમા પણ અદ્વિમાના અમની તરનો વડે નિસ
મિત બોજનનો તથા અદ્વિમાનો પ્રચાર કરનારા, મુનિરાજ
શ્રી વિદ્યાવિજયજી મદારાજ પ્રચંડ ગામિમ પણદત્તા તેમના
શિષ્ય ન્યાય-વ્યાકરણ-કાવ્યત્રીય, પન્યાસ શ્રી પૂર્ણાવિજય
(કુમારશ્રમજો) ભગવતીસૂત્રમારસ મદમા ૪૦મુ શતક સ્વપર
કવ્યાણાયે વિક્રમ મ ૧૮૩૬ના બાહરવા સુદિ ૧૪ના દિવસે
અધેરી(વેસ્ટ) શાતાવાડી જેન ઉપાશ્રયમા ચાતુર્માસની મર્યાદામા
પૂર્ણ કર્યું ॥

અદ્ર ભૂયાત્ સર્વેષાં જીવાનામ્ ।

જીવા સર્વેન્દસંશિત્વ ત્યજેયુઃ ॥

શતક ૪૦મુ સમાપ્ત

શતક ૪૧મું

શતકનો ઉપક્રમ

જગવનીમૂવનુ આ છે તુ શતક છે યદ્યપિ ॥ તા ચાર
 યુગ્મેના ચાર શતકોનો વિષય કેવળ કેવળીગમ્ય જ છે,
 માટે જ તેમને શ્રદ્ધાથી માનવા અને જ્યાં મુખી મતિજ્ઞાન
 પહોંચી શકે જ્યાં મુખી તેને પહોંચ્યાડુ તેમા વાધો નથી
 કેમકે સમારના પદાર્થો કેવળીગમ્ય અને તર્કગમ્યરૂપે બે
 પ્રકારના ॥ તર્કગમ્ય પદાર્થોમા આપણા મતિજ્ઞાનને વિસ્તૃત
 બનાવીને તે પદાર્થો મુખી પહોંચુ ઠીક છે, પણ જે પદાર્થો
 કેવળીગમ્ય કે ગમ્ય હોય તેમા તર્કો લગાડવાની ધૂણત કરવી
 ક્રિતાવજ નથી કેમકે આપણા જેવા છત્રસ્થ માનવોના બાહ્યમા
 મતિજ્ઞાન પ્રતા પણ મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ તેમ જ શ્રુતજ્ઞાન
 કરતા શ્રગજ્ઞાનાવરણીય કર્મની મર્યાદાથી જ વધારે હોવાથી
 તે પદાર્થો મુખી પહોંચવાની શક્તિ આપણી નથી, માટે આ
 તત્ત્વો અને તેની પ્રકૃતિઓ શ્રદ્ધાથી જ માનવા સિવાય
 આપણી પાસે બીજો માર્ગ નથી

સમારમા પૂજારૂપે દ્વિસાયેલા આપણા માતા-પિતા,
 બાઈ-બહેન કે શિશુકોની વાતોને આપણે શ્રદ્ધાથી માની
 લઈએ છીએ, તો તેમના કરતા કેવળી જગવતો સર્વથા પવિત્ર
 હોવાથી તેમની પ્રકૃતિઓ, જે આપણા મતિજ્ઞાનના વિનયમા
 ન ઉતરવી હોય તેમા આપણા જ મતિજ્ઞાનના કર્મને
 દોષ છે, તેમ સમજીને આ કર્મ કરવામા
 આપણુ કલ્યાણ શાતા

પૂજ્ય ગુરુદેવોના ચરણોમા જેમીને તે વિષયોની સમજણ લેવામા દાનિ નથી પણ એકાતે ક્ષાયદો જ છે

જે પદાર્થની મજ્જા માપી શકાતી હોય તેને આપણે આકડાઓ બોલીને કે માડીને પણ ગણતરી કરી શકીએ છીએ, પરંતુ જીવરાશિ એટલે વદકાયના જીવોની સખ્યા જનમદ્વય પરમાત્માના સમયમા પણ અનતાનત હતી, મહાવીરસ્વામીના સમયમા પણ અનતાનત હતી, અને આવી ચોવીમીઓ અનત થયા પછી પણ જીવરાશિ અનતાનત જ રહેવાની હોવાથી તેમની સખ્યા માટે આપણી પાસે કે કોઈપણ પાને પણ આકડાઓ કયાથી હોય? તેવી રીતે સમયની ગણતરી પણ અમીય હોવાથી યત્યોપમ તથા સાગરોપમથી સમજાવવાની આવશ્યકતા પડી, તેમ નરક ગતિમા કે વનસ્પતિ ગતિમા જવા વાળા અને ત્યાંથી બહાર આવનારા જીવો જ્યારે અનત છે તો પછી તેમને આ ચારે યુગોથી સમજાવવામા આવે તેમા શું આશ્ચર્ય?

ચારે ગતિઓના જીવોને આ ચારે યુગોમા સમાવિષ્ટ કરી લેવામા આવ્યા છે, તેમાથી કેટલાક જીવો જે કૃતયુગ રાશિમા છે તે કૃતયુગ કહેવાયા આ પ્રમાણે કેટલાક ત્ર્યેજ, દ્વાપર અને કેટલાક કલ્પોજ શશિવાળા કહેવાયા. કેમકે જીવોના એક ગતિમાથી નીકળીને બીજી ગતિમા જવાનો ક્રમ માતર અને નિરતર પણ હોય છે સાતર હોય તો પણ તેમા વર્ષ કે બે વર્ષનું અંતર હોતું નથી પણ અમુક સમયો જ હોય છે, તેથી જે સમયે વનસ્પતિ કે નરકના જીવોનું પરિભ્રમ કૃતયુગ રાશિ પ્રમાણ હોય તેને કેવળજ્ઞાની સિવાય બીજાને શી રીતે જાણી શકવાનો હોય? અને ઉપપાત કે ઉદ્ધવન સાતર કે નિરતર હોવાથી કોઈક સમયે જીવોના ઉપપાત થાય કે

ઉદ્ભવતં યાય ત્યારે તે યોગ્ય પણ કહેવાય, દ્વાપર અને
કલ્પોગ્ય પણ કહેવાય છે સારાશ કે ગણનાતીત જીવોની ગણતરી
કરવાનું આના સિવાય બીજો માપદંડ કયો હોઈ શકે ?

આત્મિક, નાસ્તિક, ધર્મમૂઢ, જ્ઞાનમૂઢ, ક્રિયામૂઢ કે
સપ્રદાયમૂઢ જીવો પોથીઓના પાનાઓ ગમે તેટલા ફેરવી
લેતા હોય કે તેની અર્થા વિનિયમો કે વિવાદ કરીને હારજીત
પણ લગાડી લેતા હોય, તો પણ સમાર તથા સસારના પાથો
જે આપણી સૌની સામે પ્રત્યક્ષ છે, તેનો નિર્ણય કરવામાં
તેઓ શી રીતે ખૂલ ખાશે ? અને મતાધ જનીને કદાચ ખૂલ
કરી બેઠા તો પણ કોઈના ય સિદ્ધાંતોથી સસારના પદાર્થોમાં
તો કોઈ કાળે ફેરફાર થઈ શકવાનો નથી પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ
વાયુ, વનસ્પતિ અને ત્રણ શરીરમાં જે અનતાનત જીવો
જન્મે છે, મરે છે, ખુશાલી અનુભવે છે, કષાય છે, ક્ષિય છે
અને ફરીથી પાછા પલ્લવિત થાય છે તે પ્રત્યક્ષ ગોચર પદાર્થોના
અપઘાપ કરવાથી તે તે પદાર્થોને તુકશાન પહોંચશે ? કે આપણા
અધૂરા જ્ઞાનને પૂર્ણ કરવાની શક્યતા હોવા છતાં પણ પૂર્ણ
ન થી શક્યા તેથી જ્ઞાનને તુકશાન પહોંચશે ? આવી પરિ
સ્થિતિમાં બંને વસ્તુઓનું યથાર્થ જાણીએ તો કયું તુકશાન ?
માટે પોતાના કલ્પિત સિદ્ધાંતવાની બનવું તેના કરતાં વાસ્તવિક
સ્વરૂપે આત્મવાદી, લોકવાદી અને ક્રિયાવાદી બનીએ તેમાં
ખોટું શું છે ?

જીવરાશિની અનતાનત સખ્યા પહેલાં જાગૃત્તા અર્થાં છે
આત્મવાદી આત્માને સત્ય સ્વરૂપથી જોલવાવાળો
આત્મવાદી કહેવાય છે. માટે તે દ્વૈતવાદી, અદ્વૈતવાદી કે વિશિષ્ટા
દ્વૈતવાદી હોતો નથી કેમકે આખાય બ્રહ્મણ્ડમાં કોઈપણ પદાર્થ
કે તત્ત્વ અદ્વૈત પણ નથી, દ્વૈત પણ નથી કે વિશિષ્ટાદ્વૈત પણ

તે હો જાણના નાથી । જ્ઞાન વિગતો જાણીને મ પેપર
 છે જેમા અમ જ્ઞાન હી હા અ । મમુદીનો મમારો છે જે
 જમુદીની અમ જ્ઞાન હી હા મમુદી પાની સ્વામુદી
 મુપીના જમ । વિવિધુજન મેળે કમ । જમ પદા જાણના
 જ જમુદીની જરામર જમ્યે મિરુપત રિપત જ જેની
 ઉચાર્જ જમીનથી બહારના જાગમા ક' હજાર યોજનની છે અને
 શાપન છે સૂયે-ચન્દ્ર મહુ-ન હા અને તારાબાના વિમાનો
 મિરુપત ટી અમ જમ્યે અખર મારી રથા છે ત્યાર પછી ઉપર હો
 આ હ, જેમા જાર નિમાનિ હે રાના વિમાનો ત્યાર પછી નવ
 મિત્રકોના વિમાનો અને છેવટે પાચ અનુજાર હેવોના વિમાનો
 છે આ આજે નિકામના હે રા ટી મ ખ્યા કે ટી છે ? જવાબમા
 કહેવાય કે-દેવ શકના હેના પ્રાલિન જેની મ ખ્યામા અવન
 પામે છે તેના કરના પણ જાદા ના માન્યો ટી સ ખ્યા યોડી છે
 આ ત્રણે સાકને કોઈ ઉતાર કરી શકનો નથી, નાશ કરી
 શકનો નથી, તંમ પોતપોતાના કર્મથી અતિરખત બીજે કોઈ
 રમક નથી આ પ્રમાણેની વેલ ટી વ્યવસ્થામા બધાય હેવો
 ઇન્દ્રો વાનુદેવો કે ચક્રવર્તીઓ બેગા મગીને આયુધ્ય પૂજું
 કરી હેશે તો પણ લોકની વ્યવસ્થામા કઈ પણ વધપાડ કે
 ફેરફાર કરી શકવાને માટે સમર્થ બની શકવાના નથી

સાખ યોજન પ્રમાણના જમુદીપમા સોથી નાનુ પર
 યોજન પ્રમાણ જરાતમેર આવેહુ છે, તેમા રહેલ અઘાપ
 પવંતને પણ આજના વૈજ્ઞાનિકો અને રોકેટો શોધી શક્યા
 નથી તો પછી મિરુપતની તપાસ કોણને પણ શી રીતે
 લાગવાની છે ? માટે આ બધી વાતો કેવળીદર્ય હોવાથી
 ચર્ચામુગોચર બનવાની નથી માટે જે આત્મવાની તે જ
 લોકવાની છે કેમકે જે પોતાના આત્માની સ્થિતિ, ગતિ,

આગતિ આદિને જાણી શકવા માટે સમર્થ નથી બનતો. તે આવડા મોળા લોકોને યથાર્થરૂપે શી રીતે જોઈ શકશે ?

ક્રિયાવાદી —અને જે લોકવાદી છે તે ક્રિયાવાદી પણ હોય છે જ્યાં મુધી આત્માને શરીર સાથેનો સબધ ॥ ત્યાં મુધી આત્મા પણ મક્રિય હોય છે સત્-અસત્-શુદ્ધ-અશુદ્ધ, શુભ-અશુભરૂપે ક્રિયાના જે પ્રકાર ॥ આત્મા અને લોકના જ્ઞાન વિનાની આત્માની ક્રિયા અસત્, અશુદ્ધ અને અશુભ જ હોય છે કેમકે જેને પોતાનું જ જ્ઞાન નથી માટે તેમની ક્રિયાઓમા અસત્ત્વગુણના વિના રહેવાનું નથી માટે સમ્યક્ દર્શનની પ્રાપ્તિ થતા જ આત્માનું સ્વરૂપ યથાર્થ જાણ્યું છે, તેને સ્થિર કરવામા સમ્યક્જ્ઞાનનો સહકાર મળે છે પરંતુ મમ્યકૃત્યારિત્ર (સત્ક્રિયા) વિના આત્મા તવા પાપોના દ્વારબધ કરી શકતો નથી અને જીના પાપોનું નિક દન પણ કરતો નથી, તેવી પરિક્રિયાતિમા આત્માનું કલ્યાણ હજારો માઈલ દૂર રહેવા પામે તે માનવા જેવી હકિકત છે જૈનત્વ(અદ્વિપાશે કે મર્વાશે રાગ-દ્વેષ રહિતતા)ની પ્રાપ્તિ થતા જ આત્મવાદી, લોકવાદી અને ક્રિયાવાદી બનેલો આત્મા આસ્તિક જ હોય છે માટે તીર્થ કર પરમાત્માઓની પ્રત્યેક પ્રરૂપણાને સત્યસ્વરૂપે સમજીને પોતાનું કલ્યાણ સાધવામાં વાધો આવતો નથી

હવે આપણે પ્રસ્તુત ભગવતીસૂત્રના છેલ્લા શતકને મૂળ દીકાના અનુમારે યથાભવિ વિસ્તૃત કરીને હૃદયગમ કરીએ

૧ ૬
(૧)
૧ ૬ ૮

રાશિ યુગ્મેની અર્થા

હે પ્રભો ! આપત્રીના શાસનમા રાશીયુગ્મેની સખા કેટલી છે ?

જવાબમા ભગવતે ક્ષરમાન્થુ કે, હે દીર્ઘ આયુષ્યમાન ગૌતમ ! મારા શાસનમા રાશિયુગ્મે ચાર પ્રકારના દેવામા આવ્યા છે, તે આ પ્રમાણે - (૧) કૃતયુગ્મ, (૨) ત્રેત્રયુગ્મ, (૩) દ્વાપરયુગ્મ, (૪) કલ્પોજયુગ્મ આ પ્રકરણમા પણ યુગ્મનો અર્થ બેકરી રાશિ લેવાનો નથી પરંતુ પહેલાની જેમ સખ્યાવાચક સમજવો, કેમકે અસખ્યાત અને અનતાનત છોનોની ગણતરી કરવાના આ ચાર માપદંડ છે સખ્યા નાની હોય કે મોટી હોય કે સખ્યાન, અસખ્યાત કે અનત હોય તેમા ચારના ભાગ હેતા બે શેષ ચાર રહેવા પામે તને કૃત યુગ્મ સમજવો, ત્રણ શેષ રહે તો ત્રેત્ર, બે શેષ રહે તો દ્વાપર અને એક શેષ રહે તો કલ્પોજ જાણવો.

કૃતયુગ્મ નારકો નરકમા કયાથી આવે છે ?

હે પ્રભો ! કૃતયુગ્મ રાશિપ્રમાણવાળા નારકો ત્યારે નરકગતિમા ઉત્પન્ન થાય છે, ત્યારે ચારે ગતિઓમાથી કય કય ગતિમાથી આવે છે ?

જવાબમા દેવાધિદેવ ભગવતે ક્ષરમાન્થુ કે, હે ગૌતમ ! નરકગતિમાથી આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને બહાર આવેલો જીવ તત્કાળ એટલે કે-નરકમાથી નીકળીને તરત જ (જીવન ભવમાં જ) પાછો નરકમા આવતો નથી અને દેવગતિનો જીવ દેવલોકમાંથી

અવીને મીથો નરકભૂમિને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી, કેમકે નરકગતિમા કર્મોની વેદના અને અપારો કે મહદશે નિર્જરા જ કરવાની હોવાથી તત્કાળ નરકગતિને પ્રાપ્તોગ્ય કર્મોને બાધવાનું હોતું નથી, તથા દેવલોકના જીવો પુણ્યકર્મના લોકતા હોવાથી નરકની લાપકાતવાળા હોતા નથી તેથી દેવ અને નરકને દોડીને તિથંચો અને માનવોને જ નરકગતિને પ્રાપ્તોગ્ય કર્મો બાધવાની શક્યતા રહેલી હોવાથી આ બંને ગતિના જીવો નરકગતિમા ઉત્પન્ન થાય છે આ વિષયને પ્રજ્ઞાપનાસૂત્રનું અધિકારિપદ જોવાની અવામલ્લ કરાઈ છે

કેટલી સખ્યામા જીવો નરકમા જાય ?

તેના જવાબમા કહેવાયું છે કે, ૪-૮-૧૨ આદિની સખ્યાથી લઈને અખ્યાત કે અસખ્યાત જીવો એક સમયમા નરકમા જાય છે નરકમા જતા તે જીવો સાતર કે નિરતર જાય છે યદિ સાતર ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્યથી એક સમયનું અનર પડે અને ઉત્કૃષ્ટથી અસખ્યાત સમયનું અતર જાય અને નિરતર જાય તો જઘન્યથી બે સમય અને ઉત્કૃષ્ટથી અસખ્યાત સમય સુધી પ્રત્યેક સમયમા અતર વિના જ ઉત્પન્ન થાય છે

જે સમયે નરકના જીવો કૃતયુગ્મ શશિવાળા હોય છે, તે જ સમયે તેઓ ઝ્યોજ, દ્વાપર કે કલ્પોજ શશિવાળા હોતા નથી અને જે સમયે ઝ્યોજ શશિવાળા હોય છે તે સમયે જ કૃતયુગ્મ, દ્વાપર કે કલ્પોજ હોતા નથી આ રીતે દ્વાપર અને કલ્પોજ માટે પણ કંપી લેવું

જોકે એટલા ઉપરથી બીજા એટલા પર જવામા દૂરકો અર્થવિના બીજો માર્ગ કયો ? અને જ્યારે કોઈ પણ માનવ

ઝોટલાને કે ખાડાને ફૂદવાનો પ્રયત્ન કરે છે, ત્યારે પોતાની ગતિને ઝોટલી બધી તીવ્ર કરવી પડે છે, જેથી આખના પલકારે જ ફૂદકો મારીને બીજા ઝોટલા પર પહોંચી જાય છે આ જ પ્રમાણે ઉપાજન કરેલી હાલરો જીવો સાથેની કલાનુ બધની માયાના કારણે એક ભવની માયા છોડી બીજા ભવની માયામાં જતો જીવ તીવ્ર ગતિએ ફૂદકો મારવાવાળાની જેમ બીજી ગતિમાં જાય છે

યદ્યપિ કોઈ પણ જીવને નરક કે તિથં ચ ગતિમાં જવાનું પમદ નથી હોતું તો પણ કર્મસંસારની આગળ જીવાત્માની પસદગી કોઈ કાળે કામે આવતી નથી માટે જ એક શરીરને છોડતા જીવને આનુપૂર્વી નામકર્મ પોતાના સકલમાં લે છે અને તે જીવને બળજબરીથી પણ તે તે સ્થાનોમાં પટકી દે છે અને જીવાત્માને અનિચ્છાએ પણ તે તે ગતિઓના તે તે દુ ખોને લોગવવાનું ફરજિયાત રહે છે આ કારણે જ ભગવતે ફરમાવ્યું કે, ફૂદકો મારવાવાળાની જેમ આ જીવાત્મા એકની માયાને છોડી બીજી ગતિની માયાનો સ્વીકાર કરે છે

જેના હાથ પગમાં હાથકડી કે બેડી પડી હોય તે ચોર યદ્યપિ મિપાઈના પગે ચાલતો નથી પણ પોતાના પગે જ ચાલે છે કેવળ તે મિપાઈ તે ચોરને જે જાણુ લઈ જવા માગે છે તે જાણુ તેને ગયા વિના છૂટકો નથી અર્થાત્ પણ મિપાઈની તુલ્ય આનુપૂર્વી કર્મ સ્વભાવ અને જીવ પોતાના જ કરેલા કર્મોના કારણે પોતાના પ્રયત્ન વિશેષથી તે તે ગતિઓમાં જાય છે જીવમાત્રને કઈપણ કરવામાં પોતાનો પ્રયોગ જ મુખ્ય કામ કરે છે

નરકગતિમાં જનારો જીવ પોતાના આત્મસંયમથી ત્યા જતો નથી, પણ અસંયમથી જ ત્યા જવાનું માય છે એવું

કે ચારે ગતિઓમા રખડપટ્ટી કરવામા આત્માનો અસ ધમ જ મુખ્ય કારણ છે મૂળસૂત્રમા 'જાવજસેણ' શબ્દ છે જેનો અર્થ આત્માનુ યથ ધાય છે અને યતોહેતુસ્વાત્ યન્ મયમ કેમકે મયમ ધરાનુ કારણ છે જ્યારે અયથ સયમના અભાવને કહેવાય છે ચારે ગતિઓનુ આયુષ્ય કમ આત્માના અસ ધમને આભારી છે ટીકાકારના શબ્દોથી સમજી શકાય છે કે 'ઇહ ચ સર્વેષા મેવાન્જમાડ્યન્સકોત્પત્તિ ઉત્પત્તૌ સર્વેષામપ્યવિરક્તત્વાદિતિ' ઉત્પત્તિના વિષયમા બધાય જીવોના આત્મામા રહેલ અયથ એટલે કે અસ ધમ વડે જ ઉત્પત્તિ મનાઈ છે, કેમકે ક્ષવાતરોત્પત્તિમા મર્વે જીવો અવિરત હોય છે

ઉત્પત્તિમા અવિરત શા માટે ?

ઉત્પત્તિના સમયમા જીવો અવિરત શા માટે હોતા હશે ? તેનુ મરણ ટીકાકારે દર્શાવ્યુ નથી, છતાં પણ સમજી શકાય તેવી વાત છે કે, સયમ(વિરત)નુ ફળ ઉત્પત્તિ નથી પરંતુ અનાથવત્વ છે અર્થાત્ આશ્વરહિત જીવન જ સયમ છે અનાથવત્વનુ ફળ તપ છે, તપથી ક્રમેનિ નાશ મનાયો છે, તેનાથી નિઃકર્મત્વ અને ત્યાર પછી જીવાત્માની સિદ્ધિ થાય છે, પરંતુ જ્યાં મુધી આટલી ઉંચી સ્થિતિને જીવાત્મા પ્રાપ્ત કરતો નથી ત્યાં મુધી ચારે ગતિઓમા જન્મમરણ કરવાના સર્વથા અનિવાર્ય છે તથા જન્મ મરણ પણ જે જીવો સાથે જેવા પ્રકારનુ ત્રણાનુબંધ હોય છે તેને ત્યાં જ જન્મ લેવો પડે છે અત્યારે જ જુદાંય ભરતચેડના મુળર્થમા એક જીવ મરણ પામે છે અને ધાતકીજડમા જન્મે છે, તથા ધાતકીજડનો રાજાધીરાજ સ્વયંભૂગમ્ય સમુદ્રમા માછલા રૂપે જન્મ લે છે અને ત્યાંથી તે જ જીવ નરકભૂમિમા જાય છે અને તે પણ નરકના પૂર્વ દિશાના

પ્રજા તરફ ન જન્મના પ્રક્રિય વિશાખા કેમ જન્મે? અને ત્યાંથી બહાર આવી આનંદ અનંતાર લઈ શહેનશાદ શી રીતે બનતો દશે? આ બધી જીવન-મગ્ન હિતમાળમા જીવાત્માને સયમભાવ કામ કરતો નથી પણ અમયમભાવ જ કામ કરી રહ્યો છે કેમકે સયમભાવમા (અનાથવાવસ્થામા) ફરેક જીવો સાથેના ઋણાનુમધનો નિયાળાઓ તૂટવા માટે છે ત્યારે અમયમભાવમા એક જીવના એક જીવ સાથે ઋણાનુમધનો બધાય છે અને તેના કારણે નિયાળાઓ પણ બધાય છે

સયમભાવમા જીવાત્માનું લક્ષ્ય મોક્ષ સિવાય બીજે કંઈય હોતુ નથી અને અમયમભાવમા મોક્ષ તરફના આખ મીયામવા સેવાથી બીજા બીજા જીવો સાથેના રાગ-દ્વેષના સબધો જોડાયા વિના રહેતા નથી, આમા કોઈક સમયે તીવ્રતા વધે ત્યારે નિયાળા બાધવાની પ્રક્રિયા તરફ દગી જતા જીવને વધારે વાર લાગતી નથી અને ત્યારે નિયાળા તરફ દૃષ્ટિપાત હોય ત્યારે 'નિદાનગ્રસ્તાઃ કોષિલામોડવિ દુલ્ભ' આ સૂત્રાનુસારે તેમને બાધિવાબ પણ પ્રાય હોતો નથી તે સયમભાવ કયાથી હોય?

બયોત્પત્તિમા બીજા જીવો સાથેના બાધિવા ઋણાનુમધ સિવાય બીજું કંઈય કારણ છે? ત્યારે જ આતુ બવનો જીવ જ બુદ્ધીપતા ભરતમેત્રના અમુક ગામમા મૃત્યુ પામે છે અને મમે તે ભવની અધુરી રહેલી લેવડ-દેવડ, કાવાઢાવા, મારકાટ રોવુ-હસવુ, જૂએ મરવુ કે મારવુ, લોચ કે બોક્તા બનીને પરસ્પર એક બીજાના યત્નકર્મેને પૂર્ણ કરવા માટે, જેટલા સમયમા તે તે કામે પૂર્ણ થશે તેટલા સમય માટે પણ ઋણાનુમધને વશ થઈને ધાતકીજડમા જન્મ લેવાનો રહે છે ત્યાંનો હિસાબ ચૂકવીને ફરીથી ભરતમેત્રમા જન્મ

હું છે આ બધી વાતોમા મમજી શકાય છે કે જ્યાં
તે જીવ જ બૂદીપના ભરતક્ષેત્રમા હોતો ત્યારે ધાતકીખડને
જોયું પણ નથી અને માલજી પણ નથી, છતાં પણ જાણતું
બધને લઈ મરતી વખતે પણ નિયાજીવશ ધાતકીખડનું
આયુધ્ય બાધવાનું રહે છે, અને અહીંથી મગીને ત્યા જન્મ
હો છે ત્યાંથી થોડા સમય માટે બક્ષ-બક્ષકના નિયાજીના
કારણે જન્મ લેનારા જીવનો બક્ષ કે બક્ષક અત્યારે ગમે તે
નદીમા, તવાવમા, કે સમુદ્રમા રહ્યો હશે ત્યા જ જન્મ લેવાનું
અનિવાર્ય હોય છે ત્યાના પોતાના હિસાબકિતામ પૂરા કરીને
તથા કોઈક કાવના પુણ્યકર્મના મારણે નિયાજીવશ બનીને
મુબઈનો શહેનશાહ પણ બનવા પામે છે આ પ્રમાણેના
જન્મ-મરણના ચક્રો સર્વથા અનપવર્તનીય હોવાથી તથા
જાણતુંબધના ભોગવટાના સમયો, દિવસો મરિનાઓ કે વર્ષો
પણ અનપવર્તનીય હોવાથી જીવનું સ્થાનાતર થવાનું શક્ય
છે ઉપરોક્ત કારણો અથવા બીજા કોઈ અગમ્ય કારણોને લઈ
ઉત્પત્તિના સમયમા જીવને અવિરત (અસયત) કહેવાયે છે
કોઈ પણ હ્રસ્વ માનવ, મૃત્યુ પામતા માનવની લેશ્યા કેવી
હશે તેને જાણી શકતો નથી, કદાચ અનુમાનથી જાણી શકાય
તો પણ હ્રસ્વ (વિશિષ્ટ જ્ઞાન વિનાના)ના બધાય અનુમાનો
સાચા પડતા નથી

આવનારા જોવા માટે બીજા જીવો માથેના સજ્જ
જોડવાની ધૃતિમા રાગ-દ્વેષ જ કામ કરતા હોય તે સયમ
નથી પણ અસયમ જ છે આ બાબતમા કદાચ કદી શકીએ
કે, તેમજ જો જોયા વિના જાણતું નથી, તો સમજવું સરળ
રહેશે કે, આ વચનો સયમતા કુળો નથી પણ અસયમતા
ફળ છે અને જોવી રીતના સજ્જોના નિયાજી બાધ્યા તે

તારણદાર દેવાધિદેવ ભગવાન મહાવીરસ્વામીને શી રીતે ભૂતપા
ર્થત્યાદિક કારણોને લઈને જ સૂત્રકાર શ્રી મુખર્થસ્વામીજી
ફરમાવે છે કે, “ ઉત્પત્તિમા અવિરત અવસ્થા જ કામ કમી
હોય છે ”

અવિરત જીવો લેશ્યાવાળા હોય છે ?

ભગવાને ફરમાવ્યું કે, જે જીવો આત્મ અમયમી છે
તેઓ લેશ્યાઓથી મુક્ત હોતા નથી અર્થાત્ લેશ્યાવાળા જ
હોય ■ અને જ્યાં જ્યાં લેશ્યા છે ત્યાં ત્યાં મન, વચન અને
કાયાની ક્રિયાઓનો નિયંધ હોઈ શકે જ નહીં કેમકે માનસિક
વ્યાપાર, વાચિક વ્યાપાર કે કાયિક વ્યાપારમા લેશ્યાઓ જીવતી
જાગતી જ હોય છે અને જેઓ ક્રિયાવત છે તેઓ આ ચાતુ
સ્થિતિમા કોઈ કાળે સિદ્ધ થતા નથી બુદ્ધ થતા નથી અને
ભવપર પરાથી મુક્ત થતા નથી કારણ કે ત્રણે યોગને તથા
તે દ્વારા થતી સૂક્ષ્મ કે બાહર ક્રિયાઓને સમાપ્ત કરાતી નથી
ત્યાં મુખી કોઈ પણ જીવ સિદ્ધ થતો નથી મતલબ કે જે
ક્રિયાવાળા છે તે લેશ્યાવાળા છે અને જે લેશ્યાના માલિકો
■ તેઓ મમારની માયામા મસ્તાન બનેલા છે માટે મિદ્ધતા
તેમને માટે નથી આત્માના અધ્યવસાયોને લેશ્યા કદી છે જે
પ્રયત્ન અને અપ્રયત્ન બે રૂપે ■

આ પ્રમાણે અમુરકુમારથી લઈ પચેન્દ્રિય તિયં ચો માટેની
વશૂતઅંગા નારકોની જેમ જાણવી કેવળ વનરપતિકાયમા જ મ
લેનારા અમય્ય અને અનત જાણવા

મનુષ્યોને માટે પણ ઉપર પ્રમાણેની જ વશૂતઅંગા જાણવી
લેવી આ સ્થાને આવવા માટે પણ આત્મ અસવમ જ
કારણ છે

આત્માના અયશ(અસયમ)થી મનુષ્યાવતારને પ્રાપ્ત કર્યા પછી તેઓ આત્મ સયમનો અને અસયમનો પણ આશ્રય કરે છે જેઓ સમ્યક્ત્વ સંચારિત અને સદ્ગુણી છે તેમને આત્મસયમ છે, શેષને અસયમ

આત્મસયમનો આશ્રય કરનારા લેશ્યા અને અલેશ્યાના માલિકો પણ હોઈ શકે છે જેઓ લેશ્યા વિનાના છે તેમને દિવા હોતી નથી, માટે સિદ્ધ, બુદ્ધ અને મુક્ત બને છે અને આત્મઅસયમના કારણે જેઓ લેશ્યાવાળા છે તે મુક્ત બનતા નથી

આ પ્રમાણે ત્ર્યેજ રાશિના નૈરયિકો, દ્વાપર કલ્પોગના નૈરયિકો આ ૧૯૬ ઉદ્દેશ સાથેનું ૪૧મું શતક પૂર્ણ થયું

શતક ૪૧મું ઉદ્દેશ ૧૯૬ અમાપ્ત

ગાનકની પશ્ચાદ્ ભુમિકા અને
ગૌતમસ્વામીનું અતેવાસિત્વ

આ પ્રમાણે જ્ઞાનનાન, બૃહત્કાથ ગજરાગની ઉપમાને
ધારણ કરનારા, દેવ અને ઈન્દ્રોગ્રી પૂજ્ય ભગવતીસૂત્રના ૪૧
શતકોમા ગણધર ગૌતમસ્વામીજીએ સ્વપર જ્ઞાનવૃદ્ધ્યર્થે,
કેવળજ્ઞાનના માવિક, દેવાધીદેવ ભગવાન મહાવીરસ્વામીને તે
પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા તે અને તેના જવાબોથી પરિપૂર્ણ આ
પ્રસ્તુત મંથના ૪૧ શતકમા પૂર્ણ થયા છે વિશદ, ઉત્ત
ભાવપૂર્ણ અને ભાવવ્યાપૂર્ણ જવાબો સાબળીને પ્રમથિત
થયેલા ગૌતમસ્વામીજી થમણ ભગવત મહાવીરસ્વામીને ત્રણ
પ્રશ્નિજ્ઞા આવે છે, પરમાત્માના જમણા હાથ તરફથી કર્મ
કરતા રાખા હાથ તરફ આવી, સ મુખ રહી, નમો જિગણ કો
છે તેને એક પ્રશ્નિજ્ઞા કહેવાય છે, આવી રીતે ત્રણ પ્રશ્નિજ્ઞા
આપવામા આવે છે

બૂખ્યા માણસને જ્યારે ચારે બાજુથી ભોજનનો અભાવ
વળતો હોય અને જીવનમા સર્વથા નિરાશા આવી ગઈ હોય
ત મમયે કોઈક ભાવ્યથાગી તેને મિષ્ટાન્ન પાનથી સંતુષ્ટ કરે
ત્યારે આનંદનો માર્યો તે અસહાનના પગે પડી પડીને તેમની
પ્રથમ કરતા ધાકનો નથી તેની રીતે અગ્રાધ અમાપ તથા
અવકર સચારમા પરિબ્રમણ કરતા જીવને જ્યારે અસહી
નરવોને યથાચં સમજવામા આવે છે, ત્યારે તેને આનંદનો
પાર રહેનો નથી કેમકે આજ સુધી આ જીવે તત્ત્વોનું રહન

વિપરીતરૂપે કે અસત્યરૂપે મેળવ્યું હતું, જેથી આત્માને તેવા પ્રકારની તૃપ્તિ કિંપણ થઈ ન હતી, માટે જ તેની ભવબ્રમણા મટી શકી નથી તથા દૂકી પણ થઈ નથી

કદાચ કોઈક સમયે જીવ તત્ત્વને બાણી લીધું હોય તે પણ તેને લાગેલા અને લાગતા પાપકર્મોનો સમાર્થ નિર્ણય કરવામા આ જીવે આલસ્ય, પ્રમાદ, બે રકારી કરેલી હોવાથી જીવમાથી શિવ, નરમાથી નારાયણ, અને આત્મામાથી પરમાત્મા બનવા પામ્યો નથી

અનત સસારમા રણડપટ્ટી કરતા ગૌતમસ્વામીના જીવાત્માની પણ આ જ દશા હતી યાવત્ આ છેલ્લા ભવમા વર્તતા હોવા છતાં પણ જીવનની ઘણી લાખી મુમાફરી મિથ્યાત્વના રગમા તથા પરિતાપના લમડમા હિસાદેવીના ભક્ત બનીને જ પૂર્ણ કરી હતી

જીવનમા ઘણીવાર આવું પણ બનવા પામે છે કે, અભિમાનાદિ કષાયોનો નશો બ્યારે માણુમને મર્યાદથી બહાર ચડે છે ત્યારે કોઈકવાર તેના ફળો સારા પણ મળી આવે ■ મસ્તિશ્કશક્તિ મંબજે રસ્તે આવીને શાત બને છે, ત્યારે જ તે ક્રોધની છેદની ડિઝીને પ્રાપ્ત કરેલો ચ ડકૌશિકે નાગરાજ તથા લોભમા પૂર્ણરૂપે ગળેફૂગ થયેલા આનંદકામદેવાદિ આવકો પણ સફળ આરાધક બની શક્યા હતા લોભ તથા ઉપસોગમા પૂર્ણરૂપે મસ્તાન બનેલા શાલિભદ્રજીને બ્યારે સમારની માયાનો નશો હતરે ■ ત્યારે વૈભાવગિરિના (ચખરે અનશન કરતા કરતા પણ વાર કયા લાગી છે ? તેવી રીતે પાડિત્ય ગવિષ બનેલા ગૌતમસ્વામીજી(ઈન્દ્રભૂતિજી)એ બ્યારે મહાવીર સ્વમીની રૂપસ પત્તિ ભેદ ત્યારે જ તડકામા મૂઠેલા બરફની

કરમાવશે ? અને જ્યારે ભગવાનના શ્રીમુખેથી જવાબો સાંભળે છે ત્યારે પાંચ મિનિટ પહેલાનો હૃદયનો ક્રોધી, કામી, લોભી, પ્રપચી અને ઈર્ષ્યાગુ મ્હાનવ પણ સમતાશીલ, નિઃકામી, નિર્લોભી, અને સરળ બનવા પામે છે, અને મર્વવિરતિધર્મ, દેશવિરતિ ધર્મ, મમ્યક્ત્વધર્મ, માર્ગાનુમારીધર્મ સ્વીકારીને કેટલાકો મોક્ષમા ગયા છે કેટલાક અનુત્તર વિમાનમા, કેટલાક વૈમાનિક દેવલોકના માલિક બન્યા છે ત્યારે નવ મહાપુરુષોએ તીર્થંકર નામ નિકાચિત કરીને જાવિધ્યમા લાખો કરોડો માનવોને મુક્તિમાર્ગના પથપ્રદર્શક બનવા પામશે

ભગવાનની દિવ્ય વાણી સાંભળીને દેવ દેવેન્દ્ર, અમુર અમુરેન્દ્ર, રાક્ષસાણી, શેઠાણી તથા કામદેવના જૂવણે જૂઠા શ્રીમત પુત્રો અને પુત્રીઓ પણ ખુશખુશ થઈને મન વચન તથા કાયાથી પરમાત્માના ચરણોમા જૂની જતા હતા તો પછી ગૌતમસ્વામીજી ખુશ ન થાય તે શી રીતે બને ?

પોતાને પણ શીઘ્રતાથી કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય, તે માટે માયા-મિથ્યાત્વ અને નિહાનસ્વરૂપ ત્રણ શસ્ત્ર, મન-વચન અને કાયાના દુરાચારસ્વરૂપ ત્રિહૃદ, ત્રણ લોક અને ત્રણે યોગની વહનાને દ્વર કરાવવામા પૂર્ણ સમર્થ ભગવાનને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપે છે અને આપીને ભગવાનને વહન કરે છે, નમન કરે છે

વ્યાવહારિક ભાષામા વહન તથા નમન લગભગ એક જ અર્થના વાચક છે તો પણ ભગવતીસૂત્રમા બીજે કથાય વહન પછી નમન શબ્દ આવતો હોય ત્યારે તે બંનેમા આર્થિક દ્રષ્ટિએ કઈને કઈ ફરક હોઈ શકે છે જેમકે વ્યાકરણમા વહન અર્થમા 'વદુર્હ સ્તુત્યમિવાદનયો' ધાતુ વિદ્યમાન છે

‘સ્તુતિગુણ પ્રણસા, અમિવાદ વાન્યો પ્રણિપાત’ સારાશ
કે આ ધાતુના બે અર્થ થાય છે, તે આ પ્રમાણે —

(૧) વદનીય વ્યક્તિના ગુણો વડે તેમની પ્રશંસા કરવી
તે સ્તુતિ કહેવાય. ગુણોની ચરમ ગ્રીમા અરિહંત પરમાત્માના
ચરણોમા સમાપ્ત થવાના કારણે વિશિષ્ટતમ વદનીય છે, તેથી
તેમના એકાદ ગુણને લઈ, અથવા અનેક ગુણોને લઈ તેમની
પ્રશંસા કરવી તે સ્તુતિ છે.

(૨) વદનીય વ્યક્તિના ચરણોમા પ્રણિપાત અર્થાત્ મસ્તક
ઝૂકાવી દેવું તે અભિવાદન કહેવાય છે.

ઉપર પ્રમાણે બે અર્થવાળા આ ધાતુના ‘વન્તિવા’
વદન કરીને તથા ‘વદિતુ’ વદન માટે ઇત્યાદિ ધણા રૂપો
થાય છે. એવે ચૈત્યવદન, ગુરૂવદન આદિ શબ્દો પણ વપરાય
છે, તેમ છતાં વદન પછી નમન શા માટે મૂક્યું ? સાધારણ
માનવની પણ સાવ નિરર્થક પ્રવૃત્તિ હોતી નથી તો પછી
મહાવીરસ્વામીના પ્રથમ પદ્ધર, ચૌદ પૂર્વના જ્ઞાતા અને
દાદશાગીના રચયિતા સુધર્માસ્વામીજીની રચનાનું તાત્પર્ય
આપણે સમજવાનું જ રહ્યું, તે આ પ્રમાણે સ સારની માયાઅગ્રાધ
હોવાના કારણે તથા જીવમાત્રને કર્મોનો ઉત્થવધારે પડતો વિચ્છિન્ન
હોવાના કારણે જીવાત્માઓમા સ્વાર્થાધતા, માયાધતા, લોભાધતા
કામાધતા ઇત્યાદિ દૂષણો સત્તાસ્થાને રહેલા જ છે. તેથી
પોતાના સ્વાર્થ સાધવા માટે, માયા-લોભ કે કામવશ બનીને
પણ અચાર્ય પોતાનો સ્વાર્થ સધાય, કે કામની પૂર્તિ થાય
તેમના ચરણોમા પ્રણિપાત પણ કરતા દેખાય છે. એટલે કે
સ્વાર્થ માણસ પોતાના સ્વાર્થ માટે, લોભી પોતાના લોભની
પૂર્તિ માટે, માયાવી પોતાની માયાન્તરમા બીજાને ફસાવવા

કરી લે-તી આમા 'વિભક્ત્યત પદ' આ પ્રમાણેની પદ મળ્યા ગણવાની જરૂર નથી કેમકે કોઈએ એક પદમા જ ૫૧ કરોડ શ્લોકોનું પરિમાણ કર્યું છે મનાવ છે કે તેમા અનુક્રમ ૨૨૫૬ હોઈ શકે છે ગમે નેમ હોય આ વાતમા અમલીયત કેવળી ભગવત મિવાય બીજો કોણ જાણે ?

વિધિનિષેધ એટલે શું ?

‘તુ આ કર’ આ વિધિવાક્ય કહેવાય છે

‘તુ આ ન કર’ આ નિષેધમુખ વાક્ય છે

આ ભગવતી સૂત્રમા વિધિ-નિષેધ(ભાવ-અભાવ)ની અધિકાર સાપેત્રિક સમજવો

વિધિ એટલે

પ્રાણાતિપાત વિરમણ, મૃષાવાદ વિરમણ, અહતાદાન વિરમણ, મૈથુન વિરમણ, અને પરિશ્રદ પરિમાણ કરવું સારાશ કે હે છવાત્મનું !

- (1) તુ મર્તવિરતિધર હોય તો મર્તથી અને દેશવિરતિધર હોય તો દેશથી પ્રાણાતિપાત(દશે પ્રકારના પ્રાણોત્તુ જનન, મારણ, તાડન, ધાતન આદિ)નું વિરમણ કરજે
- (2) મૃષાવાદમા ત્રણે પ્રકારે મૃષાવચનનું વિરમણ કરજે
- (3) તીર્થ કરઅહત, શુરુઅહત, સ્વામીઅહત અને છવ અહતનું વિરમણ કરજે
- (4) આઠે પ્રકારના મૈથુનભાવનું વિરમણ કરજે
- (5) અને જાદ્ય કે જ્ઞાતર પરિશ્રદનું વિરમણ કરજે

આ પ્રમાણેના કથનને વિધિવાક્યો બાંધવા જે સામ્યશાળી આત્મા પાચે પાપોનું વિરમણ કરશે તેમનું કલ્યાણ થશે અને ભવ પર પરાથી મુક્ત થવાનો અવગર આવશે

નિષેધ એટલે

- (૧) ■ પ્રાણાતિપાત પ્રાણોનો અતિપાત કરીશ નહીં
- (૨) તું મૃધાવાની બનીશ નહીં
- (૩) ચારે પ્રકારનું અદત્તાદાન ગ્રહણ કરીશ નહીં
- (૪) આઠે પ્રકારના ઐથુનનું સેવન કરીશ નહીં
- (૫) અને પરિગ્રહની માયામા ફસાઈશ નહીં

સારાશ કે તું યદિ પ્રાણાતિપાનાદિ કરીશ તો દુર્ગતિનો ભાવિક બનીશ, આ રીતે નિષેધમુખે વાત કરી છે

આત્માનું કલ્યાણ થાય, અને બાવલબ્ધિનો પરિપાક શીઘ્ર થાય, કાળલબ્ધિ દૂડી બને તે માટે વિધિવાક્યોને વિધિરૂપે માનજે અને નિષેધ વાક્યોને નિષેધરૂપે જ માનજે એટલે કે જે ભોજનને પાનને, રહેણીકરણીને, વ્યાપારને, વ્યવહારને તીર્થ કર પરમાત્માએ નિષેધ્યુ હોય તેને તું પણ નિષેધ સમજીને ધીમે ધીમે છોડી દેવાનો પ્રયત્ન કરજે અને વિધિરૂપે કશું છે તેને સ્વીકારવા માટે ઓઘ અને લેકમ જ્ઞાનો ત્યાગ કરીને જ્ઞાન સંજ્ઞાપૂર્વક પ્રયત્ન કરજે આ રીતે વિધિ નિષેધ વાક્યોમા સ્વાદાદનો આશ્રય લેવાની ભૂલ કરીશ નહિ, અ યથા જીવહિંસા પણ ધર્મ છે અને જીવહિંસાનું વિરમણ પણ ધર્મ છે મૃધા વા ધર્મ છે અને સત્ય પણ ધર્મ છે ઈત્યાદિ પ્રસંગો ઉપ સ્થિત ચત્તા મતિજ્ઞાનમા તોજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયા વિના રહેશે નહીં માટે જીવન શુદ્ધિ માટે જે આચારસંહિતા ઘડાઈ હોય

તેમા સ્યાદ્વાદને વચ્ચે લાવવાની જરૂર નથી તેથી જુદામાં
પાપ જ છે, જૂઠું પાપ જ છે, ચોરી પાપ જ છે, મૈથુનમાત્ર
પાપ જ છે અને પરિશ્લેષ પાપ જ છે આમા પાપની ભાવના
કાપમ રહેના કોઈક સમયે તેનો ત્યાગ પણ મુવમ બનશે

આચારાગ સૂત્રમા જે આશ્રવ છે તે સવર છે અને જે
મવર છે તે આશ્રવ છે ' આ વાક્ય તેના પ્રકારની શરીરાદિ
પરિસ્થિતિના કારણે કેવળ વિશિષ્ટનમ જ્ઞાનીઓને માટે જ લખાવી,
જેમનો ભાવ આશ્રવ મટી ગયો છે અને દ્રવ્ય આશ્રવ પણ
મર્યાદિત છે પરંતુ મર્ત્તસામાન્ય માણસને આશ્રવ સવર નથી
બનતો કે મવર આશ્રવ નથી બનતો

મ ૪ સમુદ્રનો જય હો

પ્રમાદ અને અનિચાર રક્ષિત સમિતિ શુષ્કિતા આરાધક
મુનિરાજો અને માધ્વીજી મહારાજો તથા આર્ગાનુસારી અને
આવકગુણ વિશિષ્ટ ભારતગના ધારક યાવક અને શ્રાવિકાઓ
જેમા છે તેને અનુવિંધ સઘ કહેવાયો છે અથવા સઘને
તીર્થ પજ કહેવાય છે બીજાને તારે તે તીર્થ છે મ સારમા
વેધા ખાતા માનવને કેવળજ્ઞાનના માર્ગે સર્જી બધ તે બાજુ
તીર્થને પણ સઘ કહેવાય છે આવા સઘને સમુદ્રની ઉપમા
આપવામા આવી છે સમુદ્રને જેમ ભરતી હોય, પાણી
હોય અને વેગ પણ હોય છે માટે જ સમુદ્ર રમણીય બનવા
પામે છે તેવી રીત સઘરૂપી સમુદ્રમા પણ નિર્મળ સમર
ગાનરૂપી પાણી છે પાણીની જેમ જ્ઞાન પણ વિપુલ છે
કેમ કે મ સારમા ક્રમે બનત છે અને ઓઝ ઓઝ ક્રમ
પડે પજ બનત છે તે સૌને સ્પર્શ કરવાની તાત્કા
લિકતાવાન પાને જ દોષથી તેને વિપુલ કહેવામા આવ્યું છે

(૧) ગૌતમસ્વામીજી

મગધદેશના ગુપ્તનગરમાં (ગોપનગરમાં) મા વસુભૂતિ નામે
 શ્રાક્ષણ હતા તેમની પૃથિવી નામે ધર્મપત્ની હતી અને
 ઈન્દ્રભૂતિ, અગ્નિભૂતિ, અને વાયુભૂતિ નામે ત્રણ પુત્રો હતા.
 જે ચોદ વિધાના તેમજ શ્રાક્ષણશાસ્ત્રના પૂર્ણ જ્ઞાતા હતા.
 ગૌતમગોત્રીય હોવાથી ઈન્દ્રભૂતિ, ગૌતમસ્વામીના નામે જન્મ
 પ્રમિદ્ધ બન્યા હો જન્મગીની મોટી મુસાફરી અર્થાત્ પચાસ
 વર્ષ સુધી ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને શ્રાક્ષણકર્મ, યજ્ઞયાગ, પડન-
 પાઠન આદિમાં પૂર્ણ કરે છે હવવાગ્રધ બધાય પડિનેમાં
 મોઠો ઈન્દ્રભૂતિ હોવાથી મર્વત્ર તેની ધાક હતી અને તેમનાથી
 હિચારાતા મત્રોથી યજ્ઞમાં દેવ અને દેવીઓ પણ હાજર
 રહેતી હતી એક દિવસે સોમિલ નામના ક્ષીરત, ધનાઢ્ય
 શ્રાક્ષણે મોટામાં મોટો ધન કર્યો તેમાં વિધિ વિધાનકારો
 અભ્યાર પડિતો મુખ્ય હતા, તેમનો શિશ્ય પરિવાર તથા
 યજ્ઞમાં ભાગ લેનારા હજારો શ્રાક્ષણો હતા જે દિવસે યજ્ઞનો
 પ્રારંભ થયો તે વેશાખ સુદિ ૧૧નો દિવસ હતો, પડિનેની
 પત્નિમાં ઈન્દ્રભૂતિ સૌથી મોખરે હતા અને મત્રોચ્ચાર કરી
 રહ્યા હતા.

તે કાળે તે સમયે મગધદેશના હસ્તિનાપુર નગરમાં સિદ્ધર્થ
 રાજાને ત્યા જન્મેલા વર્ધમાનકુમારે (મહાવીરસ્વામી) ત્રીજા
 વર્ષની ભગવત્વાનીમાં હિસા સ્વીકાર કરીને સાડાગાર વર્ષ સુધી
 મર્વયા અદ્વિતીય તપશ્ચર્યારૂપી અગ્નિમાં કર્મકાણોની ભસ્મકાળ
 કરી વેશાખ સુદિ ૧૦ની રાત્રે દેવજ્ઞાનના માલિક બન્યા
 પચાસ દવ્ય પ્રથમ દેશના રાત્રનો મધ્ય હોવાથી દેવો સિદ્ધ
 બીજે કેલપણ ન હોવાના કારણે દેશના ખાસી જઈ હતી કેમ
 કે માનવ મમાજ દ્રવ્ય અને ભાવનિદ્રામાં સૂતો હતો અને

(૧) મૌનમરગમી

મમ દેશના ગુ મરગમ(મૌનમરગમ)મા વસુભૂતિ નામે
 ૧ નાજ દાસ તેમ પિ પૂર્ણિ નામે મર્મય પિ દત્તી અને
 ૨ દ્રમૂતિ અમ્લિમૂતિ અને વાનુભૂતિ નામે ૧૦૫ પુત્ર દાસ
 ૪ સૌદ વિદ્યાના નમજ જાકણશાસ્ત્રના પૂર્ણ જાતા દાસ
 મૌનમરગમી દાવાથી મ દ્રમૂતિ મૌનમરગમીના નામે જન્મ
 પ્રમિદ્ધ બન્ધા છ જી દગી પિ મોગી મુમાફરી અર્થાત્ પચામ
 ૫૧ મુખી મુવશ્યાશ્રમમા રડીને જાકણજમ, યજ્ઞસમ, પડન-
 પાડન આદિમા પૂર્ણ કરે છ દુગતામય બધાય પડિનેમા
 માગે મ દ્રમૂતિ દોરામી મર્મન તે પિ ધાક દત્તી અને તમનાથી
 ઉચ્ચારાતા મ મોથી યજ્ઞમા દેવ અને દેવીઓ પણ દાનર
 રહેતી હતી એક દિવસે સોમિલ નામના શ્રીમત, ધનાઢ્ય
 જાકણે મોટામા મોટો યજ્ઞ કર્યો તેમા વિધિ વિધાનકારી
 અધ્યાર પડિતો મુખ્ય દાસ, તેમનો શિષ્ય પરિવાર તથા
 યજ્ઞમાં ભાગ લેનારા દાસરો જાકણે હતા જે દિવસે યજ્ઞનો
 પ્રારંભ થયો તે વેશાખ સુદિ ૧૧નો દિવસ હતો, પડિતોની
 પક્ષિમા ■ દ્રમૂતિ સૌથી મોખરે હતા અને મ મોચ્યાર કરી
 રહ્યા હતા

તે કાળે તે સમયે મગધદેશના સુત્રિયકુ ડનગરમા સિદ્ધાપ
 રાજાને ત્યા જન્મેલા વર્ધમાનકુમારે (મહાવીરસ્વામી) ત્રીશ
 વર્ષની જરગુવાનીમા દીક્ષા સ્વીકાર કરીને સાડાખાર વર્ષ મુખી
 મર્મયા અદ્વિતીય તપશ્ચર્યારૂપી અગ્નિમા કર્મકાષ્ઠોની ભસ્મસાત
 કરી વેશાખ સુદિ ૧૦ની રાત્રે કેવળજ્ઞાનના માલિક બનવા
 પામ્યા હતા પ્રથમ દેશના રાતનો સમય હોવાથી દેવો સિવાય
 ખીજો કોઈપણ ન હોવાના કારણે દેશના ખાલી ગઈ હતી, કેમ
 કે માનવ સમાજ દ્રવ્ય અને બાવનિદ્રામા સૂતેની હતી અને

(૭) મોર્ચાપુર માતામા ગજધર હતા મોરિસિરોના
સીવં અને વિજયા દેવતીના પુત્ર હતા, કારવપ ગોત્ર હનુ,
૫ વર્ષ ગૃહવાસ, ૧૪ વર્ષ સુખી હનસ્થ રહ્યા ૧૬
૫ વર્ષ સુખી કેવળી પર્યાયમા રહ્યા અને ૬૫ વર્ષ નિર્વાણ પામ્યા.

(૮) અકપિત નામે આડમા ગજધર હતા, મિથિલા
નગરીના દેવમેન અને જયતી દેવતીના પુત્ર હતા ગોત્ર
ગોત્રના હતા, ૪૮ વર્ષ સુખી ગૃહસ્થ રહ્યા ૬ વર્ષ હનસ્થ રહ્યા
અને ૨૧ વર્ષ કેવળી પર્યાયમા વિચર્યા, ૭૮ વર્ષ નિર્વાણ પામ્યા.

(૯) અચક્ષત્રાતા નામે નજમા ગજધર હતા કૌશક
દેશના વમુ અને નદાના પુત્ર હતા, પારિત ગોત્રીય હતા
૪૨ વર્ષ ગૃહવાસ, ૧૨ વર્ષ હનસ્થ, ૧૪ વર્ષ કેવળી પર્યાય
અને ૭૨ વર્ષ નિર્વાણ પામ્યા.

(૧૦) મેનાયં નામે દશમા ગજધર હતા વસભૂમિના
દુર્ગિક સિરોના દત્ત અને વરુણદેવીના કૌડિય ગોત્રના
હતા ૩૬ વર્ષ ગૃહવાસ, ૧૦ વર્ષ હનસ્થ, ૧૬ વર્ષ કેવળી
પર્યાય અને ૬૨ વર્ષ નિર્વાણ પામ્યા.

(૧૧) પ્રમાસ નામે ઉવા અચારમા ગજધર હતા
રાજગૃહના ભજ અને અનિભદ્રાના કૌડિય ગોત્રીય હતા ૧૬
વર્ષ ગૃહવાસ, ૮ વર્ષ હનસ્થાવસ્થા, ૧૬ વર્ષ કેવળી પર્યાય
અને ૪૦ વર્ષ નિર્વાણ.

(૫) ચેરદસ સંપાદિત ભગવતીના પહેલા ભાગમાંથી)

આ અચારે ગજધરે ૧૪ પૂર્વના સાતા, લગ્નિસપત્ન,
દેગધ્યમાન શરીરવાળા, ઉંચા ગોત્રના તથા વિદ્યાઓના પાત્ર
ગામી હતા બધાય રાજગૃહી નગરીમા નિર્વાણ પામ્યા છે.

દ્રવ્યપૂર્ણ અને ભાવપૂર્ણનો વ્યવહાર બહુમાનનીય છે, તેવ
દ્રવ્યશ્રુત અને ભાવશ્રુતનું પણ જાણવું પાસીનાણા, ગિરનાર
આણુ, રાણકપુર આદિ દ્રવ્યતીર્થ છે અને તે તે તીર્થસ્થળોએ
જામણ કરતા કરતા આત્મા પોતે જ પોતાનો તારક બને છે,
ત્યારે તે આત્મા ભાવતીર્થ કહેવાય છે સમજવું સરળ છે કે
આત્માની તેવા પ્રકારની વિશિષ્ટ સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરાવવામાં તે
તે તીર્થસ્થળો જ મુખ્ય હેતુરૂપ છે

પ્રતિક્રમણ, પૂર્ણ, જપમાળા આદિ દ્રવ્યક્રિયા છે અને
તે તે દ્રવ્યક્રિયાઓને કરતો આત્મા એક દિવસે મન-વચન
અને કાયાથી, કરણ-કરાવણ અને અનુમોદનથી ચોરારી હાથ
જીવ યોગિના જીવોનું હનન આદિ તથા અદાર પાપસ્થાનકોનું
સેવન આદિનું 'મિચ્છામિ દુક્કડમ્' દેવાની ભાવક્રિયાનો પણ
માનીક બનશે આજે કોઈક ભાગ્યશાળી દ્રવ્યપૂર્ણમાં મસ્ટ છે
તો તે દ્રવ્યક્રિયાને કરતો આત્મા એક દિવસે ધરિયાવડી કે
નમુત્યુજ બોલતા બોલતા જ પોતાનું કલ્યાણ સાધી શકે
તીર્થ કર પરમાત્માઓના જીવાત્માઓ પણ એક દિવસે દ્રવ્ય
મુનિ હતા પરંતુ તે તે ક્રિયાઓનો અભ્યાસ જેમ જેમ વધતો
ગયો, ત્યારે તીર્થ કરના ભવમાં ભાવમુનિત્વને પણ પ્રાપ્ત કર
વામાં પૂર્ણ સફળ બન્યા છે દ્રવ્યલિંગધારીને જોઈને ભાવલિંગી
મુનિ પી કલ્પના તથા સ્થાપના તીર્થ કરને જોઈને ભાવતીર્થ કરને
પણ દૃઢયક્રમજમાં સ્થાપિત કરી ચકીએ છીએ

તેની રીને દ્રવ્યશ્રુત અને ભાવશ્રુતને પણ જાણવું પ્રત્યે
સાધક ભાવશ્રુતને દૃઢયગમ કરવાની ઉત્કટ ભાવનાવાળા
દોષ છે, પરંતુ તની પ્રાપ્તિ દ્રવ્યશ્રુતને જ આભારી છે સમ
જસરણમાં બેઠીને તીર્થ કરની વાળી સોતામાત્રને દ્રવ્યશ્રુત

છે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય કે મુનિ માત્રનું વ્યાખ્યાનશ્રવણ કે પુસ્તક શ્રાવકને માટે દ્રવ્યશ્રુત જ છે સમજી શકાય તેવી વાત છે કે પાંચ મિનિટ પહેલાં જે દ્રવ્યશ્રુત હતું તે બીજા સમયે ભાવશ્રુતનું સ્વરૂપ સ્વીકારી લે છે બેશક ! તેને ભાવશ્રુત તરીકે પરિણત કરવાની તાકાત સાધકને કેળવ્યા વિના છુટકો નથી થઈ સાધક તે શક્તિને કેળવશે, મનન શક્તિ વધારશે, મતિ જ્ઞાનમાં કામ, ક્રોધ, લોભ, મદ્ય આદિનો અવરોધ કરવા સમર્થ બનશે, તો તે સાધકને માટે આજનું દ્રવ્યશ્રુત આવડી કાઢે ભાવશ્રુત બનતા વાર નહીં લાગે અથવા ગમે તેવા આગમો, પાઠો, સૂક્તો વ્યાખ્યાનો અને પુસ્તકોથી પણ જોઈએ તેટલો લાભ મેળવી શકાશે નહીં તેથી ભાવશ્રુતને પ્રાપ્ત કરવામાં દ્રવ્યશ્રુત જ મૌલિક કારણ હોવાથી ભાવશ્રુત જેમ મન, વચન અને કાયાથી વહનીય છે તેવી રીતે દ્રવ્યશ્રુત પણ અવશ્ય વહનીય બનશે આ કારણે જ જે પુસ્તકથી તત્ત્વજ્ઞાન મેળવવું છે, તે પુસ્તકની આશાતના, હીલના કે અપમાજના કરાવી નથી પરંતુ આ સત્ય હકિકત સમજવામાં ભૂલ ખાધેલી હોવાનું પરિણામ એ આવ્યું કે— ધી તેલ, વગાર આદિના ચિક્કણ પાત્રોને પણ અખખારના કાગળોથી સાફ કરવાની ધૃષ્ટતા વધવા પામી છે, જે ગૃહસ્થને પણ હીલના કરવાનું કારણ બને છે માટે દ્રવ્યશ્રુત ચાહે ગમે ત્યાં લખાયેલું હોય તેની આશાતના પાપ જ છે

દ્રવ્યપૂજકોમાંથી ૮૦, ૯૦ ટકા માનવો ભાવપૂજક બનવા પામે છે જ્યારે દ્રવ્યપૂજા, ક્રિયા કે શ્રુતનો તિરસ્કાર કરનારાઓ, સેકડોમાં ૮૦, ૯૦ ટકા સાવ નિષ્ફળ, કોરા ધાકોર જેવા, મગા ગયે ગગાદાસ અને જમના ગયે જમનાદાસ જેવા જ હોય

માત્રમા મૂળ દ્રવ્ય કેવળ ધ્રોવ્ય અને પર્યાય કેવળ ઉત્પાદ અને વ્યય રહેવા જ છે તેમની તૃણથી લઈને ઈન્દ્ર સુખીના અનેક દ્રવ્યોમા નેત્રની વ્યવસ્થા સુમ મન અને તર્કગમ્ય છે

ગળપરો સન્ધિવિશિષ્ટ દોવાથી પેનાની જ્ઞાન લગ્નિવરે ને પહેલુ આશયન લઈને દ્વાદશાગ્રીની રચના કરે છે, જે આજે પણ નિવમાન છે ત સૌમા જૂઠા જૂઠા વિષયો છે કેમકે અનુવિધ સધના સાધુ-સાધ્વી તથા શ્રાવક-શ્રાવિકાના બે ભેદ છે તેમા સાધુ મહાવ્રતધારી અને શ્રાવક અણુવ્રતધારી છે માટે દ્વાદશાગ્રીમા કેટલાક અંગો મહાવ્રતધારીઓ માટે અને કેટલાક શ્રાવક ધર્મના પ્રતિપાદન કરનાસ છે, જે આપણે સમીપથી જોઈએ

(૧) આચારાગ-દ્વાદશાગ્રીનુ પહેલુ અંગ છે, જેમા સન્નિતિ ગુપ્તિ ધર્મના પાવક મુનિરાજ તથા સાધ્વીજી મહારાજના અદ્વિસા, સધમ તથા તપોધર્મને પુષ્ટ કરે તેવો આચાર, ગોચરી (ભિક્ષા લેવાનો વિધિ) વિનય, વૈનયિક, કામોત્સર્ગાદિ કરવાના સ્થાનો વિદ્વાનભૂમ્યાદિમા ગમન, શરીરનો શ્રમ દૂર કરવા માટે ઉપાયોમા ગમન આદારાદિનુ પ્રમાણ, સ્વાધ્યાયાદિમા નિયોગ, બાપાસમિતિ, ગુપ્તિ, શમ્યા, ઉપધિ (ધર્મોપકરણ) બાત, પાણી, ઉદ્દગમ, ઉપાદ અને એવલાદિ દોષોની વિશુદ્ધિ, શુદ્ધા શુદ્ધ અદ્વજ, વ્રત, નિધમ તપ અને ઉપધાનનુ વિસ્તૃત વર્ણન છે, એટલે કે પહેલા આચારાગમા આટલા વિષયોનુ સ્પષ્ટીકરણ છે તેના બે છત્રસ્કંધ, પચીસ અધ્યયન, પચાસી ઉદેગા, પચાસી સમુદેશા અને અઠાર હજાર પદો છે

(૨) સૂત્રકૃત (સુઅંગકાગ)-દ્વાદશાગ્રીનુ બીજુ અંગ છે, જેમા સ્વસિદ્ધાત, પરસિદ્ધાત, સ્વપરસિદ્ધાત, છવ,

અણવ, છવાણવ લોક, અલોક, લોકાલોક, પુણ્ય પાપ આશ્રવ સવર, નિર્જરા, બધ અને મોક્ષ સુધીના પદાર્થો ઉપરાત ઇતર દર્શનથી મોહિત, સદિગ્ધ નવા દીક્ષિતની બુદ્ધિની શુદ્ધિ માટે ૧૮૦ ક્રિયાવાદી, ૮૪ અક્રિયાવાદી, ૬૭ અજ્ઞાનવાદી તથા ૩૨ ચિનયવાનીઓનું મન બનવાવીને તથા તેમનો પરિચય કરી, સ્વસમય(જેન સિદ્ધાંત)નું સ્થાપન કરવામા આબ્યુ છે આમા બે શ્રુતસ્કંધ, ૩૩ અધ્યયન ૩૩ ઉદ્દેશા, ૩૩ સમુદ્દેશા અને ૩૬ હજાર પદોની સંખ્યા ॥

(૩) સ્થાનાગ-દ્વાદશાગીનું ત્રીજું અંગ છે, જેમા સ્વસમયનું, પરસમયનું અને સ્વપર સમયનું, છવાદિ પદાર્થોનું સ્થાપન કરવામા આબ્યુ છે આમા પાચ શ્રુતસ્કંધ, ૬૨ અધ્યયન એકવીશ ઉદ્દેશા તથા ૭૨૦૦૦ પદો છે

(૪) સમવાયાગ-આ ચોથું અંગ છે તથા સ્વ અને પર સિદ્ધાંતોની ચર્ચા, એક સંખ્યાવાળા પદાર્થોની સંખ્યાથી લઈ બે ત્રણ આદિ સુધીનું વર્ણન છે આમા એક શ્રુતસ્કંધ એક અધ્યયન, એક ઉદ્દેશો, સમુદ્દેશો, અને એક લાખ સુમાનીશ હજાર પદો છે

(૫) વ્યાખ્યા પ્રજ્ઞપ્તિ (ભગવતી સૂત્ર) દ્વાદશાગીમા પાચમું અંગ ॥ જેમા સ્વસમય, પરસમય છવ, અણવ છવાણવ, લોક અલોક, લોકાલોક બુદ્ધિ બુ ૧ પ્રકારના દેવો તથા રાજઓ, રાજર્ષિઓ અને અનેક પ્રકારના સદિગ્ધ પુરુષોના પ્રશ્નો છે તથા જિનેશ્વરદેવે આપેલા જવાબો ॥ આમા દ્રવ્ય, શુષ્ક ક્ષેત્ર, કાળ, પર્યાય, પ્રદેશ, અનુગમ, નિવેષણ નય પ્રમાણ સુનિપુણ ઉપક્રમપૂર્વક યથાસ્થિત ભાવનું પ્રતિપાદન છે, દેવે દ્રોથી પૂજિત હોવાથી સૌને માટે શ્રદ્ધેય છે, સસાર સમુદ્રથી તારનાર છે, અજ્ઞાનાધકારનો નાશક છે ઈહા-બુદ્ધિ

તથા મતિનો વળાંક છે એક જ સુતસ્કંધ છે, સાધિક મે
અધ્યયન છે, દશ હજાર ઉદ્દેશ તથા દશ હજાર સમુદેશ છે
છત્રીમ હજાર પ્રશ્નો અને ચોરસી હજાર પદો છે

(૬) સાતાધર્મકથા-આ છઠ્ઠું અગ છે જેમા ઉપા
દરજૂત પુરુષોના નગરો, ઉદ્યાનો, ચૈત્યો, વનખંડો, રાજ્યો,
સમવસરજો, ધર્માચાર્યો, ધર્મકથાઓ, આવકો અને પરકોના
સદ્વિવિશેષો, ભોગપરિત્યાગો, પ્રત્યક્ષાઓ, સુતપરિશ્રદ્ધો, તપો
વિધાનો, ઉપધાનો, પર્વાઓ, સહેખનાઓ, બક્ષતપ્રત્યાખ્યાને,
પાદપોગમનો, દેવવૈકુન્ઠમનો તથા સુકુવમા જન્મો, બોધિલાસો
અને અતક્રિયાઓના વિષયો છે જે સુતસ્કંધ, યોગજૂત્રીય
અધ્યયનો અધ્યયનો જે પ્રકારના છે ચારિત્ર અને કલ્પિત
ધર્મકથાના દશ વર્ગો છે તેમા એક એક ધર્મકથામા ૫૦૦,
૫૦૦ આખ્યાયિકો છે, તેમા પજુ બીજી બીજી કથાઓ છે
૨૬ ઉદ્દેશો અને તેટલા જ સમુદેશો છે, તથા સખ્યાતા લાખ
પદો છે, એટલે પાચ લાખ અને ઊત્તેર હજાર પદો છે

(૭) ઉપાસકકથા-સાતમું અગ છે આમા લખજો
પાસકોના નગરો, ઉદ્યાનો, ચૈત્યો, વનખંડો, રાજ્યો, માતા-
પિતાઓ, સમવસરજો, ધર્માચાર્યો, આવકોના શીવવ્રતો
શુભવ્રતો, પ્રત્યાખ્યાને, બોધિલાસો અને અતક્રિયાઓ છે
એક સુતસ્કંધ, દશ અધ્યયન, દશ દશ ઉદ્દેશો તથા સમુદેશો
છે તથા અગ્યાર લાખ બાવન હજાર પદો છે

(૮) અતક્રુતકથા-આઠમું અગ છે જેમા અતક્રુત
પુરુષોના નગરો, ચૈત્યો, વનખંડો, ધર્માચાર્યો, ધર્મકથાઓ,
લોક તથા પરવૈકુન્ઠી વૃદ્ધિ, ભોગ પરિત્યાગો, પ્રત્યક્ષાઓ,
સુતપરિશ્રદ્ધો, તપો, ઉપધાનો, બહુવિધ પ્રતિમાઓ, લખજો

આજીવ, માઈવ, સત્ય, શૌચ, સયમ ઉત્તમ પ્રદાયર્થ,
સતોષ, સમિનિઓ, સુપ્તિઓ, અપ્રમાદયોગ, ઉત્તમ સ્વાધ્યાય,
નિત્યપરિવહો તથા ચાર પ્રકારના કર્મેણી ક્ષય થયા પછી
થયેલુ કેવળજ્ઞાન આદિને લગતી વાતો છે એક શુતસ્કધ,
દશ અધ્યયન, માત વર્ગો, દશ દગ ઉદ્દેશા તથા સમુદ્દેશા,
૨૭ લાખ ૪ હજાર પડે છે

(૬) અનુત્તરોપપાતિક-અનુત્તર વિમાનમા જવાવાળાઓના
નગરો આદિના વર્ણનો છે, એક શુતસ્કધ દશ અધ્યયન,
ત્રણ વર્ગ તથા દશ દશ ઉદ્દેશા અને સમુદ્દેશા છે, તથા ૪૬
લાખ ૮ હજાર પડે છે

(૧૦) પ્રશ્ન વ્યાકરણ-આમા ૧૦૮ પ્રશ્નો, ૧૦૮ અપ્રશ્નો
તથા તેટલા જ પ્રશ્નાપ્રશ્નો છે વિદ્યાના અતિશયો તથા નાગ
કુમાર તથા સુવર્ણકુમારની સાથે થયેલા દિવ્ય મવાદો છે
એક શુતસ્કધ, ૪૫-૪૫ ઉદ્દેશા સમુદ્દેશા છે ૬૨ લાખ ૧૬
હજાર પડે છે

(૧૧) વિપાકશ્રુત-આમા શુક્રતર્કર્મો તથા હુશ્કુલ કર્મેણી
કળ વિપાક છે તે મહોપથી બે પ્રકારનો છે (૧) દુખવિપાક,
૨) મુખવિપાક, તેમાં દશ દશ વિપાક છે ધર્મ અને અધર્મના
કારણો, ૬ ખ તથા સુખની પરપરાઓ આદિનું વર્ણન છે,
૨૭ અધ્યયન તથા એક કરોડ ચોરાગી લાખ અને જત્રીય
હજાર પડે છે

(૧૨) દષ્ટિવાદ-આમા જઘાઓનો સમાવેશ છે આ
દષ્ટિવાદ પરિક્રમ-સૂત્ર-પૂર્વગત-અનુયોગ અને ચૂલિકારૂપે પાચ
પ્રકારનો છે

ઉપર પ્રમાણેની દ્વાદશ્યાગી છે વર્ણવેલી પદોની સખામાં
જળજે વધઘટ થવા પામી છે

(૫ જેયરદાસ મ પાદિત ભગવતીમુત્રમોરી)

જેના પઠનથી, ચવણથી, મનનથી, નિદિધ્યાસનથી આત્મામાં
હેલા અનાદિકાળના કષાયભાવોનું ઉપશમન, વૈરાગ્યિકભાવોનું
મન, ઔદયિકભાવનું નિરસન થઈને આત્મામાં પરમ શાંતિ,
પ્રમાદિ જેનાથી થાય તે આગમ છે, સમ્યક્જ્ઞાન, સમ્યક્ તપ છે

શ્રવણની સમાપ્તિ સમયે દ્વાદશ્યાગીને પણ વહન કરવામાં
આવ્યું છે

શ્રુતદેવી મારા મતિઅજ્ઞાનને

નાશ કરનારા થાઓ

કાચખાની જેમ સુદર છે ચરણકમળ જેના અને તહીં
ચોવાયેલા (નિમંજ) કોરટ વૃક્ષની કળી જેવી શ્રુતદેવી, વાર
દેવી, સરસ્વતીદેવી શારદાદેવી મારામાં રહેલ મતિઅજ્ઞાનને
નાશ કરનારા થાઓ

શરીરના વર્ણન સાથે શ્રુતદેવી પાસે અજ્ઞાન નાશની
ધાત્રીના ન્યારે કરવામાં આવી છે, ત્યારે તે શ્રુતદેવીની વિદ્ય
માનવામાં શકા કરવાનો કંઈ પણ અર્થ નથી

સામાજિક રાગાતિરેક તથા દ્વેષાતિરેકના કારણે દેવમૂર્તિને
પ્રાપ્ત કરેલા દેવો ત્યાં રહીને પણ માનવસમાજ તથા પશુ
સમાજનું જીવુ-જીવુ કરી શકતા હોય છે તથાપિ સમ્યક્દર્શ
અપક્વ અવસ્થાએ કે સર્વાંશે વિરતિધરો તથા રામિરોમમાં
અદિસા-સયમ અને તપોધર્મની આરાધના કરનારાઓ પ્રયે
નીન રાખનારાઓ તથા મૃત્યુ સમયે પણ હું આ ભગવા

દેવજ્ઞાન ન મેળવી શક્યો તેથી તે રસ્તે ચાલનારા સમ્યક્ જ્ઞાનની ઉપાસના કરનારા, જીવમાત્રનું ક્ષિત ચિત્તવનારા જીવાત્માઓના સમ્યક્જ્ઞાનની વૃદ્ધિ અર્થે સહાયક બનુ તેવો આશય રાખીને દેવગતિમા ચાલનારા જીવો તે તે વિષયના અધિષ્ઠાતા બને છે અને બધા જીવોને મદદ કરે છે ખરાબ પદાર્થોની પણ રક્ષા કરનારા અધિષ્ઠાત્રી દેવો તથા દેવીઓ હોય છે; તેા પછી સમ્યક્જ્ઞાનની પણ અધિષ્ઠાતા દેવી કે દેવ હોય તે આમાલ-ગોપાલને માની શકાય તેવી હકિકત છે

પ્રત્યેક તીર્થ કર પરમાત્માના શાસનોપાસકોની રક્ષિકા અધિષ્ઠાત્રી દેવી તથા દેવ હોય છે નમો અરિહતાણ ' પૃષ્ઠી તથા ' નમો સિદ્ધાણ ' ૫૬ આદિની પણ અધિષ્ઠાત્રીઓ ગુરૂ ગુરૂ હોય છે તેવી રીતે અરિહત પ્રફુલ્લ શ્રુતજ્ઞાનની અધિષ્ઠાત્રી દેવી પણ સૌને માન્ય હોવાથી ભગવતીસૂત્રના અતમા તે દેવીની પ્રાર્થના કરવી મુસલ છે પ્રતિક્રમણ જેવી બાબ આધ્યાત્મિક ક્રિયામા પણ એક નવકારનું ધ્યાન કરીને શ્રુતદેવીનું સ્મરણ કરવામા આગ્યુ છે જેમકે -

સુજદેવયા મગવદ્ નાગાવરણીય કમ્પસવાય ।

તસિ ભવેડ સયય જેસિ સુજસાયરે મત્તો ॥

અર્થ-જે ભાગ્યશાળીઓની સમ્યક્ શ્રુતજ્ઞાનરૂપી સાગર ઉપર અતૂં શ્રદ્ધા છે અને પ્રતિસમય, પ્રતિવિષય જેઓ શ્રુત જ્ઞાનની વૃદ્ધિ માટે પ્રયત્ન કરનારા છે, તેઓને વિદ્ય કરનારા જ્ઞાનાવરણીય કમની હાનિ થાય તે માટે હે સતદેવી ! તમે મારા સહાયક બનો

કમલ દલ વિપુલ નયના, કમલ મુક્તી કમલ ગમ સમા ગૌરો ।
કમલે સ્થિતા મગવતી, દદાતુ શ્રુતદેવતા સિદ્ધિમ્ ॥
(સાખીઓને બોલવાની રીતિ)

સુખમદેવ પરમાત્માના પુત્ર નમિ તથા વિનમિને ઇન્દ્ર
 રાજાને હાથરો વિદ્યાઓ આપી છે અને તે તે વિદ્યાઓની
 સાધના કરીને તેઓ વિદ્યાધર કહેવાયા છે તે વિદ્યાદેવી
 મા રોહિણી, પ્રજ્ઞાપ્તિ, વચ્ચે પદ્મ, વજ્ર કુશી અપ્રતિયક્ષા,
 પદ્મતા, કાલી, મહાકાલી, ગોરી, ગાધારી, સર્વે શસ્ત્રોને
 નારી મહાભવાલા, માનવી, વૈરોઘ્યા, અચ્યુતા, માનમ્બી,
 મામાનસી આ એણ વિદ્યાદેવીઓ શાસ્ત્રમ મત છે, જેમની
 સાધનાથી સાધક જુગી જુગી વિદ્યાઓને પ્રાપ્ત કરનારો
 પદ્મ પામ્યો છે તેમ છતાં પણ જ્યારે તેમની આત્મસાધના
 મ આગળ વધી છે ત્યારે પોતાના પુરુષાર્થબળે જ તે
 પદ્મોએ કેવળજ્ઞાન મેળવ્યું છે

આ સૂત્રના લેખક મહાશય શુનદેવી પાસેથી પોતાના
 જ્ઞાનના નાશ થવાની માતલી કરે છે કેમકે શુરુકેવોના
 જ્ઞોત્સના ચાહે ગમે તેટલું જ્ઞાન કે મતિજ્ઞાન મેળવી શક્યા
 હોય તો પણ બીજાઓનો ઉપમર્ગ આપજને નડે કે ન નડે
 પણ આત્મામાં રહેતું હમવાળા મતિજ્ઞાનાવરણીય તથા
 જ્ઞાનાવરણીય કર્મ જ આપણુ દુરમન બનેતું છે, જેના કારણે
 જા મમયે મતિજ્ઞાન કે જ્ઞાનજ્ઞાન વિદ્યામઘાત કરશે તે
 હેતુ શુરુકેવ છે, તેથી તે જ્ઞાન કર્મજેર પડે તે માટે શુન
 ધીની સદ્વાયના સ્વીકારવામાં વાધો નથી

પુનઃકોમા લખેવા અસરો ॥ જડ ન કહેવાય ?

જડ અને ચૈતન્ય મિથ્ય જ સસાર દોષથી જડની
 અમર વિના ચૈતન્ય નથી અને ચૈતન્યની અસર જડ ઉપર
 ના તેમાં જુગી જુગી જાતના ફરફારો ચોક્કમ રેખાઈ રહ્યા
 જડતા પ્રભાવમાં આત્મા રસાયેલો દોષથી બદુલતાએ
 આત્મા પ્રાન્ત છે, અજ્ઞાન છે, અવિવી, અવિનથી અને પાનાની

જાનના નિર્ણય કરવામાં અસમર્થ છે, તેથી પોતાની અનિશ્ચિતતાના કારણે તે કંઈ પણ કરવા કે સમજવા માગતો નથી, તો પણ તેને અમુક સમયે કે પરિસ્થિતિમાં સસારની માયાની કબજામાં ચૂકાવ્યા વિના રહેતો નથી. માતાપિતાને કે ધર્મ પત્નીને દિવસ દિવસે દસ વર્ષ વિતી ગયા હોય અને ક્યારે પણ તેમની મીઠી મધુરી સ્મૃતિ પણ સતાવતી ન હોય, તો પણ ક્યારેક અગમ્ય કારણે કેમકે બ્યક્તિ વિશેષને માટે પણ સસાર એકસરખો કોઈનો નહીં નથી. આજનો જુવાઈ ગયેલો માનવ આવડીકાણે સ્મૃતિપટ પર આવ્યા વિના રહેતો નથી તે સમયે આપણા સૌ ધૈર્ય વિહ્વલતાનો પાર રહેતો નથી, તેને દૂર કરવા માટે આજ સુધી જેની ઇચ્છા પણ કરી નથી તે માતાપિતા કે ધર્મપત્નીનું ચિત્ત બનાવવાની પ્રેરણા જોરદાર થાય છે અને તે સુખજ તેમના ચિત્તને તૈયાર કરાવીને ઘેર લાવે છે અને સારા સ્થાને મૂકે. ત્યાર પછી તેમના શુદ્ધિને તથા અનહદ ઉપકારને યાદ કરીને તે દોષને નમે છે, ખૂબે છે, તેમની આગળ નૈવેદ્ય મૂકે છે, ઘીનો દીવો કરે છે, ખૂંચ કરે છે અને છેવટે હૃદયવિસેર બનીને તેમની આગળ નાચે છે, દૂદે છે અને તેમની આગળ તેમના સુખમાન કરે છે. ધર્મ પત્નીના ફોટાને જોઈ તેની સેવા યાદ કરે છે, શુદ્ધિને સ્મૃતિમાં લાવે છે અને અવસર આવ્યે આખોમાથી પાણી પણ ટપકાવી મૂકે છે. ઉપર પ્રમાણે આપણા આત્મામાં જ્યાં અને શોકની લાગણીને ઉત્પન્ન કરાવવાની લાગત જડમાં પ્રત્યક્ષ દેખાઈ રહી છે, તેમજ ધર્મપત્ની સાથે તોફાન મસ્તીમાં વીંટાવેલી રાત્રિ જોઈ સ્મૃતિ કરાવી માણસને પાગલ બનાવવાની યજ્ઞિત પણ ત્રીતા ફોટામાં છે.

જે વસ્તુ પર માણસની જેવા પ્રકારની માયા હોય છે તેમાં તે માણસના જાવોમાં પણ ચોક્કસ ફેરફાર થયા વિના રહેતા નથી.

વ્યવહારની દૃષ્ટિએ માતા કે પિતાની તસ્વીર ભલે જડ રૂપ
 હતા પણ માનવના હૈયા જ્યારે ભક્તિરમમા તરબોળ
 છે ત્યારે તે જડમા રહેવું વ્યર્થ સર્વથા ઔણ બને છે
 તેમા માતાનું કે પિતાનું ચૈતન્ય મુખ્ય બને છે માટે જ કે
 પ્રમગે મગાવાલા કે હજારો માણસોના ટોળાને ઓળખ
 આપના કહે છે કે આ મારી માતા છે, આ મારા પિતા
 આવા પ્રકારના જાન અનુભવો સોને થઈ રહ્યા છે માટે
 માન્યા વિના રહી શકાય તેમ નથી કે આપણા જેવા પ્રાયશઃ
 કક્ષાના માનવોને માટે જડનો ઉપકાર નાનો સૂનો નથી

તેરી જ રીતે અનાદિકાળથી આપણો આત્મા અર્થે
 દામની ઉધામનામા મસ્ત બનીને પોતાના ભવોને નિરમ
 ક્યાં છે કોઈ સમયે તેમના લોભવદામા જ્યારે માનવને આપ
 લાગે છે ત્યારે તેના સુસુપ્ત મનમા અર્થ અને કામ કર
 પણ કોઈક નથી વસ્તુની સ્મૃતિ યથા વિના રહેતી નથી,
 તે છે દેવાધિદેવ અરિદ્ધ ત પરમાત્મા

હવેમાત્રને આધિ વ્યાધિ અને ઉપાધિથી મુક્ત કર
 નારા શમ-દ્વેષ તથા મોહ માયાથી બચાવનારા, કલેશ-ક
 સ્થી પૂર્ણ મમારમા થોડે કે પહે અશે માનવને મુ
 બનાવનારા અરિદ્ધ ત પરમાત્માઓની સ્મૃતિ યથા જ તેમ
 મૂર્તિ, તસ્વીર તથા તેમના સ્મરણે જ્યાંથી પણ મને
 જઈને પણ તેમના ચરણોમા બેમરો અને કઈક સુખ-શા
 અને સમાધિ પણ મેળવશે

માતા-પિતા કે ધર્મપત્નીના ફોળા જેમ જડ છે તે
 પરમાત્માની મૂર્તિ કે તસ્વીર પણ સ્વન જડ હોવા છતાં
 તેમ આરોપણ કરેવું અરિદ્ધતાત્વ જ સોને નથી પ્રેર
 આપવા માં, આત્માને ચૈતન્યવંતો બનાવવામાં તેમ જ પુ

પરિવાર તથા મસારાની માયામા અસારતાનું જ્ઞાન કરાવવામા પૂર્ણ સમર્થ છે, જે પ્રત્યક્ષ અનુભવગમ્ય છે, અને જ્યારે મૂર્તિમા કે ફોટામા તીર્થ કરના આત્માનું, તેમના ઠેવળજ્ઞાનનું તથા તેમના ઉપકારોનું આપણા આત્મામા સાક્ષાત્કાર થાય છે ત્યારે તે પરમાત્માઓનું દ્રવ્ય તથા સાવપૂજન કરવાનું મન થાય તે માનવીય જીવનની સ્વાભાવિકતા છે આ સ્વાભાવિકતા બનાવગી નથી કેમકે તિથ કર પરમાત્માની મૂર્તિનું અથવા પોતાને માન્ય પૂજ્ય ગુરુદેવોના ફોટાના નાનિધ્ય અને સામીખ્ય દ્વારા જેમ જેમ ધ્યાતા, ધ્યેય અને ધ્યાનનો એકીભાવ થતો જાય છે ત્યારે આત્મામા નવી જ જાગૃતિ થાય છે, જેને સૌ કોઈ અનુભવી શકે છે

મૂર્તિમા જડત્વ કે ચૈતન્યની સ્મૃતિ માનવના નહીં કેળવાયેલા કે કેળવાયેલા મન ઉપર આધારિત છે મન યદિ કેળવાયેલું હશે, સુસંસ્કૃત હશે, ધાર્મિકતાનો જિજ્ઞાસુ હશે તથા પૂર્વજ્ઞના અભિશાપથી હજારો માઈલ દૂર હશે તો સ્થાપના નિષ્કેષ વડે સર્વત્ર તેને ચૈતન્યના જ દર્શન થવા પામશે અને નહીં કેળવાયેલા કે પૂર્વજ્ઞના પાપે જ્ઞાનમૃદ બનેલાને સર્વત્ર જડત્વનું જ્ઞાન થશે

સાસારિક જીવનમા માનવ ગમે તેવો હોશીયાર કે સાવધાન હોય તો પણ ભૂલવું ન જોઈએ કે તે છદ્મસ્ય છે અને છદ્મસ્યમા શમાનિરેકતા, દ્વેષાતિરેકતા, માયાતિરેકતા કે પ્રપચાતિરેકતા આદિ દોષોનો ભરમાર હોય છે, તેવી સ્થિતિમા નિરાવબન ધ્યાનનો દાવો રાખવો નરી અજ્ઞાનતા છે, મરણકે-પોતાના મનને પરમાત્માની ભક્તિમા રસતરબોળ કરવું ભલભલા યોગીઓને માટે પણ કપરું કામ છે તેથી સૌને માટે એન્લે કે ચોથા, પાંચમા અને છઠ્ઠા ગુણરથાનકે રહેલા ગૃહસ્થોને કે

મુનિ જીને માટે પણ પરમાત્માના ચગ્ગોમા જોડીને કરેલા
કે મેવેલા અસારો પી માફી માગી અને વીતરાગતાનું
ધ્યાન કર્યું

ઉપરોક્ત રીતે જોપડી કે તાડપડમા રહેલા અકુરો
જડ છે, તેમા કહેવાયતું નથી, તો પણ જૂડું ન લેખે કે-
તે દ્વારા આત્મામા જગૃનિ આવે છે વૈરાગ્ય આવે છે, અને
મમારની માયામા રહેલા છતાં પણ તેની અસારતાનો ખ્યાલ
પણ આવે છે આમા જડનો પ્રત્યક્ષ અમલકાર જે સાફ સારું
દેખાઈ રહ્યો છે, તેનો ઈ કાર કયું રીતે કરાયે ? માટે જ
આત્મીય જ્ઞાનનું મૂળ કારણ દ્રવ્યશુદ્ધ જ છે આવી સ્થિતિમા
દ્રવ્યજ્ઞાનને કે તેની અધિષ્ઠાત્રી દેવીને સ્મૃતિમા લાવવી તે
જેન શાસનને માન્ય છે

શારીરિક દષ્ટિએ કમજોર માણસની સામે રાજા પ્રતાપની
તપ્સ્વીર આવતા જ તેમનામા વીર રસનો સચાર થયદ વિન
રહેતો નથી માવડીના ફાટામા ભક્તિનો પ્રાકુર્ભાવ થાય
અને પ્રાણ ખ્યારી, મનમોહિની ઓની પ્રતિષ્ઠિતિને લેતા
આખોમા સુગારરસનો અમલકાર સર્જાયા વિના રહેતો નથી

આ કારણે જ આપણું સરળ, પૂર્વગ્રહ વિનાનું
મિથ્યાત્વના ચક્રાવે નહીં ચઢેતું મન કદી આપે છે કે મા
ચાહે યોગી હોય કે જ્ઞાની હોય, તપસ્વી હોય કે ઉપે
લ/કનારા અવધૂત હોય તો પણ સમયે સમયે તેમનામા
વૈકારિક કે સચારિત આવેલા જડનું જ કારણ છે, માટે જ
આકારો, મૂર્તિઓ કે ફાટાઓનો ત્યાગ કરીને માનસિક છ
શુદ્ધ બનાવે તેવા ફાટાઓ, મૂર્તિઓ કે પુસ્તકોની ઉપ
અવરય કરવી, તેમા જ સૌનું હિત સમાયેલું છે

યોગોદ્ધન માટે અન્તેવાસિત્વ જરૂરી છે

શરીર સાથે સબધ રાખનારી યોજનક્રિયાની વિધિ છે, શયનની પણ વિધિ છે ઇત્યાદિ કોઈ પણ વસ્તુને શ્રદ્ધા કરવા માટે કે ક્રિયા કરવા માટેનો વિધિ નિશ્ચિત છે. એવટે લક્ષ્મી અને વિદ્યા મેળવવા માટેનો પણ વિધિ છે. વિધિપૂર્વક કરાતી કોઈ પણ ક્રિયા શરીરને તથા વ્યવહારને તુષ્ટ પુષ્ટ કરે છે. અન્યથા શરીર રોગિષ્ઠ બનશે, વ્યવહાર કલંકિત અને વ્યાપાર હાનિપ્રદ બનશે.

તેવી રીતે આત્માના શુદ્ધતમ પ્રયોગને માટે જે શ્રુતજ્ઞાન શ્રદ્ધા કરવાનું છે, તેના માટે વિધિવિધાન હોય તં સ્વાભાવિક છે કેમકે અનાદિકાળથી આત્માને સમ્યક્જ્ઞાનનો અભાવ રહ્યો છે. કદાચ કોઈક ભવે સમ્યક્દર્શનની હાજરીમા તેની પ્રાપ્તિ થઈ હશે તો પણ દર્શનના વખતમા જ્ઞાનનું પણ વખત થઈ ગયું હોય છે, તેથી આ ભવમા તેનું અનુસરણ થવા ન પામે તે માટે જ વિધિવિધાનપૂર્વક જ્ઞાન મેળવવાની આવશ્યકતા નકારી શકાય તેમ નથી.

શુરુદેવોના ચરણોમા અન્તેવાસિત્વ પ્રાપ્ત કર્યા વિના સમ્યક્જોષ લગભગ દુર્લભ મનાયો છે. મનસ્વીપણે હનરો ગાથાઓ, શ્લોકો ગોળી લેવા કે રચી લેવી અથવા બેકાદ ગાથા પર કલાકો સુધી વ્યાખ્યાતા થવું તે કદાચ સરળ હોઈ શકે, પરંતુ મન, વચન અને કાયાની વર્તતાના ત્યાગપૂર્વક આત્મા, મન, બુદ્ધિ, ઇન્દ્રિયો અને શરીરનું સમ્પૂર્ણ સમર્પણ થવું જ અઘરું હોવાથી અન્તેવાસિત્વ દુશ્કર્ય દુરારાધનીય અને તે માનવા જેવી હૃદીકત છે. તેથી જ તેને પ્રાપ્ત કરવા માટે તેવા પ્રકારની કષ્ટસાધ્ય તપશ્ચર્યા અને કડકમા કડક અનુશાસનની

મુલમના થવા પામશે માટે જ ગુરુ અને શિષ્યનું તથા સિદ્ધ અને સાધકનું એકીકરણ કરાવી આપે તેને અન્તેવાસિત્વ કહેવાય છે

જેના કારણે આજનો સાધક આવતી કાલે સિદ્ધિ મેળવે તથા આજનો શિષ્ય આવતી કાલે ગુરુપદ પામે તે માટેની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરવાનું આયકારણ જ ઉપધાનમય યોગોદ્દહન છે તે વિના તો સાધક કદાચ પુણ્યકર્મે ગુરુ બનવા પામશે તો પણ તેનું ગુરુત્વપદ કલ્પ કિત, રાગદ્વેષમય બને, સૌ શિષ્યોને દ્રવ્ય તથા ભાવ પ્રમાદની બંધીસ દેવાવાળું જ થશે

દીક્ષિત અવસ્થાને શિક્ષિત કરવા માટે પણ યોગોદ્દહનની આવશ્યકતા સ્વીકાર્ય છે અન્યથા શિષ્યા વિનાની દીક્ષા સ્વ-પર ધાતક બનશે અને સમાજને કલેશ તથા કકાસની બંધીસ આપશે, ત્યારે જ તો ' જ્ઞાનક્રિયાબ્યા મોક્ષ ' આ જૈન સૂત્ર જ જયવતું બને ॥ યોગોદ્દહનમા પઠન-પાઠન અને સ્વીકૃત ચાત્રિત્રમા એકાગ્રતા સાધવા માટેની ક્રિયાઓનો સમાવેશ થયેલો છે

શ્રુતજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા માટે યોગોદ્દહનમા ઉદ્દેશ-સમુદ્દેશ અને અનુજ્ઞાનું વિધાન છે શુદ્ધ પોતાની જ્ઞાનપર પરાની અનુજ્ઞા જે શિષ્યને દેવા માટે છે તેની પરીચા જ ઉદ્દેશ અને સમુદ્દેશમા સમાયેલી છે, બ્યારે તે સાધક આ બંનેમા પોતાની પરિ પદ્ધતિની ખાતરી ગુરુને આપે છે ત્યારે જ ગુરુ મહારાજ તેને સૂત્રોની અનુજ્ઞા આપવા માટે તૈયાર થાય ॥ તે આ પ્રમાણે ' હે શિષ્ય ! અમુક સમયની મર્યાદામા તારે આ પાઠ કરવાનો ॥ આવી આજ્ઞાને ઉદ્દેશક્રિયા કહેવાય છે નવું નવું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાની તમજાવાળો શિષ્ય, ગુરુના આપેલા પાઠને પ્રમાદ

प्रशस्ति

वृद्धिचन्द्रगुरो पात्रे, भावनगर सस्थिते ।
 दीक्षित शिक्षितो जातो, मुनिधर्म समाहित ॥ १ ॥
 सयमपालने श्रुष्टो गुप्ति समिति रक्षक ।
 अहिंसा धम रक्षाय सरोरमी हितावह ॥ २ ॥
 ज्ञानी ध्यानी तथा त्यागी जितेन्द्रिय सदा शमी ।
 आचार्यो धर्मसुरोशो, धर्मोऽभूज्जनशासने ॥ ३ ॥
 विद्याविजय शिष्योऽभूद्-भक्त्यस्तस्य महात्मन ।
 वक्तृवशक्ति सम्पन्न प्रथितोऽस्ति महीतले ॥ ४ ॥
 ब्रह्मनिष्ठ सदा दातोऽहिंसाधमप्रचारक ।
 दामनदीपने स्यातो-देहकालि मुशोभित ॥ ५ ॥
 एतादृशो गुरो पादे-कराची सिध देगणे ।
 (१९९४) वेदाङ्कद्वयमोक्षादे वज्रमे मृग भासके ॥ ६ ॥
 शुक्लपक्ष दशम्याञ्च दीक्षितोऽस्मि स्वभावत ।
 अलसो न द बुद्धिश्च तथाप्यध्ययने श्रमी ॥ ७ ॥
 व्याख्याप्रज्ञप्ति मूत्रस्य यथामति विवेचक ।
 कुतोऽपि स्खलितोऽभूव चेत् दाम्यो भवता तदा ॥ ८ ॥
 पटत्रि शूयद्वयेदये (२०३६) चारदपूर्णिमा दिने ।
 अर्धेया मोहमध्याह्न, फलितोऽद्य मम श्रम ॥ ९ ॥
 गुरुदेवो, गुरुदेवो-गुरुदेवो जगत्त्रये ।
 गुरुकृपा प्रसादेन-सर्व [समोहिते भवेत् ॥ १० ॥

તમે ત્રણ જાગ દ્વારા ભગવતીજી સૂત્રના સારને શ્રદ્ધા કરવા તથા આખાજી ગોપાલને ઉપયોગી નીવડે તે માટે કરેલ સતપ્રયત્ન સ્તુત્ય છે આવા પરમપવિત્ર કદિન આગમસૂત્રને સાથે કરવો તે પણ જ મુરડેલીમથું છતાં તમોએ સારી રીતે કરેલ તે બદલ ખન્ધવાદ

ખેડા (શુભરાત)

ભાદરવા વદિ ૧૪

જેનાચાર્ય

શ્રી દેવેન્દ્રસાગરસૂરિ

આપત્રીએ પાઠવેલ ભગવતી સૂત્રનો ત્રીજો જાગ મેળનીને મને ઘણો જ આનન્દ થયો છે આવો પરિશ્રમ જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી પાય છે

મુસ્ત-આસો શુદ્ધિ ૪

સાધ્વીજી શ્રી જ્યોત્કારશ્રીજી મ

પ્રથમજાગ શ્રી ભગવતીસૂત્ર જેવા ગહન વિષય અને નિત્યાભિનય જ્ઞાન ધરાવતા આગમ શ્રદ્ધા માટે અમે જી અભિપ્રાય આપી શકીએ ? છતાં પૂર્વ જ્ઞાન ક્ષયોપશમના થોડે એટલું તો જરૂર હોઈ શકીએ કે આ આગમસૂત્રનું વિવેચન સર્વોપયોગી છે એક માત્ર સિદ્ધાપલોકન કરતો જ આ શ્રદ્ધા નયનરમ્ય તો લાગ્યો જ પણ સુવાચ્ય અને ચિંતનીય દેખાયો અમારા જેવાઓને માટે સુદર સ્વાધ્યાયનું સાધન પૂરું પાડ્યું છે માટે શ્રદ્ધા

પરમાદરણીય છે, સાથે સાથે 'નિદ્ધશિવાના સોપાન', 'મુક્તિદ્વાર' તથા 'કેવળજ્ઞાનની પગદી' પુસ્તકો અત્યુત્તમ ॥

પ્રાગધ્યા ૧૩-૧૦-૮૦

સાધ્વી વસતપ્રજામી 'મુનેશ'

ભવે અસં કે શાર મિજવાઈ હુઈ આપનો પુસ્તકે દેશકર
અતિ આનંદ હુઆ । મગવતી સૂત્ર દેશકર તથા પદકર આનંદ
ની સીમા ન રહી । મગવતીસૂત્ર પર इतना सुंदर विवेचन
कहीं भी दिग्ने मे नहीं आया । कृपया इन सय पुस्तका का
हिन्दी भाषांतर करवाने की प्रयास अवश्य करे

वसुधास उवाच

साध्वी रात्रदधी

प्रतापनद (रास्था)

શ્રી ભગવતીસૂત્ર એન્ડે શ્રી ગોવત્સ્વામી મ તથા
ભગવાન મદારીસ્વામીના પ્રશ્ન-પ્રત્યુત્તરનો અપૂર્વ ખજાનો
આ ખજાનાને સરળ ભાષામાં જોવવાનો પૂ પન્થામણ
ભગવતનો પ્રયાસ અપૂર્વ પ્રયત્નનીય છે જિજ્ઞાસુઓને મટે
૯ માર્ચ ૫૩ આ પ્રય છે

અમદાવાદ

સાધ્વી નિર્મતાશ્રી M A

૧૩-૧૦-૮૦

(સાદિકરન)

પુસ્તકો મળ્યા અમારા જેવા અદ્યક્ષોને શુ અભિપ્રાય
 દેવાનુ હોય ? છતાં કરબદ્ધ પ્રાર્થના છે કે આપશ્રીનુ બધુ ય
 સાહિત્ય હિન્દી બાપામા શીખતાથી રૂપાતર થાય

—સાધ્વી મૃગનયનાશ્રી

આપે મોકલાવેલો 'ભગવતીસૂત્ર સાર સંગ્રહ'ને ત્રીજો
 ભાગ પણ મળ્યો છે તે જોઈને ઘણો જ આનંદ થયો છે
 આપે આ કથમા સામાન્ય જન પણ સમજી શકે એવી રીતે
 જૈન આગમના ગહન વિષયને સરળ કરીને રજુ કર્યો છે, તે
 ઉત્તમ કાર્ય થયું છે આમા અત્યંત ધીરજ અને સતત લગન
 વર્તાઈ આવે છે અન્યથા આવું કંઈક કાર્ય સરળ બને નહીં

L. D Institute of Indology

ગુજરાત યુનિવર્સિટી પાસે

—દલસુખ માલવણીયા

અમદાવાદ

આ પુસ્તકના ભાગો તૈયાર કરવામા આપે શ્રી ભગવતી
 સૂત્રના વિષયોનુ અવગાહન કરવામા અને તેનો સાર તારવીને
 એને સંગ્રહરૂપે તૈયાર કરવામા કેટલી મહેનત કરી હશે, તે
 પુસ્તક જોતા જણાઈ આવે છે આ માટે આપને હાર્દિક અભિ
 નંદન ઘટે છે આપના હાથે આ કામ સ્થાયી, મહત્વનુ થયુ
 તેથી બહુ આનંદ થાય છે

અમદાવાદ

—રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ

योगोद्द्वेज के अभावमें अम्यास से वरित माघु-माधु-
 वग, तथा द्रव्यानुयोगरसिक वर्गकी व्यास छिपातेमें ममर्ष
 परमश्रुतसागरस्वरूप, पंचमांग श्री भगवतीसूत्र जमे द्रव्यानु
 योगके अष्टतम आगमग्रन्थ के गहनतम सूक्ष्म विषयो पर
 गहरे चिन्तन एवं परिश्रम से मचन करके सार-संग्रह रूप
 प्रस्तुत स्तुरय प्रकाशन आचार्य-वृद्ध सर्वोपयोगी बनते हुए
 प्रसिद्धि प्राप्तकर लेखक के श्रमको सुफल करे यही शुभेच्छा

-मुनि अरुणविजय

श्री भगवती सूत्र सार अ अ६ : आग-पाथमे
 समाप्त

1000
1000

योगोद्धरण के अभावमें अभ्यास से वचित साधु-साध्वी
 दग, तथा द्रव्यानुयोगरसिक वर्गकी प्यास छिपानेमें समर्थ
 परमधुलभागरस्वरूप, पंचमाग श्री भगवतीसूत्र जस द्रव्यानु
 योगवे अष्टतम आगमग्रन्थ के गहनतम सूक्ष्म विषयो पर
 गहरे चिन्तन एवं परिश्रम से मयन करके सार-संग्रहण
 प्रस्तुत स्तुत्य प्रकाशन आवाल-वृद्ध सर्वोपयोगी बनते हुए
 प्रसिद्धि प्राप्तकर लेखक के अमर्षी सफल करे यही शुभेच्छा

-मुनि अरुणविजय

श्री भगवती सूत्र सार स ३६ : आग-पाथश्री
 समाप्त

પુસ્તકો મળ્યા અમારા જેવા અવ્યક્તોને ॥ અભિપ્રાય દેવાનું હોય ? છતાં કરબદ્ધ પ્રાર્થના છે કે આપશ્રીનું બધું જ સાહિત્ય હિન્દી ભાષામાં શીઘ્રતાથી રૂપાંતર થાય

—સાધ્વી મૃગનનાશ્રી

આપે મોકલાવેલો ‘ભગવતીસૂત્ર સાર સંગ્રહ’નો ત્રીજો ભાગ પણ મળ્યો છે તે જોઈને ઘણો જ આનંદ થયો છે. આપે આ શ્રદ્ધા સામાય જન પણ સમજી શકે એવી રીતે જેન આગમના ગહન વિષયને સરળ કરીને રજુ કર્યો છે, તે ઉત્તમ કાર્ય થયું છે. આમાં અત્યંત ધીરજ અને સતત લગન વર્તાઈ આવે છે. અન્યથા આવું કંઈક મારું સરળ બને નહીં.

L D Institute of Indology

શુજાત યુનિવર્સિટી પાસે

—હલમુખ માલવણીયા

અમદાવાદ

આ પુસ્તકના ભાગો તૈયાર કરવામાં આપે થી ભગવતી સૂત્રના વિષયોનું અવગાહન કરવામાં અને તેનો સાર તારવીને એને સંગ્રહરૂપે તૈયાર કરવામાં કેટલી મહેનત કરી હશે, તે પુસ્તક જોતા જણાઈ આવે છે. આ માટે આપને હાર્દિક અભિનંદન ઘટે છે. આપના હાથે આ કામ સ્થાયી, મહત્વનું થયું તેથી બહુ આનંદ થાય છે.

અમદાવાદ

—રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ

પરમાદરણીય છે, સાથે સાથે 'સિદ્ધશિવાના સોપાન', 'મુક્તિનુ
દાર' તથા 'કેવળજ્ઞાનની પગદંડી' પુસ્તકો અત્યુત્તમ છે

ધાગધા ૧૩-૧૦-૮૦

સાધ્વી વસંતપ્રભાશ્રી 'મુતેશ'

લગ્ન અર્થે જે વાર મિજવાઈ हुई आपनी पुस्तके देखकर
अति आनंद हुआ। भगवती सूत्र देखकर तथा पढ़कर आनंद
की सीमा न रही। भगवतीसूत्र पर इतना सुंदर विवेचन
कहीं भी दिखने में नहीं आया। कृपया इन सब पुस्तकों का
हिन्दी भाषांतर करवाने की प्रयत्न अवश्य करें

वस्तुपाल उपाध्याय

साध्वी राजेन्द्रश्री

प्रतापगढ़ (राप्ता)

શ્રી ભગવતીસૂત્ર એન્ડે શ્રી ગોતમસ્વામી મ તથા
ભગવાન મહાવીરસ્વામીના પ્રશ્ન-પ્રત્યુત્તરનો અપૂર્વ ખજાનો
આ ખજાનાને સરળ ભાષામાં બોલવાનો પૂ પન્થાસછ
ભગવતનો પ્રયાસ અપૂર્વ પ્રશ્નસનીય છે નિશામુએને માટે
લાભગાયક આ થય છે

અમદાવાદ

સાધ્વી નિર્મલાશ્રી M A

તા ૨-૧૦-૮૦

(સાહિત્યરત્ન)

પુસ્તકો મળ્યા અમારા જેવા અદ્વૈતોને શુ અભિપ્રાય દેવાનું હોય ? છતાં કરબદ્ધ પ્રાર્થના છે કે આપશ્રીનું બધું જ સાહિત્ય હિન્દી ભાષામાં શીઘ્રતાથી રૂપાંતર થાય

—સાધ્વી મૃગનંદનાશ્રી

આપે મોકલાવેલો ‘ભગવતીસૂત્ર સાર મશહૂ’નો ત્રીજો ભાગ પણ મળ્યો છે તે જોઈને ઘણો જ આનંદ થયો છે આપે આ શ્રદ્ધા સામાન્ય જન પણ સમજી શકે એવી રીતે જેન આગમના મહત્ત્વ વિષયને સરળ કરીને રજુ કર્યો છે, તે ઉત્તમ કાર્ય થયું છે આમાં અત્યંત ધીરજ અને સતત લગન વર્તાઈ આવે છે અન્યથા આવું કંઈક કાર્ય સરળ બને નહીં

L. D Institute of Indology

ગુજરાત યુનિવર્સિટી પાસે

—દત્તમુખ માલવણીયા

અમદાવાદ

આ પુસ્તકના ભાગો તૈયાર કરવામાં આપે થી ભગવતી સૂત્રના વિષયોનું અવગાહન કરવામાં અને તેનો સાર તારવીને એને સંગ્રહરૂપે તૈયાર કરવામાં કેટલી મહેનત કરી હશે, તે પુસ્તક જોતા જણાઈ આવે છે આ માટે આપને હાર્દિક અભિનંદન થતે છે આપના હાથે આ કામ સ્થાયી, મહત્ત્વનું થયું તેથી બહુ આનંદ થાય છે

અમદાવાદ

—રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ

પરમાદરણીય છે, સાથે માથે 'સિદ્ધશિવાના સોપાન', 'મુક્તિનુ
દ્વાર' તથા 'કેવળજ્ઞાનની પગદંડી' પુસ્તકો અત્યુત્તમ છે

ભાગધા ૧૩-૧૦-૮૦

સાધ્વી વસંતપ્રભાશ્રી 'મુતેશ'

લગ્ન એવું કે કાલ મિજવાઈ હુઈ આપકો પુસ્તકને દેસકર
અતિ આનંદ હુઆ । ભગવતી સૂત્ર દેસકર તથા પઢકર જ્ઞાન
કી સીમા ન રહી । ભગવતીસૂત્ર પર इतना सुंदर विवेचन
कही भी दिलने मे नहीं आया । कृपया इन सब पुस्तका का
हिंदी भाषांतर करवाने की प्रयत्न अवश्य करे

वस्तुपाल उपाध्वय

સાધ્વી રાજદ્રથી

प्रतापगढ़ (रास्था)

શ્રી ભગવતીસૂત્ર એન્ડે શ્રી ગૌતમસ્વામી મ તથા
ભગવાન મહાવીરસ્વામીના પ્રશ્ન-પ્રત્યુત્તરનો અપૂર્વ ખજાનો
આ ખજાનાને સરળ ભાષામાં બોલવાનો પૂ પન્થાસહ
ભગવતનો પ્રયાગ અપૂર્વ પ્રશસનીય છે જિજ્ઞાસુઓને માટે
લાભદાયક આ ગ્રંથ છે

અમદાવાદ

સાધ્વી નિર્મલાશ્રી M A

તા ૨-૧૦-૮૦

(સાહિત્યરત્ન)

પુસ્તકો મળ્યા અમારા જેવા અદ્વૈતોને શુ અભિપ્રાય દેવાનું હોય ? છતાં કરબદ્ધ પ્રાર્થના છે કે આપશ્રીનું બહુય સાહિત્ય હિન્દી ભાષામાં શીઘ્રતાથી રૂપાંતર થાય

—માધવી મૃગનરનાશ્રી

આપે મોકલાવેલી 'ભગવતીસૂત્ર સાર સમ્બદ્ધ'નો નીલે ભાગ પણ મળ્યો છે તે જોઈને ઘણો જ આનંદ થયો છે આપે આ ગ્રંથમાં સામાન્ય જન પણ સમજી શકે એવી રીતે જૈન આગમના ગદ્યન વિષયને સરળ કરીને રજુ કર્યો છે, તે ઉત્તમ કાર્ય થયું છે આમાં અત્યંત ધીરજ અને સતત લગન વર્તાઈ આવે છે અન્યથા આવું કંઈક કાર્ય સરળ બને નહીં

L D Institute of Indology

ગુજરાત યુનિવર્સિટી પાસે

—દલસુખ માલવણીયા

અમદાવાદ

આ પુસ્તકના ભાગો તૈયાર કરવામાં આપે શ્રી ભગવતી સૂત્રના વિષયોનું અવગાહન કરવામાં અને તેનો સાર તારવીને એને સમ્બદ્ધરૂપે તૈયાર કરવામાં કેન્દ્રી મહેનત કરી હશે, તે પુસ્તક જોતા જણાઈ આવે છે આ માટે આપને હાર્દિક અભિ નંદન ઘટે છે આપના હાથે આ કામ સ્થાયી, મહત્વનું થયું તેથી બહુ આનંદ થાય છે

અમદાવાદ

—રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ

